

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาลแรงงาน

นางสาวสุชาดา วามะสุริย์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CLASS ACTION IN LABOUR COURT

Miss Suchada Vamasuree

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

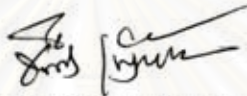
Chulalongkorn University

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาลแรงงาน
โดย นางสาวสุชาดา วามะสุรีย์
สาขาวิชา นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์สุดาศิริ วดวงค์

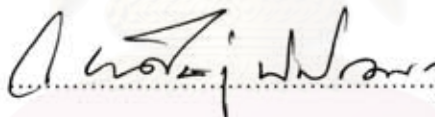
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพันธุ์ เชื้อบุญชัย)

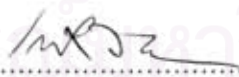
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

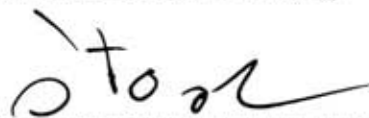
..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์สุดาศิริ วดวงค์)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์เกษมสันต์ วิลาวรรณ)

..... กรรมการ
(อาจารย์วิชัย อริยะนันท์กะ)

สุชาติ วามะสุรีย์ : การดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาลแรงงาน. (CLASS ACTION IN LABOUR COURT)
 อ.ที่ปรึกษา : ศ.สุชาติ วิวงศ์ , 199 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงข้อพิพาทแรงงานที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลจำนวนมาก ซึ่งการฟ้องคดีในกรณีที่มีโจทก์หลายคนตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ไม่สามารถคุ้มครองโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายอื่นที่อยู่ภายในเหตุการณ์เดียวกันได้อย่างทั่วถึง เพราะจะมีการตั้งผู้แทนในคดีภายหลังเมื่อศาลได้รับคำฟ้องของโจทก์ทั้งหลายไว้แล้ว จึงไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายอื่น ถึงแม้ว่ากฎหมายจะได้กำหนดให้อำนาจแก่ศาลแรงงานในการใช้ดุลพินิจที่จะให้คำพิพากษามีผลคุ้มครองถึงผู้เสียหายอื่นๆ ด้วยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่ได้มีการนำหลักการดังกล่าวมาใช้

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม(Class Action) โดยเน้นให้เอกชนปกป้องสิทธิของตน โดยมีหลักการสำคัญ คือ การดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก โดยผู้เสียหายที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มได้นั้น ต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน การดำเนินคดีจะมีการพิจารณาตั้งตัวแทนของสมาชิกกลุ่มขึ้นทำหน้าที่เป็นโจทก์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่มทั้งหมด โดยไม่ต้องมอบอำนาจและให้คำพิพากษามีผลผูกพันถึงบุคคลที่มีข้อเรียกร้องอันเกิดจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกันที่ถูกดำเนินคดีแทนแม้มิได้เข้าดำเนินคดีด้วยตนเองในฐานะคู่ความก็ตาม โดยศาลและทนายความถือเป็นผู้มอบบทบาทสำคัญในการดำเนินคดี ซึ่งขณะนี้ในประเทศไทยมีร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ....(การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) เช่นเดียวกัน

คดีแรงงานมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป หากนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้จะทำให้ผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นผู้เสียหายจำนวนมากที่มีฐานะด้อยกว่าทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ และอำนาจในการต่อรองน้อยกว่า ได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม อันเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น และทำให้กระบวนการพิจารณามีความสะดวกเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นมาต่างหาก กำหนดให้ศาลแรงงานกลางเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแบบกลุ่มเพียงศาลเดียว ให้ผู้แทนในคดีรวมถึงสหภาพแรงงาน ควรกำหนดให้ใช้หลักการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยผลของกฎหมายและต้องแสดงเจตนาขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มเมื่อไม่ต้องการผูกพันในคดี กำหนดให้เงินรางวัลทนายความคิดจากส่วนได้เสียในคดี และมีกระบวนการในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในบทบาทและแนวทางปฏิบัติแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

สาขาวิชานิติศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต.....

ปีการศึกษา 2549..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

#4686344834 : MAJOR LAWS

KEY WORD: CLASS ACTION / GROUP LITIGATION / LABOUR / CIVIL PROCEDURE

SUCHADA VAMASUREE : CLASS ACTION IN LABOUR COURT. THESIS ADVISOR :
PROF.SUDASIRI WASAWONG, 199 pp.

The major objective of this thesis is to study the procedure that will be suitably applied to any labour dispute that results in damage to a large number of people. Nowadays, according to the Act for the Establishment of and Procedure for Labour Court B.E. 2522 (1979), the provision as to the litigation of many plaintiffs is not appropriate to be applied so as to protect other persons who are affected by the same alleged act because the provision provides that the administrative agencies will be appointed after the Labour court has already received the plaint of the plaintiffs; thus the administrative agencies have no authority to litigate instead of other damaged persons. Although the act provides that a judge of labour court can scrutinize to make a sentence that has an effect to protected to other damaged persons, this provision is not practically effective.

In American Law System, the main aim of the class action, is to give the right to the privates in order to protect themselves. In general, there are three important concepts of the class action for applying to the any case including to the labour cases. First of all, the class has to be so numerous that joiner of all members are impracticable. Secondly, there are questions of law or fact common to the class. Moreover, the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the class and the last, the representative parties will fairly and adequately protect the interest of the class. However, Thailand, At present, has had the Draft Amendment of the Civil Procedure Code Act on the class action.

As the labour cases have the special characteristics that are different from the civil cases, application of the principle of class action to the labour cases will provide a fair remedy to a many labourers who are in the lower status and have less knowledge, ability, economic status and power bargaining. Furthermore, this application will encourage and support the more effective labour-case procedure and directly help to decrease the amount of cases in the court. Therefore, as the current defects of the labour-case procedure, I, in my opinion, would like to recommend to amend the Act for the Establishment of and Procedure for Labour Court B.E. 2522 (1979) as follows: 1) add separately the provision of class action 2) provide that the labour court has the jurisdiction on the class action in labour cases 3) provide the definition of the representative parties including the labour union 4) provide that any person who have been affected from the alleged act is the member of the class by legal order, and provide that the damaged person must express his or her intention in order not to bind with the consequence of the case 5) provide that the remuneration of the lawyer should be calculated from the amount of interest of the case. Finally, there should be the measures to give any knowledge about the roles of persons who possibly involve in the class.

Field of study Laws..... Student's signature.....

Academic year 2006..... Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสำเร็จจากศาสตราจารย์ สุดาศิริ วัฒนวงศ์ ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้กับผู้เขียนและได้กรุณาสละเวลาในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนได้กรุณาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์ ให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา ซึ่งผู้เขียนมีความรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่งและขอกราบขอบพระคุณท่านไว้ ณ. ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อศาสตราจารย์ ดร. ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์เกษมสันต์ วิลาวรรณ และอาจารย์วิชัย อริยะนนทกะ ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยท่านทั้ง 3 ได้สละเวลาอันมีค่าใช้ในการตรวจพิจารณาแก้ไขวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้ข้อคิดและคำแนะนำที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านฉันทนา เจริญศักดิ์ ผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง สำหรับความเมตตาและคำแนะนำอันมีค่าแก่ผู้เขียน

นอกจากนี้ผู้เขียนใคร่ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดศาลแรงงานกลาง และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำหรับไม่ตรีจิตที่ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีและขอขอบคุณผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีได้กล่าวนามมา ณ. ที่นี้ด้วย

ท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา รวมถึงเพื่อนทุกท่านสำหรับความปรารถนาดี กำลังใจ และความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนด้วยดีเสมอมา อันเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนสามารถทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วง หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ทางการศึกษาอยู่บ้าง ผู้เขียนขอมอบเป็นกตเวทิตาแด่บิดามารดา คณาจารย์ทุกท่านที่ประสาทวิชาความรู้ให้ รวมทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้โอกาสในการศึกษา แต่หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขออภัยไว้ผู้เดียวในความบกพร่องไม่สมบูรณ์ใดๆ ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตวิจัยของการวิจัย.....	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย.....	6
บทที่ 2 การดำเนินคดีแรงงานในปัจจุบัน.....	7
2.1 ลักษณะโดยทั่วไปของการจ้างแรงงาน.....	8
2.1.1 ความประสงค์ของลูกจ้างในการทำงาน.....	8
2.1.2 ความประสงค์ของนายจ้างในการประกอบธุรกิจ.....	10
2.2 ลักษณะทั่วไปของกฎหมายแรงงาน.....	14
2.2.1 กฎหมายตามสัญญาจ้างแรงงาน.....	15
2.2.2 กฎหมายคุ้มครองแรงงาน.....	18
2.2.3 กฎหมายแรงงานสัมพันธ์.....	19
2.2.4 กฎหมายวิธีพิจารณาคดีแรงงาน.....	20
2.3 แนวความคิดพื้นฐานในการดำเนินคดีแรงงาน.....	23
2.3.1 ใช้กระบวนการพิจารณาระบบไต่สวน.....	24
2.3.2 มุ่งการประนีประนอม.....	25
2.3.3 พิจารณาพิพาทภาคีโดยผู้พิพาทที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหา แรงงาน.....	25
2.3.4 พินิจพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอได้.....	26

2.3.5 ใช้หลักประหยัด สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม.....	26
2.4 ลักษณะของคดีแรงงาน.....	28
2.5 ประเภทของคดีแรงงาน.....	30
2.5.1 คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงานหรือตาม ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง.....	31
2.5.2 คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครอง แรงงานหรือกฎหมายว่าด้วยการแรงงานสัมพันธ์.....	32
2.5.3 คดีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือ กฎหมายว่าด้วยการแรงงานสัมพันธ์.....	33
2.5.4 คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครอง แรงงานหรือของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์หรือรัฐมนตรีตามกฎหมาย ว่าด้วยการแรงงานสัมพันธ์.....	34
2.5.5 คดีอันเกิดแต่มูลละเมิดระหว่างนายจ้างและลูกจ้างสืบเนื่องจากข้อพิพาท แรงงานหรือเกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน.....	35
2.5.6 ข้อพิพาทแรงงานที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานขอให้ศาลแรงงาน ชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยการแรงงานสัมพันธ์.....	36
2.6 การดำเนินคดีแรงงาน.....	37
2.6.1 ผู้มีอำนาจฟ้องคดี.....	38
2.6.1.1 คู่ความในคดีแรงงาน.....	39
2.6.1.2 ผู้แทนในการดำเนินคดี.....	40
2.6.2 กระบวนวิธีพิจารณาพิพากษาคดีแรงงาน.....	43
2.6.2.1 แนวทางในการพิจารณาคดีแรงงานทั่วไป.....	44
2.6.2.2 แนวทางในการพิจารณาคดีในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเลิกจ้าง.....	44
2.6.3 ผลของคำพิพากษา.....	45
2.6.3.1 ศาลพิพากษาให้เกินกว่าที่ขอได้.....	46
2.6.3.2 ศาลพิพากษาให้มีผลไปถึงคนนอกคดีได้.....	46
2.7 ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินคดีแรงงานในปัจจุบัน.....	48
2.7.1 ปัญหาเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดี.....	55
2.7.2 ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน.....	57

2.7.3 ปัญหาความซ้ำซ้อนในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หลายคนที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน.....	58
2.7.4 ปัญหาเกี่ยวกับผลของคำพิพากษา.....	64

บทที่ 3 หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศและหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย.....	67
3.1 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	68
3.1.1 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์.....	70
3.1.2 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมาย ซีวิลลอว์.....	73
3.2 วัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	76
3.3 หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	76
3.3.1 หลักอำนาจฟ้องคดี.....	77
3.3.2 หลักการโต้แย้งหรือคัดค้านต่อสู้คดี.....	79
3.3.3 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา.....	80
3.4 หลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	82
3.4.1 ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	82
3.4.2 การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	84
3.4.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มและสิทธิของสมาชิกกลุ่ม.....	84
3.4.3.1 หลักการแสดงเจตนาขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt - in).....	85
3.4.3.2 หลักการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยผลของกฎหมายและต้อง แสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม (opt - out) เมื่อไม่ต้องการถูก ผูกพันในคดี.....	85
3.4.4 การพิจารณาและพิพากษาคดี.....	86
3.4.5 บทบาทของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	87
3.4.6 บทบาทของผู้พิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	90

3.5 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ.....	91
3.5.1 การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามแบบของประเทศสหรัฐอเมริกา.....	91
3.5.1.1 เงื่อนไขเบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	92
3.5.1.2 เงื่อนไขลักษณะคดีที่เหมาะสมในการดำเนินคดี	
แบบกลุ่ม.....	97
3.5.1.3 การบอกกล่าว.....	100
3.5.1.4 การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความ.....	101
3.5.1.5 ผลของคำพิพากษา.....	102
3.5.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศออสเตรเลีย.....	103
3.5.2.1 เงื่อนไขในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศออสเตรเลีย...104	
1) เงื่อนไขของจำนวนกลุ่มบุคคล.....	104
2) เงื่อนไขลักษณะกลุ่มบุคคล.....	104
3) เงื่อนไขลักษณะคดี.....	105
3.5.2.2 การบอกกล่าว.....	106
3.5.2.3 ผลของคำพิพากษา.....	107
3.5.3 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศแคนาดา.....	108
3.5.3.1 เงื่อนไขในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศแคนาดา.....109	
1) เงื่อนไขของจำนวนกลุ่มบุคคล.....	109
2) เงื่อนไขลักษณะกลุ่มบุคคล.....	109
3) เงื่อนไขของลักษณะคดี.....	110
4) เงื่อนไขผู้แทนกลุ่ม.....	110
3.5.3.2 การบอกกล่าว.....	111
3.5.3.3 ค่าทนายความและเงินรางวัลทนายความ.....	112
3.5.3.4 การพิพากษาคดี.....	112
3.6 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย.....	113
3.6.1 หลักการสำคัญของร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มใน	
ประเทศไทย.....	115
3.6.1.1 เงื่อนไขของคดีที่ได้รับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	118
1) เงื่อนไขจำนวนกลุ่มบุคคล.....	119

2) เงื่อนไขลักษณะบุคคล.....	120
3) เงื่อนไขลักษณะคดี.....	121
4) เงื่อนไขลักษณะผู้แทนกลุ่ม.....	121
3.6.1.2 การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	121
3.6.1.3 การดำเนินกระบวนการพิจารณา.....	125
3.6.1.4 การพิพากษาคดี.....	131
3.6.1.5 การประนีประนอมยอมความ.....	134
บทที่ 4 วิเคราะห์การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้กับคดีแรงงาน.....	137
4.1 รูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เหมาะสมแก่การนำมาปรับใช้กับคดีแรงงาน ของไทย.....	139
4.1.1 ผู้แทนโจทก์.....	145
4.1.2 บทบาทของทนายความ.....	160
4.1.3 บทบาทของศาล.....	163
4.1.4 ผลของคำพิพากษา.....	173
4.2 ข้อจำกัดในเรื่องลักษณะคดีที่ได้รับการดำเนินคดีแทน.....	175
4.2.1 ประโยชน์และข้อจำกัดของการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม.....	176
4.2.2 ประโยชน์และข้อจำกัดในเรื่องของการแสดงเจตนาออกจากกา เป็นสมาชิกกลุ่ม.....	176
4.3 เหตุผลและประโยชน์ในการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีแรงงาน...	178
4.3.1 ข้อดีของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	178
4.3.2 ข้อเสียของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	179
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	184
5.1 บทสรุป.....	184
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	190

รายการอ้างอิง.....195

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....199

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตประเทศไทยเคยเป็นสังคมกสิกรรม คนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร แต่ด้วยกระแสแห่งการพัฒนาซึ่งดำเนินไปตามวิถีทางแห่งระบบทุนนิยมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นสังคมอุตสาหกรรมขึ้น มีการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต มีผู้ใช้แรงงานซึ่งมีฐานะเป็นลูกจ้างจำนวนมากหลั่งไหลเข้าสู่การทำงานในภาคอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการซึ่งเป็นนายจ้างทั้งหลายพยายามที่จะสร้างกำไรให้แก่ตนเองให้มากที่สุด โดยพยายามทำให้ต้นทุนของการผลิตต่ำลง รวมถึงการลดต้นทุนทางด้านแรงงานด้วย ประกอบกับการที่นายจ้างมีอำนาจในการจ้างแรงงานเหนือกว่าผู้ใช้แรงงานซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา เอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่าจ้าง สวัสดิการต่างๆ อีกทั้งละเลยที่จะดูแลสภาพแวดล้อมการทำงานให้มีความปลอดภัย ทำให้ผู้ใช้แรงงานจำนวนมากต้องตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และชีวิต โดยปราศจากความรับผิดชอบจากนายจ้าง เมื่อเกิดมีการกระทบสิทธิเกิดขึ้นอันก่อให้เกิดความเสียหายและไม่เป็นธรรม ทำให้ลูกจ้างจำนวนมากต้องนำคดีไปสู่ศาลแรงงานเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆที่จะได้รับการเยียวยาตามกฎหมาย

คดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากคดีแพ่งและคดีอาญา โดยทั่วไป เพราะเป็นข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน หรือเกี่ยวกับสิทธิของนายจ้างและลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ โดยวัตถุประสงค์หลักของการพิจารณาคดีแรงงานนั้น มุ่งเน้นการไกล่เกลี่ยให้นายจ้างและลูกจ้างปรองดองกันและสามารถกลับไปทำงานร่วมกันได้โดยเร็วมากกว่าจะมุ่งเอาแพ้ชนะต่อกัน แต่ถ้านหากข้อขัดแย้งดังกล่าวไม่สามารถตกลงกันได้จึงมีความจำเป็นต้องนำคดีมาสู่ศาลแรงงาน โดยที่ศาลแรงงานเป็นศาลพิเศษที่มีวิธีพิจารณาคดีที่แตกต่างไปจากศาลยุติธรรม กระบวนวิธีพิจารณาคดีแรงงานถือเป็นการระงับและแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งด้านแรงงาน อันมีลักษณะเป็นการเฉพาะ ดังนั้นการดำเนินกระบวนพิจารณาในศาลแรงงานเรื่องใดไม่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ก็ต้องปฏิบัติตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติไว้ ซึ่งการจะนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมาย

วิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับนั้นจะต้องนำมาใช้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

โดยจะเห็นได้ว่า ข้อพิพาทเกี่ยวกับแรงงานในบางลักษณะที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งนั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหลายฝ่ายหรือกระทบสิทธิของบุคคลหลายคน เช่น ในกรณีที่นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างทั้งสถานประกอบการ หากจะให้ลูกจ้างเหล่านั้นมาดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองทุกคน ก็จะทำให้เกิดปัญหาความไม่สะดวกในการฟ้องคดีและพิจารณาคดีของศาล ซึ่งในกรณีเช่นนี้แม้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 จะบัญญัติไว้ใน มาตรา 35 วรรค 3 ว่า “ในกรณีที่มีโจทก์หลายคน ศาลจะจัดให้โจทก์เหล่านั้นแต่งตั้งโจทก์คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีก็ได้” แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่า การแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีแทนนั้น เกิดขึ้นภายหลังจากการที่ศาลได้รับคำฟ้องของโจทก์ทั้งหลายเอาไว้แล้ว ดังนั้น หากผู้เสียหายอื่นที่ไม่ได้ดำเนินการฟ้องคดีตั้งแต่ต้น ผู้แทนในคดีก็จะไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายอื่น ๆ ที่ได้รับความเสียหายภายใต้เหตุการณ์เดียวกันนั้น และไม่มีอำนาจในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายคนอื่น ๆ ได้ เนื่องจากการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเป็นเรื่องที่โจทก์ต้องเรียกมาตั้งแต่เมื่อเริ่มต้นฟ้องคดีก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งตั้งหรือมีการเลือกผู้แทนในคดีนั่นเอง จึงเห็นได้ว่า กฎหมายดังกล่าวกำหนดวิธีการแต่งตั้งผู้แทนฟ้องคดีไว้โดยเฉพาะ ซึ่งนอกจากจะแตกต่างไปจากการที่คู่ความในคดีแพ่งธรรมดาตามอบหมายหรือตั้งตัวแทนให้บุคคลอื่นเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีแล้ว ยังไม่อำนวยความสะดวกในการฟ้องคดีแก่ผู้เสียหายอื่น ๆ เพราะเหตุว่า การแต่งตั้งผู้แทนในการดำเนินคดีแรงงานนั้น โจทก์ต้องร่วมกันฟ้องคดีเข้ามาเองก่อน ถ้าศาลเห็นสมควรก็อาจมีคำสั่งให้โจทก์เหล่านั้นแต่งตั้งผู้แทนในการดำเนินคดีได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความประสงค์ของโจทก์ ซึ่งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดี มีอำนาจดำเนินการแทนโจทก์ที่ได้ยื่นฟ้องไว้เท่านั้น และตั้งแต่ได้รับแต่งตั้งให้ถือว่าการกระทำของผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีดังกล่าวผูกพันโจทก์ทุกคน จึงมีปัญหว่าการดำเนินคดีแทนดังกล่าวไม่ได้คุ้มครองถึงผู้เสียหายอื่น ๆ ที่ไม่ได้ทำการยื่นฟ้องคดี ซึ่งการที่จะให้ผู้เสียหายแต่ละคนฟ้องร้องผู้กระทำผิดเป็นคดีแยกต่างหากจากกัน ย่อมทำให้มีปริมาณคดีเกิดขึ้นในศาลเป็นจำนวนมาก และการที่จะให้ผู้เสียหายทุกรายเข้ามาในคดี อาจเกิดความไม่สะดวก เกิดความยุ่งยากและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการพิจารณาคดีได้

ถึงแม้ว่าใน มาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 บัญญัติว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ให้ถือว่าผูกพันเฉพาะคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลแรงงานที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง แต่ศาลแรงงานจะกำหนดให้คำ

พิพากษาหรือคำสั่งนั้นผูกพันนายจ้างและลูกจ้างอื่นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีด้วยก็ได้” จะเห็นได้ว่า ตามบทบัญญัติดังกล่าว ได้ให้อำนาจแก่ศาลแรงงานสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดให้ผลของคำพิพากษานั้นมีผลไปถึงลูกจ้างคนอื่นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีด้วยก็ได้ ซึ่งคดีแรงงานส่วนใหญ่มีลักษณะที่ก่อความเสียหายต่อกลุ่มคนขนาดใหญ่ เช่น ในกรณีของลูกจ้างที่ทำงานประเภทเดียวกันในโรงงานเดียวกัน และถูกกระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นการเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม, การเลือกปฏิบัติ ฯลฯ ถ้าลูกจ้างบางคนในจำนวนนั้นนำคดีมาฟ้องต่อศาล ลูกจ้างคนอื่นก็ถือได้ว่ามีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี ศาลแรงงาน **อาจจะกำหนด**ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นผูกพันไปถึงลูกจ้างคนอื่นๆ และนายจ้างของลูกจ้างเหล่านั้นได้ด้วย เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการที่จะให้ลูกจ้างทุกคนต้องนำความในเรื่องเดียวกันมาฟ้องร้องนายจ้างในคดีเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวเป็นการให้อำนาจแก่ศาลในการใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับผลบังคับของคำพิพากษาไว้อย่างกว้างขวางเพื่อคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของบุคคลภายนอกที่เป็นผู้เสียหายแต่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี แต่ในทางปฏิบัติศาลมักจะไม่นำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้บังคับ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาในแต่ละคดีที่ผู้เสียหายแต่ละรายดำเนินการฟ้องร้องนั้นอาจมีผลออกมาแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเกิดจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบ หรือดุลพินิจของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนในแต่ละคดีที่มีความเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากในการที่จำเลยจะปฏิบัติตามคำพิพากษา และเกิดปัญหาความได้เปรียบเสียเปรียบแก่ผู้เสียหายที่ฟ้องคดีต่างเวลากันในการที่จะบังคับเอาค่าทรัพย์สินของจำเลยซึ่งเป็นผลเสียต่อการอำนวยความสะดวกด้วย จากข้อบกพร่องทั้งสองส่วนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ได้เปิดช่องไว้เกี่ยวกับเรื่องของการให้มีผู้แทนในการดำเนินคดีแทนและในเรื่องของการให้อำนาจใช้ดุลพินิจแก่ศาลแรงงานในการที่จะให้ผลของคำพิพากษาคู่ครองแก่กลุ่มบุคคลที่เสียหายในเหตุการณ์เดียวกันภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันนั้น ซึ่งถือว่าในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ได้รับความเสียหายทุกฝ่ายให้ได้รับความเป็นธรรมไม่ได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาทางยุติธรรมอย่างทั่วถึง ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่โจทก์แต่ละรายบรรยายข้อเท็จจริงในคำฟ้องส่วนของตนต่างกันก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากในการพิจารณาคดีและอาจเกิดปัญหาในเรื่องผลของคำพิพากษาในแต่ละคดีที่ผู้เสียหายแต่ละรายดำเนินการฟ้องร้องในเรื่องเดียวกันแต่มีผลออกมาแตกต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องมาจากข้อจำกัดในตามกฎหมายที่ยังมีช่องว่างในทางปฏิบัติ ในขณะที่ในแต่ละประเทศปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการฟ้องคดีของผู้เสียหายที่มีจำนวนมาก โดยความเสียหายเกิดจากสถานการณ์เดียวกัน เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา จะมีการดำเนินคดีรูปแบบหนึ่ง ที่เรียกว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เป็นหลักกฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีที่คู่ความแต่ละฝ่ายมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก คือ การ

ยอมให้บุคคลหนึ่งสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาในฐานะส่วนตัว และในฐานะตัวแทนของผู้อื่น ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันได้เพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาคดีและมีคำพิพากษาหรือคำสั่งไปในคราวเดียวกัน กล่าวคือ ผู้เสียหายคนใดคนหนึ่ง สามารถที่จะฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิทั้งของตนเอง และเพื่อบุคคลอื่น ที่มีสิทธิเรียกร้องอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันได้ โดยบุคคลอื่นไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีเอง หรือมอบอำนาจให้ฟ้องคดีแต่อย่างใด ซึ่งหากผู้เสียหายแต่ละคนฟ้องคดีเอง อาจไม่คุ้มค่าใช้จ่ายที่เสียไปในการฟ้องคดีเมื่อเทียบกับผลตอบแทนที่จะได้จากการชดเชยของจำเลย และเมื่อศาลมีคำพิพากษาเป็นอย่างใดแล้ว ก็ให้คำพิพากษาผูกพันถึงบุคคลอื่นในกลุ่มด้วย ทำให้ลดปัญหาเกี่ยวกับคดีล้มศาลและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและยังช่วยทำให้สิทธิของประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการคุ้มครองอย่างทั่วถึงด้วย อันเป็นหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา ควรที่จะนำมาศึกษาเปรียบเทียบและนำมาปรับใช้ให้กับคดีแรงงานในประเทศไทยที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายจำนวนมากว่าเหมาะสมหรือไม่ เพื่อพัฒนาพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินคดีแรงงานในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก โดยศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากภายใต้สถานการณ์เดียวกัน เพื่อหารูปแบบการดำเนินคดีที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เสียหายทุกคนได้รับการเยียวยาจากกระบวนการทางยุติธรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
2. เพื่อศึกษาแนวความคิดและหลักกฎหมายเกี่ยวกับการจัดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแรงงานในประเทศสหรัฐอเมริกา
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่าเหมาะสมแก่การนำมาปรับใช้ในการดำเนินคดีแรงงาน เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

บทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดีในกรณีที่มีโจทก์หลายคนตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ไม่สามารถคุ้มครองโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายอื่นที่อยู่ภายใต้ความเสียหายเดียวกันได้ทั่วทุกคน เพราะผู้แทนในคดีเกิดขึ้นภายหลังจากที่ศาลรับคำฟ้องของโจทก์ทั้งหลายไว้แล้ว จึงไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายอื่นๆ ถึงแม้ว่าผลบังคับของคำพิพากษาที่กำหนดไว้ใน มาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ให้อำนาจแก่ศาลแรงงานในการใช้ดุลพินิจที่จะให้คำพิพากษาคู่ครองถึงผู้เสียหายอื่นๆ ด้วยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้นำหลักการดังกล่าวมาใช้ จึงเห็นควรที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้โดยการนำแนวคิดและรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิการฟ้องคดีของผู้เสียหายอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันให้ได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นธรรมโดยทั่วถึงและอยู่ภายใต้ผลของคำพิพากษาเดียวกันโดยอัตโนมัติ

1.4 ขอบเขตและวิธีการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 มาตรา 35 วรรค 3 เกี่ยวกับกรณีที่มีโจทก์หลายคน ศาลจะจัดให้โจทก์เหล่านั้นแต่งตั้งโจทก์คนใดคนหนึ่งเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีก็ได้ เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นเรื่องการแต่งตั้งผู้แทนในการดำเนินคดีภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งรับฟ้องแล้วเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นการคุ้มครองผู้เสียหายอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์เดียวกัน และ มาตรา 53 เกี่ยวกับเรื่องคำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ให้ถือว่าผูกพันเฉพาะคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลแรงงานที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง แต่ศาลแรงงานจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นผูกพันนายจ้างและลูกจ้างอื่นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีด้วยก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติศาลมิได้มีการนำหลักการดังกล่าวมาใช้บังคับแก่บุคคลภายนอกคดีส่งผลให้บุคคลภายนอกไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย รวมทั้งศึกษาการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาแบบกลุ่มในต่างประเทศ(Class Action) เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการนำการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มมาใช้บังคับและศึกษาถึงผลดี ผลเสีย ซึ่งถ้ามีการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้บังคับแล้ว ควรนำหลักการใดมาใช้จึง

จะเหมาะสมกับคดีแรงงานของไทยเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

เป็นการวิจัยแบบเอกสาร(Documentary Research) โดยการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากตัวบทกฎหมาย หนังสือคำอธิบาย บทความ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ คำพิพากษาของ ศาล และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสืบค้นข้อมูลจาก INTERNET ทั้งที่เป็นภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดีแรงงานที่เกิดขึ้นในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากจากเหตุการณ์เดียวกัน
2. ทำให้ทราบและเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับหลักการกระบวนการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่มของต่างประเทศซึ่งใช้เพื่อประโยชน์ของกลุ่มคนจำนวนมาก
3. ทำให้ทราบหลักกฎหมายและรูปแบบเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ใช้ในคดีแรงงานในประเทศสหรัฐอเมริกา
4. เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายแรงงานในส่วนของวิธีพิจารณาคดีแรงงานให้เหมาะสมและรัดกุมยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เสียหายทุกคนได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างเพียงพอและส่งผลให้ปริมาณคดีในศาลลดลง
5. เพื่อเป็นแนวทางในการยกร่างกฎหมายหรือแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่นำมาปรับใช้กับคดีแรงงานของไทยได้อย่างเหมาะสม อันถือเป็นทางเลือกที่ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้ใช้แรงงานที่ได้รับความเสียหาย

บทที่ 2

การดำเนินคดีแรงงานในปัจจุบัน

การจ้างแรงงานในระยะแรก ฝ่ายผู้รับจ้างหรือที่เรียกว่า “ลูกจ้าง” มีความคิดว่า ฝ่ายที่ว่าจ้างหรือที่เรียกว่า “นายจ้าง” นั้นเป็นนายที่มีอำนาจสามารถบังคับบัญชาได้เต็มที่ อาจลงโทษลูกจ้างได้ ซึ่งลูกจ้างมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของนายจ้างอย่างเดียว และผลตอบแทนของการทำงานจะได้รับตามที่นายจ้างกำหนดให้เท่านั้น ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้ได้พัฒนามาจากระบบทาสและระบบทาส แต่เมื่อระบบอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัว มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น ส่งผลให้มีการจ้างงานในแต่ละกิจการมากขึ้น ประกอบกับแนวความคิดในระบบเสรีนิยม เป็นเหตุให้เจ้าของสถานประกอบการหรือนายจ้างทั้งหลายพยายามสร้างกำไรให้แก่ตนเองให้มากที่สุด โดยพยายามทำให้ต้นทุนของการผลิตต่ำลง โดยวิธีการลดต้นทุนทางด้านแรงงาน ลูกจ้างต้องจำยอมต่อแนวความคิดนี้ โดยไม่มีทางเลือกเลยได้ แต่ในเวลาต่อมาได้เกิดการพัฒนาทางอุตสาหกรรมอันเป็นเหตุให้ลูกจ้างส่วนหนึ่งได้พัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทของตนไปในแง่ของความเป็นหุ้นส่วนในการผลิต (partner of production) ของนายจ้าง คือ เป็นผู้ร่วมลงทุนด้วยแรงงานและความคิด จึงทำให้ลูกจ้างมิใช่เป็นผู้ขายแรงงานหรือต้นทุนทางแรงงาน (cost of production) อย่างที่ผ่านมามากต่อไป และเมื่อลูกจ้างเป็นผู้ร่วมลงทุน ลูกจ้างจึงควรมีส่วนได้รับการเฉลี่ยกำไร (profit sharing) จากนายจ้างในรูปค่าจ้างที่เพิ่มขึ้น สวัสดิการที่เพิ่มขึ้น¹ แต่จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความต้องการของทั้งฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างนั้นมีความต้องการที่ตรงข้ามกัน ระหว่างความต้องการผลกำไรของฝ่ายนายจ้างกับการต้องการค่าตอบแทนในการทำงานและสวัสดิการต่างๆที่เพิ่มขึ้นของลูกจ้างนั้น เป็นผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน อันเป็นเหตุให้ในการจ้างแรงงานย่อมมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างได้ ดังนั้นเมื่อมีการกระทบกระทั่งอันสิทธิหรือหน้าที่ระหว่างฝ่ายนายจ้างหรือฝ่ายลูกจ้างจนเกิดเป็นข้อพิพาทขึ้นมา ต้องมีการระงับข้อพิพาทนั้น เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาสิทธิของตนได้อย่างเป็นธรรม ซึ่งวิธีการในการระงับข้อพิพาทนั้นสามารถกระทำได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาตกลงกัน การประนีประนอมยอมความกัน การไกล่เกลี่ยโดยมีคนกลางดำเนินการระงับข้อพิพาท หรือ การชี้ขาดข้อพิพาทแรงงาน รวมทั้งการนำคดีมาสู่กระบวนการพิจารณาของศาล แต่เนื่องจากข้อ

¹เกษมสันต์ วิจารณ์, แรงงานสัมพันธ์ หลักการ กฎหมาย และการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2546), หน้า 31-32.

พิพาทแรงงานที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลจำนวนมาก หากจะให้ ลูกจ้างหลายคนซึ่งถูกกระทบสิทธิยื่นข้อพิพาทแรงงานดังกล่าวมาดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองทุกคน ย่อมก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการฟ้องคดีและการพิจารณาคดีของศาลแรงงาน

2.1 ลักษณะโดยทั่วไปของการจ้างแรงงาน

ความหมายโดยทั่วไปของ “แรงงาน” หมายถึง ความสามารถในการทำงานของมนุษย์ ไม่ว่าจะใช้กำลังของร่างกายหรือกำลังความคิดก็ตาม ซึ่งในการจ้างแรงงานจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการแสดงเจตนาของบุคคลที่เกี่ยวข้อง 2 ฝ่ายด้วยกัน กล่าวคือ ฝ่ายลูกจ้างที่อยู่ในฐานะที่ตกลงทำงานให้แก่นายจ้างโดยมุ่งหวังค่าตอบแทนในการทำงานที่เหมาะสมและอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของฝ่ายนายจ้าง และอีกฝ่ายหนึ่ง คือฝ่ายนายจ้างซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจในการรับเข้าทำงานและเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการจ่ายสินจ้างให้แก่ฝ่ายลูกจ้างตลอดระยะเวลาที่ลูกจ้างทำงานให้ และเนื่องจากความแตกต่างกันทั้งทางด้านความรู้ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานะในสังคม ส่งผลให้ฝ่ายลูกจ้างและฝ่ายนายจ้างนั้นมีความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนี้

2.1.1 ความประสงค์ของลูกจ้างในการทำงาน

ในชีวิตการทำงานของลูกจ้าง ลูกจ้างแต่ละคนย่อมปรารถนาที่จะได้รับในสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตเป็นการตอบแทนในการทำงานและต้องการสิ่งสนองตอบทางความรู้สึกและจิตใจแตกต่างกันไปตามพื้นฐานของสถานะในสังคม การศึกษา และประเพณีนิยมของลูกจ้างนั้น โดยสิ่งที่ลูกจ้างต้องการในชีวิตการทำงานโดยหลักแล้ว ได้แก่²

1) ค่าตอบแทนในการทำงาน ซึ่งได้แก่ ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด ซึ่งค่าตอบแทนในการทำงานหลักก็คือ ค่าจ้าง (หรือเงินเดือน) ลูกจ้างทุกคนประสงค์จะได้รับค่าจ้างในจำนวนที่พอใจซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของค่าครองชีพ ความรู้ความสามารถของลูกจ้าง ความเท่าเทียมหรือเหนือกว่าของอัตราค่าจ้างในสถานประกอบกิจการประเภทเดียวกัน และลูกจ้างยังประสงค์จะได้รับการปรับค่าจ้างตามระยะเวลาเพื่อความรู้สึกที่ดีด้วย นอกจากค่าตอบแทนในการทำงานแล้ว ลูกจ้างส่วนใหญ่ยังประสงค์จะได้รับ

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 33-37.

สวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่ดี และตรงกับความต้องการของลูกจ้าง อีกทั้งสวัสดิการที่นายจ้างจัดนั้นได้เอื้อประโยชน์ไปยังบุคคลในครอบครัวของลูกจ้างด้วย

2) ความปลอดภัยในการทำงาน คือความมั่นคงในชีวิต ลูกจ้างย่อมไม่ประสงค์จะทำงานในสถานที่ทำงานที่มีความเสี่ยงภัยสูงถ้าไม่จำเป็น ความปลอดภัยในการทำงานจึงเป็นความปรารถนาสูงสุดของลูกจ้าง

3) ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ลูกจ้างทุกคนต้องการความก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน เช่น ต้องการเลื่อนตำแหน่ง เลื่อนยศ หรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่การงานที่ดี เป็นต้น รวมถึงการสนับสนุนจากนายจ้างในการศึกษาอบรมเพิ่มเติม เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการทำงานเพิ่มขึ้น ลูกจ้างไม่ประสงค์ที่จะถูกเลิกจ้างหรือต้องออกจากงานโดยไม่สมัครใจ เพราะการตกงานนั้นทำให้ลูกจ้างได้รับความเดือดร้อน

4) ลูกจ้างพอใจที่จะทำงานในสถานที่ทำงานที่มีความเป็นระเบียบ มีความสะอาด มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีอุณหภูมิ แสงสว่าง และการระบายอากาศที่เหมาะสม รวมถึงมีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการทำงาน อีกทั้งบรรยากาศในการทำงานที่ดีโดยปราศจากข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทระหว่างบุคคล หรือ ระหว่างฝ่ายนายจ้างกับลูกจ้าง

5) ลูกจ้างต้องการการยอมรับนับถือและการเอาใจใส่ในชีวิตและการทำงานของลูกจ้างในทางสร้างสรรค์และส่งเสริมให้ลูกจ้างมีคุณภาพชีวิตที่ดีจากนายจ้าง รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยสามารถแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือดำเนินการต่างๆ อันเป็นกิจกรรมของสถานประกอบการ ซึ่งลูกจ้างอยากให้ในสถานประกอบการมีความเป็นประชาธิปไตยในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เพื่อสอดคล้องกับความเป็นประชาธิปไตยในชาติ

6) ลูกจ้างประสงค์จะให้นายจ้างปฏิบัติตามกฎหมายและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เช่น การเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงาน การขึ้นหรือปรับค่าจ้างเงินเดือน การโยกย้าย การโทษทางวินัย การเลิกจ้าง เป็นต้น รวมถึงการรักษาสัญญาของฝ่ายนายจ้าง เมื่อนายจ้างได้กล่าวหรือให้สัญญาว่าจะปฏิบัติหรือดำเนินการอย่างไรแล้ว ลูกจ้างอยากให้นายจ้างปฏิบัติตามคำกล่าวหรือสัญญานั้นโดยไม่ละเลยหรือบิดพลิ้ว

7) ลูกจ้างประสงค์จะทำงานในหน้าที่การงานที่ตรงกับความถนัด ความชอบ และอุปนิสัยของตน ทั้งอยากมีโอกาสได้แสดงความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ลูกจ้างส่วนใหญ่อยากมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจการ (แม้เพียงเป็นผู้ถือหุ้นรายย่อย)

2.1.2 ความประสงค์ของนายจ้างในการประกอบธุรกิจ

เป้าหมายของการประกอบธุรกิจหรืออุตสาหกรรมของนายจ้าง คือ ความมั่นคงและความเจริญเติบโตของกิจการ และความมีชื่อเสียงของสถานประกอบการนั้น ดังนั้น สิ่งที่ฝ่ายนายจ้างปรารถนาที่จะได้รับจากลูกจ้างหรือผู้ปฏิบัติงาน คือ³

1) การทำงานเต็มเวลา ในสถานประกอบการมีการกำหนดเวลาเริ่มทำงานและเวลาเลิกงานของลูกจ้างไว้ ซึ่งนายจ้างประสงค์ให้ลูกจ้างมาทำงานและเลิกงานตรงตามกำหนดเวลา รวมถึงการทำงานเต็มประสิทธิภาพและทำงานตามคำสั่งของนายจ้าง

2) การรักษาประโยชน์ของนายจ้าง โดยช่วยป้องกันและรักษาประโยชน์ของนายจ้าง รวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ รวมถึงลูกจ้างทุกคนร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอุทิศสาคะและความขยันขันแข็งต่อการงานที่ได้รับมอบหมายมีความซื่อสัตย์สุจริต

3) มีความคิดสร้างสรรค์ และความเอาใจใส่ในการพัฒนาตนเองอันจะทำให้ลูกจ้างทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผลงานที่ดีมีคุณภาพ

4) การไม่ร่วมจัดตั้งหรือเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน นายจ้างทุกคนไม่ประสงค์จะให้ลูกจ้างของตนจัดตั้งสหภาพแรงงานหรือเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน เพราะสหภาพแรงงานจะเรียกร้องและต่อรองกับนายจ้างทำให้นายจ้างขาดความเป็นอิสระในการบริหารกิจการของตน

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-27.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เมื่อความต้องการของทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างไม่สอดคล้องกัน เพราะต่างฝ่ายต่างพยายามรักษาผลประโยชน์ของตน จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้ และความขัดแย้งนั้น อาจจะรุนแรงจนกลายเป็นเรื่องที่จะกระทบกระเทือนต่อความสงบในการทำงานได้ จึงต้องมีองค์การหรือบุคคลที่เป็นกลาง คือ ฝ่ายรัฐวางกติกากฎหรือบทบัญญัติต่างๆไว้เป็นกฎหมายให้แต่ละฝ่ายนำมาปฏิบัติ เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรม โดยจะเห็นได้ว่า รูปแบบของความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่⁴

1) ความขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่

ความขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ เป็นความขัดแย้งที่สืบเนื่องมาจากการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งละเมิดสิทธิของอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนต่ออีกฝ่ายหนึ่ง เช่น การที่ฝ่ายนายจ้างไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง หรือการที่พนักงานฝ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน เป็นต้น

2) ความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์

ความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากแต่ละฝ่ายมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แตกต่างกัน และต่างฝ่ายต่างพยายามแสวงหาและคุ้มครองผลประโยชน์ของฝ่ายตน อันอาจทำให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องสูญเสียประโยชน์ เช่น ฝ่ายนายจ้างมีเป้าหมายที่กำไรสูงสุด ต้องการให้ได้สินค้าที่มีมาตรฐานจำนวนมาก พยายามปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตโดยนำเครื่องจักรเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต ในขณะที่พยายามลดต้นทุนในการผลิตลง เช่น ปลดพนักงาน ลดค่าจ้างและผลประโยชน์ตอบแทนอื่นๆ เป็นต้น ส่วนในด้านของลูกจ้างนั้น ต้องการค่าจ้าง สวัสดิการ ความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งความขัดแย้งอาจออกมาในรูปของการทึ้งงาน การนัดหยุดงาน เพื่อต่อต้านการปลดพนักงานหรือเรียกร้องเพื่อให้ฝ่ายนายจ้างปรับปรุงสภาพการจ้างและการทำงาน เป็นต้น

⁴ เกื้อจิตร ชีวะกาญจน์, แรงงานสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547), หน้า 32.

3) ความขัดแย้งเกี่ยวกับทัศนคติ

ความขัดแย้งเกี่ยวกับทัศนคติ เป็นความขัดแย้งที่เป็นผลมาจากความแตกต่างในด้านความคิดเห็น อุดมการณ์ และความเชื่อ เช่น นายจ้างยึดหลักเกี่ยวกับเอกสิทธิ์ในการจัดการ (management prerogative) แต่พนักงานหรือองค์การของพนักงาน เช่น สหภาพแรงงานยึดหลักการประชาธิปไตยในอุตสาหกรรม (industrial democracy) หรือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (workers' participation in management's decision - making) หรือการที่นายจ้างเห็นว่า การจ้างพนักงานเข้าทำงานในองค์การถือว่าเป็นบุญคุณที่พนักงานต้องตอบแทนด้วยการเชื่อฟัง และเอาใจใส่ต่อการทำงาน เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อความขัดแย้งทางด้านแรงงานเกิดขึ้นระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างจนกลายเป็นข้อพิพาทแรงงาน ไม่ว่าจะ เป็นข้อพิพาทแรงงานเกี่ยวกับสิทธิ ซึ่งเป็นเรื่องของข้อพิพาทระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงาน การไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือกฎหมายคุ้มครองแรงงาน หรือข้อพิพาทแรงงานเกี่ยวกับผลประโยชน์ ซึ่งเป็นข้อขัดแย้งในเรื่องการเรียกร้องให้ได้มาหรือการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ โดยที่ทั้งสองฝ่ายไม่มีภาระหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาใดๆ ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน แต่เป็นการต่อรองเพื่อแบ่งผลประโยชน์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป็นเรื่องของข้อพิพาทที่เกิดจากข้อเรียกร้องระหว่างนายจ้าง หรือสมาคมนายจ้างกับสหภาพแรงงาน ซึ่งได้มีการเจรจาแล้วแต่ไม่อาจตกลงกันได้ รัฐบาลจึงต้องเข้ามาแทรกแซงในฐานะที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบและดูแลให้เกิดความเป็นระเบียบภายในสังคม ตลอดจนผลกระทบที่จะมีต่อส่วนรวม โดยการเข้าไปเกี่ยวข้องของรัฐดังกล่าวก็คือ การกำหนดกฎหมายเพื่อคุ้มครองดูแลให้มีการใช้แรงงานให้เป็นไปด้วยความยุติธรรม

โดยข้อพิพาทระหว่างนายจ้างและลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานมีลักษณะที่แตกต่างไปจากสัญญาตามกฎหมายแพ่งทั่วไป เพราะสัญญาจ้างแรงงานเป็นสัญญาที่ก่อความผูกพันต่อเนื่องและโดยทั่วไปไม่มีกำหนดระยะเวลา นอกจากนี้ยังเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดความผูกพันร่วมกันที่ทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างต้องรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่ได้ถือว่าการจ้างแรงงานเป็นเพียงสัญญาแลกเปลี่ยนระหว่างแรงงานของมนุษย์กับค่าจ้างเท่านั้น ดังนั้นความเสียหายที่ลูกจ้างหรือนายจ้างได้รับเป็นผลจากการไม่ปฏิบัติหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพของสังคมและลักษณะสภาพของการทำงานแต่ละประเภทเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ความผูกพันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานแล้ว การป้องกันไม่ให้นายจ้างเอาเปรียบลูกจ้างจนเกินไป รัฐได้กำหนดมาตรฐานของการใช้แรงงานขั้นต่ำเพื่อคุ้มครองลูกจ้างไว้หรือ

ที่เรียกกันว่า กฎหมายคุ้มครองแรงงาน ซึ่งเมื่อนายจ้างไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย รัฐก็จะเข้าดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีกับนายจ้าง รวมถึงมาตรการทางกฎหมายที่ให้ลูกจ้างรวมตัวกันเป็นสหภาพแรงงานและทำการเรียกร้องเพื่อแก้ไขสภาพการจ้าง รวมถึงตลอดถึงทำการต่อรองเพื่อให้ลูกจ้างได้รับค่าจ้างหรือประโยชน์สูงขึ้น ซึ่งการที่ลูกจ้างรวมตัวกันได้ทำให้ลูกจ้างอยู่ในฐานะที่เสมอภาคในอันที่จะต่อรองกับนายจ้างได้ กล่าวคือ ถ้านายจ้างอยู่ในฐานะที่จะสนองตอบข้อเรียกร้องของลูกจ้าง แต่นายจ้างไม่ยอมตกลงลูกจ้างก็จะพร้อมใจกันหยุดงาน ซึ่งนายจ้างจะได้รับความเสียหาย ในขณะที่เดียวกันลูกจ้างไม่ได้รับค่าจ้าง แต่ถ้านายจ้างเห็นว่าข้อเรียกร้องนั้นมากเกินไป นายจ้างไม่อยู่ในฐานะจะให้ได้นายจ้างก็อาจปิดงาน ลูกจ้างจึงต้องพิจารณาถึงผลที่ตนจะได้รับ ดังนั้นมาตรการการนัดหยุดงานและการปิดงานจึงเป็นมาตรการที่ทำให้เกิดความตกลงกันในลักษณะที่นายจ้างต้องยอมสละประโยชน์บางส่วนของตนให้แก่ลูกจ้าง ส่วนลูกจ้างต้องทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิตให้กับนายจ้าง ซึ่งมาตรการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายแรงงานสัมพันธ์⁵ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แม้รัฐจะกำหนดกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างโดยต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือให้สิทธิแก่ฝ่ายลูกจ้างในการรวมตัวกันในการต่อรองกับนายจ้างในสถานะที่เสมอภาคกันแล้วก็ตาม ปัญหาทางด้านแรงงานก็ยังคงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยรัฐได้กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาความคดีแรงงานเฉพาะขึ้น รวมถึงกำหนดให้มีศาลแรงงานซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีเกี่ยวกับแรงงาน เพื่อประโยชน์แก่ทั้งฝ่ายนายจ้าง ฝ่ายลูกจ้าง และเพื่อไม่ให้กระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ

กล่าวโดยสรุป คดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไป เพราะเป็นข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน หรือเกี่ยวกับสิทธิของนายจ้างและลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและกฎหมายว่าด้วยการแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งข้อขัดแย้งดังกล่าวควรได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้มีความรู้และเข้าใจในปัญหาแรงงานร่วมกับผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง โดยการรับข้อพิพาทที่ดเนินอยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่าด้วยความสะดวก ประหยัด รวดเร็ว เสมอภาค

⁵ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล, “ปัญหาการจัดตั้งศาลแรงงาน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522,” เอกสารในการอภิปรายเรื่อง ปัญหาการจัดตั้งศาลแรงงาน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 เสนอที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 24 กรกฎาคม 2522. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

และเป็นธรรม ดังนั้นเมื่อมีข้อพิพาทแรงงานเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องระงับข้อพิพาทแรงงาน โดยเร็ว เนื่องจากปัญหาแรงงานเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนมากในสังคมส่วนรวม อาจส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจของประเทศ โดยข้อพิพาทเกี่ยวกับแรงงานที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น มีรูปแบบและลักษณะของคดีที่ซับซ้อนมากขึ้น ข้อพิพาทในบางลักษณะอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหลายฝ่ายหรือกระทบสิทธิของผู้ใช้แรงงาน หรือลูกจ้างจำนวนมาก ที่อยู่ในฐานะทางสังคมที่ถูกเอาเปรียบได้ง่ายให้ได้รับความเสียหาย เช่น การที่นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างทั้งสถานประกอบการ เนื่องจากนายจ้างต้องเลิกกิจการหรือเลิกจ้างจากการที่นายจ้างประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ หากนายจ้างไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายได้วางหลักในการคุ้มครองลูกจ้างไว้ ก็ส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ลูกจ้าง เมื่อลูกจ้างเหล่านั้นถูกกระทบกระเทือนหรือโต้แย้งสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของตนในการเสนอข้อพิพาทเข้าสู่การพิจารณาชี้ขาดของศาลแรงงาน เพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายนั้นเป็นสิทธิโดยชอบธรรมอันพึงมีแก่ผู้ได้รับความเสียหายนั้นทุกคน แต่หากจะให้ลูกจ้างเหล่านั้นนำข้อพิพาทแรงงานดังกล่าวมาดำเนินคดีในศาลแรงงานด้วยตนเองทุกคน อาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการฟ้องคดีและการพิจารณาคดีของศาลได้ โดยการใช้สิทธิดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายต่างๆบัญญัติรับรองไว้โดยรัฐด้วย ดังนั้นเมื่อเกิดกรณีพิพาททางด้านแรงงานจำเป็นต้องนำกฎหมายแรงงานเข้ามาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

2.2 ลักษณะทั่วไปของกฎหมายแรงงาน

กฎหมายแรงงานเป็นผลมาจากวิวัฒนาการทางด้านอุตสาหกรรม เป็นกฎหมายที่มีลักษณะเป็นสังคมนิติบัญญัติ (Social Legislation) ที่ผสมเป็นทั้งกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน ที่เป็นกฎหมายเอกชน ก็คือ การยอมรับเสรีภาพในการทำสัญญาจ้างแรงงาน และข้อตกลงต่างๆ ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ถ้าสัญญาหรือข้อตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ส่วนที่เป็นกฎหมายมหาชน คือ ส่วนที่รัฐตราเป็นกฎหมายเพื่อวางมาตรฐานการใช้แรงงานขั้นต่ำ บทบัญญัติของกฎหมายเพื่อคุ้มครองลูกจ้างโดยทั่วไปหรือลูกจ้างที่เป็นหญิงและเด็ก บทบัญญัติห้ามกระทำการอันไม่เป็นธรรม ขั้นตอน วิธีการ

และหลักเกณฑ์เพื่อให้เกิดการเจรจาต่อรอง และวิธีการในการระงับข้อพิพาทแรงงาน เป็นต้น⁶ จึงถือได้ว่ากฎหมายแรงงานเป็นกฎหมายที่สำคัญ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ของประเทศที่ใช้แรงงานอยู่ตามสถานประกอบกิจการในทางอุตสาหกรรมต่างๆ เป็นจำนวนมาก ปัญหาทางด้านแรงงานเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ และเมื่อเกิดกรณีพิพาททางด้านแรงงานขึ้นจะต้องนำกฎหมายแรงงานเข้ามาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว กฎหมายแรงงานจึงมีผลต่อการพัฒนาประเทศในทางอุตสาหกรรมและรักษาความสงบในวงการอุตสาหกรรมอันนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยส่วนรวม โดยจะเห็นได้ว่า กฎหมายแรงงานที่ได้บัญญัติขึ้นนี้มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและเสรีภาพในการทำสัญญาตามกฎหมายเอกชนมาอยู่ภายใต้หลักประโยชน์ส่วนรวมของสังคมตามกฎหมายมหาชนซึ่งเป็นการลดรอนสิทธิและประโยชน์ที่นายจ้างพึงได้ในฐานะผู้ได้เปรียบในทางเศรษฐกิจให้มีหน้าที่เกื้อกูลและแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่ลูกจ้างซึ่งเป็นผู้เสียเปรียบในทางเศรษฐกิจมากขึ้น รัฐเองในฐานะคนกลางต้องคอยระมัดระวังดูแลให้มีการปฏิบัติตามกติกาและตัวบทกฎหมายที่ได้วางไว้⁷ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของกฎหมายแรงงานของไทยประกอบด้วยตัวบทกฎหมายหลายฉบับทั้งในส่วนของกฎหมายแพ่ง คือสัญญาจ้างแรงงานตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายคุ้มครองแรงงาน ซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานและพระราชบัญญัติเงินทดแทน กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ และกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแรงงาน อันได้แก่ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาความคดีแรงงาน ซึ่งจะได้กล่าวถึงดังต่อไปนี้

2.2.1 กฎหมายตามสัญญาจ้างแรงงาน

กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาจ้างแรงงาน เป็นกฎหมายเอกชน ซึ่งสัญญาจ้างแรงงานมีสถานะเป็นสัญญาในทางแพ่ง ดังนั้น จึงต้องนำบทบัญญัติตามกฎหมายแพ่งทั่วไปมาใช้บังคับด้วย สัญญาจ้างแรงงานเป็นสัญญาที่มีบุคคลสองฝ่าย คือนายจ้างและลูกจ้างเข้ามาทำความตกลงก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ต่อกัน โดยต่างฝ่ายต่างยินยอมปฏิบัติต่อกันตามที่ได้ตกลงไว้ และตามที่

⁶ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล, กฎหมายแรงงานและแรงงานสัมพันธ์ในการจ้างงานในทศวรรษหน้า:ภาวะในเมืองและชนบท (กรุงเทพมหานคร: สถาบันทรัพยากรมนุษย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 16.

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

กฎหมายกำหนด โดยมีลักษณะเป็นสัญญาต่างตอบแทนและยังมีลักษณะพิเศษต่างไปจากสัญญาจ้างบริการธรรมดา เนื่องจากนายจ้างมีอำนาจควบคุมดูแลการทำงานของลูกจ้าง และมีหน้าที่ต้องจ่ายสินจ้างตลอดเวลาที่ลูกจ้างทำงาน อีกทั้ง มีหน้าที่ในการจัดเตรียมวัสดุและเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตให้แก่ลูกจ้าง และต้องดูแลสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ปลอดภัยและเหมาะสม เอาใจใส่ให้สวัสดิการแก่ลูกจ้างด้วย ส่วนลูกจ้างเมื่อได้ตกลงทำงานให้แก่นายจ้างแล้ว ลูกจ้างมีสิทธิได้รับสินจ้างเป็นค่าตอบแทนในการทำงาน และได้รับสวัสดิการตามกฎหมายและตามสัญญา โดยได้รับการปฏิบัติจากนายจ้างอย่างเสมอภาคกัน และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน ซึ่งลูกจ้างต้องทำงานให้แก่นายจ้างภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาของนายจ้าง โดยต้องใช้ความรู้ความสามารถประกอบกับแรงงานของตนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของนายจ้างอย่างเต็มที่

โดยสาระสำคัญของสัญญาจ้างแรงงานอยู่ที่ลูกจ้างมีหนี้ต้องทำงานให้แก่ นายจ้าง และนายจ้างมีหนี้ที่จะต้องให้สินจ้างตอบแทนแก่ลูกจ้างตลอดเวลาที่ทำงานให้ โดยวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็น “การบริการ” หรือ “การทำงานให้”⁸ และการที่จะเกิดเป็นสัญญาจ้างแรงงานได้นั้น ลูกจ้างจะต้องมีเจตนาทำงานในฐานะเป็นลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานด้วย โดยนายจ้างมีอำนาจในการบังคับบัญชาการทำงานของลูกจ้าง แต่อย่างไรก็ดีอำนาจในการบังคับบัญชาของนายจ้างมีขอบเขตจำกัดภายใต้หลักเกณฑ์ทั่วไปดังนี้⁹

1) ขอบเขตแห่งสัญญาจ้างแรงงาน กล่าวคือ เมื่อนายจ้างและลูกจ้างได้ตกลงทำสัญญาจ้างแรงงานแล้ว ทั้งสองฝ่ายย่อมมีความผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาให้เป็นไปตามเงื่อนไขและรายละเอียดของสัญญานั้น ซึ่งได้แก่ ลักษณะและประเภทของงาน เวลาทำงาน สถานที่ และเงื่อนไขอื่น ๆ เกี่ยวกับการทำงาน ถ้าเป็นเรื่องนอกเหนือจากสัญญาแล้วย่อมไม่มีผลผูกพันคู่สัญญา

2) ขอบเขตแห่งกฎหมาย ต้องมิได้มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

⁸วิชัย โสสุวรรณจินดา และ ชนินาฏ ญ เชียงใหม่, การเลิกจ้างที่ถูกกฎหมายและเป็นธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ยุติธรรม, 2544), หน้า 1.

⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 3-5.

3) ขอบเขตแห่งหลักการพื้นฐาน กล่าวคือ ถ้านายจ้างออกคำสั่ง หรือวางระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานที่พื้นฐานที่ลูกจ้างจะปฏิบัติได้แล้ว นอกจากจะไม่มีผลในทางปฏิบัติแล้วยังตกเป็นโมฆะตามกฎหมายด้วย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150)

4) ขอบเขตแห่งหลักเหตุผลอันสมควรและความถูกต้อง นายจ้างจะใช้อำนาจบังคับบัญชาลูกจ้างตามอำเภอใจของตนฝ่ายเดียวไม่ได้ เพราะนอกจากจะทำให้ลูกจ้างเสียขวัญและกำลังใจในการทำงานแล้ว ยังก่อให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่อีกด้วย ดังนั้นนายจ้างจะต้องคำนึงถึงหลักเหตุผลอันสมควรและความถูกต้องด้วย

5) ขอบเขตแห่งหลักสุจริตและปกติประเพณี การใช้อำนาจบังคับบัญชาของนายจ้างนั้น เป็นการใช้สิทธิประการหนึ่ง ดังนั้น นายจ้างจึงต้องใช้อำนาจบังคับบัญชาของตนโดยสุจริต (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5) และต้องเป็นไปตามปกติประเพณีด้วย

6) ขอบเขตของคำสั่ง หรือคำชี้ขาดของข้อพิพาทแรงงานตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518 กล่าวคือ ในกรณีที่มีข้อพิพาทแรงงานเกิดขึ้น และได้มีการชี้ขาดข้อพิพาทแรงงานโดยบุคคล หรือ คณะบุคคลที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์กำหนดให้คำชี้ขาดดังกล่าวมีผลผูกพันคู่กรณีเป็นเวลา 1 ปี นับแต่วันที่มิมีคำชี้ขาด หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีโทษทางอาญา นายจ้างจึงใช้อำนาจบังคับบัญชาให้ขัดหรือแย้งกับคำชี้ขาดดังกล่าวมิได้

7) ขอบเขตแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ของศาลแรงงานย่อมมีผลผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่งนั้น นายจ้างจึงต้องใช้ใช้อำนาจบังคับบัญชาภายในขอบเขตแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลด้วย

ดังนั้นหากนายจ้างใช้อำนาจในการบังคับบัญชานอกขอบเขตที่กล่าวข้างต้น หากลูกจ้างไม่ปฏิบัติตามไม่ถือว่าเป็นการผิดสัญญาจ้างแรงงาน

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในการจ้างแรงงานตามสัญญาจ้างแรงงานแล้วนั้น ยังมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานอยู่อีกหลายฉบับด้วยกัน ดังนี้

2.2.2 กฎหมายคุ้มครองแรงงาน

กฎหมายคุ้มครองแรงงานเป็นกฎหมายมหาชน ซึ่งให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างเป็นพิเศษนอกเหนือไปจากคู่สัญญาในทางแพ่งโดยทั่วไป เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กฎหมายมาตรฐานแรงงาน¹⁰ เป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) เกี่ยวกับการจ้างแรงงานที่นายจ้างพึงปฏิบัติต่อลูกจ้างเพื่อให้ลูกจ้างทำงานด้วยความปลอดภัย ได้รับค่าจ้างและค่าตอบแทนในการทำงานโดยมีหลักประกันการทำงานที่เหมาะสม เนื่องจากลูกจ้างเป็นคู่สัญญาที่มีฐานะเสียเปรียบในทางเศรษฐกิจ ไม่ได้มีฐานะเสมอภาคกับนายจ้างในการเข้าทำสัญญา ซึ่งความไม่เสมอภาคนี้เป็นเหตุให้หลักเสรีภาพในการทำสัญญาถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของนายจ้างแต่ฝ่ายเดียวเป็นส่วนมาก และสัญญาจ้างแรงงานตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่สามารถคุ้มครองลูกจ้างได้อย่างเพียงพอ¹¹ รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาคุ้มครองโดยการบัญญัติกฎหมายออกมาใช้บังคับ โดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองการใช้แรงงานของลูกจ้าง ซึ่งคู่สัญญาไม่อาจตกลงยกเว้นไปในทางที่ทำให้ลูกจ้างเสียประโยชน์ได้ เนื่องจากเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย แม้ลูกจ้างยินยอม ข้อตกลงนั้นก็จะเป็นโมฆะ เช่น นายจ้างลูกจ้างตกลงยอมให้นายจ้างเลิกสัญญาจ้างที่มีข้อความให้สิทธิแก่นายจ้างในการบอกเลิกสัญญาได้ โดยลูกจ้างไม่มีสิทธิเรียกค่าชดเชยและค่าเสียหายใดๆ ซึ่งข้อสัญญาดังกล่าวเป็นข้อสัญญาที่ผิดแผกแตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนดให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างเมื่อเลิกจ้างซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มีวัตถุประสงค์ในอันที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ลูกจ้าง ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่อาจใช้บังคับแก่การจ่ายค่าชดเชยได้* หรือตกลงให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาโดยไม่จ่ายค่าล่วงเวลา ข้อตกลงดังกล่าวเป็นโมฆะ เนื่องจากการทำงานนอกเวลาทำงานปกติถือว่าเป็นการทำงานล่วงเวลา ลูกจ้างมีสิทธิได้รับเงินค่าล่วงเวลา การที่นายจ้างทำสัญญางดเว้นไม่จ่ายค่าล่วงเวลาให้แก่ลูกจ้างตามกฎหมายดังกล่าวจึงตกเป็นโมฆะลูกจ้างจึงมีสิทธิได้ค่าล่วง

¹⁰ พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น, คำอธิบายกฎหมายแรงงานเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546), หน้า 15.

¹¹ วิจิตรา (ฟุ้งสัตว์ดา) วิเชียรชม, ย่อหลักกฎหมายแรงงาน, พิมพ์ครั้งที่ 14 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542), หน้า 23.

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 193/2534

** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2499/2537

เวลา^{***} เป็นต้น นอกจากนี้หากปรากฏว่านายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ให้นายจ้างต้องปฏิบัติตามกฎหมายแล้วจะมีโทษทางอาญา ซึ่งลูกจ้างสามารถใช้สิทธิร้องทุกข์ต่อพนักงานตรวจแรงงานได้โดยเฉพาะในกรณีที่นายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินให้แก่ลูกจ้างตามกฎหมาย พนักงานตรวจแรงงานมีอำนาจออกคำสั่งให้นายจ้างจ่ายเงินให้แก่ลูกจ้างได้ หากนายจ้างไม่ปฏิบัติตาม นอกจากจะถูกดำเนินคดีอาญาแล้ว ลูกจ้างก็สามารถนำคดีไปฟ้องต่อศาลแรงงานเพื่อเรียกสิทธิในทางแพ่งได้ด้วย

ในส่วนของกฎหมายคุ้มครองแรงงานดังกล่าวได้ให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างเป็นพิเศษนอกเหนือจากคู่สัญญาในทางแพ่งโดยทั่วไป โดยมีเนื้อหาครอบคลุมในเรื่องของการใช้แรงงานทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องเวลาในการทำงาน การให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาและทำงานในวันหยุด เวลาพักผ่อน เป็นต้น รวมถึงการให้ความคุ้มครองแก่การใช้แรงงานหญิงและการใช้แรงงานเด็ก ค่าตอบแทนในการทำงาน สวัสดิการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงานของลูกจ้าง และความปลอดภัยในการทำงานของลูกจ้างเพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นการคุ้มครองด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานของลูกจ้าง รวมถึงเงินทดแทนเพื่อให้ความช่วยเหลือเยียวยาต่อความเดือดร้อนที่ลูกจ้างและครอบครัวได้รับจากภาวะค่าใช้จ่ายและต้องขาดรายได้ระหว่างการรักษาพยาบาลเนื่องจากประสบอันตราย เจ็บป่วย หรือถึงแก่ความตาย หรือสูญหายเนื่องจากการทำงาน หรือจากโรคซึ่งเกิดตามลักษณะหรือสภาพจากการทำงาน เป็นต้น

2.2.3 กฎหมายแรงงานสัมพันธ์

ในส่วนของกฎหมายแรงงานสัมพันธ์นั้น เป็นกฎหมายมหาชนที่รัฐเข้ามาคุ้มครองโดยการบัญญัติกฎหมายออกมาให้สิทธิในการรวมตัวของลูกจ้างเพื่อให้มีพลังในการเจรจาต่อรองกับนายจ้าง เป็นการนำความคิดเรื่องการให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพในการรวมตัวก่อตั้งองค์กรของทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างมาใช้ เนื่องจากเกิดความไม่เป็นธรรมในการใช้แรงงานเพราะเหตุว่านายจ้างต้องการลดต้นทุนการผลิตเพื่อให้ได้กำไรมากขึ้น ทำให้มีการกดขี่ทางแรงงานด้วยการจ่ายค่าจ้างในอัตราที่ต่ำส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของลูกจ้างที่ไม่สามารถเลี้ยงชีพอยู่ได้ต่อภาวะเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้ลูกจ้างได้รับความเดือดร้อนจึงได้มีการเรียกร้องขอความเป็นธรรม เมื่อผลประโยชน์ของนายจ้างและลูกจ้างขัดแย้งกันจนก่อให้เกิดข้อพิพาททางแรงงานขึ้น ฉะนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง รัฐจึง

^{***} คำพิพากษาฎีกาที่ 1390/2537

ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างในการรวมตัวกันก่อตั้งองค์กรทางแรงงาน เพื่อให้มีอำนาจทัดเทียมกับนายจ้าง โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์กันระหว่างทั้งสองฝ่าย เช่นในกรณีที่มีลูกจ้างเข้าร่วมในการเรียกร้องไม่ว่าโดยการลงชื่อและลายมือชื่อ หรือโดยเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน ถ้ามีจำนวนเกินกว่าสองในสามของลูกจ้างทั้งหมด ข้อตกลงที่เกิดจากการเรียกร้องนั้นมีผลผูกพันลูกจ้างทุกคน¹² เช่น ลูกจ้างโรงงานอาหารกระป๋อง มีลูกจ้าง 1,000 คน ถ้าสหภาพแรงงานมีสมาชิกเป็นลูกจ้างโรงงานนี้ 700 คน ยื่นข้อเรียกร้องขอแก้ไขข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง และตกลงกับนายจ้างได้ ข้อตกลงฉบับนี้มีผลผูกพันลูกจ้างทั้ง 1,000 คน ไม่ใช่ผูกพันเพียง 700 คน แสดงให้เห็นว่านอกจากแนวนโยบายของรัฐและจารีตประเพณีที่จะมีส่วนในการช่วยให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างแล้ว ในการคุ้มครองแรงงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของสหภาพแรงงานด้วย เนื่องจากสหภาพแรงงานเป็นกลุ่มลูกจ้างที่รวมตัวกันเข้าร่วมเป็นสมาชิกโดยจัดตั้งเป็นองค์การลูกจ้าง เพื่อเจรจาต่อรองกับนายจ้างเกี่ยวกับสภาพการจ้าง เช่น ค่าจ้าง ชั่วโมงการทำงาน และสภาพการจ้างต่างๆ โดยการดำเนินการต่างๆของสหภาพแรงงานจะต้องกระทำไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิกสหภาพแรงงาน หากไม่ได้ทำไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิก จะไม่มีผลผูกพันสมาชิกสหภาพแรงงาน ดังปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2410/2525 ซึ่งศาลได้วินิจฉัยว่า การที่สหภาพแรงงานตกลงยินยอมกับนายจ้างให้นายจ้างกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีได้ โดยไม่ต้องจ่ายค่าจ้าง โดยที่ประชุมใหญ่สมาชิกสหภาพแรงงานไม่ได้ยินยอมด้วย ถือไม่ได้ว่าเป็นประโยชน์แก่สมาชิกสหภาพแรงงาน การกระทำของสหภาพแรงงานไม่มีผลผูกพันลูกจ้างผู้เป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน แม้ลูกจ้างจะไม่คัดค้านประกาศ และนายจ้างได้ประชุมชี้แจงก็ยังไม่เพียงพอที่จะถือว่าลูกจ้างยินยอมที่จะไม่รับค่าจ้างสำหรับวันหยุดพักผ่อนประจำปี

2.2.4 กฎหมายวิธีพิจารณาคดีแรงงาน

กฎหมายวิธีพิจารณาคดีแรงงาน เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ศาลมีอำนาจในการควบคุมและใช้บังคับกฎหมายสารบัญญัติอย่างมีประสิทธิภาพโดยได้บัญญัติเกี่ยวกับองค์กรศาลแรงงาน และอำนาจหน้าที่ของศาลแรงงานในการพิจารณาว่าคดีใดบ้างที่เป็นคดีแรงงานอันจะอยู่ในอำนาจของศาลแรงงานที่จะพิจารณา อีกทั้งยังมีหลักการในการวินิจฉัยคดีแรงงานเป็นการเฉพาะ กล่าวคือ การดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานเรื่องใดที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 กำหนดไว้โดยเฉพาะแล้วก็ต้องปฏิบัติตามที่

¹²มาตรา19 วรรค2 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 กำหนดไว้ และนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ได้ก็แต่เฉพาะในเรื่องที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ไม่ได้กำหนดไว้เท่านั้น¹³ รวมถึงการกำหนดให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางมีอำนาจในการที่จะตราข้อกำหนดต่างๆ ที่จำเป็นจะต้องใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงาน เพื่อให้การดำเนินคดีแรงงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ว่า สะดวก ประหยัด รวดเร็ว และให้ได้รับความเป็นธรรมด้วย โดยอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางจะต้องนำข้อกำหนดที่ได้จัดทำเสนอเพื่อขออนุมัติจากประธานศาลฎีกาก่อน เมื่อประธานศาลฎีกาอนุมัติข้อกำหนดนั้นๆ แล้ว ก็จะต้องนำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเรียบร้อยแล้วจึงจะถือว่าข้อกำหนดนั้นมีผลบังคับใช้ได้¹⁴ เช่น ข้อกำหนดศาลแรงงานว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงาน ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2523, ข้อกำหนดศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดี ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2523 เป็นต้น นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ยังมีการรับรองอำนาจของศาลแรงงานในการพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมด้วย โดยศาลแรงงานมีอำนาจสั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างกลับเข้าทำงานในอัตราค่าจ้างเดิม หรือให้ชดใช้ค่าเสียหายตามที่เห็นสมควรได้ ซึ่งในการพิจารณาต้องคำนึงถึงอายุของลูกจ้าง ระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง ความเดือดร้อนของลูกจ้างเมื่อถูกเลิกจ้าง มูลเหตุแห่งการเลิกจ้าง และเงินค่าชดเชยที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับประกอบการพิจารณาด้วย

จะเห็นได้ว่า การที่ต้องจัดให้มีกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องกับสัญญาจ้างแรงงาน เนื่องมาจากการที่ลูกจ้างซึ่งอยู่ในฐานะทางเศรษฐกิจที่เสียเปรียบนายจ้าง รัฐบาลจึงต้องเข้ามาแทรกแซงในฐานะที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบและดูแลให้เกิดความเป็นระเบียบภายในประเทศ ตลอดจนผลกระทบที่จะมีต่อส่วนรวม โดยการเข้าไปเกี่ยวข้องของรัฐก็คือ รัฐได้อำนาจในการออกกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาจ้างแรงงาน กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแรงงาน รวมถึงพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวงและประกาศกระทรวงแรงงานฉบับต่างๆ ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในรายละเอียดต่างๆ ซึ่งเป็นวิธีการตามกฎหมายในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ใช้แรงงานซึ่ง

¹³ มาตรา 31 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522

¹⁴ มาตรา 29 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522

เป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม เพื่อป้องกันไม่ให้นายจ้างเอาเปรียบกดขี่ทางด้านแรงงานแก่ผู้ใช้แรงงาน ซึ่งอยู่ในฐานะลูกจ้างที่ไม่มีอำนาจในการต่อรองทางด้านเศรษฐกิจกับนายจ้าง ซึ่งวิธีการในการให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างเมื่อมีการละเมิดสิทธิต่างๆ ของลูกจ้าง จะเห็นได้ว่า การกำหนดกฎหมายเพื่อคุ้มครองดูแลให้มีการใช้แรงงานให้เป็นไปด้วยความยุติธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงาน ตามกฎหมายแรงงานดังที่กล่าวมา มีขอบเขตครอบคลุมตั้งแต่ก่อนทำงานเป็นลูกจ้างรวมทั้งหลังพ้นสภาพเป็นลูกจ้างไปแล้ว โดยในขั้นตอนก่อนเป็นลูกจ้าง ในส่วนนี้เป็นขั้นตอนจัดเตรียมแรงงานเข้าสู่ระบบการจ้างงาน เช่น การฝึกอาชีพ การพัฒนาทักษะและฝีมือในการทำงาน การจัดหางานรวมถึงการคุ้มครองคนหางานไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายหน้าจัดหางาน** ส่วนขั้นตอนในระหว่างเป็นลูกจ้างเมื่อเข้าทำงานเป็นลูกจ้าง กฎหมายคุ้มครองแรงงานให้ความคุ้มครองลูกจ้างโดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการจ้างแรงงานให้นายจ้างและผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติ*** นอกจากนี้ ในขั้นตอนหลังพ้นสภาพลูกจ้างแล้วนั้น แม้ในขั้นตอนของการพ้นสภาพการเป็นลูกจ้างกฎหมายคุ้มครองแรงงานก็ให้ความคุ้มครองลูกจ้าง เช่น การให้นายจ้างบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนเลิกจ้าง การจ่ายค่าชดเชยและค่าชดเชยพิเศษตามอัตราที่กฎหมายกำหนดให้แก่ลูกจ้างที่ถูกเลิกจ้างโดยไม่มีความผิดหากนายจ้างเลิกจ้างไม่เป็นธรรมลูกจ้างมีสิทธิฟ้องขอให้นายจ้างรับกลับเข้าทำงานตามเดิม ในกรณีว่างงาน ลูกจ้างมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือจากกองทุนประกันสังคม เป็นต้น

แม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดให้ความคุ้มครองผู้ใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ก่อนมีสถานภาพเป็นลูกจ้าง จนกระทั่งเป็นลูกจ้างและคุ้มครองถึงหลังพ้นสภาพเป็นลูกจ้างก็ตาม แต่ในระหว่างที่มีความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นนายจ้างและลูกจ้างกันนั้นย่อมมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นได้ ซึ่งข้อขัดแย้งดังกล่าวมีผลทำให้สิทธิหรือประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องเสียไป และไม่อาจแก้ไข

* กฎหมายที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการฝึกอาชีพ กฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาฝีมือแรงงาน กฎหมายเกี่ยวกับการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน เป็นต้น

** กฎหมายที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการฝึกอาชีพ กฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาฝีมือแรงงาน กฎหมายเกี่ยวกับการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน เป็นต้น

*** กฎหมายที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน กฎหมายเกี่ยวกับค่าจ้างขั้นต่ำ กฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิการแรงงาน กฎหมายเกี่ยวกับเงินทดแทนและการประกันสังคม เป็นต้น

หรือดำเนินการด้วยประการอื่นอันชอบด้วยกฎหมายได้ จำเป็นต้องฟ้องเพื่อขอศาลบังคับให้ เพื่อแสวงหาความเป็นธรรมทางศาล ดังนั้นเมื่อมีข้อพิพาทแรงงานเกิดขึ้น ผู้ที่ได้รับความเสียหาย จำเป็นต้องเข้าใจในแนวความคิดพื้นฐานในการดำเนินคดีแรงงาน ขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาล เป็นต้น ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป เนื่องจากการเป็นความ ไม่ว่าจะเป็โจทก์หรือจำเลยนั้น โดยปกติไม่เป็นสิ่งที่พึงประสงค์สำหรับทุกคน แต่เมื่อมีปัญหาความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น ก็ต้องหาทางแสวงหาความเป็นธรรมจากศาลโดยการฟ้องคดี

2.3 แนวความคิดพื้นฐานในการดำเนินคดีแรงงาน

คดีแรงงานเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแรงงานเท่านั้น เนื่องจากคดีแรงงานเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่งโดยทั่วไป เป็นคดีที่มีความละเอียดอ่อน จำเป็นต้องมีองค์คณะผู้พิพากษาศาลแรงงาน อันประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลแรงงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านแรงงานโดยเฉพาะ มีความรู้และความเข้าใจในปัญหาแรงงาน ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้าง และผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง ฝ่ายละเท่าๆกัน อยู่ในรูปแบบ “ไตรภาคี” ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยศาลแรงงานมีหลักการที่แตกต่างไปจากศาลยุติธรรมโดยทั่วไป กล่าวคือ การดำเนินคดีแรงงานตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบไต่สวน (inquisitorial system) ซึ่งให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริง บทบาทของศาลจึงเป็น active role มากกว่าในคดีแพ่งทั่วไปที่มีพื้นฐานของระบบกล่าวหา (adversarial system) ตัวอย่างเช่น ในการดำเนินการสืบพยานของศาลแรงงานนั้น ศาลแรงงานมีอำนาจเรียกพยานมาสืบได้เองไม่ว่าพยานนั้นจะเป็นพยานที่คู่ความอ้างหรือเป็นพยานที่ศาลแรงงานเห็นสมควรและเรียกเข้ามาสืบในคดีเองในฐานะพยานศาล ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง คู่ความและทนายความไม่มีสิทธิที่จะดำเนินการซักถามพยานเองจะถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล แล้วเท่านั้น ถ้าศาลไม่อนุญาตให้ซักถามก็ไม่มีสิทธิที่จะซักถามพยานได้เลย¹⁵ นอกจากนี้กระบวนการพิจารณาในคดีแรงงานมีรูปแบบที่เคร่งครัดน้อยกว่ากระบวนการพิจารณาในคดีแพ่งทั่วไป โดยมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแรงงานเป็นการเฉพาะถือเป็นกฎหมายหลัก และนำบทบัญญัติต่างๆที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ด้วย แต่การจะนำมาใช้นี้ จะนำมาใช้เฉพาะในเรื่องที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานไม่ได้กำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งการนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลมนั้น จำต้องคำนึงถึงเหตุผลใน

¹⁵ มาตรา 45 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

การจัดตั้งศาลแรงงานที่ว่าด้วยประหยัด สะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรมด้วย¹⁶ เช่น ในการฟ้องคดีต่อศาลแรงงาน พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ได้บัญญัติให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม เนียม ตามมาตรา 27 ซึ่งในเรื่องของค่าธรรมเนียมดังกล่าวได้มีบัญญัติไว้แล้ว ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 จึงไม่จำเป็นต้องนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ซึ่งในเรื่องที่มีการนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ยกตัวอย่างเช่น การตรวจคำคู่ความ เป็นต้น¹⁷ นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดว่าด้วยศาลแรงงาน รวมถึงพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานยังให้อำนาจอธิบดีเป็นผู้ออกข้อกำหนดคดีแรงงานได้ ดังนั้น ศาลแรงงานจึงมีหลักการที่แตกต่างไปจากศาลยุติธรรมโดยทั่วไป ดังนี้

2.3.1 ใช้กระบวนการพิจารณาระบบไต่สวน

ในระบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมทั้งศาลแพ่งและศาลอาญานั้นจะใช้ระบบกล่าวหา คือโจทก์จะเป็นผู้กล่าวหาจำเลย โดยนำพยานหลักฐานเข้าสืบให้เห็นจริง ส่วนจำเลยเป็นผู้กล่าวแก้โดยมีพยานหลักฐานมานำสืบสนับสนุนเช่นกัน ซึ่งเมื่อศาลฟังความจากทั้งสองฝ่ายแล้วเห็นว่าความจริงเป็นเช่นไร ก็จะพิจารณาไปตามบทบัญญัติของตัวบทกฎหมาย ระบบกล่าวหาจึงจำเป็นต้องมีทนายความซึ่งเป็นผู้รู้กฎหมายมาแก้ต่างให้ แต่ในคดีแรงงานนั้น นายจ้างและลูกจ้างมีความแตกต่างกันมาก เพราะนายจ้างเป็นผู้มีความรู้สูงกว่า มีกำลังทรัพย์มากกว่า สามารถจ้างทนายความให้ดำเนินคดีแทนตนได้ และมีพยานหลักฐานที่สามารถอ้างอิงได้พร้อม ในขณะที่ฝ่ายลูกจ้างไม่มีความรู้ มีการศึกษาน้อย ไม่มีกำลังเงินและขาดพยานหลักฐาน ซึ่งหากให้ขึ้นศาลยุติธรรมแล้ว ลูกจ้างจะมีโอกาสได้รับความยุติธรรมน้อยมาก ดังนั้น ในการพิจารณาคดีแรงงานศาลแรงงานจึงใช้การพิจารณาระบบไต่สวน กล่าวคือ ศาลสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงและเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร รวมทั้งซักถามพยานเอง ตัวความจะซักถามได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น ซึ่งศาลจะดำเนินการเช่นว่านี้จนเป็นที่พอใจแก่

¹⁶ สุชาติ วิเศษวงศ์, คำบรรยายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 (เรียงมาตรา), พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์, 2540), หน้า 45.

¹⁷ จำรัส เขมะจารุ, ศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2524), หน้า 16-17.

ศาลว่าพยานหลักฐานเพียงพอที่จะใช้ในการตัดสินคดีได้แล้ว จึงจะหยุดการแสวงหาข้อเท็จจริง ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันให้ลูกจ้างที่ไม่มีนายความได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น

2.3.2 มุ่งการประนีประนอม

โดยที่คดีแรงงานเป็นเรื่องข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งลักษณะของข้อพิพาทดังกล่าวเมื่อข้อขัดแย้งนั้นระงับไป ทั้งนายจ้างและลูกจ้างอาจต้องกลับไปทำงานร่วมกันอีก ดังนั้น การพิพาทคดีในทางแพ่งนั้นอาจทำให้คู่ความรู้สึกรับอภัย ขายหน้า เสียศักดิ์ศรีอันเป็นผลให้มีการกลั่นแกล้งกันได้ ในภายหลัง ศาลแรงงานจึงมุ่งที่จะไกล่เกลี่ยให้นายจ้างและลูกจ้างประนีประนอมยอมความตกลงกันเพื่อมิให้เกิดความรู้สึกแค้น และช่วยให้สามารถกลับไปทำงานร่วมกันได้ ดังจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้ให้อำนาจศาลแรงงานไกล่เกลี่ยให้คู่ความประนีประนอมยอมความกันได้ตลอดเวลา ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะอยู่ในขั้นใดก็ตาม

2.3.3 พิจารณาพิพาทคดีโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาแรงงาน

เพื่อให้มีการพิจารณาพิพาทคดีเสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 จึงกำหนดให้ผู้พิพากษาที่เป็นข้าราชการตุลาการที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาแรงงาน¹⁸ ทำหน้าที่ร่วมกับผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง โดยผู้พิพากษาสมทบทั้งสองฝ่ายนี้ได้รับการแต่งตั้งจากผู้แทนฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างที่ได้รับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของสมาคมนายจ้างและสหภาพแรงงาน โดยกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเป็นผู้จัดให้มีการเลือกตั้ง¹⁹ เพื่อเป็นหลักประกันแห่งความยุติธรรมในการพิจารณาพิพาทคดี

¹⁸ มาตรา 12 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

¹⁹ มาตรา 14 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

2.3.4 พิพากษาหรือสั่งเกินคำขอได้

โดยปกติคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไปนั้นถือหลักสำคัญห้ามมิให้พิพากษาหรือสั่งเกินคำขอ และผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีโดยไม่ผูกพันบุคคลภายนอกซึ่งไม่ได้มาเป็นผู้ความในคดี แต่ในคดีแรงงานนั้นศาลแรงงานสามารถพิพากษาหรือสั่งมีผลผูกพันนายจ้างหรือลูกจ้างอื่นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ไม่ได้เข้ามาเป็นผู้ความในคดีได้

2.3.5 ใช้หลักประหยัด สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม

หลักทั่วไปของการดำเนินคดีแรงงานถือหลักสำคัญ 4 ประการ คือ²⁰

(1) กระบวนพิจารณาที่ง่ายหรือสะดวก (Simplification of the Procedure) กระบวนพิจารณาต่างๆ ที่เป็นแบบพิธี (formalities) ควรกระทำให้ง่ายลงให้มากที่สุด ถ้อยแถลงด้วยวาจาต่อหน้าศาลอาจจะแทนการให้การเป็นหนังสือได้ ความผิดพลาดในแบบพิธีอาจได้รับการแก้ไขโดยไม่จำเป็นต้องทำเป็นคำร้องทุกข์หรืออุทธรณ์อย่างเป็นทางการ อาจสรุปได้ว่าแนวคิดนี้มีความประสงค์ที่จะหลีกเลี่ยงการพูดเล่นสำนวนทางกฎหมาย (legal quibbles) และเพื่อเป็นหลักประกันว่าคดีจะได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว

(2) กระบวนพิจารณาที่สั้น (Shortening of the Procedure) กำหนดเวลาในแต่ละขั้นตอนควรสั้นลง การพิจารณาควรกำหนดขั้นตอนภายในเร็ววัน การสืบพยานควรเสร็จสิ้นภายในจำนวนครั้งให้น้อยที่สุดในการนั่งพิจารณา มาตรการทั้งหลายที่เป็นไปได้ควรนำมาใช้ในการเร่งรัดการพิจารณาคดี

(3) กระบวนพิจารณาที่ไม่คิดมูลค่า (Gratuitous Procedure) โดยทั่วไปและตามปรัชญาขั้นพื้นฐานของศาลแรงงานจะไม่คิดค่าฤชาธรรมเนียม หรือคิดน้อยที่สุด (nil or minimal) แต่ในบางศาลมีคำพิพากษาให้ใช้ค่าฤชาธรรมเนียมในคดีที่เป็นการรบกวนหรือนำรำคาญ (Vexations cases) แต่เป็นเรื่องเฉพาะกรณีมิใช่เรื่องที่เป็นแนวปฏิบัติที่เป็นปกติทั่วไป

²⁰วิศิษฎ์ ลิมานนท์, “ศาลแรงงานในต่างประเทศ,” วารสารศาลแรงงาน 1,3 (กันยายน 2523): 30.

(4) อำนาจในการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาศาลแรงงาน (Discretionary Powers of the Labour Judge) ผู้พิพากษาศาลแรงงานซึ่งมีหน้าที่ในการสั่งและชี้้นำกระบวนการพิจารณามีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางกว่าผู้พิพากษาในศาลธรรมดาถึงแม้คู่ความจะเป็นฝ่ายเริ่มคดีและนำพยานเข้าสืบ แต่คดีที่คู่ความนำมาสู่ศาลมิใช่ว่าจะกระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลโดยแท้เสมอไป ซึ่งคู่ความอาจจะประสงค์ให้คดีเสร็จเมื่อใดก็ได้ แต่คดีแรงงานมักกระทบต่อผลประโยชน์ของสาธารณชนอยู่บ่อยๆ ซึ่งไม่สามารถขึ้นอยู่กับความพอใจของคู่ความได้ คู่ความจึงไม่สามารถควบคุมแนวทางของกระบวนการพิจารณาอีกต่อไป จึงเป็นหน้าที่ของศาลที่จะควบคุมกระบวนการพิจารณา โดยความร่วมมือของคู่ความเพื่อที่จะให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและสมบูรณ์อันเป็นพื้นฐานที่จะปรับเข้ากับข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผู้พิพากษาจึงมีอำนาจที่จะใช้มาตรการทั้งหลายที่จำเป็น

จะเห็นได้ว่ากระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานถือหลักความยุติธรรม (Principles of Equity) มากกว่ากฎที่เป็นแบบพิธี ดังนั้น แบบพิธีพิจารณาคดีแรงงานจึงควรลดน้อยลงให้น้อยที่สุด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นวิธีพิจารณาที่ขาดระเบียบหรือไร้กฎเกณฑ์ควรคำนึงถึงเกียรติยศและมารยาทอันดีงามในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลด้วย ดังนั้นจึงควรมีวิธีการทางเทคนิคให้น้อยที่สุดเท่าที่สอดคล้องกับมารยาทอันดีงามและประสิทธิภาพของวิธีพิจารณาคดีด้วย ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีแรงงาน 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้น เป็นหลักการที่ใช้ในต่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวมาเป็นหลักการของกฎหมายว่าด้วยศาลแรงงานตาม มาตรา 29 และหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานเป็นไปโดยประหยัด สะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม ดังนี้

1) ประหยัด เนื่องจากคู่ความในคดีแรงงานฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายลูกจ้าง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน ฉะนั้นในการฟ้องคดีในศาลแรงงานของไทยเพื่อให้ลูกจ้างสามารถนำคดีมาสู่ศาลได้ กฎหมายจึงวางหลักว่าคู่ความไม่ว่าโจทก์หรือจำเลยไม่ต้องเสียค่าขึ้นศาลหรือค่าฤชาธรรมเนียมใดๆ ซึ่งแตกต่างจากการฟ้องคดีแพ่งในศาลยุติธรรมทั่วไป นอกจากนี้ คู่ความสามารถมาฟ้องคดีด้วยวิธีแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาลได้ เพื่อไม่ให้คู่ความต้องเสียค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างทนายความ เป็นต้น

2) สะดวก การดำเนินคดีในศาลแรงงานสามารถกระทำได้ง่าย ไม่ต้องยุ่งยากวุ่นวาย เช่น การร้องขอต่างๆในคดีแรงงานสามารถทำได้ด้วยวาจา แม้แต่การสืบพยาน ศาลแรงงานก็มีอำนาจที่จะเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่ศาลเห็นสมควรโดยถือว่าเป็นพยานศาลได้

3) รวดเร็ว เนื่องจากคดีแรงงานเป็นคดีที่ลูกจ้างฟ้องนายจ้างเรียกเงินต่างๆ เช่น ค่าจ้าง ค่าชดเชย เป็นต้น ซึ่งเงินดังกล่าวมีความจำเป็นแก่การดำรงชีวิตของลูกจ้างและครอบครัว ฉะนั้น ในการดำเนินคดีแรงงานตั้งแต่ฟ้องจนคดีถึงที่สุดจำเป็นต้องกระทำโดยรวดเร็ว กล่าวคือ ฟ้องได้ทันทีที่เกิดเหตุ ศาลจะนัดพิจารณาเร็ว สืบพยานเร็ว และพิพากษาเร็ว โดยลดขั้นตอนต่างๆลง เพื่อให้สามารถพิจารณาคดีได้เร็วขึ้น และเป็นประโยชน์แก่คู่ความทุกฝ่าย

4) เทียบธรรม การพิพากษาคดีแรงงานต้องมีองค์คณะเป็นไตรภาคีซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาซึ่งเป็นข้าราชการที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาแรงงาน ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้าง และผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง นอกจากนี้แนวทางการพิจารณาคดีแรงงาน ศาลแรงงานยังต้องคำนึงถึงสภาพการทำงาน ภาวะค่าครองชีพ ความเดือดร้อนของลูกจ้าง ระดับค่าจ้างหรือสิทธิและประโยชน์อื่นใดของลูกจ้างในกิจการประเภทเดียวกันรวมทั้งฐานะกิจการของนายจ้าง สภาพเศรษฐกิจและสังคม ประกอบการพิจารณาคดี เพื่อความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

2.4 ลักษณะของคดีแรงงาน

2.4.1 คดีแรงงานมีทั้งส่วนที่เป็นกฎหมายเอกชน และกฎหมายมหาชน ซึ่งในส่วนที่เป็นกฎหมายเอกชนนั้น เป็นเรื่องของการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างที่มีต่อกันในเรื่องการทำงาน โดยเปิดโอกาสให้นายจ้างและลูกจ้างมีเสรีภาพในการแสดงเจตนาร่วมเจรจาต่อรองกันได้ ซึ่งต้องไม่ขัดต่อตัวบทกฎหมาย เช่น การเรียกร้องให้มีการปรับอัตราค่าจ้าง ให้สูงกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ ส่วนที่เป็นกฎหมายมหาชนนั้น เพราะเหตุว่า รัฐได้เข้าแทรกแซงให้นายจ้างและลูกจ้างต้องปฏิบัติตามที่รัฐวางกฎหมายที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำและคุ้มครองสาธารณชน และความปลอดภัยของบ้านเมือง เช่น การห้ามนัดหยุดงาน หรือปิดงานในกิจการสาธารณูปโภค การกำหนดให้นายจ้างต้องจ่ายค่าชดเชยให้กับลูกจ้างเมื่อลูกจ้างออกจากงานโดยไม่ใช้ความผิดของลูกจ้าง เป็นต้น ทั้งนี้ ก็ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือกว่า และมีหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลไม่ให้ประชาชนประสบความลำบากและเสียหาย

2.4.2 นอกจากนี้ คดีแรงงานมีส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพราะกฎหมายแรงงานเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อย เพื่อมุ่งประโยชน์ร่วมกันของผู้ใช้แรงงานและมุ่งส่งเสริมนโยบายสาธารณะของกฎหมายมหาชนเป็นหลักมากกว่าที่จะมุ่งเน้นถึงความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาและเสรีภาพ ดังนั้น หากนายจ้างซึ่งมีอำนาจทางเศรษฐกิจมากกว่าลูกจ้างทำสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายแรงงาน ย่อมกระทำไม่ได้ มิฉะนั้นอาจทำให้นายจ้างใช้อำนาจของตนที่มีมากกว่าคดีและเอาเปรียบลูกจ้างในการทำงานได้โดยง่าย กล่าวคือ กฎหมายแรงงานซึ่งเป็นกฎหมายสังคมนิติบัญญัติ และเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน นิติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างจะกระทำขึ้นโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายแรงงานย่อมตกเป็นโมฆะใช้บังคับไม่ได้

2.4.3 อีกทั้ง คดีแรงงานมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคม เนื่องจากกฎหมายแรงงานบัญญัติขึ้นเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ และให้ความเป็นธรรมกับสังคม โดยเฉพาะผู้ใช้แรงงานสมควรจะได้รับสวัสดิการ และความคุ้มครองจากนายจ้างและรัฐบาลเป็นการตอบแทนแรงงานที่เขาทุ่มเทให้ไป ดังนั้น จึงมุ่งเน้นในเรื่องการประกันความมั่นคงในสังคมให้ลูกจ้างเพื่อให้ได้รับค่าจ้างเพียงพอต่อการดำรงชีพในสังคม และเมื่อถูกออกจากงานโดยไม่ใช่ความผิดก็จะได้รับเงินตอบแทนการทำงานเรียกว่าค่าชดเชย หรือเมื่อประสบอุบัติเหตุหรือถึงแก่ความตาย เนื่องจากการทำงานย่อมได้รับค่าทดแทน

2.4.4 ประกอบกับ คดีแรงงานเป็นข้อขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการจ้างแรงงานระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งมีสถานภาพที่แตกต่างกันทั้งในด้านความรู้ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม หากมีความขัดแย้งทางด้านแรงงานเกิดขึ้นจนกลายเป็นข้อพิพาทแรงงานซึ่งส่งผลกระทบต่อลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ใช้แรงงานและครอบครัวของลูกจ้างแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ ดังนั้นกฎหมายแรงงานที่นำมาบังคับใช้จะต้องมีความยืดหยุ่นหรือความคล่องตัวพอสมควร ในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงด้วย

2.5 ประเภทของคดีแรงงาน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในทุกสถานประกอบกิจการจะมีบุคคลอยู่ 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง คือ ฝ่ายนายจ้างหรือฝ่ายบริหารหรือฝ่ายจัดการ กับอีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายลูกจ้างหรือฝ่ายผู้ปฏิบัติงาน เนื่องจากความต้องการของทั้งสองฝ่ายขัดแย้งกัน หากแต่ละฝ่ายต่างยึดถือเอาประโยชน์สูงสุดและดำเนินการตามความพอใจของตนเป็นใหญ่ ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งและพัฒนาเป็นข้อพิพาทที่รุนแรงสร้างความเสียหายแก่ทั้งสองฝ่ายและสังคมส่วนรวม ฉะนั้น เมื่อข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้วต้องดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ก่อน หากยังตกลงกันไม่ได้จึงนำคดีมาสู่ศาลแรงงาน เป็นการระงับข้อพิพาทแรงงานโดยศาลแรงงาน และข้อพิพาทดังกล่าวต้องเป็นคดีแรงงาน ซึ่ง คำว่า คดีแรงงาน หมายถึง คดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างและบุคคลซึ่งกฎหมายแรงงานได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ไว้²¹ ซึ่งลักษณะของคดีแรงงานนั้นก็เหมือนกับคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือ ต้องเป็นคดีที่มีข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ระหว่างบุคคลหรือเป็นคดีที่ต้องใช้สิทธิทางศาลตามที่กฎหมายกำหนด โดยโจทก์ในฐานะผู้ถูกโต้แย้งต้องเสนอข้อหาของตนโดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจ และเมื่อศาลรับข้อพิพาทนั้นไว้พิจารณาแล้ว ก็จะมีกระบวนการบังคับให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาแสดงข้อเท็จจริง หรือต่อสู้ข้อกล่าวหาของอีกฝ่ายหนึ่ง และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วก็จะมีกระบวนการบังคับให้ทุกฝ่ายต้องปฏิบัติตาม ตัวอย่างเช่น นายจ้างไม่ยอมจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน ซึ่งกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการกระทำของนายจ้างเป็นการกระทบสิทธิของลูกจ้างซึ่งเกิดข้อขัดแย้งขึ้นคือการไม่จ่ายค่าจ้าง และการที่ลูกจ้างไม่ได้รับเงินซึ่งเป็นค่าจ้างนั้น ส่งผลให้ลูกจ้างได้รับความเดือดร้อน และส่งผลกระทบต่อการใช้ชีพของลูกจ้างและครอบครัวของลูกจ้าง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเสียประโยชน์ที่ลูกจ้างพึงได้รับ ฉะนั้น การที่จะให้ลูกจ้างได้รับค่าจ้างซึ่งเป็นสิทธิที่ลูกจ้างควร

²¹ เกษมสันต์ วิจารณ์, การดำเนินคดีในศาลแรงงาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2547), หน้า 11.

* มาตรา 55 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นขอที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้”

ได้รับ จำเป็นต้องนำคดีมาสู่ศาล เพื่อให้ศาลบังคับให้ ซึ่งโดยหลักแล้วในกรณีที่บุคคลใดเป็นคดีแรงงาน ต้องนำคดีมาสู่ศาลแรงงาน

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า การที่จะนำคดีแรงงานมาสู่ศาลแรงงานได้นั้น จะต้องมีการข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกิดขึ้นก่อน ซึ่งข้อพิพาทดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเสียหายหรือเสียหายขึ้นแก่บุคคลอีกฝ่าย ซึ่งข้อพิพาทแรงงานที่เข้าสู่ศาลแรงงานส่วนใหญ่เป็นข้อพิพาทแรงงานเกี่ยวกับสิทธิ โดยเฉพาะข้อพิพาทแรงงานที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานหรือไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างที่ตรง ซึ่งการนำคดีมาสู่ศาลเป็นไปตามความประสงค์ของคู่กรณีเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ถ้าหากทั้งสองฝ่ายยังไม่มีข้อพิพาทเกิดขึ้น ถือว่า ผู้ฟ้องยังไม่มีอำนาจฟ้อง ศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง ฉะนั้น คดีแรงงานซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแรงงานตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 จึงกำหนดประเภทคดีที่ศาลแรงงานมีอำนาจพิจารณาพิพากษาไว้ ดังนี้²²

2.5.1 คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงานหรือตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

อำนาจตามข้อนี้ครอบคลุมไปถึงข้อพิพาททุกประเภทที่เกิดจากการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงานและข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง ซึ่งคดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงานหรือตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแรงงานจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

1) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงาน

เป็นคดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามข้อตกลงหรือสัญญาระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง เช่น นายจ้างตกลงว่าจ้างลูกจ้างมีกำหนด 2 ปี แต่นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างเสียก่อนครบ 2 ปี ลูกจ้างยอมฟ้องศาลเพื่อเรียกค่าเสียหายได้ เป็นต้น รวมถึงกรณีที่นายจ้างหรือลูกจ้างไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างแรงงานตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 575 ถึง มาตรา 586 ก็ถือว่ามีข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาจ้างแรงงาน เช่น นายจ้างเลิกจ้างโดยบอกกล่าวล่วงหน้าไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด ลูกจ้างฟ้องเรียกสินจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าหรือค่าสินไหมทดแทนได้ เป็นต้น

²²มาตรา 8 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522.

2) คดีพิพาทเกี่ยวกับข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง มีหลักสำคัญอยู่ว่า เมื่อข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างมีผลใช้บังคับแล้ว ห้ามมิให้นายจ้างทำสัญญาจ้างแรงงานกับลูกจ้างขัดหรือแย้งกับข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง เว้นแต่สัญญาจ้างแรงงานนั้นจะเป็นคุณแก่ลูกจ้างยิ่งกว่า²³ คดีพิพาทเกี่ยวกับข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง หมายถึง คดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างที่เกิดขึ้นจากการแจ้งข้อเรียกร้องตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ หรือตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานที่นายจ้างต้องจัดให้มีตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานที่กฎหมายให้ถือว่าเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง²⁴ เช่น ลูกจ้างฟ้องเรียกเสื้อผ้าชุดทำงานตามที่นายจ้างได้ทำข้อตกลงไว้กับสหภาพแรงงานที่ลูกจ้างนั้นเป็นสมาชิกอยู่ หรือลูกจ้างฟ้องเรียกเงินโบนัส เงินบำเหน็จหรือสวัสดิการรรับส่งพนักงานตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างที่สหภาพแรงงานทำไว้กับนายจ้าง เป็นต้น

2.5.2 คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์

คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน หมายถึง คดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างหรือผู้มีสิทธิเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และประกาศกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมรวมทั้งกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายดังกล่าวทุกฉบับ เช่น การฟ้องร้องสิทธิที่เกี่ยวกับเงิน เช่น เรียกค่าจ้างที่ค้างชำระจากการจ่ายค่าจ้างน้อยกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ การฟ้องเรียกค่าชดเชย กรณีนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างโดยไม่มีความผิดและลูกจ้างมีสิทธิได้รับค่าชดเชย การฟ้องเรียกค่าทำงานในวันหยุด กรณีที่นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานในวันหยุดประจำสัปดาห์ วันหยุดตามประเพณี หรือวันหยุดพักผ่อนประจำปี นอกจากการฟ้องร้องเรียกเงินต่างๆ แล้ว อาจฟ้องบังคับให้นายจ้างจัดสวัสดิการหรือเครื่องป้องกันอันตรายตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น

²³ มาตรา 20 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518

²⁴ มาตรา 10 วรรค 3 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518

คดีพิพาทด้วยสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ หมายถึง คดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518 เช่น ลูกจ้างฟ้องเรียกค่าเสียหายซึ่งคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ให้จ่าย เนื่องจากการกระทำอันไม่เป็นธรรม การฟ้องเรียกค่าเสียหายกรณีที่นายจ้างปิดงานโดยไม่แจ้งให้ลูกจ้างทราบอันเป็นการปิดงานที่ไม่ถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมาย หรือการฟ้องขอให้ศาลบังคับให้นายจ้างปฏิบัติตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างเดิม ซึ่งสัญญาดังกล่าวไม่เป็นคุณแก่ลูกจ้าง เป็นต้น

2.5.3 คดีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์

คดีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล หมายถึง คดีที่กฎหมายบัญญัติให้การกระทำในบางเรื่องของบุคคลใดจะต้องให้ศาลพิจารณา หรืออนุญาตหรือมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด หรือจะต้องให้ศาลแต่งตั้งก่อน ซึ่งโดยปกติจะเป็นคดีที่ไม่มีข้อพิพาท แต่เป็นกรณีที่มีการยื่นคำร้องต่อศาลอย่างไรก็ตามหากมีบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามายื่นคำร้องคัดค้านก็จะทำให้คดีนั้นกลายเป็นคดีที่มีข้อพิพาทได้เช่นกัน

ดังนั้น กรณีต้องใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ หมายถึง คดีที่ผู้ร้องยื่นคำร้องขอต่อศาลแรงงานตามที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายแรงงานสัมพันธ์กำหนดให้สิทธิไว้ ซึ่งตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานยังไม่ปรากฏกรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลแต่ตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์นั้น เป็นกรณีที่กรรมการลูกจ้าง ลูกจ้าง หรือสหภาพแรงงานร้องขอต่อศาลให้พิจารณาวินิจฉัยการกระทำของนายจ้างที่จะทำให้ลูกจ้าง

การใช้สิทธิทางศาล (action en justice) เป็นวิธีการเยียวยาทางศาลซึ่งเป็นวิธีการที่กฎหมายได้อนุญาตให้ประชาชนดำเนินการในกรณีที่ไม่สามารถระงับข้อพิพาทกันได้ และต้องปรากฏว่าเป็นบุคคลที่มีสิทธิตามกฎหมายในการใช้สิทธิทางศาล ตามคำกล่าวที่ว่า “ Ubi remedium, ibi jus” (no remedy, no right) กล่าวคือ ไม่มีการเยียวยา ก็ไม่มีสิทธิ โปรดดู วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ, หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2548), หน้า 248.

ไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร²⁵ หรือเป็นกรณีที่นายจ้างขอให้ศาลมีคำสั่งให้กรรมการลูกจ้างคนใดคนหนึ่งหรือทั้งคณะพ้นจากตำแหน่งเมื่อกรรมการลูกจ้างนั้น หรือทั้งคณะไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยสุจริต หรือกระทำการอันไม่สมควรอันเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือเปิดเผยความลับของนายจ้างเกี่ยวกับสถานประกอบการกิจการโดยไม่มีเหตุสมควร²⁶ นอกจากนั้นยังเป็นกรณีที่นายจ้างต้องขออนุญาตต่อศาลแรงงานเพื่อเลิกจ้าง ลดค่าจ้างหรือลงโทษ ขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการลูกจ้างซึ่งเมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงจะสามารถเลิกจ้างหรือลงโทษต่อไปได้²⁷

2.5.4 คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์หรือรัฐมนตรีตามกฎหมายว่าด้วยการแรงงานสัมพันธ์

การอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงาน เป็นขั้นตอนในชั้นแรกที่เกิดปัญหาข้อพิพาทที่ยังไม่มาถึงศาล ในการนำคดีมาสู่ศาลนั้นต้องปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายกำหนดแล้ว ตามมาตรา 8 วรรคท้าย ซึ่งคดีประเภทนี้เป็นคดีที่มีข้อพิพาทระหว่างนายจ้างหรือลูกจ้างกับพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ อันเป็นคดีที่เจ้าพนักงานของรัฐตกเป็นจำเลย ถือว่าเป็นคดีที่มีข้อพิพาทระหว่างผู้ยื่นฟ้องกับเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งอาจเป็นพนักงานเงินทดแทน คณะกรรมการกองทุนเงินทดแทน พนักงานตรวจแรงงาน พนักงานออกใบอนุญาต อธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานและผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เป็นต้น เนื่องจากผู้ได้รับคำวินิจฉัยหรือชี้ขาดข้อพิพาทแรงงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยหรือคำชี้ขาดนั้น จึง ฟ้องต่อศาลแรงงานเพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษาเพิกถอน หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานที่มีคำวินิจฉัยตามที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายแรงงานสัมพันธ์บัญญัติไว้ เช่น ฟ้องเพิกถอนคำสั่งพนักงานตรวจแรงงาน²⁸

²⁵ มาตรา 50 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518

²⁶ มาตรา 51 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518

²⁷ มาตรา 52 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518

²⁸ มาตรา 125 พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

เพิกถอนคำสั่งคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ กรณีนี้เกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรม²⁹ เป็นต้น ทั้งนี้คำวินิจฉัยบางประเภทต้องฟ้องหรือนำคดีมาสู่ศาลภายในระยะเวลาที่กฎหมายได้กำหนดไว้ด้วย

2.5.5 คดีอันเกิดแต่มูลละเมิดระหว่างนายจ้างและลูกจ้างสืบเนื่องจากข้อพิพาทแรงงานหรือเกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน

คดีแรงงานประเภทนี้ ต้องเป็นการละเมิดระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ อันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และทำให้บุคคลผู้ที่ถูกกระทำไม่ว่าจะเป็นนายจ้างหรือลูกจ้าง ได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง และต้องปรากฏว่าเป็นกรณีที่มีสาเหตุมาจากข้อพิพาทแรงงาน หรือสัญญาจ้างแรงงานเท่านั้น เช่น โรงงานเกิดปัญหาขัดแย้งมีการนัดหยุดงานเกิดขึ้น ลูกจ้างบางส่วนเผาโรงงานเป็นการที่ลูกจ้างทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของนายจ้าง , นายจ้างให้ลูกจ้างลงไปบ่อน้ำบาดาลและไม่ยอมให้กลับขึ้นมา ลูกจ้างทนไม่ไหวสิ้นลม เป็นละเมิด ทายาทลูกจ้างมาฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากนายจ้างได้ , ลูกจ้างฟ้องนายจ้างเรียกเงินค่าเสียหายอ้างว่านายจ้างทำละเมิดต่อลูกจ้างเนื่องจากไม่จัดให้มีระบบป้องกันและกำจัดฝุ่นฝ้าย ทำให้ลูกจ้างได้รับความเสียหายป่วยเป็นโรคปอดอักเสบไม่สามารถทำงานได้ตามปกติและต้องเข้ารับการรักษาพยาบาล , นายจ้างฟ้องลูกจ้างอ้างว่าลูกจ้างยกยอกเงินที่ได้จากการขายกล่องกระดาษไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว ไม่นำเข้าบัญชีของนายจ้างหรือส่งมอบให้แก่นายจ้างตามหน้าที่³⁰ เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁹ มาตรา 121, 122, 123 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518

* คำวินิจฉัยของอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางที่ 43/2535

** คำวินิจฉัยของอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางที่ 20/2535

นอกจากนี้แม้การกระทำละเมิดนั้นจะเนื่องมาจากข้อพิพาทแรงงาน แต่ถ้าฝ่ายผู้ทำละเมิดหรือผู้เสียหายไม่ใช่ นายจ้างหรือลูกจ้างกระทำต่อกันแล้ว คดีก็ไม่อยู่ในอำนาจของศาลแรงงาน³⁰ เช่น ในขณะนัดหยุดงาน ฝ่ายลูกจ้างได้ให้นาย ก. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกทุบกระจกของนายจ้าง ถือได้ว่าเป็นข้อพิพาทระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างต้องว่าความในศาลแรงงาน ส่วนเรื่องให้นาย ก. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกทำละเมิดต่อนายจ้างนั้นต้องว่ากันในศาลยุติธรรมทั่วไป

2.5.6 ข้อพิพาทแรงงานที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานขอให้ศาลแรงงานชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์

คดีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ขอให้ศาลแรงงานชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ คือ การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานอาจร้องขอให้ศาลแรงงานชี้ขาดข้อพิพาทเรื่องใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ซึ่งปัจจุบันนี้กฎหมายดังกล่าวยังไม่ได้มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจเช่นนี้แก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานแต่อย่างไร

กล่าวโดยสรุป คดีแรงงานที่จะขึ้นสู่ศาลแรงงานได้มีอยู่ด้วยกัน 6 ประเภท ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่คดีแรงงานที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานขอให้ศาลแรงงานชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์นั้น ยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดให้รัฐมนตรีมีอำนาจ นอกจากนี้ คดีตาม (1) ถึง (6) ที่จะฟ้องยังศาลแรงงานได้นั้น หากกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน หรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์กำหนดขั้นตอนไว้ว่า ให้ไปร้องเรียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน หรือให้ปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการต่างๆที่กำหนดไว้ก่อน ผู้ที่ประสงค์จะ

³⁰ สุดาศิริ วศวงศ์, คำบรรยายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 (เรียงมาตรา), หน้า 14.

* ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ได้กำหนดว่าเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพราะในขณะนั้นกรมแรงงานสังกัดในกระทรวงมหาดไทย แต่ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งกระทรวงแรงงาน ดังนั้น อำนาจดังกล่าวจึงโอนมาเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545.

ดำเนินการใดทางศาลก็ต้องไปดำเนินการร้องเรียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือดำเนินการตามขั้นตอนระเบียบวิธีการต่างๆ ที่กฎหมายนั้นๆ กำหนดไว้ก่อน เมื่อดำเนินการตามกฎหมายนั้นแล้ว คู่กรณีที่ไม่พอใจคำวินิจฉัยชี้ขาดของพนักงานเจ้าหน้าที่จึงจะมาใช้สิทธินำข้อพิพาทนั้นมาฟ้องร้องยังศาลแรงงานได้ หากไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายคุ้มครองแรงงาน หรือกฎหมายแรงงานสัมพันธ์กำหนดไว้ก่อนแล้ว ศาลแรงงานจะไม่รับฟ้องเพราะถือว่าสิทธิที่จะฟ้องได้ตามกฎหมายยังไม่เกิดขึ้น³¹

2.6 การดำเนินคดีแรงงาน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ลูกจ้าง นายจ้าง หรือบุคคลใดจะนำคดีไปสู่ศาลแรงงานได้ จะต้องมิใช่ข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาหรือตามกฎหมายกับอีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ³²

สิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญา หมายถึง สิทธิและหน้าที่ของนายจ้างหรือลูกจ้างที่เกิดขึ้นจากสัญญาจ้างแรงงาน รวมถึงข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานและระเบียบต่างๆ ของนายจ้าง ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาจ้างแรงงานด้วย หรือสิทธิและหน้าที่ของนายจ้างหรือลูกจ้างที่เกิดจากข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

สิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมาย หมายถึง สิทธิและหน้าที่ของนายจ้างหรือลูกจ้างที่เกิดขึ้นจากบทบัญญัติของกฎหมายแรงงานและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับสิทธิหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ให้ถูกต้องตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายแรงงานนั้น ซึ่งได้แก่สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³¹ มาตรา 8 วรรคท้าย พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522.

³² เกษมสันต์ วิชาวรรณ, การดำเนินคดีในศาลแรงงาน, หน้า 27.

- (1.) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
- (2.) พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541
- (3.) พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518
- (4.) พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ.2537
- (5.) พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533
- (6.) พระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.2543
- (7.) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

ดังนั้น การไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญาหรือไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมายจึงเป็นเหตุให้เกิดมีข้อโต้แย้งหรือมีข้อพิพาทเกิดขึ้น ซึ่งหลักเกณฑ์เรื่องอำนาจฟ้องในคดีแรงงานนั้น ได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ประกอบกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 31 กล่าวคือ ต้องมีข้อโต้แย้งระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ซึ่งการโต้แย้งนั้นทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียหายแก่สิทธิ ฝ่ายที่ได้รับความเสียหายมีสิทธิฟ้องฝ่ายที่ทำให้เกิดความเสียหายได้ และ คดีที่ฟ้องต้องอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งของศาลแรงงาน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 8 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.6.1 ผู้มีอำนาจฟ้องคดี

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า เมื่อมีปัญหาความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น ก็ต้องแสวงหาความเป็นธรรมจากศาลโดยการฟ้องคดี ซึ่งการฟ้องคดีแรงงานต่อศาลแรงงานมีลักษณะทำนองเดียวกันกับการฟ้องคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือ ในการยื่นฟ้องคดีนั้น ผู้ที่มีอำนาจในการฟ้องคดี ได้แก่ ผู้ที่มีข้อโต้แย้งหรือมีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงานหรือตามบทบัญญัติของกฎหมายแรงงานกับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยโจทก์ในฐานะผู้ถูกโต้แย้งสิทธิต้องเสนอข้อหาของตนโดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาลแรงงานหรือจะมาแถลงข้อหาด้วยวาจาเองต่อหน้าผู้พิพากษาศาลแรงงานก็ได้ เพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเป็นสิทธิโดยชอบธรรมแก่โจทก์ผู้ได้รับความเสียหายนั้นทุกคน ผู้มีอำนาจในการยื่นฟ้องคดีแรงงานสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

2.6.1.1 คู่ความในคดีแรงงาน

ในกระบวนการพิจารณาทางแพ่งนั้น การเข้าร่วมในการดำเนินคดีได้ถูกกำหนดกรอบโดยกฎหมายและภายใต้คุณสมบัติที่กฎหมายกำหนด โดยอาจจะเข้าร่วมในฐานะคู่ความหลักหรือในฐานะบุคคลอื่นนอกจากคู่ความ เช่น ผู้ร้องสอด เป็นต้น โดยปกติการเป็นความ ไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลยนั้น ไม่เป็นที่พึงประสงค์สำหรับมนุษย์ แต่เมื่อมีปัญหาความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น ก็ต้องหาทางแก้ไขความไม่เป็นธรรมนั้น³³ โดยการนำคดีขึ้นสู่ศาล ทั้งนี้ วัตถุประสงค์หลักของการฟ้องคดี คือ การแสวงหาความเป็นธรรมทางศาล สำหรับการเป็นคู่ความตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 นั้น นอกจากผู้ที่จะฟ้องคดีหรือถูกฟ้องคดีได้ ต้องเป็นบุคคลตามกฎหมาย อันได้แก่บุคคลธรรมดาที่มีความสามารถในการดำเนินคดีตามกฎหมายแล้ว ตามมาตรา 36³⁴ ยังกำหนดให้นิติบุคคลที่กฎหมายรับรองมีสิทธิและหน้าที่ตั้งบุคคลธรรมดายื่นฟ้องคดีแทนได้ เช่น สหภาพแรงงาน สมาคมนายจ้าง เป็นต้น

ดังนั้น ในการนำคดีไปสู่ศาลแรงงานนั้น ผู้เสียหายหรือโจทก์ที่ถูกโต้แย้งสิทธิมีสิทธินำคดีมาสู่ศาลเพื่อขอให้ศาลบังคับให้ผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามสัญญาจ้างแรงงาน และสัญญาอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยจะเห็นได้ว่าคู่ความในคดีแรงงาน ได้แก่ บุคคลดังต่อไปนี้³⁵

- 1) ลูกจ้าง รวมถึงทายาทของลูกจ้าง กรณีที่ลูกจ้างประสบอันตรายถึงแก่ความตายหรือสูญหาย เนื่องจากการทำงาน
- 2) นายจ้าง ซึ่งได้แก่ นายจ้างซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา และผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคล รวมถึงเจ้าหน้าที่ของนายจ้าง เช่น หัวหน้างาน ผู้ควบคุมงาน ผู้ตรวจงาน เป็นต้น
- 3) สหภาพแรงงาน สหพันธ์แรงงาน และสภาองค์การลูกจ้าง

³³เกษมสันต์ วิลาวรรณ, การดำเนินคดีในศาลแรงงาน, (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2532), หน้า 52.

³⁴มาตรา 36 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

³⁵กฤษณเนตร พันธุมโพธิ, การบริหารแรงงานสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: การจัดการธุรกิจ, 2546), หน้า 111.

4) สมาคมนายจ้าง สหพันธ์นายจ้าง และสภาองค์การนายจ้าง

5) ผู้รับเหมาชั้นต้นหรือผู้รับเหมาช่วง ซึ่งรับเหมาจากรายจ้าง ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541

6) เจ้าหน้าที่ของรัฐ อันได้แก่ พนักงานตรวจแรงงาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน สำนักงานประกันสังคม

2.6.1.2 ผู้แทนในการดำเนินคดี

การเสนอข้อพิพาทเข้าสู่การพิจารณาชี้ขาดของศาลแรงงานเพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหาย ในบางกรณีที่มีโจทก์ผู้ได้รับความเสียหายยื่นฟ้องคดีเดียวกันมีจำนวนหลายคนหากจะให้โจทก์เหล่านั้นนำข้อพิพาทแรงงานดังกล่าวมาดำเนินคดีในศาลแรงงานด้วยตนเองทุกคน อาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการฟ้องคดีและการพิจารณาคดีของศาลได้ หรือในบางกรณีโจทก์หรือจำเลยซึ่งเป็นคู่ความในคดีแรงงาน อาจมีเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถมาดำเนินคดีด้วยตนเองได้ ดังนั้นผู้ที่เป็นคู่ความในคดีแรงงานย่อมมีสิทธิจะแต่งตั้งหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีของตนได้ โดยการแต่งตั้งหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีในศาลแรงงานนั้น อาจกระทำได้ในลักษณะ ดังนี้

1) การมอบอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ตามมาตรา 31 ซึ่งวางหลักให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัตินี้โดยอนุโลม ฉะนั้น คู่ความในคดีแรงงานสามารถทำหนังสือมอบอำนาจให้บุคคลใดก็ได้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วเป็นผู้แทนของคู่ความในการดำเนินคดีแรงงานในศาลแรงงานได้³⁶ โดยผู้รับ

³⁶มาตรา 60 วรรคสอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า “ถ้า คู่ความ หรือ ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้แทนตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำหนังสือมอบอำนาจให้บุคคลใดเป็นผู้แทนตนในคดี ผู้รับมอบอำนาจเช่นว่านั้นจะว่าความอย่างทนายความไม่ได้ แต่ยอมตั้งทนายความเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาได้”

มอบอำนาจในกรณีนี้ไม่มีสิทธิในการว่าความอย่างทนายความ แต่อยู่ในฐานะคู่ความซึ่งมีอำนาจยื่นคำฟ้องได้*

นอกจากนั้นหากโจทก์หรือจำเลยไม่สามารถไปดำเนินคดีเองได้ก็อาจแต่งตั้งทนายความให้ดำเนินคดีแทนได้

2) การมอบอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน

นายจ้างและลูกจ้างที่ประสงค์จะฟ้องคดี นอกจากจะสามารถฟ้องคดีด้วยตนเองได้แล้ว ยังอาจมอบอำนาจให้สมาคมนายจ้างซึ่งนายจ้างผู้นั้นเป็นสมาชิกอยู่หรือสหภาพแรงงานซึ่งลูกจ้างผู้นั้นเป็นสมาชิกอยู่เป็นผู้แทนในการดำเนินคดีได้ แต่ถ้าหากนายจ้างหรือลูกจ้างพ้นจากการเป็นสมาชิกของสมาคมหรือสหภาพแรงงานแล้ว ก็จะมีอำนาจให้เป็นผู้แทนในการดำเนินคดีไม่ได้ ในกรณีที่นายจ้างหรือลูกจ้างมอบอำนาจให้สมาคมนายจ้างหรือสหภาพแรงงานดำเนินคดีแทนนั้น คณะกรรมการของสมาคมนายจ้างหรือคณะกรรมการของสหภาพแรงงาน ต้องมาดำเนินคดีในศาลเอง ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวจะมอบหมายให้กรรมการคนใดคนหนึ่งทำการแทนก็ได้ โดยต้องมีการมอบหมายให้ชัดเจน และนำหลักฐานการมอบหมายนั้นมาแสดงต่อศาลแรงงานด้วย³⁷ นอกจากนี้ลูกจ้างอาจมอบอำนาจให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจดำเนินคดีเป็นผู้ฟ้องคดีแทนได้³⁸ โดยจะเห็นได้ว่า พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจดำเนินคดีตามกฎหมายว่าด้วยการ

* คำพิพากษาฎีกาที่ 3266/2527

³⁷ มาตรา 78 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 บัญญัติว่า “สมาคมนายจ้างมีคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินการ และเป็นผู้แทนของสมาคมนายจ้างในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้ คณะกรรมการจะมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้”

มาตรา 100 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 บัญญัติว่า “สหภาพแรงงานมีคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินการ และเป็นผู้แทนของสหภาพแรงงานในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้ คณะกรรมการจะมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้”

³⁸ มาตรา 36 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

คุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ หมายถึง พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีคุณสมบัติไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ และกระทรวงแรงงานได้สั่งให้มีอำนาจเป็นทนายความดำเนินคดีให้ลูกจ้างได้³⁹

3) ศาลจัดให้มีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดี

ในกรณีที่มีโจทก์หลายคน เพื่อความสะดวกในการดำเนินคดี ศาลอาจสั่งให้ตั้งโจทก์คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีได้⁴⁰ ซึ่งโจทก์เหล่านั้นอาจตกลงกันเองให้เป็นผู้แทนในการดำเนินคดีแทนก็ได้ หรือหากโจทก์ไม่ได้ตกลงกันแต่ศาลแรงงานเห็นสมควรให้มีผู้แทนในการดำเนินคดี ศาลแรงงานก็อาจจะจัดให้มีการแต่งตั้งผู้แทนในการดำเนินคดีได้ เพราะหากจะให้โจทก์เหล่านั้นมาดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองทุกคน คงจะทำให้เกิดความไม่สะดวกแก่การพิจารณาคดีของศาล ซึ่งผู้แทนโจทก์ที่ดำเนินคดีแทนนั้น จะต้องเป็นผู้แทนโจทก์ด้วยตนเอง ไม่สามารถแต่งตั้งบุคคลอื่นที่ไม่ใช่โจทก์ดำเนินคดีแทนได้ ทั้งนี้ไม่คำนึงว่าคุณภาพจะมีความประสงค์หรือจะสมัครใจให้มีการแต่งตั้งผู้แทนหรือไม่ โดยวิธีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์นี้เป็นไปตามข้อกำหนดของศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีด้วย

เมื่อมีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์โดยชอบแล้ว ผู้แทนโจทก์มีอำนาจดำเนินการแทนโจทก์ทุกคนตั้งแต่เริ่มคดีหรือตั้งแต่ได้รับแต่งตั้งแล้วแต่กรณี การกระทำของผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีมีผลผูกพันโจทก์ทุกคน

กล่าวโดยสรุป ในการดำเนินคดีในศาลแรงงานโจทก์และจำเลยควรจะไปดำเนินคดีด้วยตนเอง แต่หากโจทก์และจำเลยมีเหตุจำเป็นบางประการที่ไม่สามารถไปดำเนินคดีได้ ก็อาจมอบอำนาจให้ผู้อื่นที่รู้ข้อเท็จจริงในคดีนั้นไปดำเนินคดีแทนได้ เช่นให้ทนายความ หรือผู้รับมอบอำนาจเป็นผู้ดำเนินคดีแทน นอกจากนั้น นายจ้างก็อาจมอบอำนาจให้สมาชิกสภาแรงงานที่ตนเป็นสมาชิกดำเนินคดีแทนได้ ส่วนลูกจ้างอาจมอบอำนาจให้สหภาพแรงงานที่ตนเป็นสมาชิก

³⁹ สุดาศิริ วศวงศ์, คำบรรยายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 (เรียงมาตรา), หน้า 62.

⁴⁰ มาตรา 35 วรรค 3 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522.

ดำเนินคดีแทนได้ด้วย หรือให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีแทน (ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องการมอบอำนาจให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานแทน ไม่ใช่เป็นเรื่องการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์) รวมถึงในกรณีที่คดีนั้นมีโจทก์หลายคน ศาลอาจแต่งตั้งให้มีผู้แทนในการดำเนินคดีได้โดยต้องเป็นผู้ใดผู้หนึ่งของโจทก์ในคดีนั้น เพื่อความสะดวกแก่ศาลในการพิจารณาคดีนั้น

2.6.2 กระบวนวิธีพิจารณาพิพากษาคดีแรงงาน

เนื่องจากคดีแรงงานถือได้ว่าเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่ง ซึ่งคดีที่จะนำมาสู่ศาลแรงงานได้ต้องเป็นคดีหรือข้อพิพาทแรงงานตามมาตรา 8 วรรคหนึ่งดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ดังนั้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานจึงจำเป็นต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งเป็นแม่บทของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งในศาลยุติธรรมมาใช้บังคับ⁴¹ แต่เนื่องจากคดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งและคดีอาญาโดยทั่วไป เพราะเป็นข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน หรือเกี่ยวกับสิทธิของนายจ้างและลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ ดังนั้นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานให้เป็นไปโดยประหยัด สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม ตามวัตถุประสงค์หลักของการพิจารณาคดีแรงงานนั้นจึงเน้นที่การไกล่เกลี่ยให้นายจ้างและลูกจ้างปรองดองกันมากกว่าที่จะมุ่งแพ้ชนะกัน เพื่อให้สามารถกลับไปทำงานร่วมกันได้อีก ฉะนั้น ในการพิจารณาคดีแรงงานของศาลแรงงานจึงจำเป็นต้องมีหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานเป็นพิเศษ กล่าวคือ การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานต้องนำพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ที่ได้บัญญัติไว้เฉพาะมาใช้บังคับ จะนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การพิจารณาคดีแรงงานได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับหลักการและเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 เท่านั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกฎหมายได้วางหลักการสำคัญในพิพากษาคดีแรงงาน ดังต่อไปนี้

⁴¹ จรัส ฆะมะจารุ, คำอธิบายศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน, พิมพ์ครั้งที่ 4

2.6.2.1 แนวทางในการพิจารณาคดีแรงงานทั่วไป

ในการพิจารณาคดีแรงงานของศาลแรงงานนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพการทำงาน ภาวะค่าครองชีพ ความเดือดร้อนของลูกจ้าง ระดับค่าจ้าง หรือสิทธิและประโยชน์อื่นของลูกจ้างที่ทำงานในกิจการประเภทเดียวกัน รวมทั้งฐานะทางกิจการของนายจ้างตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมโดยทั่วไปประกอบการพิจารณาคดีด้วย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย ซึ่งข้อเท็จจริงตามที่ระบุไว้ข้างต้นเรื่องก็จำเป็นต้องให้ปรากฏในสำนวน เช่น สิทธิและประโยชน์ของลูกจ้างที่ทำงานอยู่กับนายจ้างคนอื่นในกิจการประเภทเดียวกัน ฐานะแห่งกิจการของนายจ้าง เป็นต้น ส่วนในบางเรื่องอาจเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลควรจะรู้เอง เช่น สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นต้น

2.6.2.2 แนวทางในการพิจารณาคดีในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเลิกจ้าง

กฎหมายไม่ได้วางหลักเอาได้ว่ากรณีใดบ้างที่ถือว่าเป็นการเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม ซึ่งศาลได้วางแนวคำพิพากษาไว้ว่า การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมนั้น ได้แก่การเลิกจ้างกรณีดังต่อไปนี้

- 1) กรณีเลิกจ้างโดยไม่มีสาเหตุ
- 2) กรณีเลิกจ้างที่กระทำผิด แต่ยังไม่ถึงเหตุอันสมควรที่จะเลิกจ้าง
- 3) กรณีเลิกจ้างลูกจ้างโดยไม่มีเหตุความผิด
- 4) กรณีเลิกจ้างโดยเหตุอื่นนอกจากที่กำหนดในสัญญาจ้าง
- 5) กรณีเลิกจ้างอันเป็นการลงโทษเกินระดับที่กำหนดไว้
- 6) กรณีเลิกจ้างอันเป็นการลงโทษข้ามลำดับหรือข้ามขั้นตอน
- 7) กรณีเลิกจ้างอันเป็นการลงโทษขัดต่อระเบียบของนายจ้าง
- 8) กรณีเลิกจ้างโดยอ้างว่าลูกจ้างกระทำความผิด แต่ไม่มีพยานหลักฐาน
- 9) กรณีเลิกจ้างด้วยเหตุเล็ดลอดปฏิบัติต่อลูกจ้าง

อาจกล่าวได้ว่า การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมต่อลูกจ้าง หมายถึง การเลิกจ้างโดยไม่มีสาเหตุแห่งการเลิกจ้าง หรือการเลิกจ้างที่มีสาเหตุแต่ยังไม่สมควรถึงขนาดที่จะเลิกจ้างลูกจ้างได้ เช่น ลูกจ้างเงินเดือนมากเกินไป นายจ้างต้องการจ้างคนใหม่ที่เงินเดือนน้อยกว่า เป็นต้น หรือสาเหตุในการเลิกจ้างอยู่นอกเหนือระเบียบ ข้อบังคับ หรือสัญญาจ้าง หรือเป็นการเลิกจ้างโดยไม่มีพยานหลักฐานที่จะนำสืบข้อเท็จจริง ให้สมกับข้ออ้างว่าลูกจ้างกระทำความผิด หรือการเลิกจ้าง

ไปโดยลูกจ้างไม่มีความผิด หรือการเลิกจ้างโดยมีเจตนาจะกั้นแกล้งลูกจ้างนั้น ฉะนั้น ถ้าศาลแรงงานเห็นว่าการเลิกจ้างลูกจ้างผู้นั้นไม่เป็นธรรมต่อลูกจ้าง ศาลแรงงานอาจสั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างผู้นั้นเข้าทำงานต่อไปในอัตราค่าจ้างที่ได้รับในขณะที่เลิกจ้าง ในกรณีกลับกัน หากศาลแรงงานเห็นว่าลูกจ้างกับนายจ้างไม่อาจที่จะทำงานร่วมกันได้ต่อไป ศาลแรงงานอาจกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้นายจ้างชดใช้ให้แทน โดยศาลต้องคำนึงถึงอายุของลูกจ้าง ระยะเวลาการทำงาน ของลูกจ้าง ความเดือดร้อนของลูกจ้างเมื่อถูกเลิกจ้าง มูลเหตุแห่งการเลิกจ้าง และเงินค่าชดเชยที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับประกอบการพิจารณา ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ในมาตรา 49 นั้น เป็นบทบัญญัติคุ้มครองลูกจ้างโดยไม่ให้นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างโดยไม่เป็นธรรม หากมีการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม ศาลแรงงานมีอำนาจสั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างกลับเข้าทำงาน หรือให้ลูกจ้างได้รับค่าเสียหายแทนการรับเข้าทำงานเท่านั้น ดังนั้น ลูกจ้างจึงไม่มีสิทธิตามกฎหมายที่จะให้ศาลเพิกถอนคำสั่งเลิกจ้างของนายจ้างได้

2.6.3 ผลของคำพิพากษา

ศาลแรงงานตัดสินคดีภายใน 3 วัน นับแต่วันเสร็จการพิจารณา เมื่อสืบพยานทั้งสองฝ่ายเสร็จแล้ว ศาลแรงงานจะนัดฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งภายใน 3 วันนับแต่เสร็จการพิจารณา อย่างไรก็ตาม แม้คดีเสร็จการพิจารณาแล้ว ก่อนอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งหากศาลแรงงานเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลแรงงานอาจพิจารณาคดีต่อไปก็ได้ คู่ความอาจแถลงการณ์ปิดคดีด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก่อนอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง ในการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือจะตัดสินด้วยวาจาไม่ได้ และจะต้องกล่าวหรือแสดงข้อเท็จจริงที่ฟังได้โดยสรุปและคำวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดีพร้อมด้วยเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยนั้นด้วย แต่ศาลแรงงานไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยเรียงลำดับตามประเด็นข้อพิพาทที่กำหนดไว้ อาจหยิบยกประเด็นหนึ่งประเด็นใดขึ้นวินิจฉัยก่อนหลังก็ได้ ซึ่งการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแรงงานนั้น มีอำนาจกว้างกว่าการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งธรรมดา ดังนี้

* คำพิพากษาฎีกาที่ 3415-3417/2538

** คำพิพากษาฎีกาที่ 1464/2527

2.6.3.1 ศาลพิพากษาให้เกินกว่าที่ขอได้⁴²

โดยปกติแล้ว ศาลแรงงานจะต้องพิพากษาหรือสั่งเท่าที่โจทก์อ้างหรือขอมาในคำฟ้อง จะพิพากษานอกฟ้องหรือเกินคำขอไม่ได้เช่นเดียวกับการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งธรรมดาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 แต่ในคดีแรงงานนั้น ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงาน พ.ศ. 2522 ได้กำหนดให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาไว้กว้างกว่ากล่าวคือ ในบางกรณีศาลแรงงานอาจจะพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอบังคับมาในฟ้องได้ หากเห็นว่าการพิพากษาหรือสั่งเช่นนั้น จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความ เช่น ลูกจ้างฟ้องเรียกค่าชดเชยโดยมีคำขอท้ายฟ้อง จำนวน 18,120 บาท เนื่องจากคำนวณมาผิดพลาด โดยโจทก์มีสิทธิได้รับตามกฎหมาย 18,180 บาท จึงเรียกร้องน้อยกว่าจำนวนที่ควรจะได้รับตามกฎหมาย ศาลแรงงานเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมพิพากษาให้ลูกจ้างได้รับตามสิทธิได้ 18,180 บาท แม้จะเกินกว่าจำนวนที่โจทก์ขอมาท้ายฟ้องก็ตาม เป็นการชอบด้วยกฎหมาย หรือ โจทก์มีคำขอให้ศาลบังคับจำเลยจ่ายค่าจ้างส่วนที่ขาดโดยคำนวณผิดพลาดต่ำกว่าสิทธิที่ควรได้รับ ศาลมีอำนาจพิพากษาให้ในส่วนที่ขาดตาม มาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษาว่าสมควรที่จะพิพากษาหรือสั่งให้เกินกว่าที่ขอมาในคำฟ้องหรือไม่

2.6.3.2 ศาลพิพากษาให้มีผลไปถึงคนนอกคดีได้⁴³

ในคดีแรงงานคำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆจะมีผลผูกพันแต่เฉพาะคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลแรงงานเท่านั้น เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ซึ่งกรณีที่ศาลแรงงานจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งผูกพันนายจ้างและลูกจ้างอื่นได้นั้น จะต้องปรากฏว่า นายจ้างหรือลูกจ้างอื่นนั้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี ซึ่งหมายความถึง ผู้ที่มีส่วนได้เสียตามกฎหมาย เช่น ลูกจ้างที่ทำงานประเภทเดียวกันหรือชนิดเดียวกัน อาจจะได้ถือว่า มีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี ถ้าลูกจ้างบางคนในจำนวนนั้น

⁴² มาตรา 52 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

* คำพิพากษาฎีกาที่ 2232/2524

** คำพิพากษาฎีกาที่ 1144/2526

⁴³ มาตรา 53 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

นำคดีมาฟ้อง ศาลแรงงานอาจจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นผูกพันไปถึงลูกจ้างคนอื่น ๆ และนายจ้างของลูกจ้างเหล่านั้นด้วย กล่าวคือจะต้องเป็นนายจ้างและลูกจ้างผู้มีส่วนได้เสีย เช่นเดียวกัน การที่ศาลแรงงานจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานผูกพันไปถึงนายจ้างและลูกจ้างอื่นนั้น อาจกระทำได้เมื่อศาลเห็นสมควรเอง หรือโดยคำร้องขอของผู้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะร้องขอต่อศาลก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วก็ได้ และถ้าศาลแรงงานเห็นสมควรก็อาจสั่งให้มีการไต่สวนเพื่อทราบข้อเท็จจริงให้แน่ชัดว่าเป็นกรณีที่สมควรจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งผูกพันบุคคลอื่นด้วยก็ได้ เช่น สถานประกอบการแห่งหนึ่งมีข้อตกลงจ่ายเงินโบนัสเท่ากับค่าจ้าง 1 เดือน นายจ้างเห็นว่าค่าจ้างตามข้อตกลงหมายความว่าเฉพาะเงินเดือน ไม่รวมถึงค่าครองชีพและจ่ายโบนัสเท่ากับเงินเดือน 1 เดือน ส่วนลูกจ้างเห็นว่านายจ้างต้องจ่ายโบนัสเท่ากับเงินเดือนและค่าครองชีพรวมกัน ลูกจ้างคนหนึ่งฟ้องเป็นคดีต่อศาลแรงงาน หากศาลแรงงานเห็นว่าค่าครองชีพเป็นค่าจ้างและพิพากษาให้นายจ้างจ่ายโบนัสส่วนที่ขาด ศาลแรงงานอาจกำหนดให้คำพิพากษามีผลผูกพันนายจ้างกับลูกจ้างคนอื่นที่มีสิทธิได้รับเงินโบนัสในสถานประกอบการด้วยก็ได้

ในการพิจารณาคดีนั้น ศาลจะพิจารณาและวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายตามประเด็นข้อพิพาทที่กำหนดไว้ หากวินิจฉัยประเด็นใดประเด็นหนึ่งแล้วพอฟังได้ว่าโจทก์แพ้คดี อาจจะไม่วินิจฉัยประเด็นต่อไปก็ได้ ซึ่งโจทก์จะชนะคดีได้ ก็ต่อเมื่อนำสืบได้สมตามฟ้อง กล่าวคือต้องสืบพยานได้ข้อเท็จจริงตรงกับที่บรรยายฟ้องไว้ ศาลจะไม่นำข้อเท็จจริงที่มีได้ปรากฏในคำฟ้องมาวินิจฉัย* ซึ่งในการพิจารณาของศาลแรงงานนั้น มีอำนาจที่จะพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอบังคับของโจทก์ก็ได้ หากศาลเห็นสมควร และเพื่อความเป็นธรรมแก่คู่ความ เช่น การคำนวณสินจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าน้อยไป**

กล่าวโดยสรุป ศาลแรงงานมีขั้นตอนการพิจารณาคดี 6 ขั้นตอน คือ การฟ้องคดี การพิจารณาคดี การสืบพยาน การพิพากษาคดี การอุทธรณ์ และการพิจารณาคดีแรงงานของศาลฎีกา แต่หากจะกล่าวถึงขั้นตอนหลักๆ แล้ว สามารถแยกออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการฟ้องคดี ขั้นตอนการพิจารณาคดี และขั้นตอนในการพิพากษาคดี โดยในส่วนของขั้นตอนการฟ้องคดีนั้นผู้มีส่วนฟ้องคดีนั้นนอกจากจะเป็นตัวความเองแล้ว ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงาน

* คำพิพากษาฎีกาที่ 23/2524

** คำพิพากษาฎีกาที่ 1768/2525

และวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ยังกำหนดให้นิติบุคคลที่กฎหมายรับรองให้มีสิทธิยื่นฟ้องคดีแทนในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากได้ เช่น สหภาพแรงงาน สมาคมนายจ้าง รวมถึงพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจดำเนินคดีตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ ส่วนในขั้นตอนการพิจารณาคดีนั้น เมื่อถึงเวลานัด โจทก์และจำเลยจะต้องไปศาลตรงเวลานัด หากไม่ไปศาลและไม่ได้แจ้งให้ศาลทราบ ศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดี และหากจำเลยไม่ไปในวันนัดศาลจะสืบพยานโจทก์ฝ่ายเดียว หากโจทก์และจำเลยพร้อมกันในวันนัดศาล จะทำการไต่ถามทนายให้ทั้ง 2 ฝ่ายตกลงกันหรือประนีประนอมกัน หากไม่สามารถตกลงกันได้ ศาลก็จะให้แต่ละฝ่ายนำพยานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ และพยานแวดล้อมแสดงต่อศาล โดยแต่ละฝ่ายจะต้องส่งบัญชีพยานต่างๆ ให้ศาลก่อนวันนัดการพิพากษาคดีเมื่อสืบพยานของทุกฝ่ายเสร็จแล้วศาลแรงงานก็จะแถลงการณ์ ซึ่งสามารถแถลงการณ์ด้วยวาจา และแถลงการณ์ด้วยหนังสือก็ได้ หลังจากนั้นศาลก็จะอ่านคำพิพากษาให้ทั้ง 2 ฝ่ายปฏิบัติ แต่ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจในคำพิพากษาก็สามารถอุทธรณ์เพื่อยื่นอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาแผนกคดีแรงงานได้ ศาลฎีกาจะพิจารณาและมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยจะส่งกลับไปศาลแรงงาน และศาลแรงงานจะอ่านคำพิพากษาของศาลฎีกาให้แก่ทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งหากผ่านขั้นตอนนี้ไปแล้วคดีจะถึงที่สุด ซึ่งในขั้นตอนของการทำคำพิพากษาของศาลนั้น ในบางกรณีศาลแรงงานอาจจะพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอบังคับได้ นอกจากนี้ศาลแรงงานยังสามารถพิพากษาให้มีผลไปถึงคนนอกคดีได้หากเห็นว่าการพิพากษาหรือสั่งเช่นนั้นจะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความเมื่อศาลเห็นสมควรเอง หรือโดยคำร้องขอของผู้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับศาลแรงงานอาจจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นผูกพันไปถึงลูกจ้างคนอื่นๆ และนายจ้างของลูกจ้างเหล่านั้นด้วย

2.7 ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินคดีแรงงานในปัจจุบัน

เมื่อข้อพิพาททางด้านแรงงานเกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม เนื่องจากผู้ใช้แรงงานถือว่าเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ปัญหาแรงงานที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อตรงแก่ทั้งลูกจ้าง และครอบครัวของลูกจ้าง จนอาจกลายเป็นปัญหาสังคมที่รัฐต้องพยายามแก้ไขด้วยการที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการให้การช่วยเหลือบุคคลผู้ใช้แรงงานซึ่งอยู่ในฐานะเสียเปรียบทางเศรษฐกิจ รวมถึงให้การคุ้มครองต่อผู้ที่มีรายได้น้อย เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลเหล่านั้นให้ดีขึ้น

ในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้สถานประกอบการบางแห่งไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ ทำให้ต้องเลิกกิจการ ซึ่งบางสถานประกอบการจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถประกอบกิจการได้ โดยวิธีการลดค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมถึงการลดต้นทุนทางด้านการผลิตด้วย ซึ่งหมายถึง ต้นทุนทางด้านแรงงานด้วย จะเห็นได้ว่าการเลิกจ้าง การลดค่าจ้าง หรือการปฏิบัติต่างๆ ของนายจ้างต่อลูกจ้าง เช่นการไม่จ่ายค่าชดเชยหรือจ่ายค่าชดเชยไม่ครบถ้วน การไม่จ่ายสินจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมอันเป็นมูลฟ้องร้องให้นายจ้างรับกลับเข้าทำงาน หรือจ่ายค่าเสียหาย การจ่ายค่าจ้างไม่ครบ การลดหรือไม่จ่ายสวัสดิการต่างๆ เป็นการที่นายจ้างปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานไม่ถูกต้อง ทำให้ลูกจ้างต้องนำคดีไปสู่ศาลแรงงานเพื่อเรียกร้องสิทธิดังกล่าว ส่งผลให้คดีแรงงานมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังปรากฏตามตาราง ต่อไปนี้

สถิติคดีแรงงาน ในรอบ 14 ปี (พ.ศ.2535-2548)

ปี	คดีค้าง	รับฟ้อง	เสร็จ	พิจารณา	ยอม	ถอน	จำหน้า	อื่น
2535	480	9,329	8,687	1,510	4,509	2,234	422	12
2536	1,122	11,384	10,453	3,084	5,252	1,709	408	-
2537	2,053	9,833	10,632	4,562	3,750	1,880	373	67
2538	1,254	11,202	11,149	4,739	3,407	2,473	383	147
2539	1,307	10,327	10,500	5,525	2,668	1,410	277	620
2540	1,134	17,140	13,688	5,114	4,764	3,065	684	61
2541	4,586	23,236	22,059	8,555	8,330	3,967	1,034	173
2542	5,763	19,509	18,863	7,493	6,316	3,734	883	437
2543	6,409	16,533	19,166	8,278	6,092	3,739	251	206
2544	3,776	15,831	13,944	5,322	4,639	3,383	572	28
2545	5,663	13,361	15,930	7,617	3,993	3,552	751	17
2546	3,094	21,747	19,773	8,032	5,494	5,308	589	350
2547	5,068	12,323	14,994	6,343	4,199	2,637	1,763	52
2548 (ม.ค.-ก.พ.)	2397	1696	762	242	248	231	34	7

จำนวนคดีแรงงานที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลแรงงานที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2546-2549 โดยพิจารณาจากสถิติคดีแรงงานของศาลแรงงาน ดังนี้⁴⁴

ศาล	ข้อหาที่มาสู่ศาล เดือนม.ค.-ก.ย.	ข้อหาที่มาสู่ศาล เดือนม.ค.-ธ.ค.	ข้อหาที่มาสู่ศาล เดือนม.ค.-ธ.ค.	ข้อหาที่มาสู่ศาล เดือนม.ค.-ธ.ค.
	49	48	47	46
ศาลแรงงานกลาง และศาลแรงงาน ภาค	17,172	31,230	28,306	37,773

จากตารางดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในรอบ 14 ปีตั้งแต่ปี 2535 – 2548 (ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2548) และ สถิติคดีแรงงานตั้งแต่ปี พ.ศ.2546-2549 ได้มีการนำคดีมาฟ้องยังศาลแรงงานเป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าจะได้มีการพิจารณา การยอมความ และถอนการฟ้องคดี รวมถึงจำหน่ายคดีก็ตาม แต่ก็ยังเห็นได้ว่ามีจำนวนคดีแรงงานที่ยังค้างอยู่ในศาลแรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ในศาลแรงงานต้องรับภาระในการพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย รวมทั้งศาลแรงงานและผู้ที่เป็นคู่ความในคดีแรงงานต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความเป็นจำนวนไม่น้อย แสดงให้เห็นว่าผู้ได้รับความเสียหายในคดีแรงงานมีเป็นจำนวนมาก และกระบวนการพิจารณาแรงงานในปัจจุบันไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะเยียวยาและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหาย โดยปริมาณของคดีแรงงานที่มาสู่ศาลแรงงานในแต่ละปีนั้นมีปริมาณจำนวนคดีที่สูงมาก การเรียกร้องเพื่อให้ได้รับการเยียวยาสิทธิต่างๆในคดีแรงงานมีหลายกรณีด้วยกัน เป็นต้นว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁴ข้อมูลจากสำนักงานศาลยุติธรรม, “รายงานสถิติคดีศาลที่วราชอาณาจักร”

1).การเลิกจ้าง ส่วนใหญ่เป็นการร้องขอให้จ่ายสินจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า ,ให้จ่ายค่าชดเชยและจ่ายค่าชดเชยพิเศษ,ให้รับกลับเข้าทำงานและหรือให้จ่ายค่าเสียหายกรณีเลิกจ้างไม่เป็นธรรม,ให้จ่ายเงินหรือสิทธิประโยชน์อื่นอันเกิดขึ้นเนื่องจากการเลิกจ้าง เช่น เงินบำนาญ เป็นต้น

2).การไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างหรือข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง เช่น ขอให้ปฏิบัติตามสัญญาจ้าง,ตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง,ขอให้จ่ายค่าเสียหายเนื่องจากการผิดสัญญาจ้าง,ฝ่าฝืนข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง เป็นต้น

3).การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน เช่น ขอให้จ่ายค่าจ้างให้ถูกต้องและตามกำหนดเวลา , ขอให้จ่ายค่าจ้างในวันหยุด วันลา ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุด เป็นต้น

4).การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ เช่น ขอให้จ่ายค่าเสียหายกรณีไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์, ขอให้ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ในเรื่องอื่น เป็นต้น

5).การใช้สิทธิทางศาล เช่น ขอให้มีการสั่งให้กรรมการลูกจ้างพ้นจากตำแหน่ง , ขออนุญาตเลิกจ้างกรรมการลูกจ้าง เป็นต้น

6).การอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัย เช่น ขอให้เพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งของพนักงานตรวจแรงงาน ขอให้เพิกถอนเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ขอให้เพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานเกี่ยวกับข้อพิพาทแรงงาน เป็นต้น

7).การละเมิดของนายจ้างและลูกจ้าง เช่น ขอให้ชดใช้ค่าเสียหายเนื่องจากลูกจ้างกระทำละเมิดต่อนายจ้าง ให้ชดใช้ค่าเสียหายเนื่องจากนายจ้างกระทำละเมิดต่อลูกจ้าง เป็นต้น

8).กฎหมายเงินทดแทน เช่น ขอให้จ่ายค่าทดแทน ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ เป็นต้น

9).กฎหมายประกันสังคม เช่น ขอให้จ่ายประโยชน์ทดแทน ในกรณีค่ารักษาพยาบาลหรือค่าบริการทางการแพทย์ จ่ายประโยชน์ทดแทนกรณีอื่น จ่ายเงินสมทบหรือเงินเพิ่ม เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าโดยทั่วไปของคดีแรงงานมีทั้งคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนน้อยและคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งในส่วนของข้อพิพาทที่มีผู้เสียหายจำนวนมากนั้น เป็นสิ่งที่มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมากจนกลายเป็นปัญหาาร่วมของกลุ่ม

คนในสังคม ในปัจจุบันข้อพิพาทแรงงานได้เกิดขึ้นหลายรูปแบบ โดยแยกเป็นประเภทต่างๆ ของปัญหาแรงงานได้ดังนี้⁴⁵

1) ปัญหาแรงงานสัมพันธ์ หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้าง ลูกจ้าง และรัฐ ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของการพิพาทแรงงาน และการนัดหยุดงาน เป็นต้น

2) ปัญหาแรงงานสตรี อันเป็นปัญหาเฉพาะ ซึ่งเกิดผลด้านลบต่อแรงงานสตรีที่ทำงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และบริการ ประกอบด้วย 5 ด้านด้วยกัน

(1) การตกเป็นเหยื่อทางเพศ

(2) ปัญหาสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน ด้วยเหตุที่หญิงมีครรภ์ที่

บอบบางกว่าชาย

(3) ปัญหาการเลือกปฏิบัติทางเพศในการจ้างงาน

(4) ปัญหาการคุ้มครองความเป็นมารดา

(5) ปัญหาภาระงานมากเกินไป เนื่องจากสตรีต้องสวมบทบาทสองด้าน คือ บทบาทลูกจ้างและบทบาทของแม่บ้าน

3) ปัญหาค่าจ้างต่ำของแรงงานไร้ฝีมือ เนื่องจากแรงงานไร้ฝีมือเป็นแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งโดยทั่วไปจะได้รับค่าจ้างประมาณค่าจ้างขั้นต่ำ ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนหนี้สิน และปัญหาสังคมอื่นๆตามมา

4) ปัญหาสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน สุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับชีวิตลูกจ้าง เพราะลูกจ้างยังชีพอยู่ได้โดยอาศัยค่าจ้าง ถ้ามีสุขภาพไม่ดีหรือประสบเหตุจนไม่สามารถทำงานได้ ลูกจ้างย่อมอยู่ในฐานะลำบากและทำให้ครอบครัวของลูกจ้างเดือดร้อนไปด้วย ทั้งนี้ โดยทั่วไปแล้วนายจ้างเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการดูแลเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานนั้น เนื่องจากเป็นผู้จ้างลูกจ้างเข้าทำงาน เป็นผู้จัด

⁴⁵ สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม, ปัญหาแรงงานในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกริก, 2538), หน้า 17-19.

สภาพการทำงานและมอบหมายงานให้ลูกจ้างทำ แต่เนื่องจากยังมีนายจ้างจำนวนมากที่ขาดความรับผิดชอบในเรื่องนี้ ทำให้ผู้ใช้แรงงานจำนวนมากต้องได้รับอันตรายจากสถานประกอบการที่ไม่มีความปลอดภัยที่เพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นอันตรายที่เกิดจากอุบัติเหตุ และอันตรายจากการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินและเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก โดยจะเห็นได้ว่า อุบัติเหตุในที่ทำงานอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งอาจเกิดได้จากสภาพที่ไม่ปลอดภัยของเครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือ หรือวัสดุที่ใช้วิธีการปฏิบัติงานที่ไม่ถูกต้อง หรือปัญหาจากตัวลูกจ้างเองที่ขาดความรู้ หรือไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ถูกต้อง ส่วนอันตรายจากการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมในการทำงานนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากสารเคมี ซึ่งสารเคมีที่ใช้ในโรงงานอาจอยู่ในรูปของเหลว แก๊ส ฝุ่นผง และละออง ซึ่งเมื่อสะสมอยู่ในร่างกายจำนวนมาก เป็นเวลานานก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ร่างกายเจ็บป่วยได้ และอันตรายจากภาวะแวดล้อม ได้แก่อันตรายที่เกิดจากเสียง การแผ่รังสี การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิ ความดัน และแสงสว่าง เป็นต้น อันตรายจากการใช้ส่วนของร่างกายไม่ถูกต้อง เช่น การทำงานซ้ำซากทำให้เกิดปวดเมื่อยในการทำงาน และอันตรายจากเชื้อโรค

5) ปัญหาแรงงานเด็ก เนื่องจากเด็กทำงานรับจ้างเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาด้วยเหตุผล 2 ประการ กล่าวคือ เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตและมีพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญา การที่เด็กมาทำงานรับจ้างประเภทงานไร้ฝีมือ ทำให้เด็กขาดการฝึกฝนพัฒนาฝีมือ และขาดพัฒนาสติปัญญา นอกจากนี้หากเด็กทำงานหนักเกินไปและมีชั่วโมงการทำงานสูงเกินไป ทำให้พัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กผิดปกติ อีกประการหนึ่ง เด็กยังมีความสามารถในการพึ่งพิงตนเองต่ำและมีสภาพร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอ เมื่อมาทำงานรับจ้างจึงมักถูกนายจ้างเอาเปรียบได้ง่าย โดยเด็กต้องยอมจำนนไม่อาจปกป้องคุ้มครองตนเองได้

6) ปัญหาการจ้างงานไม่เป็นธรรม ได้แก่ การจ้างแรงงานระยะสั้น หรือมีกำหนดระยะเวลาแน่นอน ทั้งๆที่สภาพการทำงานเป็นงานประจำ การอุปโลกน์หัวหน้างานขึ้นมาเป็นผู้รับเหมาช่วง ทั้งๆที่เครื่องมืออุปกรณ์เป็นของนายจ้าง และกระบวนการผลิตก็ได้แยกขาดออกจากกระบวนการผลิตรวมของทั้งสถานประกอบการ ทำให้คนงานขาดความมั่นคงในการทำงานถูกกดค่าจ้างและสวัสดิการ และมีอาจใช้สิทธิด้านแรงงานสัมพันธ์ได้

7) ปัญหาการว่างงาน เพราะเหตุนายจ้างมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ทดแทนแรงงานมากขึ้น รวมถึงในกรณีที่สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ลูกจ้างที่ถูกเลิกจ้างเป็นจำนวนมากไม่มีงานทำ ส่งผลให้เกิดปัญหาว่างงานขึ้น

โดยจะเห็นได้ว่า ในกรณีที่มีปัญหาทางด้านแรงงานเกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ในกรณีที่ความเสียหายเกิดแก่ประชาชนจำนวนมากจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการมาตรการทางกฎหมายพิเศษขึ้นมารองรับ โดยอาจมีได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การกำหนดให้รัฐมีหน้าที่เยียวยาแก้ไขความเสียหายนั้นเองโดยตรง กล่าวคือ การกำหนดให้รัฐหรือองค์กรพิเศษเป็นตัวแทนของประชาชนผู้เสียหายในการใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่งฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อศาล รวมถึงกำหนดให้มีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ได้ในกรณีที่มิผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมาก ไม่ว่าจะคู่ความจะสมัครใจหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการพิจารณาคดีของศาลในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ซึ่งได้มีการกำหนดวิธีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ไว้ในข้อกำหนดของศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีด้วย นอกจากนี้ยังกำหนดหลักเกณฑ์การเรียกค่าเสียหายและผลผูกพันของคำพิพากษาที่แตกต่างกันไปจากการฟ้องคดีตามปกติ⁴⁶ ด้วยเหตุที่กฎหมายแรงงานเป็นกฎหมายพิเศษที่บัญญัติให้ผลประโยชน์ของสาธารณชนอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคลอันเป็นข้อยกเว้นของหลักการขั้นมูลฐานของนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่ยินยอมให้เอกชนแข่งขันกันได้อย่างเสรีและด้วยความเสมอภาคกัน แต่เมื่อการแข่งขันตามหลักความเสมอภาคอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณชน รัฐจึงต้องกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ส่วนรวม แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องของอำนาจในการฟ้องคดีนั้น เป็นอำนาจที่บุคคลทุกคนมีอยู่โดยเสมอภาคกัน ดังนั้น ในกรณีของกฎหมายแรงงานซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษเพื่อคุ้มครองสาธารณชน และมีความประสงค์จะให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยสะดวก ประหยัด รวดเร็ว และเป็นธรรม อำนาจในการฟ้องคดีในกรณีที่มิผู้ได้รับความเสียหายหลายคนจึงอาจกระทำได้โดยให้ผู้เสียหายสามารถแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีแทนให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจสามารถพิพากษาได้เกินคำขอ หรือให้ผลของคำพิพากษามีผลผูกพันบุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นคู่ความในคดี แต่เนื่องจากปัจจุบันนี้ได้เกิดคดีจำนวนมากที่มีความซับซ้อนและหลากหลายรูปแบบ และความเสียหายกระทบบุคคลจำนวนมาก ต้องยอมรับว่ากระบวนการพิจารณาและขั้นตอนการนำคดีมาสู่ศาลที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ได้รับความเสียหายนั้น ทำให้เกิดความไม่สะดวก ล่าช้า และไม่สามารถคุ้มครองประโยชน์แก่ผู้ได้รับความเสียหายให้ได้รับการเยียวยาเท่าที่ควร อีกทั้งลูกจ้างผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่อยากเป็นความกับนายจ้างจึงทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครองและเยียวยาสิทธิตามกฎหมาย วิธีการดังกล่าวมาจึงไม่มี

⁴⁶ กุลพล พลวัน, เอกสารการสอนชุดกฎหมายมหาชน หน่วยที่ 8 – 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2534), หน้า 615.

หลักเกณฑ์หรือแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทแรงงานในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

2.7.1 ปัญหาเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดี

เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผู้มีอำนาจฟ้องคดีในกรณีที่มีโจทก์หลายคน ซึ่งหากพิจารณากฎหมายแรงงานแล้ว จะเห็นได้ว่า ลูกจ้างเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่มีความรู้ความสามารถฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมดีเกินกว่านายจ้าง และเมื่อเกิดข้อพิพาทแรงงานซึ่งเป็นข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างและองค์การทางด้านแรงงานทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างขึ้น รัฐต้องเข้ามาคุ้มครองและเยียวยาสิทธิที่ลูกจ้างได้เสียไปเนื่องจากการเอาเปรียบและขาดความรับผิดชอบจากการกระทำของนายจ้าง โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานมีความจำเป็นที่จะต้องมียุติวิธีพิจารณาคดีที่สะดวก ประหยัด รวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม เพื่อให้ข้อขัดแย้งนั้นยุติลงด้วยความรวดเร็ว เพื่อให้ลูกจ้างและนายจ้างมีโอกาสประนีประนอมกันและสามารถกลับไปทำงานร่วมกันได้ เนื่องจากหากปล่อยให้เวลาผ่านไปจะส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจของลูกจ้าง ซึ่งอาจส่งผลให้ผลผลิตตกต่ำ ไม่มีคุณภาพ และส่งผลกระทบต่อการนัดหยุดงาน ปิดงานซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองได้⁴⁷ ดังนั้น กฎหมายแรงงานจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมอำนาจต่อรองและการตัดสินใจของลูกจ้างให้กระทำในลักษณะที่เป็นกลุ่มโดยผ่านผู้แทนฝ่ายลูกจ้าง การตัดสินใจนั้นจะมีผลผูกพันลูกจ้างทุกคนซึ่งเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานของลูกจ้างโดยผ่านผู้แทนฝ่ายลูกจ้าง ในขณะที่เดียวกัน นายจ้างก็จะมีสมาคมนายจ้างโดยผ่านผู้แทนฝ่ายนายจ้าง ซึ่งการกำหนดให้มีผู้แทนฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างมีความมุ่งหมายที่จะให้ทั้งสองฝ่ายสามารถเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางด้านแรงงานระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ทำให้สามารถตกลงกันได้โดยไม่ต้องดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาล ในกรณีที่ไม้อาจเจรจาทกลงกันได้ผู้แทนของทั้งสองฝ่ายก็สามารถดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีได้ โดยไม่เป็นการตัดสิทธิของลูกจ้างหรือนายจ้างแต่ละคนที่จะใช้สิทธิของตนในการฟ้องคดีแรงงานเอง⁴⁸ ซึ่งตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการมีผู้แทนในการดำเนินคดีที่ไม่ใช่การมอบ

⁴⁷ สุภชัย มนต์ไพบูลย์, คำบรรยายในการอบรมวิชาแรงงานสัมพันธ์แก่ผู้นำคนงาน (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 89.

⁴⁸ นิดา ว่องเจริญ, "การดำเนินคดีแพ่งของผู้เสียหายจำนวนมาก," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 14.

อำนาจในการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยจะเห็นได้จากกรณีที่โจทก์ซึ่งยื่นฟ้องคดีเดียวกันมีหลายคน เช่น ลูกจ้างโรงงานแห่งหนึ่งหลายคนต้องการฟ้องนายจ้างคนเดียวกันในเรื่องเดียวกันบรรดาโจทก์เหล่านั้นอาจตกลงกันเองแต่งตั้งโจทก์คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีก็ได้ ในกรณีที่ไม่ได้ตกลงกันถ้าศาลเห็นสมควรก็อาจมีคำสั่งให้โจทก์เหล่านั้นแต่งตั้งผู้แทนในการดำเนินคดีได้ ทั้งนี้ ไม่คำนึงว่าคู่ความจะมีความประสงค์หรือสมัครใจให้มีการแต่งตั้งผู้แทนหรือไม่ก็ตาม⁴⁹ แต่การแต่งตั้งผู้แทนในคดีที่ศาลอาจมีดุลยพินิจให้แต่งตั้งได้นั้นมีได้เฉพาะผู้แทนโจทก์เท่านั้น โดยศาลจะมีคำสั่งก็เฉพาะแต่กรณีที่มิโจทก์จำนวนมากๆ และเป็นที่ยกคดีมาว่าหากจะให้โจทก์เหล่านั้นมาดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองทุกคนคงจะไม่ก่อให้เกิดความสะดวกในการพิจารณาคดี ซึ่งผู้ที่จะเป็นผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีได้จะต้องเป็นโจทก์ด้วยกันเองในคดีนั้น จะแต่งตั้งบุคคลอื่นที่มีชื่อโจทก์ไม่ได้⁵⁰ สำหรับจำนวนของผู้แทนโจทก์นั้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 กำหนดให้ศาลมีดุลยพินิจกำหนดได้ตามควรแก่คดี* การดำเนินคดีของผู้แทนโจทก์นั้นย่อมผูกพันโจทก์ทุกๆ คน เนื่องจากการกระทำของผู้แทนโจทก์ถือว่าการกระทำของโจทก์ทุกคน และในกรณีที่มิผู้แทนโจทก์บางคนมีความประสงค์ที่จะถอนตัวออกไปจากการดำเนินคดี ศาลอาจเห็นสมควรไม่จัดให้มีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีแทนผู้แทนโจทก์คนนั้นก็ได้ แต่ในส่วนของผู้แทนจำเลยนั้นกฎหมายไม่เปิดช่องให้กระทำได้

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการตั้งผู้แทนโจทก์ในการยื่นฟ้องคดีตามที่กล่าวมานั้น มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อก่อให้เกิดความสะดวกในการพิจารณาคดีของศาล จึงทำให้เกิดปัญหาต่อผู้เสียหายที่เกิดจากข้อพิพาทแรงงานลักษณะเดียวกันที่มีจำนวนมากที่จะไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึง ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่า

1) เนื่องจากลักษณะของข้อพิพาทแรงงานในบางครั้งอาจเกิดความเสียหายแก่ลูกจ้างแต่ละคนเป็นจำนวนไม่มากนัก จึงทำให้ลูกจ้างไม่เห็นประโยชน์ที่จะนำความมาสู่ศาล

⁴⁹ สุดาศิริ วศวงค์, คำบรรยายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522(เรียงมาตรา), หน้า 58.

⁵⁰ จำรัส เขมะจารุ, ศาลแรงงานและวิธีพิจารณาความแรงงาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรือง, 2527), หน้า 82-83.

*โปรดดู ข้อกำหนดว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีในศาลแรงงาน

2) ด้วยฐานะของการเป็นลูกจ้างกับนายจ้างนั้น ฝ่ายลูกจ้างย่อมมีความเกรงกลัวที่จะยื่นฟ้องนายจ้างของตน

3) ลูกจ้างขาดความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลเอกสารที่จะนำมาเป็นพยานหลักฐานในการต่อสู้คดี อีกทั้ง ในบางลักษณะของข้อพิพาทก็มีความยุ่งยากในการนำสืบพิสูจน์ถึงความเสียหาย เช่น โรคที่เกิดกับลูกจ้างอันเนื่องมาจากการทำงาน เป็นต้น ทำให้ลูกจ้างไม่นำคดีมาฟ้องยังศาลแรงงาน

4) วิธีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีนั้น ได้กำหนดให้ศาลจัดให้โจทก์ที่มาศาลในวันนั้นตกลงเลือกกันเองตามจำนวนที่ศาลกำหนด และในกรณีที่โจทก์ไม่อาจตกลงเลือกกันเองได้ ศาลอาจกำหนดให้โจทก์ที่มาศาลในวันนั้นเลือกโดยการลงคะแนนเสียงหรือโดยวิธีอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร โดยจะเห็นได้ว่าข้อกำหนดศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีนั้นไม่ได้กำหนดถึงคุณสมบัติของตัวผู้แทนโจทก์ว่าต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติอย่างไร ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายอื่นที่เป็นคู่ความได้ เนื่องจากผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีมีอำนาจดำเนินการแทนโจทก์ทุกคน ตั้งแต่เริ่มคดีหรือตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้ง โดยให้ถือว่าการกระทำของผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีดังกล่าวผูกพันโจทก์ทุกคน ซึ่งอาจทำให้โจทก์ที่ได้รับความเสียหายอื่นที่ได้รับการดำเนินคดีแทนนั้นเกิดความไม่มั่นใจในการดำเนินคดีของผู้แทนโจทก์ว่าจะสามารถเรียกร้องสิทธิประโยชน์ที่ตนมีสิทธิได้รับตามสิทธิที่กฎหมายกำหนดหรือไม่

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าแม้ความเสียหายจะเกิดขึ้นกับลูกจ้างแต่ละคนไม่มากนัก แต่หากมีผู้ได้รับความเสียหายมีจำนวนมากก็ย่อมทำให้เกิดผลกระทบต่อคนจำนวนมากตามมาด้วย ข้อจำกัดต่างๆ ข้างต้น จึงทำให้ลูกจ้างที่ได้รับความเสียหายไม่ต้องการที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลจึงมีปัญหาที่น่าพิจารณาว่า ในคดีแรงงานที่มีผู้เสียหายจำนวนมากนั้น การที่กฎหมายมีวัตถุประสงค์ให้มีการตั้งตัวแทนโจทก์ในการยื่นฟ้องคดี เพียงเพื่อความสะดวกในการพิจารณาคดีของศาลนั้น จะเกิดผลกระทบต่อบรรดาลูกจ้าง ทำให้ลูกจ้างไม่กล้าที่จะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องนายจ้างของตนหรือไม่ แม้จะเป็นกรณีที่ลูกจ้างแต่ละคนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีโดยการแต่งตั้งตัวแทนโจทก์ยื่นฟ้องคดีก็ตาม

2.7.2 ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 การเรียกค่าสินไหมทดแทนย่อมทำได้ตามความประสงค์ของโจทก์ เนื่องจากโจทก์เป็นผู้ฟ้องคดีมาแต่เริ่มแรกและในคำขอท้ายฟ้องของโจทก์ก็ย่อมระบุว่าโจทก์มีความประสงค์ที่จะให้ศาลมีคำ

พิพากษาเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน การที่มีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในคดีเป็นแต่เพียงการให้ผู้แทนโจทก์เข้าดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนโจทก์ทุกคนเพื่อความสะดวกในการพิจารณาเท่านั้น ไม่เป็นการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนแทนโจทก์คนอื่น ๆ และไม่ทำให้ค่าขอของโจทก์แต่ละคนเสียไป แสดงให้เห็นว่า การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจึงมีความไม่เท่าเทียมกันขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงของผู้ที่ได้รับความเสียหายแต่ละรายบุคคลไป แม้ว่าในบางกรณีศาลแรงงานอาจจะพิพากษาหรือสั่งเกินค่าขอบังคับได้ หากเห็นว่าการพิพากษาหรือสั่งเช่นนั้นจะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติศาลแรงงานได้ใช้ดุลพินิจกำหนดค่าบังคับในลักษณะดังกล่าวนี้ค่อนข้างน้อยมาก

2.7.3 ปัญหาความซ้ำซ้อนในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายหลายคนที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน

การใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่งของลูกจ้างหรือผู้ใช้แรงงาน เมื่อได้รับความเสียหายจากการถูกระงับสิทธิ ซึ่งตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวโดยอนุโลม โดยจะเห็นได้ว่าแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะมีมาตรการในการแก้ไขปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำซ้อนและเปิดโอกาสให้มีการดำเนินคดีร่วมกันก็ตาม แต่การใช้หลักการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่ตอบสนองต่อการดำเนินคดีในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากได้ เนื่องจากเมื่อสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป และมีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วลักษณะของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีจำนวนผู้เสียหายจำนวนมากขึ้น จึงอาจก่อให้เกิดข้อขัดข้องบางประการของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังนี้

1) การมอบอำนาจให้ฟ้องคดี

การมอบอำนาจให้ฟ้องคดีสำหรับคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากนั้นจะมีประสิทธิภาพเมื่อผู้เสียหายทั้งหลายสามารถติดต่อสื่อสารกันได้และตกลงร่วมกันมอบอำนาจให้ฟ้องคดี ซึ่งคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ผู้เสียหายแต่ละคนอาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นฟ้องคดีแทนได้ในฐานะผู้รับมอบอำนาจ (ผู้แทนในคดี) โดยผู้เสียหายทุกคนต้องมอบอำนาจให้ผู้รับมอบอำนาจดำเนินคดีด้วยตนเอง ซึ่งหากไม่มอบอำนาจ ก็ไม่มีสิทธิเกี่ยวข้องในคดีนั้น และการจะรวมผู้เสียหายจำนวนมากมาดำเนินการให้เสร็จภายในคราวเดียวกันนั้น ย่อมเป็นไปได้ยาก คงมีผลเท่ากับผู้เสียหาย

ร่วมกันฟ้องคดีเช่นเดิม ไม่เป็นการทำให้คดีที่จะนำขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ทำให้การมอบอำนาจให้ฟ้องคดีไม่ก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการพิจารณาคดี นอกจากนี้ ผู้มอบอำนาจอาจไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเพียงพอ เนื่องจากไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้รับมอบอำนาจว่ามีคุณสมบัติอย่างไร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ในการเป็นผู้แทนคดีแทน เพียงใด โดยความสัมพันธ์ระหว่างผู้มอบอำนาจ กับผู้รับมอบอำนาจและกับบุคคลภายนอกไม่มีบทบัญญัติทางวิธีสบัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะเจาะจง จึงต้องนำบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการตั้งตัวแทนเฉพาะการ ตามมาตรา 800⁵¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ ดังนั้น การนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานจึงไม่อาจเข้ามาช่วยในการลดจำนวนคดีที่จะมีการฟ้องร้องโดยอาศัยมูลเหตุเดียวกัน เนื่องจากคดีแรงงานอาจมีผู้แทนในการดำเนินคดีได้ภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งรับฟ้อง ในขณะที่เริ่มต้นฟ้องคดี ลูกจ้างผู้เสียหายจึงไม่อาจเลือกตั้งผู้แทนในการดำเนินคดีได้ เมื่อเริ่มฟ้องคดีถ้าผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีเองก็ต้องมอบอำนาจให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งฟ้องคดีแทนตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 60 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณาซึ่งเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแรงงานที่ว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่สะดวก ประหยัด รวดเร็ว

2) การรวมการพิจารณาคดี

การรวมการพิจารณา หมายถึง⁵² การรวมการพิจารณาที่มีคดีตั้งแต่สองคดีขึ้นไปโดยต้องเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกัน หรือมีประเด็นอย่างเดียวกัน ได้แก่มีมูลกรณีอย่างเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกัน⁵³ โดยหลักเกณฑ์ในการรวมการพิจารณาต้องประกอบด้วยเงื่อนไข คือ มีคดีค้างพิจารณาอยู่ในศาลเดียวกันหรือสองศาลต่างกัน คู่ความทั้งหมดหรือบางฝ่ายเป็นคู่ความรายเดียวกัน และคู่ความร้องขอให้รวมการพิจารณาก่อนศาลมีคำพิพากษา ซึ่งการรวมการพิจารณาจะ

⁵¹มาตรา 800 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ ถ้าตัวแทนได้รับมอบอำนาจเฉพาะการทำนว่า จะทำการแทนตัวการได้เพียงในสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้กิจอันเขาได้มอบหมายแก่ตนนั้นลุล่วงไป”

⁵²มาตรา 28 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁵³มาโนช จรมาศ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคม, 2522) หน้า 29.

เป็นการสะดวกต่อศาล และคู่ความ ตลอดจนพยานซึ่งเป็นชุดเดียวกันจะได้ไม่ต้องสืบพยานหลายครั้ง หรือทำคำพิพากษาหลายหน ดังนั้น การรวมการพิจารณาคดีจึงเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่มีวัตถุประสงค์จะลดจำนวนคดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลให้น้อยลง โดยรวมพิจารณาหลายคดีเข้าด้วยกัน เพื่อความสะดวกในการพิจารณาคดีโดยสามารถลดภาระของศาลในการพิจารณาคดีและลดภาระของพยานที่ไม่ต้องเดินทางไปเบิกความเป็นพยานต่อศาลหลายครั้ง นอกจากนี้การรวมการพิจารณาคดีก็อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะมีคำสั่งอนุญาตให้รวมการพิจารณาคดีหรือไม่ก็ได้

แต่อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการขอรวมการพิจารณาคดีดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากซึ่งแต่ละรายฟ้องคดีไม่พร้อมกัน หรือแยกกันฟ้อง แล้วจึงขอให้รวมการพิจารณาคดี อีกทั้ง ศาลจะต้องฟังคู่ความทุกฝ่ายจนเป็นที่พอใจว่าคดีเหล่านั้นเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งต้องใช้เวลามาก รวมถึงไม่มีกฎหมายกำหนดโทษในกรณีที่ดำเนินคดีโดยที่มีได้กระทำการอันสมควรอันเป็นการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของผู้เสียหาย นอกจากนี้ กรณีการฟ้องคดีของผู้ใช้แรงงานนั้น ผู้ใช้แรงงานแต่ละคนอาจไม่ได้เริ่มฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันพร้อมกัน เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจเกิดในเวลาที่แตกต่างกัน สิทธิในการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจึงเกิดในเวลาที่แตกต่างกัน เช่น ในขณะที่คดีหนึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีตัดสินคดีของศาลแต่อีกคดีศาลเพิ่งจะรับคำฟ้องของผู้เสียหาย การจะรวมพิจารณาคดีย่อมทำให้คดีแรกล่าช้าออกไปอีก และไม่ก่อให้เกิดความสะดวก ทำให้ผู้ใช้แรงงานอาจได้รับการชดใช้เยียวยาความเสียหายล่าช้าออกไปอีก ดังนั้นจึงไม่อาจรวมการพิจารณาคดีในกรณีดังกล่าวได้

3) การร้องขอ

การร้องขอ เป็นกรณีที่บุคคลภายนอกคดี ซึ่งไม่ใช่คู่ความมาแต่เริ่มแรก หากได้เข้ามาเป็นคู่ความในภายหลังเมื่อมีคดีกันแล้ว⁵⁴ วัตถุประสงค์จะเข้ามาในคดีไม่ว่าโดยสมัครใจของตนเองเพื่อให้ได้รับรองคุ้มครองหรือเพื่อบังคับตามสิทธิที่ตนมีอยู่ ตามมาตรา 57(1) หรือเนื่องจากตนมีส่วนได้เสียตามกฎหมายในผลแห่งคดีนั้นตาม มาตรา 57(2) หรือจะเป็นกรณีถูกหมายเรียกให้เข้ามาในคดี เพราะคู่ความร้องขอ โดยแสดงเหตุว่าเพื่อการใช้สิทธิไต่เบี่ย หรือ เพื่อใช้ค่าทดแทนหรือเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลอาจจะเรียกเข้ามาในคดีเอง ดังนั้น ผู้ร้องขอจึงมีฐานะ

⁵⁴พิพัฒน์ จักรางกูร และภัทรพร จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538), หน้า 52.

เป็นคู่ความ ไม่ว่าจะร้องสอดเข้ามาด้วยความสมัครใจหรือถูกหมายเรียกเข้ามาในคดี ซึ่งอาจถูกผูกพันตามคำพิพากษาและใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้⁵⁵ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการร้องสอดดังกล่าว เป็นเพียงการแก้ไขข้อขัดข้องสำหรับบุคคลที่ควรจะมาในคดีแต่ไม่มีโอกาสเข้ามาในคดีตั้งแต่แรก แต่สำหรับการดำเนินคดีแรงงานนั้น แม้ว่าผู้ใช้แรงงานจะได้รับความเสียหายจากผู้ประกอบธุรกิจ รายเดียวกัน ผู้ใช้แรงงานที่จะเข้ามาในคดีก็มีได้เข้ามาเพื่อโต้แย้งสิทธิของตนที่อาจถูก กระทบกระเทือนโดยการต้องตั้งเป็นประเด็นขึ้นใหม่ เนื่องจากประเด็นของผู้ใช้แรงงานที่ยังมิได้เข้ามา ในคดีกับคดีที่มีอยู่เดิมเป็นประเด็นเดียวกัน เพียงแต่มีความเสียหายแตกต่างกัน และผู้ใช้ แรงงานก็มีได้ถูกกระทบกระเทือนหรือถูกบังคับโดยคำพิพากษานั้นโดยตรง เนื่องจากผู้ใช้แรงงาน ไม่ถูกผูกพันโดยคำพิพากษานั้น สิทธิมีอยู่อย่างแท้จริงยังคงมีอยู่เช่นเดิม แม้ว่าหลักเกณฑ์ในการอ้าง พยานหลักฐานในส่วนที่เกี่ยวกับคำพิพากษาในคดีก่อนอาจอ้างขึ้นมาเป็นพยานหลักฐานในคดี ใหม่ได้ก็ตาม ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว ผู้ใช้แรงงานจึงไม่อาจร้องสอดเข้า มาในคดีตามมาตรา 57 ได้

4) การเป็นคู่ความร่วม

การเป็นคู่ความร่วม คือ การที่บุคคลหลายคนร่วมกันเป็นคู่ความในคดี อาจจะอยู่ในฐานะโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วม โดยผู้ที่จะเป็นโจทก์ร่วมกันในกรณีที่จะฟ้องคดี หรือเป็นจำเลย ร่วมกันในกรณีถูกฟ้องคดี จะต้องปรากฏว่ามีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีด้วย⁵⁶ คำว่า “ผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี” หมายความว่า ต้องมีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุอันเป็น รากฐานแห่งคดีนั้น⁵⁷ หรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันตามกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลหลายคนนั้นต้อง ถูกผูกพันอยู่โดยกฎหมายที่จะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นร่วมกัน หรือมีสิทธิเหนือบุคคลอื่นร่วมกัน⁵⁸

⁵⁵ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1- ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์เดือนตุลา, 2544), หน้า 20.

⁵⁶พระนิติการณประสม, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 132.

⁵⁷หลวงจรัญเนติศาสตร์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาเมฆราชวิทยาลัย, 2518), หน้า 16.

⁵⁸ธานินทร์ กรัยวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518), หน้า 506.

อย่างไรก็ตามบุคคลผู้เป็นคู่ความร่วมมือในคดีเดียวกันนั้น กฎหมายไม่ให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นกระทำแทนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความคนนั้นเท่านั้น ไม่มีผลต่อคู่ความร่วมคนอื่นๆ และมีให้ถือว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นเป็นการทำแทนผู้อื่น⁵⁹ เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ ซึ่งแบ่งแยกจากกันไม่ได้ เช่น ลูกหนี้ร่วม เจ้าหนี้ร่วม หรือบุคคลผู้ที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันอย่างลูกหนี้ร่วม เป็นต้น กฎหมายบัญญัติไว้ให้ทำแทนกันได้ กล่าวคือ กรณีกระบวนการพิจารณาซึ่งได้ทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมคนหนึ่งนั้นให้ถือว่าเป็นการทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมคนอื่นๆ แต่การเลื่อนคดี หรือการงดการพิจารณาคดี ถือว่าคู่ความร่วมได้ทำแทนคู่ความคนอื่นๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสิทธิของคู่ความร่วมแต่ละคนแยกต่างหากจากกัน เพียงแต่มาเป็นผู้ความร่วมมือกัน เพราะมีประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี เช่น เหตุเกิดขึ้นในครั้งเดียวกัน แต่ไม่ใช่ลักษณะหนี้ร่วมกัน การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความแต่ละคนถือเป็นอิสระแยกต่างหากจากกัน โจทก์แต่ละคนหรือจำเลยแต่ละคนย่อมต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาของตนไปตามรูปคดี ทั้งสืบพยานในส่วนของตนเองโดยจะมีผลเฉพาะในส่วนของตนเท่านั้น ไม่ถือว่าทำแทนคู่ความร่วมคนอื่นด้วย การทำคำพิพากษาก็ต้องแยกวินิจฉัยเป็นรายๆ ไป ซึ่งทำให้คดีล่าช้าและใช้เวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นอันมาก แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของข้อพิพาทแรงงานแล้วจะเห็นได้ว่า ข้อพิพาทในบางกรณีจะมีผู้เสียหายจำนวนมาก และข้อพิพาทดังกล่าวได้เกิดขึ้นมาจากมูลเหตุอันเดียวกันแล้ว จึงเกิดปัญหาที่น่าพิจารณาคือ ประการแรก การที่จะให้ผู้เสียหายในคดีแรงงานที่มีจำนวนมากต้องเสนอคดีของตนสู่ศาลเพื่อแสดงเจตนาเป็นผู้ความร่วมมือ แล้วเข้าเป็นผู้ความร่วมมือกันในภายหลังนั้น จะทำให้คดีมีปริมาณมากเกินไปหรือไม่ และการที่ต้องแยกพิจารณาคดีเป็นแต่ละรายสำนวนนั้นจะเป็นการยุ่งยากในทางการพิจารณาคดีหรือไม่ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้อาจมีความเหมาะสมกับคดีแพ่งทั่วไป เนื่องจากคู่ความในคดีมีจำนวนไม่มากนัก แต่หากพิจารณาถึงข้อพิพาทแรงงานในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากแล้วย่อมมีความแตกต่างกัน การที่จะให้คู่ความฝ่ายโจทก์ซึ่งในที่นี้คือลูกจ้างแต่ละคนต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาในส่วนของแต่ละคนซ้ำๆ กับของคนอื่น ทั้งที่พยานหลักฐานที่ใช้ในการนำสืบเป็นพยานหลักฐานชุดเดียวกัน ประการที่สอง การที่กฎหมายไม่ให้ถือว่าการพิจารณาคดีของคู่ความแต่ละคนเป็นการกระทำแทนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความคนนั้นเท่านั้น ไม่มีผลต่อคู่ความร่วมคนอื่นๆ และมีให้ถือว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นเป็นการทำแทนผู้อื่นนั้น มีความเหมาะสมกับคดีแรงงานแล้ว

⁵⁹พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร, 2535), หน้า 83.

หรือไม่ เนื่องจากหากพิจารณาถึงลักษณะของข้อพิพาทแรงงานที่มีผู้เสียหายจำนวนมากแล้ว มักจะเป็นข้อพิพาทที่เกิดจากมูลความแห่งคดีเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ข้อพิพาทที่เกิดจากการเรียกร้องค่าทดแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า ซึ่งกรณีเช่นนี้การพิสูจน์ว่ามีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีกระทำไม่ได้ไม่ยาก แต่การฟ้องคดีร่วมกันขึ้นอยู่กับความสมัครใจของโจทก์ซึ่งโจทก์แต่ละคนอาจไม่สมัครใจฟ้องคดีร่วมกัน หรือไม่อาจทราบได้ว่ามีใครเป็นผู้เสียหายบ้าง จึงไม่อาจเข้าเป็นโจทก์ร่วมตาม มาตรา 59 ได้ ผู้ใช้แรงงานแต่ละคนจึงต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยการฟ้องคดีแยกกันต่างหากตามสิทธิของตน ดังนั้น จะถือว่ามูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันไม่ได้ ซึ่งส่งผลให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาซึ่งได้ทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมคนหนึ่งนั้นให้ถือว่าเป็นการทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมคนอื่นๆ ได้หรือไม่

กล่าวโดยสรุป การใช้วิธีการเข้าเป็นคู่ความร่วม การใช้วิธีการร้องสอดเข้ามาคดีเดียวกัน หรือการรวมการพิจารณา ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่นำมาใช้แก้ไขความยุ่งยากในกรณีที่มีคู่ความที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ซึ่งวิธีการที่กล่าวมา เพียงแต่ทำให้ปัญหาข้อพิพาทในเรื่องที่พิพาทมารวมอยู่ในสำนวนคดีเพียงคดีเรื่องเดียวกันเท่านั้น แต่เนื้อหาต่างๆ ก็ยังคงเกี่ยวข้องกับคู่ความทุกฝ่ายและเป็นเรื่องที่คู่ความทุกฝ่ายคงต้องมีหน้าที่ที่ต้องดำเนินการโดยไม่ถือว่ามีภาระกระทำแทนกันได้ เว้นแต่มูลคดีนั้นเกี่ยวข้องกับหนี้ซึ่งไม่อาจแบ่งแยกได้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวไม่ใช่การแก้ปัญหากรณีมีคู่ความจำนวนมากในคดีโดยตรง เนื่องจากบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นยังคงต้องดำเนินการเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นคู่ความในคดีเสียก่อน

หลักการของการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนกันนั้น คู่ความฝ่ายเดียวกันแต่ละคนต้องมีหน้าที่ของตนเองโดยไม่อาจถือได้ว่ากระทำการแทนกัน การกระทำในทางพิจารณาก็จะมีผลเฉพาะคู่ความคนนั้น ไม่มีผลต่อคู่ความอื่น

หลักการของการพิจารณาเนื้อหาของข้อพิพาทหลักที่เป็นเรื่องเดียวกัน หากพิจารณาการเข้าเป็นคู่ความร่วมซึ่งอาศัยหลักเหตุผลตามประมวลวิธีพิจารณาคความแพ่ง มาตรา 59 ว่า บุคคลที่จะเข้าเป็นคู่ความร่วมได้ต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี หรืออาศัยการร้องสอดตามกฎหมายเดียวกัน มาตรา 57(2) ว่าต้องมีส่วนได้เสียตามกฎหมายในผลแห่งคดี เห็นได้ว่าข้อพิพาทหลักในคดีนั้นต้องเป็นเรื่องเดียวกัน มูลความแห่งคดีต้องส่งผลเกี่ยวข้องต่อคู่ความไม่ว่าจะมีผลประโยชน์หรือสิทธิใดๆ ที่เกี่ยวข้องกัน หรือเมื่อมีการวินิจฉัยมูลแห่งคดีว่าเป็นเช่นไรแล้ว ผลของการวินิจฉัยนั้นมีผลต่อคู่ความอื่นๆ ด้วย ส่วนในกรณีอื่นๆ เช่น การร้องสอดตามมาตรา 57(1) และ (3) นั้น เป็นกรณีของการที่คู่ความที่เข้าร่วมกระบวนการพิจารณา โดยอาจอาศัยมูลเหตุอื่นที่มีไม่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทหลักโดยตรง ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับความคุ้มครอง รับรอง หรือบังคับตามสิทธิหรือใช้สิทธิฟ้องตน หรือไล่เบียด หรือให้ใช้ค่าทดแทนใดๆ ดังนั้น ในการพิจารณาจึงเป็นเรื่องที่

เกี่ยวข้องกับสิทธิที่เกิดขึ้นแยกออกต่างหากจากเนื้อหาของมูลคดีเดิมอันเป็นหลักของการสอดเข้ามาในคดีในลักษณะนี้ กรณีจึงเห็นได้ว่าข้อพิจารณาในการที่จะเข้ามาเป็นคู่ความในคดีและสิทธิในการดำเนินคดีมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของข้อพิพาทหลักในคดี ส่วนในเรื่องของการรวมการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 28 นั้น เห็นได้ชัดว่าไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของคดี แต่เน้นไปที่การพิจารณาที่สะดวกอันเกิดจากที่มีคู่ความเดียวกันและมีพยานหลักฐานในการนำสืบทำนองเดียวกัน ดังนั้น หลักการในเรื่องของเนื้อหาของข้อพิพาทหลักที่อาศัยเป็นพื้นฐานแห่งการพิจารณาคดีในลักษณะของความเกี่ยวพันต่อคู่ความที่ใกล้เคียงต่อประโยชน์ในการพิจารณาในคราวเดียวกันคงเป็นไปตามมาตรา 59 และ 57(2) เท่านั้น

2.7.4 ปัญหาเกี่ยวกับผลของคำพิพากษา

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยมีหลักการสำคัญในเรื่องผลของคำพิพากษาอยู่ว่า⁶⁰ เมื่อมีการอ่านคำพิพากษา (pronounce the judgement) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในคดีเรื่องใดย่อมมีผลผูกพัน (binding) เฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น บุคคลอื่นไม่ต้องผูกพันด้วยจนกว่าคำพิพากษาดังกล่าวจะถูกศาลสูงกว่าเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับหรือดลเสีย⁶¹ ด้วยเหตุนี้เองบุคคลภายนอกจึงไม่จำเป็นต้องมีหนี้กระทำกรใด ๆ ตามคำพิพากษาหรือผูกพันตามคำพิพากษา เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁶² ในทางกลับกัน บุคคลภายนอกย่อมไม่อาจถือประโยชน์จากคำพิพากษาได้เช่นกัน แต่สำหรับในส่วนของข้อพิพาทในทางด้านแรงงานนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างซึ่งโดยปกติต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น หากมีการฟ้องร้องคดีทางด้านแรงงาน การพิจารณาพิพากษาในคดี

⁶⁰ มาตรา 145 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาคดีใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่งนับตั้งแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับ หรือดลเสียถ้าหากมี”

⁶¹ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาค 1 ถึง ภาค 3), พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 278.

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 281.

แรงงานนั้นต้องดำเนินการโดยองค์คณะผู้พิพากษา อันประกอบด้วยผู้พิพากษาซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการในกระทรวงยุติธรรมที่ประจำศาลแรงงานหรือที่เรียกว่าผู้พิพากษาศาลแรงงาน โดยเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาแรงงาน ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้างซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างร่วมด้วย ผู้พิพากษาแต่ละฝ่ายมี 1 เสียง การตัดสินจะถือเอาเสียงข้างมาก ผู้พิพากษาส่วนน้อยอาจไม่เห็นด้วยในข้อกฎหมาย จะทำความเข้าใจได้แต่ศาลก็ต้องตัดสินไปตามเสียงข้างมาก โดยการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานนั้นไม่ได้คำนึงถึงตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่ศาลต้องคำนึงถึงสภาพการทำงาน ภาวะค่าครองชีพ ความเดือดร้อนของลูกจ้าง ระดับของค่าจ้าง สิทธิและประโยชน์อื่นใดของลูกจ้างที่ทำงานในกิจการประเภทเดียวกัน ฐานะกิจการของนายจ้างตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมโดยทั่วไปประกอบการพิจารณา ดังนั้น ในทางกฎหมายแล้วศาลแรงงานจึงอาจจะพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอบังคับได้ หากเห็นว่าการพิพากษาหรือสั่งเช่นนั้นจะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความ และสามารถกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นผูกพันไปถึงลูกจ้างคนอื่นๆ ได้ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะกำหนดให้อำนาจศาลสามารถใช้ดุลพินิจดังกล่าวได้ก็ตาม การที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจไว้อย่างกว้างขวางดังกล่าว จึงก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งจากการศึกษาคำพิพากษาของศาลพบว่า มีกรณีที่ศาลพิพากษาเกินคำขอหรือสั่งให้ผลของคำพิพากษาผูกพันลูกจ้างคนอื่นที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีนั้นๆ เนื่องจากว่าเป็นผลมาจากสาเหตุที่ลูกจ้างไม่ทราบถึงสิทธิของตนว่าจะสามารถเรียกร้องให้นายจ้างชดเชยค่าเสียหายในส่วนใดได้บ้าง จึงทำให้ลูกจ้างไม่ได้นำสืบถึงจำนวนค่าเสียหายและความเสียหายที่ตนได้รับอย่างชัดเจนเพียงพอที่ศาลจะสามารถกำหนดค่าเสียหายให้ครอบคลุมถึงค่าเสียหายอื่นๆ ที่ลูกจ้างสมควรจะได้รับแต่ไม่ได้ยื่นขอมาแต่แรกได้ สำหรับปัญหาที่ศาลไม่กำหนดให้ผลของคำพิพากษามีผลไปถึงลูกจ้างคนอื่นที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีนั้น น่าจะเกิดจากความไม่ชัดเจนของกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดผลผูกพันของคำพิพากษา โดยกฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจนลงไปว่าการที่จะให้ผลของคำพิพากษาลูกจ้างต่อบุคคลภายนอกนั้น ได้แก่บุคคลประเภทใดบ้าง และมีขั้นตอนการแสดงตัวเพื่อขอรับค่าเสียหายอย่างไร เพราะในบางครั้งความเสียหายได้เกิดแก่ลูกจ้างจำนวนมากซึ่งศาลเองอาจเห็นว่าลูกจ้างคนอื่นๆ ที่ได้รับความเสียหายและมีสิทธิได้รับการชดเชยค่าเสียหายเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากลูกจ้างดังกล่าวไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีและหากค่าเสียหายมีจำนวนไม่มากนัก ศาลก็ไม่อาจทราบได้ว่าลูกจ้างที่ไม่ได้ยื่นฟ้องคดีเข้ามานั้นยังต้องการที่จะได้รับชดเชยค่าเสียหายดังกล่าวหรือไม่ จึงอาจเป็นเหตุผลให้ศาลพิพากษาให้ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ลูกจ้างที่เป็นคู่ความในคดีเท่านั้น

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าตามหลักกฎหมายแรงงานซึ่งต้องถือ การดำเนินกระบวนการพิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 เป็นหลักและตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานซึ่งนำมาใช้โดยอนุโลมนั้น ยังมี ข้อขัดข้องบางประการซึ่งทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานในปัจจุบันที่มีผู้เสียหาย จำนวนมากยังไม่ได้รับการเยียวยาและคุ้มครองตามสิทธิที่กฎหมายรับรองไว้เท่าที่ควร รวมถึง กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานและข้อกำหนดต่างๆของศาลแรงงานที่ว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ยังมี ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนโจทก์ที่กระทำหน้าที่แทนผู้เสียหายอื่นไว้ ทำให้ไม่มี มาตรการใดที่เป็นการรับรองความสามารถของผู้แทนโจทก์ในการดำเนินการรักษาประโยชน์ของผู้ ได้รับความเสียหาย รวมถึงปัญหาในผลของคำพิพากษาที่ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจในการ พิพากษาไปให้มีผลผูกพันนายจ้างและลูกจ้างอื่นได้ โดยนายจ้างหรือลูกจ้างอื่นนั้นจะต้องเป็น นายจ้างและลูกจ้างซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีนั้นๆด้วย ซึ่งในทางปฏิบัติไม่ได้ นำมาใช้กัน ทำให้มีผู้เสียหายจำนวนมากไม่น้อยที่ต้องนำคดีมาฟ้องศาลแรงงาน ส่งผลให้มีปริมาณคดี เข้าสู่ศาลแรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของกฎหมายแรงงานที่ว่า การ ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต้องสะดวก ประหยัด รวดเร็ว เสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งในการแก้ไข ข้อขัดข้องทางกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในต่างประเทศได้มีการกำหนดสำหรับคดีที่มี ผู้เสียหายจำนวนมาก ที่เรียกว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) ไว้ซึ่งจะได้นำมาใช้ใน การดำเนินคดีแรงงานให้ผู้ได้รับความเสียหายได้รับความคุ้มครองตามสิทธิที่กฎหมายกำหนดไว้ รวมถึงทำให้การดำเนินคดีในศาลแรงงานสามารถเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย ได้ทั่วถึงและเป็นธรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ และหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย

การดำเนินคดีแรงงานในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ได้ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีแรงงานดังกล่าวในเรื่องของการฟ้องคดีโดยผู้แทนโจทก์ในกรณีที่มีโจทก์หลายคน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการตั้งตัวแทนโจทก์ในการยื่นฟ้องคดี ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกกรองค่าสินไหมทดแทน ปัญหาความซ้ำซ้อนในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายหลายคนที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน ตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับผลของคำพิพากษา เนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานนั้น เป็นการระงับและแก้ไขข้อขัดแย้งด้านแรงงานที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ ถ้าหากการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานเรื่องใดไม่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ก็ต้องปฏิบัติตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติไว้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ดังนั้นหลักในกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 โดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลม

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังดำเนินการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งมีชื่อว่า ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) โดยได้กำหนดไว้ในหมวด 4 การดำเนินคดีวิสามัญบัญญัติไว้ในมาตรา 222/1 ถึงมาตรา 222/50 ซึ่งร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวได้รับแนวคิดมาจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก โดยจะเห็นได้จากหลักในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งระดับสหพันธรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้บัญญัติไว้ใน Rule 23 โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณารูปแบบดังกล่าวเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาคดีเพื่อแก้ไขปัญหาหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องของการฟ้องคดีร่วมกัน ในกรณีที่เอกชนซึ่งมีข้อพิพาทที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันเป็นจำนวนมาก และการฟ้องคดีร่วมกันเป็นไปได้ยากและไม่เหมาะสมในทางปฏิบัติ อีกทั้งมีความมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและเยียวยาความเสียหายด้วยตนเอง ทั้งนี้ หลักกฎหมายดังกล่าวมีแนวความคิด และหลักการที่แตกต่างจากกฎหมายของประเทศไทยที่เคยมีมา ตลอดจนมีข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาที่มีลักษณะเฉพาะ ฉะนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงหลักกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่

ปรากฏหลักกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อประกอบการศึกษารูปแบบหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มที่จะนำมาปรับใช้ในประเทศไทยอย่างเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับการระงับข้อพิพาทด้านแรงงานที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงแบ่งหัวข้อในการศึกษาเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

3.1 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ราวศตวรรษที่ 18 ได้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชนภายในรัฐจากเดิมเป็นรูปแบบการคุ้มครองสิทธิที่เป็นไปตามแนวความคิดของกฎหมายเอกชนในหลักที่ว่าพลเมืองมีหน้าที่รักษาสีทธิของตนในทางแพ่ง อันถือเป็นหลักสิทธิของเอกชนแต่ละบุคคล (private right) รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงสิทธิหรือนิติสัมพันธ์ กล่าวคือ หากเกิดข้อขัดแย้งขึ้น เอกชนแต่ละคนเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเยียวยาสิทธิของตนเอง แต่ต่อมาเมื่อสังคมมีการพัฒนาเทคโนโลยี การผลิต การจัดจำหน่าย การบริการให้เป็นไปในรูปแบบมวลรวม (mass-production, mass-distribution and mass-consumption) รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงคุ้มครองการดำเนินการดังกล่าวอันเป็นแนวคิดของรัฐสวัสดิการ (รูปแบบการแทรกแซงเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในสังคม และตอบสนองต่อข้อเรียกร้องหรือความต้องการของประโยชน์สาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹) โดยแนวคิดนี้ถือว่า รัฐเป็นเจ้าของสิทธิ (public rights) ที่มีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของประชาชน มีอำนาจฟ้องคดีต่อผู้กระทำการที่ไม่สุจริตแทนประชาชนผู้เสียหายได้ โดยรัฐถือว่าเป็นผู้ถูกกระทำละเมิดสิทธิดังกล่าว ซึ่งเรียกรูปแบบการดำเนินคดีลักษณะนี้ว่า การดำเนินคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ(public interest litigation) ถือได้ว่าการดำเนินคดีของรัฐแทนกลุ่มประชาชนที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹พิพัฒน์ นรัจฉริยางกูร, “การให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายในคดีมลพิษ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 55.

ถูกละเมิดสิทธิตามกฎหมายที่กำหนดคุ้มครองเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคลเป็นรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มลำดับแรกที่เกิดขึ้น²

โดยจะเห็นได้ว่าในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ต่างยอมรับในหลักการที่ว่า เมื่อบุคคลถูกได้แย้งสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย การดำเนินคดีแพ่งหรือการเสนอข้อพิพาทเข้าสู่การพิจารณาชี้ขาดของศาลเพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิทธิโดยชอบที่มีแก่บุคคลทุกคน แม้จะมีรูปแบบการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์กลุ่มบุคคลก็ตาม แต่เอกชนแต่ละบุคคลยังคงอยู่ภายใต้รูปแบบการดำเนินคดีที่ผู้ได้รับความเสียหายมีสิทธิเฉพาะตัวที่จะเป็นผู้มีสิทธิดำเนินคดีต่อศาลเท่านั้น โดยเอกชนไม่อาจดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหายภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันได้ ทำให้มีการพิจารณาซ้ำหากมีการแยกฟ้องคดีออกเป็นรายๆไป รวมถึงผลของคำพิพากษาในแต่ละคดีที่ฟ้องนั้นอาจเกิดความแตกต่างกันออกไป ส่งผลให้การอำนวยความสะดวกไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวความคิดที่จะปรับเปลี่ยนกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้รับรองการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันเพื่อที่จะเยียวยาความเสียหายทางแพ่งอันจะเกิดประโยชน์ต่อศาลและคู่ความที่ช่วยในการประหยัดทั้งค่าใช้จ่าย เวลา และเป็นการลดปริมาณคดีที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน อันทำให้ผู้เสียหายในคดีได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มถือได้ว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณารูปแบบใหม่ที่ช่วยแก้ไขกระบวนการพิจารณาที่ซ้ำซ้อนในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน โดยกระทำการพิจารณาให้มีผลของคำพิพากษาเพียงครั้งเดียวและผูกพันผู้เสียหายที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน จึงทำการศึกษาถึงแนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของทั้ง 2 ระบบเพื่อนำมาปรับใช้ ดังนี้

สถาบันนวัตกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²รชฎ บุญสินสุข, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 6.

3.1.1 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

กระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มหรือที่เรียกว่า “ Class Action ” มีแต่ดั้งเดิมในศาลแชนเซอร์รี่ (Chancery Courts) ที่ใช้กระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานคดีของศาล (judicial economy) โดยเป็นการอนุญาตให้มีการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบสมเหตุสมผลเพียงครั้งเดียว เพื่อพิพากษาถึงสิทธิของกลุ่มที่มีสมาชิกเป็นจำนวนมากรวมอยู่ โดยการฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้เป็นการสร้างความเป็นธรรมให้บรรลุผลโดยดำเนินวิธีการทางกฎหมายเพื่อลดจำนวนการฟ้องร้องที่มีผลประโยชน์จำนวนมากด้วยการดำเนินคดีที่เป็นการรวบรวมคู่พิพาทจำนวนมากในคดีเข้าด้วยกัน ซึ่งวิธีการดังกล่าวคู่ความไม่สามารถปฏิบัติได้ในกระบวนการพิจารณาความปกติ (as parties in conformity to the usual rules of procedure is impracticable)³ อีกประการหนึ่งเป็นการคำนึงถึงควมมีประสิทธิภาพของการบริหารงานคดีของศาล โดยศาลได้นำวิธีการการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้เยียวยาความเสียหายซึ่งเป็นการป้องกันผลประโยชน์ของคู่ความจำนวนมาก

นอกจากนี้การพิสูจน้ถึงเหตุผลและข้อเท็จจริงนำมาซึ่งการพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม รวมทั้งเป็นการปกป้องจำเลยจากผลของคำพิพากษาที่ขัดกันปกป้องผลประโยชน์ของคู่ความที่ไม่ได้ฟ้องร้องคดี ถือเป็นบทบัญญัติทางกฎหมายที่สะดวกและประหยัดเพื่อขจัดความซ้ำซ้อนของคดีและการดำเนินคดีที่สะดวกขึ้นในเรื่องของค่าใช้จ่ายสำหรับคู่ความในการฟ้องร้องจำนวนมากที่มีข้อเรียกร้องที่เหมือนกัน⁴ ซึ่งแนวความคิดในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้มีวิวัฒนาการมาจากหลักความยุติธรรม (equity) * ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศ

³Hansberry v. Lee, 311 U.S. 32, 41, 61 S.Ct. 115, 118 (1940).

⁴United States Parole Comm'n v. Geraghty, 100 S.Ct. 1202, 1212, 445 U.S. 388, 402-403 (1980)

* หลัก Equity เป็นหลักความเป็นธรรมที่นำมาใช้ในการพิจารณาคดีใน ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ นอกเหนือจากหลักกฎหมายตามคำพิพากษาของศาลคอมมอนลอว์ ซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานแบบอย่าง (Precedent) ที่เป็นแนวบรรทัดฐานในการวินิจฉัยปัญหาอย่างเดียวกัน ซึ่งจะต้องวินิจฉัยให้ได้ผลอย่างเดียวกันกับคำพิพากษาแรก การที่ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มีหลักกฎหมาย Equity นั้น ทำให้วิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกิดขึ้นในศาลแชนเซอร์รี่ (the Court of Chancery) (หยุด แสงอุทัย 2538: 12)

อังกฤษ ขณะนั้นวิธีพิจารณาความแบบ Class Action มีการใช้ใน the Court of Chancery เท่านั้น สำหรับ Courts of the Common Law แล้ว ไม่ยอมรับวิธีการดังกล่าว ซึ่งในเบื้องต้น the Court of Chancery ก็ยึดหลักคำพิพากษาใช้บังคับเฉพาะคู่ความในคดี โดยวางแนวทางไว้ว่า ผู้ที่มีส่วนได้เสียอาจขอเข้ามาร่วมเป็นคู่ความในคดีได้เพื่อให้ได้รับความผูกพันตามคำพิพากษา แต่หากมีผู้ที่มีส่วนได้เสียกับคดีมีเป็นจำนวนมากขึ้น จนไม่เป็นการสะดวกในการที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามาในคดีแล้ว ศาลจะพิจารณาหลักการของการให้ดำเนินคดีแทนกัน โดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องนั้นจะต้องมีผลประโยชน์ได้เสียที่เกิดขึ้นจากเรื่องเดียวกัน และมีข้อเรียกร้องที่เป็นอย่างเดียวกัน ประกอบคำขอให้ศาลมีคำตัดสินเป็นไปเพื่อประโยชน์ของบุคคลในกลุ่มนั้นๆ กล่าวคือ หากผู้มีส่วนได้เสียมีความประสงค์จะเข้ามาในคดี จะต้องร้องขอเข้ามาเป็นคู่ความก่อน จึงจะยอมรับบังคับให้ตามคำพิพากษา แต่ต่อมามีจำนวนผู้มีส่วนได้เสียเพิ่มขึ้น จนทำให้การเข้ามาเป็นคู่ความในคดีเป็นความยุ่งยากและไม่สะดวก ส่งผลให้การดำเนินคดีเกิดความล่าช้า ดังนั้น ศาลจึงได้กำหนดวิธีการที่คำนึงถึงความสะดวกสบายในการดำเนินคดีขึ้นโดยการใช้หลักการดำเนินคดีที่เรียกว่า Class or Representative Action⁵ ซึ่งหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม(Class Action) มีผลเป็นการขยายหลัก Res Judicata ในด้านการให้ผลของคำพิพากษาผูกพันบุคคลอื่นๆนอกจากคู่ความในคดีเป็นการพัฒนาหลัก equity⁶ โดยยอมรับว่าบุคคลเพียงหนึ่งคนอาจฟ้องคดีในนามของบุคคลอื่นที่ตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกันได้ ซึ่งลักษณะของคำฟ้องนี้ เรียกว่า “bill of peace” โดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่าจะต้องเป็นกรณีที่บุคคลหลายคนมีประโยชน์ได้เสียและมีข้อเรียกร้องร่วมกันด้วย ซึ่งศาลจะอนุญาตให้มีการฟ้องคดีโดยตัวแทนของกลุ่มก็ต่อเมื่อเป็นการร้องขอให้ปลดเปลื้องทุกข์เพื่อประโยชน์อย่างเป็นธรรมสำหรับทุกคนในกลุ่มโดยโจทก์เป็นผู้เรียกร้อง แทน โดยในระยะแรกการดำเนินคดีแบบกลุ่มใช้ได้เฉพาะการฟ้องคดีเกี่ยวกับบัญชี (accounting) การประกาศสิทธิ(declaration) หรืองดเว้นกระทำการ (injunction) ส่วนการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายยอมรับให้ฟ้องได้หลัง ค.ศ.1873⁷

⁵Paul Radich and Richard Best, Class Action : Civil Procedure (Bell Gully Bulddle Weir,Wellington, 1997), p.265.

⁶Jack H.Friedenthal and Arthur R.Miller, Sum and Sabstantive of Civil Procedure, p.358.

⁷Herbert B.Newberg, Newberg on Class Actions, 2d ed.(Colorado: McGraw –Hill, 1985), pp.16-17.

ต่อมาการดำเนินคดีแบบกลุ่มถูกพัฒนาและนำมาใช้กับคดีลักษณะต่างๆ อย่างแพร่หลายและมีประสิทธิภาพ เป็นวิธีการที่ใช้อยู่ในกลุ่มประเทศแองโกล-แซกซอน และประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับเอาแนวคิดดังกล่าว มาบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งระดับสหพันธรัฐ Federal Rule of Civil Procedure โดยได้บัญญัติไว้ใน Rule 23 ซึ่งวิธีการดังกล่าวใช้กับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีที่มีผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีจำนวนมาก ซึ่งการใช้วิธีฟ้องคดีโดยคู่ความร่วมมือกันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สะดวก โดยความหมายของคำว่า “ผู้มีส่วนได้เสียร่วมกัน” (common interest) นั้น ไม่ได้เป็นผู้ที่มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันหรือเป็นเจ้าของหรือลูกหนี้ร่วม แต่เป็นการที่คนกลุ่มหนึ่งมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน⁸ กล่าวคือ เป็นเรื่องของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการที่ตนถูกโต้แย้งสิทธิในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำเดียวกัน ก็ควรที่จะฟ้องคดีเข้ามาด้วยกันเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาและตัดสินคดีเสียไปในคราวเดียวกัน ถือว่าเป็นการดำเนินคดีรูปแบบหนึ่งที่พัฒนาแนวความคิดมาจากการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยยอมรับให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินคดีแทน (the private attorney) กล่าวคือ ให้เอกชนสามารถฟ้องคดีแทนผู้เสียหายรายอื่นที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันได้โดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทน โดยผลของคำพิพากษาจะผูกพันกลุ่มบุคคลที่ได้รับการดำเนินคดีแทนทั้งหมด

กล่าวโดยสรุป การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เกิดขึ้นโดยพัฒนาจากการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลจำนวนมาก โดยให้กลุ่มบุคคลที่มีผลประโยชน์ร่วมกันตั้งตัวแทนมาดำเนินคดีแทนเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม ถือเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาคดีที่บุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนได้ดำเนินคดีเพื่อตนเองและเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน เช่น กลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิด โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่ได้รับการดำเนินคดีแทน และผลของคำพิพากษาในคดีดังกล่าวจะผูกพันถึงกลุ่มบุคคลดังกล่าวด้วย กล่าวคือ ยอมรับให้เอกชนดำเนินคดีแทนเอกชนผู้ต้องเสียหายอื่นโดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทน ซึ่งเป็นการดำเนินคดีที่มุ่งหมายในการคุ้มครองและการเยียวยาสิทธิของเอกชนซึ่งได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกันให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลในครั้งเดียว และเยียวยาความเสียหายให้ได้รับผลทางกฎหมายเป็นอย่างเดียวกัน เป็นกระบวนการพิจารณาคดีที่ช่วยให้การ

⁸วรรณชัย บุญบำรุง และเวดี ชวัญทองยิ้ม, “การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น,”

ตัดสินคดีที่มีความสะดวกและประหยัดแก่ทั้งศาลและคู่ความ และยังช่วยปกป้องจำเลยจากการตัดสินคดีที่คำตัดสินไม่ตรงกัน รวมถึงช่วยบรรเทาทุกข์แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างทั่วถึง

3.1.2 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)

ตามหลักกฎหมายของประเทศในกลุ่มระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) มีหลักการของการคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนภายใต้ภาระหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะหากจำเป็นต้องคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนที่มีจำนวนมากจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาที่รัฐต้องมีหน้าที่รับผิดชอบหรือเป็นประโยชน์ของสาธารณชน ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรงที่ต้องดูแลจัดการเพื่อส่วนรวม ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดให้รัฐเสมือนได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนของเอกชนในการดำเนินการปกป้องผลประโยชน์ต่างๆ มอบหมายให้หน่วยงานภายใต้การดูแลของรัฐหรือกลุ่มองค์กรที่กฎหมายเห็นว่ามีหน้าที่เกี่ยวข้องแม้จะไม่ได้เป็นหน่วยงานของรัฐก็ตามเป็นผู้ดำเนินคดีปกป้องผลประโยชน์แทนบุคคลในกลุ่ม⁹

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แนวคิดของกลุ่มระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) มีแนวความคิดบางประการที่ขัดแย้งกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในเรื่อง ดังต่อไปนี้¹⁰

⁹วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา : 2549), หน้า 7.

¹⁰Christopher Hodges, "Multi-party Actions: A European Approach," Duke journal of Comp. & International law (online) <http://www.law.duke.edu/journals/djCIL/article>, (2002, April). อ้างถึงใน รัชฎ บุญสินสุข, "การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 78.

1) แนวคิดเรื่องการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เห็นว่า ค่าเสียหายในทางละเมิดควรเพียงพอแก่การกลับสู่ฐานะเดิมของผู้เสียหายเท่านั้น ไม่มีหลักการในการคำนวณความเสียหายในลักษณะเชิงลงโทษ ซึ่งถือถือว่าเป็นรางวัลแก่เอกชนผู้เสียหายที่ได้รับเพิ่มเติมจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง เป็นการปฏิเสธหลักการการยอมรับค่าเสียหายที่เป็นรางวัล (the level of damages that might be awarded) ส่วนในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ผลของคำพิพากษาจะปรากฏการชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นรางวัลให้แก่ผู้เสียหาย หรือมีกฎหมายรองรับเกี่ยวกับการชำระค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (punitive damages) เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำละเมิด และเพื่อให้ผู้ละเมิดมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้กระทำการที่ถูกต้องและเพื่อเป็นรางวัลแก่คู่ความผู้ชนะคดี

2) แนวคิดเรื่องค่าจ้างว่าความ

ทนายความในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จะได้รับเงินรางวัลอันเป็นเงินได้จำนวนมากที่ได้รับจากส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย ผ่านสัญญาการว่าจ้างว่าความโดยคิดจากส่วนได้เสียในคดีหรือโดยดุลพินิจศาล ซึ่งค่าตอบแทนดังกล่าวมีลักษณะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ในทางการค้า หรือมูลค่าที่คาดหวังไว้ล่วงหน้าของทนายความ มากกว่าจะเป็นไปเพื่อบังคับสิทธิให้เป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือ ทนายความจะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีไปก่อน หากคดีประสบความสำเร็จ ลูกความจะต้องจ่ายค่าจ้างว่าความคิดเป็นอัตราร้อยละของจำนวนเงินค่าเสียหายที่ได้รับตามคำพิพากษา แต่หากคดีไม่ประสบความสำเร็จ ลูกความไม่ต้องจ่ายค่าว่าความหรือค่าใช้จ่ายใดๆในการดำเนินคดี หรือที่เรียกว่า “No win, No fee” ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) มีหลักการที่แตกต่างกัน โดยการเรียกค่าตอบแทนค่าทนายความที่ขึ้นอยู่กับผลแพ้ชนะของคดีนั้นไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากมีลักษณะเป็นเรื่องผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจมากและขัดต่อหลักจรรยาบรรณของทนายความ¹¹ ดังนั้น ในประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ถือความไม่ได้สัดส่วนแรงจูงใจในทางการค้าสำหรับทนายความ (The disproportionate size of commercial incentive to the lawyers)

¹¹วิชัย อริยะนันท์ทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 7.

3) แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) มีแนวคิดว่าผลประโยชน์สาธารณะควรมอบหมายให้องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์มากกว่าการมอบหมายให้เอกชนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ดูแล¹² กล่าวคือ รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบสุขสาธารณะ ไม่ใช่หน้าที่ของเอกชน ดังนั้นในประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) จึงปฏิเสธแนวคิดให้แต่งตั้งตนเอง (self – appointment) เข้าเป็นคู่ความแทนบุคคลอื่นในคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ ในขณะที่ประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ถือว่าประโยชน์ประชาชนไม่ใช่ประโยชน์ของรัฐ แต่เป็นเรื่องของความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งมักจะขัดแย้งกับประโยชน์ของรัฐ สถานะ หรือลักษณะของตัวแทนของรัฐ ในการคุ้มครองประโยชน์ประชาชนจึงเป็นไปในลักษณะแบบต่อสู้บนสมมติฐานในความไม่สมบูรณ์ของสิทธิของประชาชนที่ถูกละเลยจากรัฐ หรือความไม่สมบูรณ์ของการเป็นตัวแทนของประชาชนโดยรัฐ ซึ่งรัฐอาจมีแนวคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อผลประโยชน์ที่แท้จริงของประชาชน ดังนั้น ประชาชนจึงต้องทำการปกป้องผลประโยชน์ในทางแพ่งของตนเอง¹³

กล่าวโดยสรุป การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ปฏิเสธแนวคิดในการที่เอกชนดำเนินการทางคดีแทนบุคคลอื่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ ถือว่ารัฐได้รับมอบหมายเป็นตัวแทนของเอกชนในการดำเนินการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม กล่าวคือ ไม่ยอมรับหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเอกชนด้วยตนเอง แต่จะมีการกำหนดรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (group litigation) โดยจะกระทำได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายเป็นการเฉพาะเท่านั้น โดยกำหนดประเภทของคดี และองค์กรที่มีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้เฉพาะโดยกฎหมายกำหนดให้อำนาจหน่วยงานของรัฐ หรือสมาคมที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานของรัฐ ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายในคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดโดยกฎหมายเฉพาะเท่านั้น

¹²Harald Koch, “Non – class Group Litigation under EU and German Law,” *Duke Journal of Comparative & International Law*, (Spring / Summer , 2001) available from <http://www.Lexis.com> (2002, October).

¹³Mauro Cappelletti, “Governmental and Private Advocates for the Public Interest in Civil litigation : A Comparative Study.” *Michigan Law Review* 73, No.793. (April 1975): 830.

3.2 วัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม¹⁴

เนื่องจากในปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์มีจำนวนผู้มีส่วนได้เสียเพิ่มขึ้นจนทำให้การเข้ามาเป็นคู่ความในคดีมีความยุ่งยากและไม่สะดวก และเป็นเหตุให้การดำเนินคดีเกิดความล่าช้า ดังนั้น ศาลจึงได้กำหนดวิธีการที่คำนึงถึงความสะดวกในการดำเนินคดีขึ้นโดยใช้หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นการดำเนินคดีที่มีปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจะไม่ให้มีการดำเนินคดีที่มีปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันเป็นจำนวนมากในศาล นอกจากนี้ การที่ผู้เสียหายแต่ละรายไม่จำเป็นต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาทุกคดีไป ทำให้มีการใช้บุคลากรศาลอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ อันเป็นการช่วยประหยัดทรัพยากรและเวลาให้กับศาลและคู่ความ เป็นการหลีกเลี่ยงการฟ้องคดีซ้ำซ้อน อีกทั้งยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี (judicial economy) และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกด้วย เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่คุ้มครองถึงบุคคลอื่นที่ได้รับการโต้แย้งสิทธิในสถานการณ์เดียวกัน ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีความสำคัญอย่างมากในกรณีที่สมาชิกของกลุ่มได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยและสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนไม่สามารถดำเนินคดีโดยตนเองได้ เพราะค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีจะมากกว่าค่าเสียหายที่ได้รับ ซึ่งเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายรายย่อยให้มีโอกาสได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างทั่วถึงโดยผลของคำพิพากษาเพียงครั้งเดียวกัน นอกจากนี้ยังทำให้จำเลยไม่ได้รับผลกระทบจากการที่ศาลมีคำพิพากษาในแต่ละคดีแตกต่างกัน ถือเป็นวิธีการที่บังคับให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายและขัดขวางไม่ให้มีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายได้โดยง่าย

3.3 หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือที่เรียกว่า Class Action เป็นรูปแบบการดำเนินคดีแพ่งอย่างหนึ่ง ที่มีลักษณะเป็นการฟ้องคดีโดยเอกชนผู้ต้องเสียหายคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิของตนเองและเพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องเสียหายอื่นที่อยู่ภายในสถานการณ์เดียวกัน โดยไม่ต้องได้รับการมอบอำนาจจากผู้ต้องเสียหายที่ได้รับการดำเนินคดีแทนแต่อย่างใด เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคือข้อพิพาทและความเสียหายที่เกิดขึ้นที่มีผู้ที่เกี่ยวข้อง

¹⁴Herbert B. Newberg, Newberg on Class Actions, p.8.

จำนวนมาก ฉะนั้น การจะนำคดีเข้าสู่การดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มได้นั้นมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้¹⁵

3.3.1 หลักอำนาจฟ้องคดี (The right of Action)

ตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บุคคลที่จะเสนอคดีต่อศาลได้นั้น ต้องปรากฏเป็นบุคคลที่มีสิทธิตามกฎหมาย ตามสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “ Ubi jus, ibi remedium (where there is a right, there is a remedy) ” ดังนั้น ในการเสนอคดีแพ่งต่อศาลนั้น โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ตนเป็นผู้มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองและเยียวยาตามกฎหมายโดยศาลได้ ซึ่งหลักดังกล่าวก่อให้เกิดผลแก่คู่ความและศาล ดังต่อไปนี้¹⁶

1) เป็นสิทธิที่กำหนดให้ศาลจำต้องยอมรับพิจารณาคดีตามที่โจทก์ร้องขอ (as a right requiring the court to accept the case) กล่าวคือ ศาลถือเป็นหน่วยงานของรัฐประการหนึ่งในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนภายในรัฐนั้น กรณีที่มีการโต้แย้งสิทธิระหว่างเอกชนตามที่กฎหมายแห่งรัฐนั้นกำหนด รัฐจะต้องห้ามมิให้เอกชนเป็นผู้บังคับสิทธินั้นระหว่างกันด้วยตนเอง เพื่อป้องกันการบังคับใช้สิทธิโดยไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด และมีให้เอกชนสร้างกระบวนการยุติธรรมขึ้นตามความพอใจตน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ศาลที่จะต้องยอมรับและพิจารณาคดีตามที่โจทก์เสนอคดีต่อศาล

2) เป็นสิทธิที่จะได้รับคำพิพากษาตามสิทธิที่กฎหมายกำหนด (as a right requiring entry of a judgment on the merits) กล่าวคือ ในการเสนอคดีต่อศาล นอกจากศาลจะ

¹⁵รชฎ บุญสินสุข, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 15-19.

¹⁶Armed Blomeyer, “International Encyclopedia of Comparative Law : Civil Procedure, volume XVI, Chapter 4 Type of Relief Available,” (The Hague : Martinus Nijhoff Publishers, 1982), pp.4-7 อ้างถึงใน รชฎ บุญสินสุข, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 15-16.

มีหน้าที่รับพิจารณาคดีที่น่าเสนอต่อศาล สิทธิการฟ้องคดีดังกล่าวก่อให้เกิดผลผูกพัน ศาลจะต้องมีคำพิพากษาให้แก่ผู้เสนอด้วย เว้นแต่มีการถอนฟ้องหรือทิ้งฟ้อง

3) เป็นสิทธิที่จะได้รับคำพิพากษาที่เป็นประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด (as a right requiring entry of a favorable judgment on the merits) เป็นหลักกฎหมายที่พัฒนาขึ้นในประเทศเยอรมัน ก่อให้เกิดสิทธิแก่คู่ความในอันที่จะเสนอคดี เพื่อให้ได้รับคำพิพากษาที่เป็นประโยชน์ต่อคู่ความ โดยศาลผูกพันจะต้องพิจารณาและพิพากษาตามที่โจทก์ร้องขอ ซึ่งหลักนี้เป็นหลักเดียวกันกับหลักความประสงค์ของคู่ความ ซึ่งเป็นหลักที่คู่ความมีอำนาจเต็มที่ในการต่อสู้คดีในทางกฎหมายสารบัญญัติและสิทธิในกระบวนการพิจารณาและมีสิทธิเลือกได้โดยอิสระว่าจะใช้สิทธิหรือไม่ใช้สิทธิเหล่านั้น เพื่อให้คดีเป็นไปตามประสงค์ของคู่ความมากที่สุด¹⁷

จากหลักกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มคือ กลุ่มบุคคลที่จะได้รับการดำเนินคดีแทนจะต้องปรากฏว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาสิทธิตามกฎหมายอย่างเดียวกันและเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการดำเนินคดีเพื่อตนเองและเพื่อบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันโดยมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน จึงทำให้ศาลสามารถรับพิจารณาคดีที่มีลักษณะข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันเข้าไว้ในครั้งเดียวเพื่อประโยชน์แก่คู่ความ ศาลและสมาชิกกลุ่มที่จะได้รับการเยียวยาสิทธิที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์เดียวกันที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน หากกลุ่มบุคคลดังกล่าวไม่ปรากฏว่าเป็นผู้ที่มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายหรือสิทธิดังกล่าวไม่เป็นสิทธิอย่างเดียวกัน บุคคลดังกล่าวจะไม่สามารถได้รับการดำเนินคดีแทนได้ เนื่องจากสิทธิในการได้รับการเยียวยาสิทธิของบุคคลเหล่านี้ยังไม่เกิดขึ้น

ผู้แทนกลุ่มจะต้องปรากฏความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มบุคคลที่ได้รับการดำเนินคดีแทนได้อย่างเพียงพอ แต่เนื่องจากสมาชิกกลุ่มบุคคลย่อมมีสิทธิที่จะผูกพันตามคำพิพากษาตามสิทธิของตนและที่เป็นประโยชน์แก่ตนตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นในกรณีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งประสงค์จะดำเนินคดีเพื่อบุคคลอื่น บุคคลนั้นจะต้องดำเนินคดีเพื่อให้

¹⁷วรรณชัย บุญบำรุง, “หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส,” วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 30,1 (มีนาคม 2543): หน้า 92.

สมาชิกกลุ่มบุคคลนั้นได้รับการเยียวยาสิทธิที่เป็นประโยชน์ตามกฎหมายแก่สมาชิกกลุ่มบุคคลดังกล่าวด้วย และหากเป็นกรณีที่มีการอ้างสิทธิตามกฎหมายแตกต่างกัน ศาลอาจจะไม่พิจารณาสิทธิที่แตกต่างกันรวมเป็นคดีเดียวกันได้

อย่างไรก็ดี หลักดังกล่าวมีข้อยกเว้น เช่น มีกฎหมายที่กำหนดให้หน่วยงานของรัฐหรือสมาคมที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายซึ่งมิได้เป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิสามารถเป็นผู้ดำเนินคดีแทนเอกชนแต่ละรายได้ โดยเป็นผลของกฎหมายที่ให้สิทธิแก่หน่วยงานของรัฐหรือสมาคมที่จัดตั้งขึ้นเป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้เสียหายที่แท้จริง

3.3.2 หลักการโต้แย้งหรือคัดค้านต่อผู้คดี

ตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดให้สิทธิคู่ความในคดีมีอิสระในการนำข้ออ้างหรือข้อต่อสู้และพยานหลักฐานต่างๆมาแสดงต่อหน้าศาลโดยอิสระ เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายได้มีโอกาสทราบข้อต่อสู้และพยานหลักฐานต่างๆของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และเมื่อได้ต่อสู้และรักษาสิทธิของแต่ละฝ่ายอย่างเต็มที่แล้วจึงจะยอมผูกพันตนยุติตามคำพิพากษา ด้วยหลักดังกล่าว ก่อให้เกิดหลักเกณฑ์ระหว่างคู่ความดังต่อไปนี้¹⁸

- 1) หน้าที่ผู้ฟ้องหรือผู้ร้องขอที่จะต้องทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสทราบเรื่องที่ฟ้องหรือร้องขอ
- 2) หน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายที่จะต้องทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสทราบรายละเอียด(เกี่ยวกับคดีฝ่ายตน)
- 3) การดำเนินการให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบข้อเท็จจริงของคดีตาม ข้อ 1) และ ข้อ 2) จะต้องทราบภายในเวลาอันสมควร

จากหลักกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนี้

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

1) ในการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มแต่ละบุคคลให้ได้ทราบว่าตนได้รับการดำเนินคดีแทน จะต้องบอกกล่าวด้วยข้อมูลที่เพียงพอที่จะตัดสินใจได้ว่าจะให้ดำเนินคดีแทนหรือแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม และได้รับการบอกกล่าวเกี่ยวกับสิทธิในการดำเนินคดีที่สำคัญๆ เช่น เรื่องการถอนฟ้อง การประนีประนอมยอมความ เป็นต้น

2) กรณีประสงค์จะออกจากกลุ่ม ให้สมาชิกกลุ่มแสดงเจตนาออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ และการกำหนดระยะเวลาดังกล่าวต้องเป็นการกำหนดระยะเวลาพอสมควรในการให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนพิจารณาสิทธิของตนในการเลือกแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม

3.3.3 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา

วัตถุประสงค์ของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานี้ มีความประสงค์จะเป็นการห้ามคู่ความเดียวกันในคดีก่อนฟ้องร้องเป็นคดีใหม่ในมูลแห่งคดีเดียวกัน เพื่อศาลจะไม่ต้องพิจารณาในประเด็นเดียวกันโดยคู่ความคนเดียวกันและในผลประโยชน์เดียวกันซ้ำอีก ทั้งนี้ หลักเกณฑ์การผูกพันในผลความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาประกอบด้วย¹⁹

- 1) เป็นคำพิพากษาที่เด็ดขาด
- 2) เป็นคำพิพากษาที่ได้ตัดสินในประเด็นแห่งคดี
- 3) ชื่อเรียกร้องในคดีแรกและคดีที่สองเป็นเรื่องเดียวกัน
- 4) คู่ความในคดีแรกและคดีที่สองเป็นคู่ความเดียวกัน

คู่ความในคดีที่จะถูกผูกพันในผลคำพิพากษาได้ต้องเป็นคู่ความที่ได้จากการเผชิญหน้ากันของคู่ความในคดี โดยการนำข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆมา

¹⁹ นายกิตติพงษ์ จิตสว่างไศภิต, "ผลผูกพันของคำพิพากษาในคดีแพ่ง:กรณีศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 18.

แสดงต่อหน้าศาลโดยอิสระ²⁰ จึงเกิดปัญหาว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาที่กำหนดให้บุคคลหนึ่งหรือหลายคนดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเอง และเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่ได้รับการดำเนินคดีแทน และผลของคำพิพากษาในคดีดังกล่าวจะผูกพันถึงกลุ่มบุคคลดังกล่าวด้วย ดังนี้ คำพิพากษาจะสามารถผูกพันบุคคลที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นคู่ความในคดีได้หรือไม่ นั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อสมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้ามาดำเนินการในฐานะเป็นคู่ความ แต่ผู้แทนกลุ่มซึ่งเป็นผู้ดำเนินคดีแทนได้รักษาผลประโยชน์อย่างเพียงพอ สมาชิกกลุ่มดังกล่าวอาจผูกพันโดยคำพิพากษาได้ โดยถือว่าสมาชิกกลุ่มดังกล่าวได้เข้าถือรักษาผลประโยชน์ของตนเหมือนดังเช่นมีการแยกฟ้องคดีต่างหากจากกัน²¹ ด้วยเหตุนี้ หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาจึงต้องขยายขอบเขตแห่งความหมายของคำว่า “คู่ความ” ให้หมายรวมถึง สมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินคดีแทนที่ได้มีการปกป้องผลประโยชน์อย่างเพียงพอ หากว่าสมาชิกกลุ่มได้รับการดำเนินคดีแทนโดยไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์อย่างเพียงพอได้ จะไม่นำหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษามาใช้บังคับ

กล่าวโดยสรุป หลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการขยายขอบเขตหลักการทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ว่า “คำพิพากษาผูกพันคู่ความ” ให้ครอบคลุมถึงสมาชิกกลุ่มซึ่งไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี แต่ต้องผูกพันในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและผลแห่งคำพิพากษาเสมือนหนึ่งตนมีฐานะเป็นคู่ความ โดยสมาชิกกลุ่มไม่ต้องฟ้องคดีเอง แต่จะมีผู้แทนกลุ่มเป็นผู้ที่จะรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มแทน ฉะนั้นการที่จะให้สมาชิกกลุ่มซึ่งต้องผูกพันในผลแห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาและผลแห่งคำพิพากษาโดยที่มิได้เข้าเป็นคู่ความดำเนินคดีจึงจำเป็นต้องมีมาตรการหรือการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีและเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มได้อย่างแท้จริง

²⁰ วรรณชัย บุญบำรุง, “หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส,” วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 30: 105.

²¹ รชฎ บุญสินสุข, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบอบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 19.

3.4 หลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เมื่อพิจารณารูปแบบการดำเนินคดีที่เปิดโอกาสให้มีการดำเนินคดีโดยมีบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าเป็นคู่ความร่วมมือกัน ในคดี การพิจารณาคดีรวมกัน การดำเนินคดีแทนโดยรัฐตามกฎหมายพิเศษต่างๆ ซึ่งรูปแบบของการดำเนินคดีดังกล่าวสามารถที่จะฟ้องในคดีเดียวกันได้ แต่มีข้อขัดข้องที่ยังไม่อาจแก้ไขข้อขัดข้องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีที่มีคู่ความจำนวนมากได้ เนื่องจากการที่จะได้รับรองการบังคับตามสิทธินั้นผู้ที่ได้รับความเสียหายทุกคนต้องเข้ามาเป็นโจทก์ร่วม หากไม่เข้ามาในคดีแล้วก็ไม่สามารถที่จะบังคับหรือผูกพันตามคำพิพากษาได้ ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่ม(class action) เกิดขึ้นจากการพัฒนากระบวนการพิจารณาความแพ่ง เป็นการฟ้องคดีโดยเอกชนผู้ต้องเสียหายคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิของตนเองและเพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องเสียหายอื่นที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน โดยไม่ต้องได้รับการมอบอำนาจและผลของคำพิพากษาจะผูกพันถึงผู้ต้องเสียหายอื่นที่ได้รับการดำเนินคดีแทน ไม่ว่าผลของคำพิพากษาจะเป็นคุณหรือไม่ เพื่อแก้ปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพบางประการในการดำเนินคดีที่มีผู้ต้องเสียหายหรือมีส่วนได้เสียเป็นกลุ่มบุคคลจำนวนมาก โดยมีการนำมาใช้กับคดีลักษณะต่างๆอย่างแพร่หลาย ดังนั้นเพื่อให้มีความเข้าใจหลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จึงควรศึกษาเรื่องดังต่อไปนี้

3.4.1 ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

คำว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” หรือ “Class Action” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย เช่น Bryan A. Garner ได้ให้ความหมายไว้ว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นการฟ้องคดีของบุคคลคนหนึ่งหรือตัวแทนของกลุ่มบุคคล เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มคนจำนวนมาก²²

David Mellinkoff ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยทั่วไปเป็นการการฟ้องคดีหรือต่อสู้คดีของผู้แทนของกลุ่มบุคคลจำนวนมากซึ่งมีสถานะเดียวกัน ในข้อเรียกร้องสิทธิของพวกเขา ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะมีขนาดใหญ่จนไม่เป็นการสะดวกในการที่พวกเขา

²²“Class Action. A Lawsuit in which a single person or a small group of people represent the interests of a larger group.” Bryan A.Garner. (1999). *Black's Law Dictionary*. (7 th ed.). p.243.

เขาทุกคนจะนำคดีขึ้นสู่ศาล ดังนั้นกลุ่มจะมีผู้แทนซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มผู้ซึ่งมีความเป็นธรรมให้แก่พวกเขาทั้งหมดได้และสมาชิกกลุ่มทุกคนที่มีได้ขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มจะต้องผูกพันโดยผลแห่งคำพิพากษานั้น”²³

ในประเทศไทยพบว่ามีการให้คำจำกัดความคำว่า Class Action เช่นกัน โดยราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำจำกัดความ “Class Action” ไว้ว่า หมายถึง “การฟ้องคดีในนามกลุ่มบุคคล”²⁴ และตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ตามมาตรา 222/1 ได้ให้นิยามศัพท์ คำว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” หมายความว่า การดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ได้มีผู้ให้ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้หลายความหมาย แต่ความหมายทั้งหมดมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือที่เรียกว่า “Class Action” หมายถึง การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของบุคคลคนหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่กระทำการในฐานะส่วนตัวและในฐานะตัวแทนของผู้อื่นที่ได้รับความเสียหายเหมือนกันและมีผลประโยชน์ร่วมกันโดยไม่ต้องได้รับการมอบอำนาจ เพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาคดีและมีคำพิพากษาหรือคำสั่งไปในครั้งเดียว โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มนี้ สมาชิกของกลุ่มนั้นไม่ถือว่าเป็นคู่ความในคดีและไม่ถือว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินคดี แต่อาจเข้ามาร่วมฟังการพิจารณา โดยมีโจทก์หรือที่เรียกว่าคู่ความผู้แทนของกลุ่ม หรือ หนายความของกลุ่ม จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนสมาชิกอื่น ซึ่งเป็นผู้เสียหาย

²³“Class Action : Generally, a suit be (sometime against) a representative of a class action : a large number of people “similarly situated” as to a claim that affects them all. The size of the class is also large that it would be impracticable to bring them all into court. Hence, the class is represented by a number of the class who can fairly represent them all. All member of the class who do not “opt out” are bound by the outcome. see Mellinkoff, David. Mellinkoff ‘ s Dictionary of American legal usage. (1992).

²⁴ราชบัณฑิตยสถาน, “ศัพท์นิติศาสตร์ อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2543,” หน้า 54.

ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าโจทก์และทนายมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของกลุ่มได้

3.4.2 การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

หลักเกณฑ์การอนุญาตให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่ม นั้นถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ขั้นต้นที่สำคัญ โดยศาลเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่ม ซึ่งต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบต่างๆ ครอบคลุมตามหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ ดังนั้นคดีที่จะเข้าสู่การดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ก็ต่อเมื่อปรากฏหลักเกณฑ์ทั่วไป ดังนี้

- 1) จำนวนของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีมีจำนวนมากจนกระทั่งการดำเนินคดีร่วมกันไม่อาจกระทำได้โดยสะดวก
- 2) สมาชิกทุกคนของกลุ่มมีผลประโยชน์ร่วมกันในประเด็นที่จะได้รับการพิจารณา
- 3) ผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของบุคคลที่มีได้ปรากฏในคดีได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ

นอกจากจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะต้องแสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มดีกว่าการดำเนินคดีในรูปแบบอื่น เช่น การมอบอำนาจให้ฟ้องคดี การรวมการพิจารณาคดี การร้องสอด การเป็นคู่ความร่วมมือ เป็นต้น

3.4.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มและสิทธิของสมาชิกกลุ่ม

หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักการเฉพาะที่กำหนดให้คำพิพากษามีผลผูกพันถึงผู้เสียหายอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก และไม่ใช่ว่าความในคดี ฉะนั้น การที่จะกำหนดว่าบุคคลใดเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดว่าบุคคลใดบ้างจะต้องถูกผูกพันโดยผลของคำพิพากษา ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ โดยแนวคิดเกี่ยวกับการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศโดยขึ้นอยู่กับสภาพของสังคม

และความแตกต่างของระบบการพิจารณาคดีของแต่ละประเทศนั้น²⁵ จากการศึกษาพบว่าหลักการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม สามารถแยกเป็น 2 หลักการใหญ่ๆ คือ

3.4.3.1 หลักการแสดงเจตนาขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt - in)

หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือการดำเนินคดีโดยผู้แทนกลุ่มนั้น เป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องคดีแทนบุคคลที่ได้รับความเสียหายร่วมกันจากสถานการณ์เดียวกัน โดยโจทก์จำเป็นต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหายอื่นเสียก่อน จึงจะฟ้องร้องดำเนินคดีได้ซึ่งผู้เสียหายที่แสดงความยินยอมให้โจทก์ฟ้องคดีแทนจะมีฐานะเป็นคู่ความในคดีด้วย²⁶ กล่าวคือ หลักการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง เพื่อขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือที่เรียกว่า หลักการ opt-in เป็นการที่ผู้ดำเนินคดีแทนต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินคดีแทนได้ จะเห็นได้ว่า หลักการนี้ทำให้กลุ่มมีความชัดเจน และไม่มีปัญหาการโต้เถียงในเรื่องผลของคำพิพากษาผูกพันบุคคลภายนอก เพราะถือว่าสมาชิกกลุ่มเป็นผู้ที่สมัครใจเข้ามารับผลของคำพิพากษาเอง แต่หลักการนี้ยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างทั่วถึง

3.4.3.2 หลักการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยผลของกฎหมายและต้องแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม (opt - out) เมื่อไม่ต้องการถูกผูกพันในคดี

หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นกระบวนการพิจารณาที่กำหนดให้บุคคลหนึ่งหรือหลายคนดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่ได้รับการดำเนินคดีแทน และผลของคำพิพากษาในคดีผูกพันถึงกลุ่มบุคคลด้วย โดยโจทก์มีฐานะเป็นคู่ความซึ่งเป็นผู้แทนของกลุ่ม ส่วนผู้เสียหายคนอื่นที่ไม่ได้เข้ามาในคดี ก็จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติ และมีสิทธิและหน้าที่ต้องผูกพันตามคำพิพากษาในคดีด้วยทุกคน ซึ่งถ้าหากสมาชิกกลุ่มคนใดไม่

²⁵ Australian Law Reform Commission(ALRC), Grouped Proceedings in the Federal Court, (Report No.46, 1989), p.99.

²⁶ ปราวณี สาโร, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 102-103.

ต้องการที่จะถูกผูกพันตามคำพิพากษาดังกล่าว ก็มีสิทธิที่จะแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่มได้ ซึ่งบุคคลดังกล่าวไม่ต้องผูกพันโดยกระบวนการพิจารณา และคำพิพากษาในคดีนี้อีกต่อไป จะเห็นได้ว่าหลักการนี้สามารถคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยผลของกฎหมาย หรือที่เรียกว่าหลักการ opt - out นี้ ส่งผลให้เป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติทันทีที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมให้ดำเนินคดีแทน และหากไม่ประสงค์จะผูกพันในคดี ก็ต้องแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม หลักการนี้จึงถูกมองว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคล และสร้างภาระให้กับบุคคลที่ไม่ประสงค์จะผูกพันในคดี

3.4.4 การพิจารณาและพิพากษาคดี

หลักสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) คือ คำพิพากษาต้องผูกพันคู่ความและสมาชิกของกลุ่ม หากผู้ได้รับความเสียหายไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มถือได้ว่ามีฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ดังนั้น ในการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ศาลจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการดำเนินคดีและมีอำนาจออกคำสั่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีดังนี้²⁷

1) ในกรณีที่มีการฟ้องคดีที่มีลักษณะคล้ายกันต่อศาลหลายศาล เช่น สมาชิกที่ขอออกจากกลุ่มได้ฟ้องคดีของตนเองต่อศาล หรือมีการฟ้องคดีแบบกลุ่มหลายคดีทั้งที่คดีนั้นมีประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเหมือนกัน ศาลใดศาลหนึ่งอาจจะมีคำสั่งหยุดการพิจารณาคดีในศาลของตนเพื่อรอผลการวินิจฉัยในประเด็นร่วมกันของศาลอื่น หรืออาจจะมีคำสั่งรวมการพิจารณาคดีไว้ที่ศาลใดศาลหนึ่งได้ เพื่อให้เกิดความประหยัดและความเป็นระเบียบในการพิจารณาคดีได้

2) มีคำสั่งให้โจทก์แจ้งคำบอกกล่าวในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แก่สมาชิกของกลุ่ม เพื่อเป็นการคุ้มครองสมาชิกและทำให้การพิจารณาคดีมีความเป็นธรรม

การฟ้องคดีแบบกลุ่ม (class action) คำพิพากษาของศาลจะมีผลผูกพันสมาชิกของกลุ่มที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในศาล โดยไม่อาจโต้แย้งหรือคัดค้านคำพิพากษานั้นได้ไม่ว่าคำ

²⁷ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “รายงานการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์,” หน้า 9. (อัดสำเนา).

พิพากษานั้นจะเป็นคุณหรือไม่ ซึ่งจะเป็นไปตามหลัก due process of law ก็ต่อเมื่อโจทก์คุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ซึ่งศาลได้วางแนวทางในการพิจารณาว่า คำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่สามารถเยียวยาสิทธิได้อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ นั้นต้องคำนึงถึง ประโยชน์ที่สมาชิกของกลุ่มจะได้รับหากมีการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม จำนวนคดีที่ฟ้องและกระบวนการพิจารณาที่ได้ดำเนินไปแล้ว รวมทั้งความยุ่งยากในการสั่งให้มีการพิจารณาคดีหลายคดีรวมกันกับคดีของโจทก์ เมื่อเทียบกับผลที่จะเกิดขึ้นหากศาลจะอนุญาตให้ โจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่ม²⁸

3.4.5 บทบาทของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

บทบาทของทนายความต่อลูกความ คือการเป็นผู้ให้คำแนะนำแก่ลูกความและ ลูกความเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับผลทางกฎหมายที่ทนายความได้คัดเลือกไว้ และทนายความจะ กระทำการใด ๆ ด้วยมุ่งหวังในการรักษาผลประโยชน์ของลูกความอย่างเต็มที่²⁹ โดยต้องดำเนินคดี อย่างสุจริตต่อศาลและคู่ความฝ่ายอื่น โดยมีหน้าที่ทางวิชาชีพในการให้ความช่วยเหลือคู่ความใน การปฏิบัติตามหน้าที่ของคู่ความเกี่ยวกับวิธีพิจารณา³⁰ ซึ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้บทบาทของ ทนายความจะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากทนายความเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการรักษา ผลประโยชน์ของทั้งผู้แทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ถือเป็น บุคคลที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลและบุคคลที่ถือว่าเป็น สมาชิกกลุ่ม รวมถึงทุ่มเททั้งเวลาและค่าใช้จ่ายก่อนการดำเนินคดี ดังนั้นทนายความของกลุ่ม ต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเกี่ยวกับความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็น ธรรมและเพียงพอ ซึ่งศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญต่อทนายความของกลุ่ม โดย ศาลมีข้อพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถของทนายความของกลุ่ม ดังนี้³¹

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

²⁹ John J. Cound and Jack H. Friedenthal and others, Civil procedure, Cases and Materials, p.674.

³⁰ วรรณชัย บุญบำรุง, หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2548), หน้า 125.

³¹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (รายงานการ วิจัย (ฉบับร่าง), 2549), หน้า 69 -70.

1) ประสิทธิภาพและชื่อเสียง ศาลจะพิจารณาถึงประสิทธิภาพในการว่าความคดีประเภทต่างๆ และการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่ามีมากน้อยเพียงใด ชื่อเสียงและความสามารถโดยส่วนตัวของทนายความ ตลอดจนสำนักงานทนายความที่ผู้นั้นทำงานอยู่ ซึ่งโดยปกติทนายความที่ไม่มีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมักจะต้องร่วมมือกับทนายความที่ประสิทธิภาพด้านนี้เข้ามาช่วย

2) ผลงาน ศาลมักจะพิจารณาถึงการปฏิบัติงานในคดีตั้งแต่เริ่มต้นยื่นคำร้องขอเพื่อดำเนินคดีแบบกลุ่มว่า ทนายความนั้นมีความตั้งใจในการดำเนินคดีเพียงใด ทุ่มทความรู้ความสามารถในคดีอย่างเต็มที่หรือไม่ ตรงต่อกำหนดระยะเวลาที่ศาลกำหนดหรือไม่ โดยมากแล้วการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลจะคาดหวังมาตรฐานการทำงานของทนายความค่อนข้างสูงกว่าการดำเนินคดีแบบสามัญ

3) การประสานความร่วมมือกับโจทก์ผู้แทนกลุ่ม ทนายความของกลุ่มต้องปรึกษาหารือกับผู้แทนกลุ่มถึงความคืบหน้าและขั้นตอนการดำเนินคดีตลอดเวลา ต้องแจ้งให้ผู้แทนกลุ่มทราบว่า จะดำเนินการต่อไปอย่างไร ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้แทนกลุ่ม การยื่นคำร้องคำขอต่อศาลต้องแจ้งให้ผู้แทนกลุ่มรับทราบ หากผู้แทนกลุ่มไม่ได้รับรู้หรือทราบเกี่ยวกับการดำเนินคดีขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งอาจถือว่าผู้แทนกลุ่มนั้นไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป ในขณะที่เดียวกันก็ถือว่าทนายความไม่มีความสามารถด้วยเช่นกัน

4) มรรยาททนายความ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มความสุจริตและซื่อตรงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างพยานเท็จหรือการกระทำที่หมิ่นเหม่ต่อจริยธรรมในวิชาชีพย่อมเป็นเหตุหนึ่งที่ศาลพิจารณาว่าทนายความคนนั้นเหมาะที่จะเป็นทนายความของกลุ่มหรือไม่ โดยจะเห็นได้ว่า ในการฟ้องคดีแบบกลุ่ม การที่โจทก์จะตกลงกับทนายความก่อนจะยื่นฟ้องคดีนั้นเป็นการยาก เนื่องจากกลุ่มยังไม่มีตัวตนจนกว่าจะได้มีการฟ้องคดีและได้รับการรับรองจากศาลแล้ว ดังนั้น ศาลจึงเป็นผู้กำหนดค่าทนายความหลังจากการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นหรือมีการประนีประนอมยอมความ ซึ่งมีลักษณะเป็นการกำหนดเงินรางวัลให้แก่ทนายความ³²

³² Marth Pacold, "Attorneys' Fees in Class Actions Governed by Fee-Shifting Statutes," The University of Chicago Law Review 68 (2001): 1007.

นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา คู่ความแต่ละฝ่ายจะเป็นผู้จ่ายค่าทนายความให้แก่ทนายความของตนเองโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อค่าทนายความของคู่ความอีกฝ่ายไม่ว่าคู่ความฝ่ายนั้นจะชนะหรือแพ้คดีก็ตาม (American Rule) เว้นแต่

ก.ศาลจะใช้อำนาจตามหลัก equity สั่งให้คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีจ่ายค่าทนายความให้แก่คู่ความฝ่ายที่ชนะคดี เช่น ในกรณีที่คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีได้ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือกลั่นแกล้งคู่ความอีกฝ่าย

ข.กฎหมายลายลักษณ์อักษรบัญญัติให้คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีจ่ายค่าทนายความให้แก่คู่ความฝ่ายที่ชนะคดีเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนฟ้องคดีต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติตามกฎหมายหรือเพื่อให้บุคคลที่มีฐานะทางการเงินที่ไม่ดีฟ้องคดีต่อศาล³³

ค่าทนายความที่คู่ความจะต้องจ่ายให้แก่ทนายความของตน กำหนดได้ 2 วิธี คือ³⁴

1) กำหนดค่าทนายความจากระยะเวลาที่ทนายความใช้ในการฟ้องคดีซึ่งคำนวณเป็นชั่วโมง โดยค่าทนายความที่ทนายความจะได้รับในแต่ละชั่วโมงจะขึ้นอยู่กับความยากง่ายของคดีและความเสี่ยงในการฟ้องคดี (hourly charge)

2) กำหนดค่าทนายความจากเงินค่าเสียหายที่จะได้รับจากการฟ้องคดี ซึ่งจะกำหนดไว้เป็นร้อยละ 10-50 ของค่าเสียหายที่ได้รับ (contingency fee) การกำหนดค่าทนายความในลักษณะนี้ โจทก์และทนายความจะทำสัญญากันตั้งแต่ที่ทนายความรับว่าความให้ว่าจะคิดค่าทนายความจากค่าเสียหายที่จะได้รับในจำนวนร้อยละเท่าไร และทนายความจะไม่ได้รับค่าทนายความถ้าแพ้คดี ส่วนค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการฟ้องคดีคู่ความเป็นฝ่ายรับผิดชอบ เว้นแต่ได้ตกลงในสัญญาให้ทนายความเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายต่างๆ ด้วย

ในส่วนของเงินรางวัลทนายความ ถือเป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากทนายความเป็นผู้ที่ทำงานแทนผู้แทนกลุ่ม และมีบทบาทสูงมากในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น การที่จะกำหนด

³³สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “รายงานการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์,” หน้า 17.

³⁴เรื่องเดิม, หน้า 17.

จำนวนค่าทนายความมากเกินไปอาจเสี่ยงต่อการที่จะทำให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกิดขึ้นมาก อย่างไรก็ตามก็มีการระวังไม่ให้จำนวนค่าทนายความมีจำนวนสูงเกินไปจนไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนค่าเสียหายที่สมาชิกกลุ่มได้รับ ซึ่งมีการวิพากษ์วิจารณ์กันว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นประโยชน์กับทนายความไม่ใช่สมาชิกกลุ่ม³⁵ ระบบการจ่ายเงินรางวัลทนายความของประเทศสหรัฐอเมริกาจะกำหนดอัตราเงินรางวัลทนายความไว้ไม่เกินร้อยละ 33 แต่จะไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายเงินรางวัลทนายความไว้ในกฎหมาย ศาลจะให้ทนายความฝ่ายโจทก์ยื่นคำขอต่อศาลโดยในคำขอต้องระบุถึงรายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ทนายความได้ทอรองค่าใช้จ่ายล่วงหน้าไปก่อน ระยะเวลาการทำงาน ค่าแรงงานของทนายความและระดับความยากง่ายของคดี เพื่อเป็นเกณฑ์ให้ศาลพิจารณากำหนดเงินรางวัลให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์³⁶ ทั้งนี้ ในกรณีที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ ทนายความกลุ่มหรือผู้แทนโจทก์จะไม่มีสิทธิเรียกค่าทนายความและค่าใช้จ่ายต่างๆ จากสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มไม่ได้เรียกร้องให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กล่าวโดยสรุป ทนายความของกลุ่มเป็นบุคคลที่มีหน้าที่สำคัญในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของทั้งผู้แทนโจทก์และของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยมีค่าตอบแทนหรือที่เรียกว่าเงินรางวัลทนายความเป็นสิ่งจูงใจให้ทนายความนำคดีมาสู่ศาลในรูปแบบของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ซึ่งหากการรักษาผลประโยชน์ของทนายความกลุ่มเป็นไปโดยไม่เหมาะสม ผู้แทนกลุ่มอาจถูกพิจารณาเพิกถอนจากการแต่งตั้งเป็นผู้แทนกลุ่มได้

3.4.6 บทบาทของผู้พิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

บทบาทของผู้พิพากษาที่ปรากฏในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่ง จะถูกจำกัดขอบเขตภายใต้หลักความประสงค์ของคู่ความที่ให้สิทธิคู่ความสามารถนำเสนอคดี กำหนดทิศทางในการดำเนินคดี เพิกถอนคดี

³⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “เอกสารประกอบการพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม(class action), วาระที่ 2,” กุมภาพันธ์ 2548. หน้า 133.

³⁶ วรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม, “การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น,” หน้า 10. (อัดสำเนา)

ประนีประนอมยอมความ และเสนอพยานหลักฐานได้ตามที่คู่ความเห็นสมควร ทั้งนี้เนื่องจากว่า คู่ความรายดังกล่าวเป็นผู้เสนอคดีเพื่อรักษาสิทธิของตน ดังนั้น บทบาทของผู้พิพากษาจึงเป็นเพียง มาตรการดำเนินกระบวนการพิจารณาความเพื่อระงับข้อพิพาทให้คู่ความเท่านั้น ยกเว้นกรณีเพื่อ ประโยชน์ในการดำเนินคดี ศาลมีอำนาจกำหนดหรือควบคุมการดำเนินคดีมิให้มีการประวิงคดี เกิดขึ้น หรือช่วยเหลือคู่ความในการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องที่สุดของคำ พิพากษาเท่านั้น โดยมีได้เป็นการทำแทนคู่ความแต่อย่างใด เป็นเพียงเข้าช่วยเหลือเท่านั้น³⁷ ซึ่งถือ ได้ว่าบทบาทของผู้พิพากษาดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานการดำเนินคดีที่คู่ความเป็นผู้รักษาสถิติประโยชน์ ของตนเอง

ส่วนการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและเพื่อ ประโยชน์ของบุคคลอื่นซึ่งไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย บทบาทของผู้พิพากษาจึงเปลี่ยนไป เป็นว่าผู้พิพากษาทำหน้าที่ในเชิงรุกเป็นผู้คุ้มครองพิทักษ์สิทธิของบุคคลอื่นที่ได้รับการดำเนิน กระบวนวิธีพิจารณาแทน เช่น การอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม การพิจารณาความ เหมาะสมในการให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม การพิจารณาการถอนฟ้อง การประนีประนอมยอม ความ เป็นต้น

3.5 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ

3.5.1 การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามแบบของประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการตรากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งทั่วไป รองรับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือที่เรียกว่า class action ไว้ ซึ่งใช้บังคับทั้งในระดับศาลสหรัฐ (Federal Court) และในระดับศาลมลรัฐ (State Court) ถือว่าเป็นต้นแบบของกฎหมายว่าด้วยการ ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยได้รับอิทธิพลจากหลักอีควิตี (Equity) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งประเทศ สหรัฐอเมริกาได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ใน ข้อ 23 (Rule 23) ของ Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งระดับสหพันธรัฐ (Federal Law) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่บัญญัติเป็นการทั่วไปให้ใช้ได้คดีแพ่งทุกประเภท เช่น กฎหมายว่า

³⁷ วรณชัย บุญบำรุง, “หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่ง ของฝรั่งเศส,” วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 30: 85-89.

ด้วยหลักทรัพย์ กฎหมายละเมิด กฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายล้มละลาย กฎหมายป้องกันการผูกขาดทางการค้า กฎหมายแรงงาน เป็นต้น กล่าวคือ เป็นกรณีที่เอกชนรายใดรายหนึ่งของกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายอย่างเดียวกันเป็นผู้เริ่มฟ้องคดีแทนกลุ่มบุคคลผู้เสียหาย อันเป็นการขยายหลักการเรื่องผู้แทนในการฟ้องคดีในกรณีปกติ โดยผู้ดำเนินคดีไม่ต้องขอความยินยอมจากสมาชิกของกลุ่ม แต่จะดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) ได้ก็ต่อเมื่อศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) และศาลจะอนุญาตให้ฟ้องคดีแบบกลุ่ม (class action) ได้ต่อเมื่อข้อเท็จจริงในคำฟ้องคดีแบบกลุ่ม (class action) เป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไปตาม Rule 23 (a) และเห็นไปตามหลักเกณฑ์ที่สมควรที่จะสั่งให้ดำเนินคดีแบบ class action ตาม Rule 23 (b) โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.5.1.1 เงื่อนไขเบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

หลักเกณฑ์ตาม Rule 23 (a) คือ สมาชิกของกลุ่มคนใดคนหนึ่งหรือมากกว่าอาจฟ้องหรือถูกฟ้องในฐานะคู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม (representative party) ในนามของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่มทั้งหมดได้ก็ต่อเมื่อ

- (1) จำนวนสมาชิกของกลุ่มมีเป็นจำนวนมาก (numerous) และการที่สมาชิกของกลุ่มจะเข้าร่วมกันในคดีนั้นเป็นไปได้ยาก
- (2) มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในกลุ่ม (common question to fact or law)
- (3) มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของคู่ความผู้แทนกลุ่มเป็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ประเภทเดียวกันกับของกลุ่ม (typical of claim or defenses)
- (4) คู่ความผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (fairly and adequately protect the interest)

Rule 23 (a) นี้เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่สำคัญ ที่ผู้ขอดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องแสดงให้เห็นได้ว่ามีองค์ประกอบครบเงื่อนไขทั้ง 4 ประการ³⁸ ซึ่งศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

³⁸“Recent developments,” *Tulane Law Review* 71,635 (1996): 635.

ก็ต่อเมื่อเป็นที่พอใจว่ามีข้อเท็จจริงครบถ้วนดังที่ระบุไว้ใน Rule 23(a) แล้วเท่านั้น โดยเงื่อนไขดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) กลุ่มบุคคลมีสมาชิกจำนวนมากและการที่สมาชิกของกลุ่มเข้าร่วมกันในคดีจะไม่สะดวกในทางปฏิบัติหรือเป็นไปได้ยาก แต่ไม่ถึงขนาดเป็นไปได้ไม่ได้ (impossible)³⁹ ดังนั้นหากปรากฏข้อเท็จจริงที่ว่าจำนวนกลุ่มบุคคลนั้นสามารถฟ้องคดีร่วมกันได้ ศาลจะไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้กำหนดจำนวนของสมาชิกกลุ่มไว้แน่นอนว่าเท่าใดจึงจะถือว่ากลุ่มมีสมาชิกจำนวนมาก โดยได้ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณา ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี แนวทางในการพิจารณาคดีของศาลนั้นศาลไม่ได้พิจารณาจากจำนวนกลุ่มบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเพียงอย่างเดียว ศาลจะพิจารณาถึงปัจจัยอื่นๆในคดีด้วย เช่น การประหยัดค่าใช้จ่ายทางคดีหากมีการแยกฟ้องเป็นแต่ละคดี ถิ่นที่อยู่ของสมาชิกของกลุ่ม ขนาดของการฟ้องคดีแต่ละคดี ฐานะทางการเงินของสมาชิกกลุ่ม ความสามารถของโจทก์ในการดำเนินคดีเป็นส่วนบุคคล คำขอให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับต่อสมาชิกกลุ่มในอนาคต เป็นต้น⁴⁰ เช่น ในคดีที่สมาชิกกลุ่มมีจำนวน 40 คน ก็ถือว่ามีจำนวนมากจนเป็นที่พอใจศาลในการร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพราะคดีนั้นสมาชิกแต่ละคนมีถิ่นที่อยู่กระจัดกระจายกันและสมาชิกแต่ละคนถือหุ้นเพียงคนละเล็กน้อยซึ่งไม่คุ้มค่ากับการดำเนินคดีแยกเป็นแต่ละคดี⁴¹ ส่วนในคดีที่มีลูกจ้างจำนวน 31 คน ทุกคนอยู่ในพื้นที่ภูมิภานาเดียวกัน ซึ่งง่ายต่อการติดต่อและพิจารณาในการฟ้องคดีร่วมกัน ศาลจึงปฏิเสธที่จะให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม⁴²

(2) มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในกลุ่ม กลุ่มบุคคลไม่จำเป็นต้องมีปัญหาร่วมกันในทุกประเด็น อาจมีปัญหาร่วมกันเพียงหนึ่งข้อก็สามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้⁴³ ศาลได้วางแนวทางในการพิจารณาไว้ว่ากลุ่มบุคคลที่ได้รับ

³⁹Herbert B. Newberg, Newberg on Class Actions, p.138.

⁴⁰Ibid., p.143.

⁴¹Swanson V. American Consumer Indus., Inc.,415 F.2d 1326,1333 n.9 (7th Cir.1969)

⁴²Garcai V. Gloor 618 F.2d (5th Cir 1980)

⁴³Herbert B. Newberg, Newberg on Class Actions, p.153.

ความเสียหายจากการกระทำเดียวกันของจำเลยและการกระทำนั้นเป็นประเด็นสำคัญในการฟ้องคดี กลุ่มบุคคลนั้นมีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงร่วมกัน⁴⁴

ดังนั้น คดีที่สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ อาจเกิดจากปัญหาข้อกฎหมายเดียวกันหรือข้อเท็จจริงเดียวกันได้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทั้งข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง และในกรณีที่มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงหลายประการไม่จำเป็นที่สมาชิกจะต้องมีปัญหาเหล่านั้นเหมือนกันทั้งหมด เพียงแต่ประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่สำคัญเหมือนกันก็เพียงพอที่ศาลจะพิจารณานุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้⁴⁵ ดังนั้นในกรณีที่ประเด็นแห่งคดีมีหลายประการและแตกต่างกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม ย่อมไม่อาจดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เช่น ความเสียหายที่เกิดจากความชำรุดบกพร่องของผลิตภัณฑ์มากกว่า 60 ประเภท แต่ละรุ่นมีความแตกต่างกันในหน้าที่และความสามารถของผลิตภัณฑ์ โจทก์ไม่อาจแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าความชำรุดบกพร่องเกิดจากสาเหตุอย่างเดียวกัน คดีจึงไม่ปรากฏว่ามีปัญหาข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในระหว่างสมาชิกกลุ่ม จึงไม่อาจดำเนินคดีแบบกลุ่มได้⁴⁶

(3) มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อผู้ที่มีมุ่งหมายเพื่อผลของคำพิพากษาอย่างเดียวกันหรือในลักษณะเดียวกัน เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้รับความสะดวกในการพิจารณาคดีที่เกิดจากสถานการณ์อย่างเดียวกัน ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันในกรณีที่มีคู่ความจำนวนมาก อันทำให้ศาลสามารถพิพากษาคัดสินคดีในประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเดียวกันให้เสร็จสิ้นในครั้งเดียวกัน โดยศาลได้วางแนวทางการพิจารณาไว้ว่าข้อเรียกร้องของโจทก์จะเป็นข้อเรียกร้องของกลุ่มและถ้าข้อเรียกร้องของโจทก์ตั้งอยู่บนข้อกฎหมายเดียวกันกับของกลุ่มบุคคล ทำให้การฟ้องคดีของโจทก์เป็นการฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ของกลุ่มด้วย⁴⁷ หลักการดังกล่าวเพื่อไม่ให้ผลประโยชน์ของสมาชิกแตกต่างจากผู้แทนกลุ่มซึ่งมีผลทำ

⁴⁴สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “รายงานการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์,” หน้า 5.

⁴⁵วิชัย อริยะนันท์กะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 68.

⁴⁶Lewis Tree Service, Inc. v Lucent Technologies, Inc., 211 F.R.D. 228 (2002).

⁴⁷สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “รายงานการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์,” หน้า 5.

ให้ผู้แทนกลุ่มไม่มีความเป็นผู้รักษาประโยชน์อย่างเพียงพอ เนื่องจากเกิดการขัดกันของผลประโยชน์⁴⁸

(4) ผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นทางการและเป็นธรรมและเพียงพอ เนื่องจากคำพิพากษาหรือคำสั่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน ศาลได้วางขัดแย้งกับสมาชิกของกลุ่มและทนายความของโจทก์จะต้องมีความสามารถและประสิทธิภาพในการฟ้องคดี การที่จะคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่ามีโจทก์หลายคน แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการฟ้องคดีของโจทก์และทนายความของโจทก์ โจทก์จะต้องฟ้องคดีอย่างจริงจังโดยต้องมีการปรึกษาหารือกับทนายความโดยสม่ำเสมอ โจทก์สามารถรับผิดชอบการใช้ค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีได้ และโจทก์จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกของกลุ่มในการฟ้องคดีด้วย การที่โจทก์ไม่ปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์และไม่คำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกจะทำให้ขาดคุณสมบัติที่จะเป็นผู้แทนของกลุ่มได้⁴⁹

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้เป็นอย่างดีเพียงพอและเป็นธรรมนั้น คุณสมบัติของผู้แทนกลุ่มที่สำคัญ คือ ต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม เพื่อเป็นหลักประกันว่าโจทก์ผู้แทนกลุ่มจะดำเนินคดีด้วยความจริงจังและดำเนินคดีไปในทิศทางเดียวกับสมาชิกกลุ่ม โดยข้อพิจารณาที่ว่าโจทก์ผู้แทนกลุ่มมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มหรือไม่ควรเปรียบเทียบข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของโจทก์ผู้แทนกลุ่มกับของสมาชิกกลุ่ม เช่น ข้อโต้แย้งของโจทก์ต่อการกระทำที่ไม่ชอบของฝ่ายจำเลยเป็นการกระทำเช่นเดียวกับที่สมาชิกกลุ่มโต้แย้งหรือไม่ โจทก์อ้างหลักกฎหมายเดียวกับสมาชิกกลุ่มในการเรียกร้องค่าเสียหายหรือไม่ หรือข้อเรียกร้องของโจทก์ผู้แทนกลุ่มมีข้อคัดค้านหรือข้อบกพร่องในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายโดยฝ่ายจำเลยแตกต่างไปจากของสมาชิกกลุ่มหรือไม่⁵⁰

⁴⁸ Herbert B. Newberg, , Newberg on Class Actions, p.166.

⁴⁹ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “รายงานการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์,” หน้า 6.

⁵⁰ Robert H.Klonoff, Class Action and Other Multi-Party Litigation in a Nutshell, West Group, St. Pual, Minn. 1999, p.33. อ้างถึงใน วิชัย อริยะนันท์กะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา : 2549), หน้า 7. หน้า 65.

นอกจากนี้ ผู้แทนโจทก์ต้องมีความสามารถในการดำเนินคดีเพื่อรักษาประโยชน์ของสมาชิกได้อย่างเพียงพอ เพราะเหตุว่าผลของคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทั้งหมดหากไม่ได้แสดงเจตนาออกจากความเป็นสมาชิกกลุ่ม แม้สมาชิกกลุ่มนั้นจะไม่ได้เข้ามาร่วมในคดีก็ตาม ในทางกลับกัน คำพิพากษาย่อมไม่ผูกพันสมาชิกกลุ่ม หากโจทก์ผู้แทนกลุ่มไม่มีความสามารถอย่างเพียงพอ⁵¹ ซึ่งศาลมีหน้าที่ในการคอยตรวจสอบความสามารถของผู้แทนโจทก์ตลอดกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม เพื่อสร้างความเป็นธรรม (due process) ให้แก่สมาชิกกลุ่ม รวมถึงได้มีการกำหนดให้สมาชิกมีหน้าที่ตรวจสอบความสามารถของโจทก์ผู้แทนกลุ่มด้วยเช่นกัน

โดยจะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์ที่ศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา มักจะใช้ในการพิจารณาศาสนาความสามารถของผู้แทนโจทก์ คือ⁵²

1. การดำเนินคดีอย่างจริงจังและเต็มที่ (Vigorous Prosecution) โดยศาลจะพิจารณาถึงความตั้งใจในการดำเนินคดี การปฏิบัติตามคำสั่งศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด ตรวจสอบการทำงานของทนายความกลุ่ม ตลอดจนมีความพร้อมทางด้านสุขภาพและเศรษฐกิจเพียงพอต่อการดำเนินคดี

2. ความรู้ในเนื้อหาของคดี (Knowledge of the Case) อย่างน้อยผู้แทนกลุ่มต้องรู้ข้อเท็จจริงในคดี รู้จักสมาชิกบางส่วน และประเด็นข้อพิพาทในคดี ทั้งต้องติดต่อกับทนายความกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

3. ความซื่อสัตย์ คุณลักษณะที่ดี และความน่าเชื่อถือ (Honesty, Good Character, and Credibility) โจทก์ที่จะเป็นผู้แทนกลุ่มต้องมีคุณสมบัติที่ดี การพิจารณาในข้อนี้ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง โดยพิจารณาไปถึงการกระทำในอดีตหรือประวัติอาชญากรรมของโจทก์ผู้แทนกลุ่มด้วย

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

4. ประโยชน์ส่วนได้เสียไม่ขัดแย้งกับสมาชิกกลุ่ม (Lack of Conflicts of Interest) ประโยชน์ส่วนได้เสียของผู้แทนกลุ่มกับของสมาชิกกลุ่มต้องไม่ขัดแย้งกัน หากขัดแย้งกัน โจทก์ย่อมไม่มีความสามารถอย่างพอเพียงในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม เช่น โจทก์ฟ้องบริษัทหลายบริษัทเป็นจำเลย ปรากฏว่าโจทก์เป็นผู้ถือหุ้นอยู่ในบริษัทหนึ่งที่กระทำการเช่นเดียวกับบริษัทที่เป็นจำเลย แต่โจทก์ไม่ได้ฟ้องบริษัทที่ตนเองเป็นผู้ถือหุ้นเข้ามาด้วย หรือโจทก์ฟ้องคดีเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม โดยอ้างว่าฟ้องแทนกลุ่มที่เป็นคนผิวสี แต่ปรากฏว่าโจทก์ถูกเลือกปฏิบัติในเหตุผลข้ออื่นที่ไม่ใช่เรื่องของสีผิว เป็นต้น ผลประโยชน์ของโจทก์ขัดแย้งกับของสมาชิกกลุ่มหรือไม่ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี

5. คุณสมบัติเป็นสมาชิกกลุ่ม (Membership of the Class) ผู้ใดจะเป็นโจทก์ผู้แทนกลุ่มได้ต้องมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกกลุ่มเสียก่อน หากไม่อาจเป็นสมาชิกกลุ่มได้ย่อมไม่อาจเป็นโจทก์ผู้แทนกลุ่มได้

3.5.1.2 เงื่อนไขลักษณะคดีที่เหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (maintainable)

นอกจากจะต้องเข้าเงื่อนไขเบื้องต้นตาม Rule 23 (a) แล้ว จะต้องเข้าองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งตาม Rule 23(b) ด้วย ซึ่งเป็นเงื่อนไขเพื่อให้ศาลได้ตรวจสอบว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเหมาะสมหรือช่วยให้ระงับข้อพิพาทได้ดีกว่าหรือไม่ ซึ่งเงื่อนไขตาม Rule 23(b) ได้แก่

(1) การดำเนินคดีโดยสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเป็นแต่ละคดี อาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่งตาม Rule 23(b) (1)

(A) คำพิพากษาของศาลในแต่ละคดีจะแตกต่างกันหรือไม่สอดคล้องกันก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการปฏิบัติตามผลของคำพิพากษาที่แตกต่างกัน อันทำให้จำเลยไม่อาจปฏิบัติตามคำพิพากษาเหล่านั้นได้

ดังนั้น หากมีการแยกกันดำเนินคดีแล้ว อาจก่อให้เกิดผลของการพิจารณาพิพากษาที่แตกต่างกันไป ซึ่งคดีลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะของคดีที่สมาชิกกลุ่มต้องการที่จะฟ้องร้องขอให้มีการรับรองสิทธิ (declaratory) หรือ ขอให้ศาลออกข้อกำหนด (injunctive) เพื่อเยียวยาสิ่งที่สมาชิกต้องการ

(B) คำพิพากษาของศาลในแต่ละคดีกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของสมาชิกที่มีใช้คู่ความในคดี เป็นเหตุให้บุคคลนั้นหย่อนความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของตนเองอย่างเต็มที่

กล่าวคือ หากมีการแยกกันดำเนินคดีแล้ว ผลประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินคดีอาจไม่เท่าเทียมกัน และอาจทำให้สมาชิกอื่นที่ไม่ได้ดำเนินคดีเสียสิทธิในการที่จะได้รับผลประโยชน์จากจำเลยด้วย กรณีนี้เป็นเรื่องของกองทุนที่จำกัด (limited fund) ที่มีสมาชิกหลายคนเรียกร้องจำเลยจากกองทุนหรือทรัพย์สินของจำเลยที่จำกัด ซึ่งหากมีจำนวนจำกัดก็ควรที่จะมีการจัดแบ่งให้กับผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องโดยเท่าเทียมกัน ไม่ให้หมดไปโดยสมาชิกคนหลังๆจะได้บังคับเงินจากกองทุนนั้นได้⁵³

(2) เป็นกรณีคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้กระทำการหรือไม่กระทำการใดที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม อันเป็นผลให้ศาลจะมีคำสั่งห้ามกระทำการหรือคำสั่งบังคับหรือแสดงสิทธิในลักษณะเดียวกันต่อกลุ่มทั้งหมดตาม Rule 23(b) (2)

คดีในลักษณะนี้มีลักษณะของการฟ้องขอให้มีการรับรองสิทธิ(declaratory) และคำสั่งศาลห้ามกระทำการ (injunctive) เพื่อเยียวยาสิ่งที่สมาชิกต้องการ โดยจะเป็นประโยชน์แก่สมาชิกทุกคนหากคำพิพากษาที่ให้จำเลยปฏิบัติตามนั้นเป็นคำพิพากษาเดียวกัน

(3) เป็นคดีที่ศาลต้องเห็นว่าปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงของกลุ่มบุคคลมีความสำคัญมากกว่าปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริงที่กระทบสมาชิกแต่ละคน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีที่มีความเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพดีกว่าวิธีอื่นตาม Rule 23(b) (3)

คดีลักษณะนี้เป็นคดีที่หากมีการฟ้องกันเป็นรายบุคคลแล้ว ค่าเสียหายที่เรียกร้องนั้นมีจำนวนน้อยและไม่คุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งหากมีการรวมกันเป็นกลุ่มในการ

⁵³วิชัย อริยะนันท์ทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 56.

พิจารณาคดี จะเห็นได้ว่าจำนวนค่าเสียหายมีเป็นจำนวนมากรวมถึงทำให้การดำเนินคดีมีอิทธิพลมากขึ้น โดยในการพิจารณาประเด็นข้างต้นต้องพิจารณารวมถึง⁵⁴

- (ก) ประโยชน์ของสมาชิกแต่ละรายในการฟ้องคดีด้วยตัวเอง
- (ข) คดีที่สมาชิกแต่ละรายได้ฟ้องไปแล้วนั้นมีลักษณะอย่างไร และได้ดำเนินคดีไปเพียงใดแล้ว
- (ค) ความต้องการหรือความไม่ต้องการของสมาชิกที่จะให้รวมการพิจารณาคดีที่ศาลเดียวกัน
- (ง) ความยุ่งยากในการบริหารงานคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่อาจเกิดขึ้น

เมื่อศาลได้พิจารณาถึงหลักเกณฑ์ต่างๆแล้ว ในทันทีที่สามารถทำได้หลังจากได้ฟ้องคดีแบบกลุ่ม ศาลจะต้องมีคำสั่งว่าการฟ้องคดีนั้นจะเป็นการฟ้องคดีแบบกลุ่มหรือไม่ แต่ไม่จำเป็นต้องจัดให้มีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากระยะเวลาในการดำเนินคดี หรือ เกิดความเสียหายน้อยที่สุด ซึ่งศาลอาจมีคำสั่งโดยกำหนดเงื่อนไขและแก้ไขเปลี่ยนแปลงก่อนพิจารณาได้⁵⁵ รวมถึงในกรณีผู้แทนกลุ่มกับสมาชิกกลุ่มมีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายแตกต่างกัน ศาลอาจมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพียงบางประเด็นแยกจากประเด็นอื่นในคดีก็ได้⁵⁶

โดยจะเห็นได้ว่า หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักการเฉพาะที่กำหนดให้คำพิพากษามีผลผูกพันถึงผู้เสียหายอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก และไม่ใช้คู่ความในคดี พบว่าหลักการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีทั้งหลักการแสดงเจตนาขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt - in) ซึ่งสมาชิกกลุ่มต้องกระทำการยืนยันหรือรับรองการแสดงเจตนาเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหลังจากที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และหลักการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยผลของกฎหมายและต้องแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม (opt - out) เมื่อไม่ต้องการถูกผูกพันในคดี ซึ่งเป็นหลักการที่สมาชิกกลุ่มถูกผูกพันตามคำพิพากษาโดยผลของกฎหมายโดย

⁵⁴สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “รายงานการพัฒนามาตรฐานเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์,” หน้า 7.

⁵⁵Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23(c)(1)

⁵⁶Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23(c)(4) (A)

อัตโนมัติ เว้นแต่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยจะเห็นได้ว่า สิทธิในการที่สมาชิกกลุ่มแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม (opt-out) จะมีได้เฉพาะในการฟ้องคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23(b)(3) เท่านั้น เนื่องจากการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหาย โดยต้องทำคำขอเป็นหนังสือถึงศาลเพื่อขอออกจากกลุ่ม ส่วนการฟ้องคดีแบบกลุ่ม ตาม Rule 23(b)(1) และ Rule 23(b)(2) นั้นสมาชิกของกลุ่มไม่มีสิทธิขอออกจากกลุ่ม เนื่องจากการฟ้องเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามจำเลยกระทำการ หรือ เพื่อขอให้ศาลแสดงสิทธิของโจทก์ ซึ่งเรียกว่า mandatory class action เป็นกรณีที่สมาชิกกลุ่มมีผลประโยชน์เหมือนกัน(identity interest) กฎหมายจึงกำหนดไม่ให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับคำบอกกล่าวหรือแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม

3.5.1.3 การบอกกล่าว

เมื่อศาลอนุญาตให้ฟ้องคดีแบบกลุ่มแล้ว เฉพาะลักษณะคดีตาม Rule 23 (b)(3) ซึ่งเป็นคดีที่กำหนดให้ปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันของสมาชิกกลุ่มเป็นสาระสำคัญกว่าปัญหารายบุคคลของสมาชิกแต่ละคน ประกอบกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ดีกว่าวิธีอื่น ดังนั้นสมาชิกกลุ่มอาจประสงค์จะรักษาสิทธิของตนเองได้ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อให้รักษาสิทธิของตนเองโดยการแสดงเจตนาออกจากการฟ้องคดีแบบกลุ่ม เพื่อไม่ต้องผูกพันตามคำพิพากษา โดยในคำบอกกล่าวต้องบรรยายข้อเรียกร้องที่เป็นสาระสำคัญอย่างเพียงพอและมีข้อมูลที่จำเป็นสมเหตุสมผลในการตัดสินใจที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มและถูกผูกพันในคำพิพากษาถึงที่สุด รวมถึงเนื้อหาในหนังสือบอกกล่าวตาม Rule 23(c)(2)(A)-(C) ได้กำหนดให้ต้องแจ้งให้สมาชิกทราบเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

- 1) ศาลจะตัดสมาชิกออกจากกลุ่ม หากสมาชิกกลุ่มนั้นได้ร้องขอออกจากกลุ่มภายในวันที่กำหนดไว้
- 2) คำพิพากษาไม่ว่าจะเป็นคุณหรือโทษจะมีผลต่อสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่ไม่ได้ร้องขอออกจากกลุ่ม และ
- 3) สมาชิกกลุ่มคนใดซึ่งไม่ได้ร้องขอให้ตัดออกจากกลุ่ม อาจจะแต่งตั้งนายเพื่อให้ทำหน้าที่แทนได้

ในการบอกกล่าวจะต้องแจ้งให้สมาชิกทราบว่าสมาชิกมีความประสงค์ที่จะอยู่ในกลุ่มหรือไม่ ถ้าไม่มีความประสงค์จะอยู่ในกลุ่มจะต้องแจ้งความจำนงไปยังศาลภายในระยะเวลาที่กำหนดในหนังสือบอกกล่าว มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม และเมื่อศาลมีคำพิพากษา

หรือคำสั่งแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นย่อมผูกพันสมาชิกของกลุ่ม หากสมาชิกกลุ่มมีความประสงค์ที่จะเข้ามาในคดีเพื่อรักษาสิทธิของตนแต่ไม่อาจมาศาลได้ก็อาจตั้งตัวแทนเป็นที่ปรึกษาของตนเข้ามาในคดีได้ ตาม Rule 23 (c) (2) (c)⁵⁷

วิธีการส่งหนังสือบอกกล่าวนั้น ต้องพิจารณาจากสภาพของข้อเท็จจริงในแต่ละคดี ซึ่งผู้แทนกลุ่มต้องใช้ความพยายามตามสมควรในการจัดหารายชื่อและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่มและผู้แทนกลุ่มต้องจัดส่งตามชื่อและที่อยู่ที่ปรากฏในเอกสารดังกล่าว โดยทั่วไปผู้แทนกลุ่มต้องส่งคำบอกกล่าวซึ่งลงนามโดยศาลหรือเจ้าหน้าที่ศาลไปยังสมาชิกกลุ่มทุกคน หากทราบชื่อและที่อยู่ที่แน่นอนก็ต้องส่งไปยังสมาชิกคนนั้นโดยตรง หากไม่ทราบชื่อและที่อยู่ของสมาชิกจึงจะส่งโดยการประกาศโฆษณา ส่วนใหญ่แต่ละคดีจะมีการประกาศสามครั้ง โดยการประกาศครั้งแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจว่ามีคดีอะไรเกิดขึ้น การประกาศครั้งที่สองประชาชนจำได้แล้วว่ามีปัญหานี้เกิดขึ้น และเมื่อประกาศครั้งที่สามผู้ที่ได้รับทราบข้อมูลที่ได้ประกาศและโฆษณา ก็จะทบทวนว่าตนเป็นผู้มีส่วนได้เสียในคดีดังกล่าวหรือไม่ และขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละคดี⁵⁸ ในกรณีที่โจทก์ทราบถึงชื่อและที่อยู่โดยชัดเจนของสมาชิกกลุ่ม แล้วไม่ได้ส่งหนังสือบอกกล่าวโดยตรงไปยังสมาชิกกลุ่ม ถือว่าเป็นการดำเนินการขัดกับหลักกระบวนการอันชอบธรรมตามกฎหมาย (due process of law) ซึ่งอาจทำให้สมาชิกกลุ่มกล่าวอ้างได้ว่าคำพิพากษาในคดีดังกล่าวไม่ผูกพันตนเอง⁵⁹

3.5.1.4 การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความ

ในการถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อขออนุญาตต่อศาลก่อนเสมอ เนื่องจากว่าผู้แทนกลุ่มได้ดำเนินคดีเพื่อตนเองและเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มทุกคนที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน การกระทำใดๆจึงต้องเป็นการกระทำเพื่อบุคคล

⁵⁷ปราณี สาโร, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 51.

⁵⁸วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ชวีญทองยิ้ม, “การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น,” หน้า 9.

⁵⁹Richard H. Field, Benjamin Kaplan and Davin M. Clermont, Material for Basic Course in Civil Procedure, (New York : West Publishing, 1990), pp.1261-1262.

อื่นที่ไม่ได้เข้ามาในคดีเหล่านั้นด้วย ศาลจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครอง เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้แทนกลุ่มใช้สิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาไปในทางที่ไม่เป็นธรรมต่อสมาชิกของกลุ่ม⁶⁰ เมื่อศาลได้อนุญาตให้ถอนฟ้องหรืออนุญาตให้ประนีประนอมยอมความแล้ว ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้แทนกลุ่มซึ่งมีฐานะเป็นโจทก์ต้องบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มทั้งหมดในการถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อให้โอกาสแก่สมาชิกกลุ่มได้ร้องสอด หรือคัดค้าน หรือเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคนอื่นซึ่งมีเจตนาที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มเข้ามาดำเนินคดีแทนเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของตนและสิทธิของสมาชิกกลุ่ม⁶¹ นอกจากนี้ การถอนฟ้องอาจเกิดจากเหตุอื่น เช่น การถอนฟ้องอันเนื่องมาจากคดีไม่อยู่ในเขตอำนาจศาล การถอนฟ้องเนื่องจากความไม่เหมาะสมที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งการถอนฟ้องในลักษณะนี้ไม่ต้องขออนุญาตต่อศาล เพราะเหตุว่าการถอนฟ้องดังกล่าวศาลยังไม่ได้วินิจฉัยถึงสิทธิของสมาชิกกลุ่ม⁶²

3.5.1.5 ผลของคำพิพากษา

ผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนแม้ว่าจะมิได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี ได้แก่⁶³

- 1) คำพิพากษาในคดีลักษณะนี้ไม่ว่าจะเป็นคุณต่อกลุ่มหรือไม่ก็ตาม จะมีผลผูกพันต่อบุคคลที่ศาลพิจารณาว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มทุกคน
- 2) คำพิพากษาของศาลในคดีแบบกลุ่มที่ดำเนินการตาม Rule 23 (b)(3) คำพิพากษาในคดีลักษณะนี้ไม่ว่าจะเป็นคุณต่อกลุ่มหรือไม่ก็ตาม จะมีผลผูกพันถึงสมาชิกกลุ่มที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวตาม Rule 23 (c)(2) ที่ไม่ได้แสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม รวมถึงผู้ที่ศาลพิจารณาว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มตาม Rule 23(c)(3)

⁶⁰ John J. Cound, Jack H. Friendenthal, Arthur R. Miller, John E. Sexton, Civil Procedure, Cases and Materials, p.668.

⁶¹ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23(e)

⁶² Herbert B. Newberg, *Newberg on Class Actions*, pp.501-502.

⁶³ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23 (C)(3)

3.5.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลีย มีการบัญญัติหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มในพระราชบัญญัติศาลรัฐบาลกลางออสเตรเลีย 1976 (Federal Court of Australia Act 1976) ส่วนที่ 4A ว่าด้วยการดำเนินคดีโดยผู้แทน (Representative Proceeding) วัตถุประสงค์ของกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มีขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้ได้รับความเสียหายที่อยู่ภายใต้เหตุการณ์เดียวกัน สามารถเข้าสู่วิธีพิจารณาคดีที่เสียเวลาสิทธิของบุคคลในสถานการณ์ได้ กล่าวคือ เป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง แม้ว่าบุคคลจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบและจำนวนความเสียหายของแต่ละบุคคลมีจำนวนน้อย ไม่คุ้มค่าที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง การดำเนินคดีโดยผู้แทนนี้จะกำหนดให้บุคคลเหล่านั้นซึ่งได้ปฏิเสธการได้รับการเยียวยาสิทธิทางศาลอันเนื่องมาจากเหตุผลของค่าใช้จ่ายในทางคดีรวมกันเป็นกลุ่มเข้าสู่การพิจารณาของศาล

ในประเทศออสเตรเลียได้กำหนดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเฉพาะฝ่ายโจทก์เท่านั้น นอกจากนี้ยังไม่มีกระบวนการในการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม กล่าวคือ เพียงแต่โจทก์นำเสนอคดีที่มีข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบของกฎหมายเข้าสู่การดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาล ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบตามที่กฎหมายกำหนด ก็ จะกำหนดให้ดำเนินคดีโดยใช้วิธีพิจารณาแบบกลุ่มไปจนเสร็จคดี เว้นแต่จำเลยจะพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีไม่เข้าองค์ประกอบของกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือไม่มีความเหมาะสมที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป ศาลก็อาจมีคำสั่งให้ยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ นอกจากนี้โจทก์ยังไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มมีความสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มแต่ละราย แค่แสดงให้เห็นว่าคดีมีประเด็นที่เกิดจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายร่วมกันของกลุ่มก็เพียงพอแล้ว⁶⁴

⁶⁴ปราณี สาโร, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และ ประโยชน์ที่พึงได้รับ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 55-56.

3.5.2.1 เงื่อนไขในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศออสเตรเลีย

1) เงื่อนไขของจำนวนกลุ่มบุคคล

ต้องมีจำนวนบุคคลอย่างน้อย 7 คน อ้างข้อเรียกร้องต่อบุคคลคนเดียวหรือหลายคน⁶⁵ โดยไม่ได้พิจารณาว่าจำนวนกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะสามารถใช้สิทธิร่วมกันในการฟ้องคดีได้หรือไม่ เนื่องจากว่าวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีโดยผู้แทนในประเทศออสเตรเลียมุ่งหมายให้เอกชนผู้เสียหายได้รับการเยียวยาสิทธิโดยผ่านการดำเนินคดีโดยผู้แทนกลุ่ม จำนวนกลุ่มบุคคลจึงไม่จำเป็นต้องมีจำนวนมาก⁶⁶

2) เงื่อนไขลักษณะกลุ่มบุคคล

(1) ข้อเรียกร้องของบุคคลทุกคนจะต้องเกิดจากสถานการณ์เดียวกัน หรือเหมือนกัน⁶⁷ โดยแต่ละบุคคลเหล่านั้นต้องมีข้อเรียกร้องต่อจำเลยคนเดียวกัน แต่ในกรณีที่มีจำเลยหลายคน สมาชิกกลุ่มก็จะต้องมีข้อเรียกร้องต่อจำเลยทุกคนนั้นด้วยเช่นกัน หากมีข้อเรียกร้องที่แตกต่างกัน ศาลจะไม่อนุญาตให้สมาชิกกลุ่มฟ้องคดีต่อจำเลยแตกต่างกัน⁶⁸ รวมถึงข้อเรียกร้องของบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดที่เกิดขึ้นต้องเกิดขึ้นเป็นผลมาจากสถานการณ์เดียวกัน เหมือนกัน หรือที่เกี่ยวข้องกัน หมายความว่า การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของจำเลยในครั้งหนึ่ง (a single act or omission by the defendant) เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกกลุ่ม เช่น คดี Zhang v Minister for Immigration Local Government and Ethic Affairs (1993) 45 F.C.R. 384, 404 (Austl.) ได้วินิจฉัยว่า “ข้อเรียกร้องแต่ละข้อมีพื้นฐานมาจากข้อเท็จจริงซึ่งอาจรวมถึงการกระทำ การงดเว้นการกระทำ สัญญา ธุรกรรม หรือเหตุการณ์อื่นใดซึ่งต้องเป็นสถานการณ์ที่ได้ก่อให้เกิดหรือเป็นผลให้เกิดข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่ม โดยสถานการณ์เหล่านั้นจะไม่อยู่นอก

⁶⁵ Federal Court of Australia Act, 1976, 33(c)(1)(a)

⁶⁶ Edward H. Cooper, “Class action advice in the Form of questions,” Duke Journal of Comparative & International Law[online] (Spring/Summer, 2001) available from <http://www.lexis.com> [2002, August].

⁶⁷ Federal Court of Australia Act, 1976 article 33c(1)(b) and (c)

⁶⁸ S. Stuart Clark and Christina Harris, “Multi – plaintiff litigation in Australia : A Comparative Perspective,” Duke Journal of Comparative & International Law, [online].

ขอมาตรา 33 C (2) ที่กำหนดไว้ เพราะเหตุว่าสมาชิกหากพิจารณาแยกจากกันจะต้องเกี่ยวข้องกับสัญญาหรือธุรกรรมระหว่างสมาชิกกลุ่มและจำเลย หรือเกี่ยวข้องกับการกระทำหรืองดเว้นการกระทำของจำเลยเมื่อพิจารณาแยกจากกัน”

โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม สามารถฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ของตนและของสมาชิกได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากสมาชิกกลุ่ม โดยในคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าว โจทก์ต้องบรรยายลักษณะของสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดี ตลอดจนรายละเอียดของข้อเรียกร้อง ซึ่งกระทำในนามของสมาชิก และคำขอบังคับตามข้อเรียกร้องดังกล่าว รวมทั้งอธิบายถึงปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริงของสมาชิกโดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องระบุชื่อและจำนวนสมาชิกทั้งหมดไว้ในคำขอ สมาชิกก็ไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี⁶⁹ แต่ต้องผูกพันตามคำพิพากษา

(2) ข้อเรียกร้องของบุคคลทุกคนจะต้องมีประเด็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่เป็นสาระสำคัญร่วมกันข้อใดข้อหนึ่ง หมายความว่า เป็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาข้อเรียกร้องทั้งหมดของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อผลแพ้ชนะของคดี (outcome of the litigation)⁷⁰ ซึ่งศาลได้วางแนวทางในการพิจารณาไว้ว่า ประเด็นที่เป็นสาระสำคัญร่วมกันนั้น ไม่จำเป็นต้องสำคัญจนถึงขนาดที่เป็นประเด็นหลักในการดำเนินคดี แต่เป็นประเด็นที่มีส่วนสำคัญก็เพียงพอกล่าวคือจะต้องเป็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันที่เป็นสาระสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาของกลุ่ม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อผลแพ้ชนะของคดี

3) เงื่อนไขลักษณะคดี

ลักษณะของคดีที่มีข้อเรียกร้องให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้มีดังนี้⁷¹ คือ การบรรเทาความเสียหายให้ได้รับความเท่าเทียมกันในกรกระทำกรหรืองดเว้นกรทำการในการเรียกร้อง

⁶⁹ Jocelyn Kellan and Peter Long, “Product Liability and Class Action : A Review,” *Australia Product Liability Reporter* 9,5(July 1998), p.383.

⁷⁰ S.Stuart Clark and Christina Harris, “Multi – plaintiff litigation in Australia : A Comparative Perspective,” *Duke Journal of Comparative & International Law*, [online]. อ้างถึงใน รัชฎ บุญสินสุข, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอร์ และซีวิลลอร์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2545), หน้า 32-33.

⁷¹ Federal Court of Australia, 1976, 33 (c)(2)(a).

ค่าเสียหาย รวมถึงการเรียกร้องค่าเสียหายที่ประเมินค่าความเสียหายในแต่ละรายบุคคล ซึ่งเป็นการเรียกร้องเช่นเดียวกับบุคคลที่ได้ดำเนินคดีแทน และไม่ว่ากระบวนการพิจารณาคดีจะเกี่ยวข้องกับสัญญาหรือธุรกรรมแต่ละฉบับ หรือธุรกรรมที่ทำไว้กับจำเลยและสมาชิกกลุ่มแต่ละรายหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำหรืองดเว้นการกระทำของจำเลยซึ่งกระทำต่อสมาชิกกลุ่มแต่ละรายหรือไม่ก็ตาม⁷²

3.5.2.2 การบอกกล่าว

เนื่องจากกฎหมายของประเทศออสเตรเลียได้กำหนดไว้ว่ากรณีที่สมาชิกกลุ่มไม่ได้รับหรือมิได้ตอบรับการแจ้งคำบอกกล่าวเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ไม่เป็นการกระทบกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ได้กระทำมาแล้วรวมถึงการทำคำสั่งหรือคำพิพากษาที่ต้องถูกผูกพันด้วย⁷³ การแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม สามารถทำได้โดยการยื่นคำร้องต่อศาลซึ่งศาลจะมีคำสั่งโดยพิจารณาจากลักษณะของการได้รับการแจ้งคำบอกกล่าวของสมาชิกที่ขอออกจากกลุ่มนั้นประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้แสดงเจตนาขอออกจากกลุ่มจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและถูกผูกพันโดยผลของคำพิพากษาในคดีนั้น แม้จะไม่ทราบว่ามีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือไม่ทราบว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่มตามคำบรรยายลักษณะกลุ่มของโจทก์ก็ตาม เช่นกรณีการฟ้องคดีแบบกลุ่มที่มีผู้เสียหายจำนวนมากและมีผู้เสียหายอยู่ทั่วไป จนไม่สามารถจะแจ้งคำบอกกล่าวเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยตรงให้แก่ผู้เสียหายเป็นรายบุคคลได้ และแม้จะมีการบอกกล่าวโดยการโฆษณาหรือวิธีการใดๆตามที่ศาลกำหนดตามสมควรแล้ว แต่ผู้เสียหายบางคนอาจไม่ทราบ ทำให้ไม่สามารถแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่มภายในเวลาที่ศาลกำหนดได้ ผู้เสียหายดังกล่าวก็ยังคงมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มต่อไป และต้องผูกพันในคดีต่อไป ซึ่งในปัจจุบันตามวิธีการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยการแสดงเจตนาต่อศาลเพื่อขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือที่เรียกว่า opt-in กล่าวคือเป็นกรณีที่ผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมเป็นหนังสือ และต้องถูกระบุชื่อเป็นคู่ความ

⁷² Federal Court of Australia Act 1976, section 33 (c)(2)(b).

⁷³ Federal Court of Australia Act 1976 section 33Y(8) “ The Failure of a group member to receive or respond to a notice does not affect a step taken, an order made, or a judgment given, in a proceeding.”

ก่อนที่จะเริ่มคดี เพื่อจะได้รับประโยชน์จากคำพิพากษาด้วย ได้ถูกยกเลิกในปี ค.ศ. 2000 และให้นำหลักการแสดงเจตนาขอลอกจากกลุ่ม หรือที่เรียกว่า opt-out มาใช้แทน⁷⁴

3.5.2.3 ผลของคำพิพากษา

คำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มของประเทศออสเตรเลียเหมือนกับของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ ผู้พันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้ยื่นคำร้องแสดงเจตนาขอลอกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ไม่ว่าจะสมาชิกคนนั้นจะรับรู้การดำเนินคดีหรือไม่ก็ตาม ในประเทศออสเตรเลีย กำหนดให้ศาลต้องตัดสินในประเด็นดังต่อไปนี้⁷⁵

- (1) กำหนดปัญหาข้อกฎหมาย
- (2) กำหนดปัญหาข้อเท็จจริง
- (3) พิพากษาแสดงความรับผิดชอบ
- (4) กำหนดให้กระทำหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง
- (5) กำหนดเงินรางวัลค่าเสียหายให้แก่สมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มย่อย
- (6) เงินรางวัลความเสียหายในจำนวนรวม

(7) คำสั่งอื่นใดตามที่ศาลเห็นสมควร นอกจากศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาประการอื่นแล้ว หากศาลเห็นว่ากลุ่มเป็นฝ่ายชนะคดี ศาลอาจมีคำพิพากษาให้ฝ่ายแพ้คดีชำระค่าเสียหายแก่กลุ่ม กลุ่มย่อย หรือสมาชิกแต่ละคนได้ ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแห่งคดี ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งกำหนดเงินรางวัลค่าเสียหายในคำพิพากษา ศาลต้องกำหนดเงื่อนไขการชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มตามสิทธิของสมาชิกกลุ่ม⁷⁶

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁴ Clark & Harris, "Multi – Plaintiff Litigation in Australia: A Comparative Perspective," 11 Duke J. Comp. Int' L'289 (2001) อ้างโดยปราณี สาโร, "การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 60.

⁷⁵ Federal Court of Australia, 1976, section 33Z(1)

⁷⁶ Federal Court of Australia, 1976, section 33Z(2)

โดยลักษณะของค่าเสียหายอาจกำหนดในรูปแบบของจำนวนเงินที่แน่นอน, จำนวนเงินที่มีวิธีการคำนวณโดยเฉพาะ และ จำนวนเงินรวมโดยไม่ระบุจำนวนที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับ ซึ่งต้องกำหนดวิธีการคำนวณส่วนแบ่งแก่สมาชิกแต่ละคนด้วย ส่วนกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความ ศาลจะไม่กำหนดเงินรางวัลเป็นจำนวนรวม เว้นแต่มีการประเมินความถูกต้องอย่างมีเหตุผลที่จะกำหนดให้เป็นจำนวนรวมซึ่งสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับตามคำพิพากษาได้⁷⁷

3.5.3 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศแคนาดา

ประเทศแคนาดามีเพียงมลรัฐ Quebec มลรัฐ Ontario มลรัฐ British ที่มีการนำกระบวนการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ โดยเนื้อหาของกฎหมายส่วนใหญ่คล้ายกับ Rule 23 ของประเทศสหรัฐอเมริกาโดยมีการแก้ไขเนื้อหาบางส่วนเพื่อความเหมาะสมและสะดวกขึ้น⁷⁸ วัตถุประสงค์ของกระบวนการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่ม⁷⁹ มีเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อให้มีการเยียวยาสิทธิโดยทางศาลมากขึ้น ประหยัดค่าใช้จ่ายในทางคดีเนื่องจากบุคคลแต่ละคนมีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน เป็นการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของศาลจากการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดียวกันซ้ำกันหลายครั้ง เพื่อให้ผลทางกฎหมายในการเยียวยาความเสียหายแตกต่างกัน

หลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มในพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 1992 (Class Proceedings Act, 1992) ที่ปรากฏในมลรัฐ Ontario การร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ได้กำหนดลักษณะของคดีที่สามารถร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้เป็นการเฉพาะ เป็น

⁷⁷Federal Court of Australia, 1976, section 33Z(3)

⁷⁸Garry D.Watson, Class Actions : The Canadian Experience, "Duke Journal of Comparative & International Law 11 (2001): 272.

⁷⁹Garry D.Watson, "Class action: The Canadian Experience,"Duke Journal of comparative & International law [online], Spring / Summer, 2001 available from <http://www.lexis.com>[2002, august].

หน้าที่ของศาลที่จะรับพิจารณาคำขอ กล่าวคือ คดีแพ่งทุกคดีสามารถร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โดยกระบวนการพิจารณาของศาลในการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องปรากฏว่า⁸⁰

- 1) ต้องเปิดเผยเหตุแห่งคดี
- 2) มีจำนวนของกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไป หรือมากกว่า โดยผู้แทนกลุ่มสามารถระบุกลุ่มบุคคลได้
- 3) มีข้ออ้างหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกัน
- 4) การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทได้ดีกว่าวิธีอื่น
- 5) ผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอ ไม่มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับสมาชิกกลุ่มคนอื่น และจัดหาแผนในการดำเนินคดีซึ่งแสดงวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่มีประสิทธิภาพแทนสมาชิกกลุ่มและวิธีการแจ้งคำบอกกล่าวที่ได้ผลแก่สมาชิกกลุ่ม

3.5.3.1 เงื่อนไขการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศแคนาดา

1) เงื่อนไขของจำนวนกลุ่มบุคคล

ประเทศแคนาดาได้กำหนดจำนวนบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มว่ามีจำนวนของกลุ่มบุคคลสองคนหรือมากกว่าที่สามารถระบุกลุ่มบุคคลได้ (identifiable class) โดยผู้แทนในการดำเนินคดีจะต้องแสดงข้อเท็จจริงว่ากลุ่มบุคคลมีจำนวนสมาชิกที่กำหนดไว้ชัดเจนเพียงพอ⁸¹

2) เงื่อนไขลักษณะกลุ่มบุคคล

ต้องปรากฏว่ากลุ่มบุคคลที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องมีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันแต่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน และประเด็นข้อกฎหมายอย่างเดียวกันแต่ไม่จำเป็นต้องเป็นประเด็นข้อกฎหมายที่เกิดจากข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน⁸²

⁸⁰Garry D. Watson, "Class Actions : The Canadian Experience," Duke Journal of Comparative & International Law ,11: 272.

⁸¹Class Proceedings Act, 1992, section 5(1).

⁸²Class Proceedings Act, 1992, section 1.

3) เงื่อนไขของลักษณะคดี

เงื่อนไขลักษณะคดี ในประเทศแคนาดาอนุญาตให้คดีแพ่งทุกคดีเข้าสู่การดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โดยศาลจะปฏิเสธไม่ให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพียงเพราะว่ามีเหตุดังต่อไปนี้ไม่ได้⁸³

(1) การเยียวยาสิทธิที่เรียกร้องสำหรับค่าเสียหายซึ่งกำหนดให้ต้องมีการประเมินเป็นรายบุคคลภายหลังจากการพิจารณาประเด็นร่วมกัน

(2) การเยียวยาสิทธิเกี่ยวข้องกับสัญญาซึ่งได้ทำไว้กับสมาชิกแต่ละรายแตกต่างกัน

(3) การเยียวยาสิทธิของสมาชิกกลุ่มแต่ละบุคคลแตกต่างกัน

(4) ไม่ทราบจำนวนของสมาชิกกลุ่มหรือลักษณะเฉพาะของสมาชิกกลุ่ม

(5) กลุ่มหรือกลุ่มย่อยที่ขอเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของสมาชิกซึ่งเกิดขึ้นจากประเด็นเดียวกันไม่เป็นข้อเรียกร้องเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม

4) เงื่อนไขผู้แทนกลุ่ม

ลักษณะของบุคคลผู้เป็นผู้แทนกลุ่มมีดังนี้⁸⁴

(1) ปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ

(2) ผู้แทนกลุ่มจัดหาแผนในการดำเนินคดีซึ่งแสดงวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่มีประสิทธิภาพแทนสมาชิกกลุ่ม และวิธีการแจ้งคำบอกกล่าวที่ได้ผลแก่สมาชิกกลุ่มด้วย

(3) ต้องไม่มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ในประเด็นเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มบุคคลอื่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸³ Class Proceedings Act, 1992, section 6

⁸⁴ Class Proceedings Act, 1992, section 5(1)(e).

3.5.3.2 การบอกกล่าว

กฎหมายกำหนดให้ผู้แทนกลุ่มมีหน้าที่จัดส่งคำบอกกล่าวให้แก่สมาชิกกลุ่ม⁸⁵ โดยเนื้อหาในคำบอกกล่าวกำหนด ดังนี้⁸⁶

- (1) วิธีพิจารณาคดี ชื่อและที่อยู่ของผู้แทนคดีและคำขอ
- (2) วิธีการและเวลาที่สมาชิกกลุ่มอาจแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม
- (3) กำหนดค่าใช้จ่ายที่เป็นไปได้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
- (4) สรุปข้อตกลงระหว่างผู้แทนคดีและทนายความของกลุ่มโดยพิจารณาถึงค่าธรรมเนียมการจ่ายเงิน
- (5) กำหนดการฟ้องแย้งใดๆที่ถูกล้มเลิกหรือโดยกลุ่ม รวมทั้งคำขอในการฟ้องแย้ง
- (6) ระบุว่าคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มไม่ว่าคำพิพากษาคดีเป็นคุณหรือโทษ
- (7) สิทธิของสมาชิกใดๆในการเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินคดี
- (8) ที่อยู่ซึ่งสมาชิกกลุ่มอาจติดต่อเพื่อสอบถามโดยตรงเกี่ยวกับการดำเนินคดี
- (9) ให้ข้อมูลใดๆตามที่ศาลเห็นสมควร สำหรับวิธีการบอกกล่าวเป็นดุลพินิจของศาลในการกำหนดให้ส่งคำบอกกล่าวให้เป็นสมาชิกกลุ่มเป็นรายบุคคล โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในหนังสือบอกกล่าว ลักษณะของการเยียวยาความเสียหาย ขนาดของข้อเรียกร้อง จำนวนสมาชิกกลุ่ม ที่อยู่ของสมาชิกกลุ่ม และเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้อง⁸⁷

นอกจากนี้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม ศาลอาจสั่งให้คู่ความมีคำบอกกล่าวเท่าที่จำเป็นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มหรือเพื่อเป็นประกันในประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม⁸⁸

⁸⁵Class Proceedings Act, 1992, section 17(1).

⁸⁶Class Proceedings Act, 1992, section 6.

⁸⁷Class Proceedings Act, 1992, section 17(3)

⁸⁸Class Proceedings Act, 1992, section 19(1)

3.5.3.3 ค่าทนายความและเงินรางวัลทนายความ

ประเทศแคนาดา กำหนดให้สมาชิกกลุ่ม ยกเว้นผู้แทนกลุ่ม จะไม่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในคดี แต่สมาชิกกลุ่มจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายก็ต่อเมื่อประเด็นของสมาชิกกลุ่มได้รับการพิจารณาข้อเรียกร้องเป็นรายบุคคล⁸⁹ ในการกำหนดค่าทนายความที่คาดว่าจะได้รับว่าขึ้นอยู่กับผลสำเร็จของคดี ทั้งนี้ข้อตกลงการชำระเงินจะจ่ายเงินจำนวนทั้งหมดในคราวเดียว ชำระเป็นรายเดือนหรือวิธีอื่นก็ได้ ซึ่งการชณะคดีนั้นหมายความว่ารวมถึงคำพิพากษาในประเด็นร่วมกันที่เป็นคุณแก่สมาชิกแต่ละคนหรือทั้งหมดและการประนีประนอมยอมความที่ให้ประโยชน์แก่สมาชิกคนใดคนหนึ่งหรือทั้งหมด⁹⁰

3.5.3.4 การพิพากษาคดี

ประเทศแคนาดา กำหนดให้คำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ผูกพันบุคคลที่แสดงเจตนาออกจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือคู่ความที่อยู่ในกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มในการดำเนินคดีภายหลังระหว่างคู่ความและบุคคลที่ขอออกจากกลุ่ม⁹¹ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวคล้ายกับประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศออสเตรเลีย ซึ่งการทำคำพิพากษาในประเด็นร่วมกันของสมาชิกกลุ่มหรือกลุ่มย่อยนั้น ควรจะกำหนดประเด็นร่วมกัน ระบุชื่อหรือบรรยายถึงลักษณะสมาชิกกลุ่มหรือสมาชิกกลุ่มย่อย กำหนดลักษณะของข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ที่ได้ยื่นในนามของกลุ่มหรือกลุ่มย่อย และวิธีการเยียวยาสิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย⁹² นอกจากนี้ศาลอาจมีคำพิพากษาโดยแยกคำพิพากษาออกเป็นประเด็นอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นเดียวกันกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้⁹³

กล่าวโดยสรุป ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะกำหนดเงื่อนไขลักษณะกลุ่มบุคคลที่จะได้รับการดำเนินคดีแทนไว้ ทั้งนี้ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถระบุจำนวนกลุ่มบุคคลที่จะ

⁸⁹Class Proceedings Act, 1992, section 31(2)

⁹⁰Class Proceedings Act, 1992, section 33(2)

⁹¹Class Proceedings Act, 1992, section 27(2).

⁹²Class Proceedings Act, 1992, section 27(1).

⁹³Class Proceedings Act, 1992, section 11.

ได้รับการดำเนินคดีแทนได้ทั้งจำนวนสมาชิกกลุ่มบุคคลอาจแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น เพื่อประโยชน์ในการอำนวยความสะดวก(Rule of Convenience) หากว่าการดำเนินคดีทางแพ่งโดยฟ้องคดีร่วมกันเป็นไปได้ยาก หรือเพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นมาตรการในทางกฎหมายให้ผู้เสียหายที่อยู่ในเหตุการณ์เดียวกันได้รับการเยียวยาสิทธิโดยเสียค่าใช้จ่ายในทางคดีอย่างมีประสิทธิภาพ (Judicial Economy) จำนวนกลุ่มบุคคลที่จะได้รับการดำเนินคดีแทน ขึ้นอยู่กับนโยบายการบัญญัติกฎหมายของแต่ละประเทศที่จะมุ่งให้สมาชิกในกลุ่มบุคคลมีจำนวนเท่าใดที่จะได้รับการดำเนินคดีแทน อย่างไรก็ตาม จำนวนกลุ่มบุคคลที่จะได้รับการดำเนินคดีแทนจะต้องเป็นจำนวนกลุ่มบุคคลที่สามารถระบุได้จริง แม้ในขณะฟ้องไม่จำเป็นต้องระบุจำนวนที่แน่นอนก็ตาม⁹⁴

3.6 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย

จากการศึกษาวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มของทั้ง 3 ประเทศดังกล่าวข้างต้น พบว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา มีวิวัฒนาการมาจากข้อจำกัดเกี่ยวกับการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในกรณีที่มีปัญหากระทบสิทธิของบุคคลที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันและมีหลักกฎหมายเดียวกัน เป็นการแก้ไขปัญหาคความยุ่งยากในการฟ้องคดีร่วมกัน อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาความซ้ำซ้อนในการดำเนินคดีโดยให้มีการพิจารณาและตัดสินคดีไปในคราวเดียวกัน ส่วนประเทศออสเตรเลีย หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์พิเศษเพื่อให้เอกชนที่เป็นผู้เสียหายที่มีอยู่จำนวนมากได้รับการเยียวยาสิทธิโดยผ่านการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้อย่างทั่วถึง⁹⁵ เช่นเดียวกับประเทศแคนาดา หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีขึ้นเพื่อให้มีการเยียวยาสิทธิโดยทางศาลมากขึ้น หากดำเนินคดีโดยบุคคลแต่ละคนที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันจะไม่คุ้มค่ากว่าการได้รับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และอาจนำไปสู่การเยียวยาผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ส่วนแนวคิด

⁹⁴ รชฎ บุญสินสุข, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอร์และซีวิลลอร์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 30.

⁹⁵ ปราณี สาโร, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 77.

เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมที่ประชาชนมีอยู่ร่วมกัน หรือประโยชน์สาธารณะ ซึ่งถือว่าประโยชน์สาธารณะเป็นเรื่องที่รัฐต้องรับผิดชอบในฐานะที่เป็นองค์กรรวมของสังคม⁹⁶ จึงกำหนดให้องค์กรของรัฐ หรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณะประโยชน์เข้ามาเป็นผู้ดูแลดำเนินคดีแทน

ขณะนี้ได้มีการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) อยู่ระหว่างการพิจารณาดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งทางคณะกรรมการฯ ได้มีความเห็นว่าเห็นควรนำร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาบัญญัติเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักเกณฑ์และแนวความคิดแตกต่างจากหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันหลายประการที่สามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากได้ เนื่องจากการฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายภายใต้ระบบวิธีพิจารณาความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งผู้เสียหายแต่ละรายอาจต้องฟ้องเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนเองเป็นแต่ละคดี หรือในกรณีที่ผู้เสียหายหลายรายถูกระทบสิทธิโดยการกระทำของบุคคลเดียวกันภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน การฟ้องคดีของผู้เสียหายเหล่านั้นก็อาจฟ้องคดีแยกต่างหากจากกันหรืออาจฟ้องคดีร่วมกันโดยเป็นโจทก์ร่วม แต่การที่ผู้เสียหายรายเดียวฟ้องคดีเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองสิทธิทางศาลย่อมมีภาระค่าใช้จ่ายจำนวนหนึ่ง เช่น ค่าทนายความ ค่าขึ้นศาล ค่าฤชาธรรมเนียมต่างๆ เป็นต้น โดยค่าใช้จ่ายบางรายการผู้เสียหายอาจได้รับชดเชยคืนในภายหลังตามคำพิพากษาเมื่อชนะคดี แต่ผู้เสียหายก็อาจต้องตรองจ่ายไปก่อน ซึ่งเมื่อเทียบกับจำนวนเงินที่จะได้รับหากชนะคดีอาจมีจำนวนไม่มากพอ เช่น ค่าทนายความที่ศาลกำหนดให้ตามคำพิพากษาจะมีจำนวนน้อยกว่าค่าทนายความที่ผู้เสียหายต้องจ่ายให้ทนายความตามความเป็นจริง เป็นต้น และด้วยเหตุนี้ อาจทำให้ผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินการฟ้องคดีเพื่อเยียวยาสิทธิของตนเอง นอกจากนี้ อาจมีกรณีที่ผู้เสียหายจำนวนมากมีสิทธิเรียกร้องที่เกิดจากข้อเท็จจริงเดียวกัน และอาศัยข้อกฎหมายเดียวกัน ดังนั้น การที่ผู้เสียหายจำนวนมากแยกกันฟ้องคดีเพื่อคุ้มครอง

⁹⁶พิพัฒน์ นรัจจริยาง, “การให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายในคดีมลพิษ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 56-57.

สิทธิของตนเองย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเป็นจำนวนมากทั้งในด้านคู่ความและศาล แม้ว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการที่ศาลสั่งให้มีการรวมการพิจารณาคดีแต่การที่ต้องมีผู้เสียหายหลายรายเข้ามาในคดีอื่นทำให้การดำเนินคดีมีความยุ่งยากและไม่สะดวกแก่การพิจารณาความได้ และในส่วนของผลของคำพิพากษาในแต่ละคดีที่ผู้เสียหายแต่ละรายฟ้องอาจแตกต่างกัน ย่อมก่อให้เกิดผลเสียในด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรม และในกรณีที่จำเลยมีทรัพย์สินจำนวนจำกัด การที่ผู้เสียหายแต่ละรายฟ้องคดีย่อมอาจก่อให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบแก่ผู้ที่ฟ้องคดีต่างเวลากันในการที่จะบังคับเอากับทรัพย์สินของจำเลยได้⁹⁷

สาเหตุของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนารูปแบบของกระบวนการวิธีพิจารณาความเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับความซับซ้อนของรูปแบบคดีที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยกระบวนการพิจารณาของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) ได้สร้างหลักเกณฑ์ทางกระบวนการวิธีพิจารณาแบบใหม่ที่ยอมรับให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิที่จะดำเนินคดีเพื่อตนเองและแทนบุคคลอื่นที่มีสิทธิอย่างเดียวกันภายใต้ข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกันโดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจหรือให้ความยินยอมก่อนฟ้องคดี ซึ่งวิธีการดังกล่าวใช้กับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีที่มีผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีจำนวนมาก และผลของคำพิพากษามีผลผูกพันถึงกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มแม้ว่าจะไม่ได้เข้าดำเนินคดีด้วยตนเอง

3.6.1 หลักการสำคัญของร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย

ตามที่คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เห็นชอบให้บัญญัติหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยได้บัญญัติไว้ในหมวด 4 วิธีพิจารณาคดีวิสามัญในศาลชั้นต้น ซึ่งหลักการดังกล่าวได้ผ่านขั้นตอนการพิจารณายกร่างของคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้ว ดังนี้

เนื่องจากในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นเรื่องใหม่สำหรับกฎหมายของประเทศไทย และมี

⁹⁷ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “รายงานการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์,” หน้า 5.

การใช้คำว่า “กลุ่มบุคคล” “สมาชิกกลุ่ม” และ “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” อยู่หลายมาตรา ดังนั้น เพื่อให้ผู้ใช้กฎหมายมีความเข้าใจเป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงได้กำหนดนิยามไว้ในร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/1 ขึ้นดังนี้

“กลุ่มบุคคล” หมายความว่า กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม*

“สมาชิกของกลุ่ม” หมายความว่า บุคคลใดๆที่อยู่ในกลุ่มบุคคล

“การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” หมายความว่า การดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้โจทก์เสนอคำฟ้องต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์ และสมาชิกกลุ่ม

จากนิยามดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การจะเป็นกลุ่มบุคคลได้นั้นต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ ดังนี้ ประการแรก คือมีข้อเท็จจริงร่วมกัน โดยข้อเท็จจริงนั้นก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องร่วมกันของกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง อีกประการหนึ่ง คือมีหลักกฎหมายร่วมกัน คือ มีสภาพแห่งข้อหาและข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาที่เหมือนกัน ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีขึ้นเมื่อมีบุคคลจำนวนมากอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ซึ่งมีข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้อย่างเดียวกัน แม้ลักษณะของความเสียหายจะแตกต่างกันก็ตาม เช่น กรณีที่มีการปล่อยสารพิษลงในแม่น้ำทำให้มีผู้ได้รับความเสียหายทั้งผู้ใช้น้ำเพื่อการบริโภค ผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตร และผู้ได้รับความเสียหายที่ผิวหนัง จะเห็นได้ว่า ผู้เสียหายมีสิทธิอย่างเดียวกันจากการทำให้เกิดน้ำเสียซึ่งเกิดจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน แต่มีลักษณะของความเสียหายที่ต่างกัน เป็นต้น หลักสากลถือว่าแม้จะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกัน ก็สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โดยศาลอาจสั่งให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยได้ ตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/23 ซึ่งทำให้

* คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาและเห็นควรแก้ไขถ้อยคำจากเดิมที่ร่างฯ ของคณะอนุกรรมการฯ กำหนดว่า “กลุ่มบุคคล” หมายความว่า กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน...” เป็น “กลุ่มบุคคล” หมายความว่า กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน...” เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าหมายถึงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เป็นหลักที่ก่อให้เกิดสิทธิกับผู้ที่มาเป็นสมาชิกกลุ่ม และโจทก์ที่มาฟ้องคดีแทนสมาชิกกลุ่ม

กฎหมายมีความยืดหยุ่น สามารถคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้มากกว่า การแบ่งกลุ่มย่อยนั้นสามารถทำได้ แม้จะเป็นกรณีที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแตกต่างกันในส่วนที่เป็นสาระสำคัญบางประเด็น

ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการที่ผู้เสียหายจากมูลคดีเดียวกันแต่ผลของความเสียหายเกิดขึ้นภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว จะถือว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่นั้น มีความเห็นเป็น 2 แนวทาง คือ

ความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่าควรกำหนดให้สมาชิกกลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่ได้รับความเสียหายแล้วในขณะที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตฟ้องคดีแบบกลุ่มแล้วเท่านั้น เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/35(2) ได้กำหนดให้คำพิพากษาของศาลต้องแสดงลักษณะโดยชัดเจนของกลุ่มบุคคลที่จะต้องผูกพันตามคำพิพากษา ดังนั้น กรณีดังกล่าว ผู้ที่ได้รับความเสียหายในภายหลังก็สามารถฟ้องคดีใหม่ได้ ไม่ถือเป็นการฟ้องซ้ำ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดรับรองสิทธิในอนาคตไว้ด้วย

ความเห็นที่สอง เห็นว่า ควรกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากมูลคดีเดียวกันแต่ผลเสียหายปรากฏขึ้นในภายหลังได้ เนื่องจากหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมาจากหลักการของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน ฉะนั้น เมื่อฟ้องครั้งเดียวก็ควรจะรองรับผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากมูลคดีเดียวกันทั้งหมดในครั้งเดียว ซึ่งจะเป็นผลดีต่อจำเลยด้วยที่จะไม่ต้องถูกฟ้องเป็นคดีซ้ำอีก

อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมพิจารณาแล้วเห็นว่าการจะพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่ ต้องอยู่บนพื้นฐานของมาตรา 55 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ จะต้องมีการโต้แย้งสิทธิเกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นเมื่อความเสียหายยังไม่เกิดขึ้นในขณะที่ฟ้อง ก็ไม่สมควรมีสิทธิเป็นสมาชิกกลุ่มได้และหากปล่อยให้มีการเรียกร้องค่าเสียหายได้โดยไม่จำกัดระยะเวลา จะทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มล่าช้า ซึ่งขัดต่อวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จึงควรจำกัดนิยามของคำว่า สมาชิกกลุ่มให้หมายความถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายแล้วในขณะที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเท่านั้น และหากต่อไปมีการพัฒนาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาก

ขึ้นก็อาจจะมีการกำหนดรับรองสิทธิในอนาคตต่อไป⁹⁸ ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลได้พิจารณาเป็นแนวทางไว้ว่ากลุ่มบุคคลที่ได้รับการรับรองแล้ว จะไม่รวมถึงสมาชิกซึ่งอาจต้องเสียหายในอนาคตด้วย เพราะเหตุว่าบุคคลดังกล่าวยังไม่มีตัวตนจริง และยังไม่ได้รับความเสียหายจริง ซึ่งไม่ได้เป็นผู้มีสิทธิที่จะดำเนินคดีได้ และข้อเรียกร้องของบุคคลเหล่านั้นยังไม่พร้อมที่จะได้รับการเยียวยาทางศาล⁹⁹ ซึ่งเป็นการไม่ยอมรับให้บุคคลที่ยังไม่ได้รับความเสียหายเป็นสมาชิกกลุ่ม เพราะเหตุว่าถ้าปรากฏความเสียหายเกิดขึ้นภายหลัง บุคคลเหล่านั้นก็สามารถฟ้องคดีต่อผู้กระทำผิดได้เอง ไม่เสียสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

3.6.1.1 เจ็อนไขของคดีที่ได้รับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ตามร่างพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดลักษณะของคดีที่อาจร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยครอบคลุมคดีทุกประเภทที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของคดีที่เหมือนกัน โดยร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/5 ได้กำหนดตัวอย่างประเภทของคดีที่อาจร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ได้แก่ คดีละเมิด คดีผิดสัญญา หรือคดีตามกฎหมายต่างๆ ที่อาจส่งผลในการให้ความคุ้มครองกับผู้เสียหายจำนวนมาก เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานกฎหมายเกี่ยวกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายเกี่ยวกับแข่งขันทางการค้า เป็นต้น กล่าวคือ สิทธิอื่นๆ นอกเหนือจากคดีละเมิดหรือคดีผิดสัญญา เป็นสิทธิทางมหาชนอันเกี่ยวเนื่องกับสาธารณประโยชน์ซึ่งมุ่งคุ้มครองประชาชนให้สามารถเข้ามาเรียกร้องสิทธิในส่วนนี้ได้ แต่ทั้งนี้อาจมีคดีตามกฎหมายประเภทอื่นๆ นอกเหนือจากตัวอย่างที่ยกมา ซึ่งหากเข้าหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ก็สามารถร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

⁹⁸ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ครั้งที่ 72-14/2546, ครั้งที่ 73-15/2546,” กันยายน 2548

⁹⁹ Strong v. Arkansas Blue Cross & Shield Inc., 87 FRD 496 (ED Ariz 1980)

1) เงื่อนไขจำนวนกลุ่มบุคคล

ในเรื่องจำนวนกลุ่มบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มนี้ได้นำหลักการมาจาก Rule 23 (a)(1) ที่ว่าหากดำเนินคดีแบบกลุ่มจะสามารถระงับข้อพิพาทได้ดีกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ ซึ่งการแยกฟ้องเป็นรายคดีอาจเสี่ยงทำให้คำพิพากษาขัดแย้งกัน เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ทั้งของสมาชิกกลุ่มที่จะได้รับเท่าเทียมกันในกรณีที่จำเลยมีทรัพย์สินจำกัดไม่เพียงพอกับความเสียหายของกลุ่มทั้งหมด ซึ่งหากมีการฟ้องคดีแยกกัน ใครฟ้องก่อนก็จะได้เปรียบ และประโยชน์กับที่จำเลยจะได้รับในกรณีที่ค่าเสียหายของสมาชิกกลุ่มแต่ละรายมีจำนวนไม่สูงมาก จำเลยจะได้ไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในกรณีที่มีการแยกฟ้องเป็นรายคดี ซึ่งร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9 (3) กำหนดเพียงกลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก โดยเน้นจำนวนของกลุ่มบุคคลถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ศาลจะต้องไต่สวนก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งจะต้องพิจารณาถึงจำนวนของกลุ่มบุคคล ประกอบกับร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9 (2) โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอ เพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด กล่าวคือ เป็นการแสดงให้เห็นว่ากลุ่มบุคคลนี้จำกัดขอบเขตของกลุ่มเพียงใด เพื่อแสดงตัวตนของกลุ่ม โดยไม่จำเป็นต้องระบุจำนวนสมาชิกกลุ่มไว้ให้แน่นอนก็ได้ เพราะจะทำให้กฎหมายขาดความยืดหยุ่น

อย่างไรก็ตาม การกำหนดจำนวนสมาชิกกลุ่มไม่ได้ทำให้ศาลใช้ดุลพินิจในการอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มน้อยลง เพราะไม่ว่าสมาชิกกลุ่มจะมีจำนวนเท่าใด ศาลต้องพิจารณาในประเด็นสำคัญ คือ คดีนั้นมีประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มมากน้อยเพียงใด และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีพิจารณาที่ดีที่สุดสำหรับคดีนั้นหรือไม่ ส่วนจำนวนสมาชิกต้องมีจำนวนพอสมควรเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เพราะแม้สมาชิกจะมีจำนวนมากเท่าใดก็ตาม หากศาลเห็นว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างสามัญไม่ได้สร้างความลำบากหรือยุ่งยากแก่ศาลและคู่ความ ศาลย่อมไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม สิ่งสำคัญยิ่งกว่าจำนวนสมาชิกก็คือ พื้นที่หรือขอบเขตที่อยู่ของสมาชิก หากสมาชิกอยู่ในเขตพื้นที่ที่แตกต่างกันหรือห่างไกลกันมากเท่าใด โอกาสที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มย่อมมีมากยิ่งขึ้น¹⁰⁰

¹⁰⁰ วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 67.

2) เงื่อนไขลักษณะบุคคล

เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีจุดประสงค์ที่จะให้ผู้ได้รับความเสียหายได้รับความสะดวกในการพิจารณาคดีที่เกิดจากสถานการณ์อย่างเดียวกัน ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน เพื่อศาลสามารถพิพากษาคัดสินคดีในประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงให้เสร็จสิ้นในครั้งเดียวกัน ดังนั้น คุณลักษณะของสมาชิกกลุ่มบุคคลที่สำคัญ คือ การที่สมาชิกกลุ่มต้องมีปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน กล่าวคือ มีเหตุแห่งการฟ้องคดีที่เป็นเหตุร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม อันเกิดจากการกระทำใดๆที่มีผลกระทบต่อกลุ่มบุคคลด้วยกันทุกคน และการกระทำดังกล่าวทำให้เกิดเหตุแห่งการฟ้องคดี โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าสมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะมีปัญหาที่เป็นภาระเฉพาะของตนเองหรือไม่ ตัวอย่างเช่น การฟ้องคดีที่จำเลยขับรถโดยสารโดยประมาทจนเกิดอุบัติเหตุทำให้มีผู้เสียชีวิต และได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก กรณีนี้ผู้เสียหายมีเหตุแห่งการฟ้องคดีร่วมกันจากการที่จำเลยขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายส่วนค่าเสียหายที่แต่ละคนได้รับนั้นถือว่าเป็นปัญหาเฉพาะตัวของผู้เสียหาย แม้จะมีจำนวนแตกต่างกัน ก็ไม่เป็นอุปสรรคที่จะถือว่ากลุ่มมีปัญหาร่วมกัน¹⁰¹

ตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/1 “สมาชิกกลุ่ม หมายความว่า กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม” เป็นการจำกัดการดำเนินคดีแบบกลุ่มมากกว่าของประเทศอื่น เพราะตามร่างดังกล่าวสมาชิกกลุ่มต้องมีประเด็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน มีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งไม่ได้ เช่น คดีเรียกค่าเสียหายจากความรับผิดทางละเมิดอันเนื่องมาจากผลิตภัณฑ์ จะต้องปรากฏว่าความเสียหายนั้นเกิดจากผลิตภัณฑ์อย่างเดียวกันและโดยอาศัยหลักกฎหมายเดียวกัน ซึ่งจะมีผลทำให้คดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ในหลักการของกฎหมายต่างประเทศไม่อาจขออนุญาตจากศาลไทยได้ ทำให้คดีที่คล้ายกันอาจต้องฟ้องเป็นหลายคดีอยู่เช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ข้อดีของการจำกัดคดีไว้เช่นนี้ทำให้เกิดความแน่นอนของการใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการค่อยพัฒนา

¹⁰¹ American Jurisprudence, “Securities Regulation – Federal,” 2nd ed.pp133-134 อ้างถึงใน วราภรณ์ มณีชื่น, “ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายโดยผู้ลงทุนจำนวนมากในคดีหลักทรัพย์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 95.

แนวทางปฏิบัติและสร้างความคุ้นเคยแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นแนวทางของการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไปในอนาคต¹⁰²

3) เงื่อนไขลักษณะคดี

ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9 (4) ได้กำหนดให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ กล่าวคือ การที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้หรือไม่นั้น ศาลต้องเห็นว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มต้องเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาที่มีประสิทธิภาพมากกว่ากระบวนการวิธีพิจารณาความแบบคดีสามัญ

4) เงื่อนไขลักษณะผู้แทนกลุ่ม

บุคคลผู้ที่มีสิทธิร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้แก่* โจทก์ซึ่งจะต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม และหมายรวมถึงทนายความผู้ทำหน้าที่ดำเนินคดีแทนโจทก์ อีกทั้งศาลมีแนวทางพิจารณาว่า ผู้แทนกลุ่มต้องไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันกับสมาชิกกลุ่ม และมีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มตลอดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แรงจูงใจในการดำเนินคดีรวมทั้งแหล่งเงินทุนสนับสนุน

3.6.1.2 การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบ

¹⁰²วิชัย อริยะนันท์ทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 68.

*ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/5 ประกอบกับร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9(5) ซึ่งได้นำหลักการมาจาก Rule 23 (a)(4) ของประเทศสหรัฐอเมริกา

กลุ่ม เมื่อศาลได้ฟังคู่ความทุกฝ่ายและทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควรแล้ว โดยกำหนดกรอบการ ใช้ดุลพินิจของศาลไว้ ดังนี้¹⁰³

1) สภาพแห่งข้อหา ค่าขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของ โจทก์และของกลุ่มบุคคลต้องมีลักษณะเดียวกันกับโจทก์ ทั้งนี้ เพราะสิทธิการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะมีขึ้นได้เมื่อกลุ่มบุคคลได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน และลักษณะของกลุ่มที่เหมือนกัน

2) โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตามที่โจทก์กำหนดที่เหมือนกันของกลุ่ม บุคคลที่ชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด กล่าวคือ โจทก์อาจจะกำหนด ลักษณะเฉพาะของกลุ่มที่แคบลงมาโดยไม่ประสงค์จะฟ้องคดีให้กับผู้เสียหายทุกคน ซึ่ง ลักษณะเฉพาะดังกล่าวนี้โจทก์จะต้องกำหนดชัดเจน เพื่อที่ศาลจะได้ทราบลักษณะความเป็นกลุ่ม ว่ามีขอบเขตเพียงใด และผู้เสียหายรายใดที่จะถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม

3) กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีสามัญ จะทำให้เกิด ความยุ่งยากและดำเนินการได้ไม่สะดวก กล่าวคือ ศาลจะพิจารณาว่าหากจะให้โจทก์และสมาชิก กลุ่มแต่ละรายแยกฟ้องคดี หรือเป็นโจทก์ร่วมกันฟ้องคดีจะมีผลทำให้การดำเนินคดีเกิดความ ยุ่งยากและเป็นการไม่สะดวกหรือไม่

4) การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะทำให้การดำเนินคดีเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ มากกว่าการดำเนินคดีสามัญ กล่าวคือ ศาลจะพิจารณาว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะช่วยในการ ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการดำเนินคดีมากกว่าการดำเนินคดีแบบสามัญหรือไม่ ซึ่งการ พิจารณาของศาลจะพิจารณาจากกระบวนการของการดำเนินคดีทั้งหมดมิใช่พิจารณาเฉพาะใน ส่วนของโจทก์

5) คดีบางประเภทที่มีลักษณะพิเศษ เช่น คดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์และตลาด หลักทรัพย์ ประธานศาลฎีกาอาจจะกำหนดข้อบังคับเกี่ยวกับคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้ง

¹⁰³สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, "เอกสารประกอบการพิจารณาร่าง กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม(Class Action)", หน้า 38-39.

การได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรม นอกจากนี้ ศาลจะพิจารณาว่าโจทก์ รวมถึงทนายความฝ่ายโจทก์ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้แสดงให้เห็นว่า สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

ดังนั้น เมื่อศาลพิจารณาคำสั่งประการใดเกี่ยวกับคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม สามารถแยกพิจารณาผลของคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ดังนี้

1. กรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เมื่อพิจารณาจากร่างพระราชบัญญัติแล้ว หากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลจะดำเนินการ ดังนี้

ประการแรก ศาลมีคำสั่งรับฟ้องและกำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องพร้อมคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มให้แก่จำเลย¹⁰⁴ โดยเมื่อจำเลยยื่นคำให้การแล้ว ให้ศาลกำหนดวันนัดพร้อมเพื่อให้คู่ความมาศาลเพื่อดำเนินการต่างๆต่อไป¹⁰⁵ โดยจะเห็นได้ว่า ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การนี้เป็นระยะเวลาที่ยาวกว่าการกำหนดระยะเวลาให้จำเลยสามารถยื่นคำให้การในคดีสามัญ

ประการที่สอง ศาลมีคำสั่งให้ยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ ในกรณีที่ศาลสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางศาล ภายใน 7 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง แล้วโจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินการและไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉย และหากต่อมาปรากฏว่าค่าใช้จ่ายที่วางไว้ไม่เพียงพอ ศาลจะสั่งให้วางเงินค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมก็ได้ หากโจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินมาวางศาลภายในกำหนดและไม่ได้แจ้งเหตุแห่งการเพิกเฉยนั้นให้ถือว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง¹⁰⁶ ซึ่งเป็นเหตุให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิร้องขอเข้าเป็น

¹⁰⁴ ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9 วรรคสาม

¹⁰⁵ ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/17

¹⁰⁶ ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/11

โจทก์แทนได้ตามที่ปรากฏในร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/25(4) เนื่องจากเป็นกรณีที่ผู้แทนโจทก์เดิมไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

ประการที่สาม เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลต้องส่งคำบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกเท่าที่ทราบและประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายเป็นเวลา 3 วัน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสามารถแสดงเจตนาออกจากกลุ่มได้หากไม่ต้องการผูกพันตามผลของคำพิพากษา

2. กรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่โจทก์ยื่นฟ้องต่อไปอย่างคดีสามัญ¹⁰⁷

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตประการใด คู่ความสามารถอุทธรณ์คำสั่งศาลดังกล่าวไปยังศาลฎีกาได้ภายในกำหนด 7 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง โดยในระหว่างที่ศาลฎีกาพิจารณาคำร้องขออุทธรณ์คำสั่งเรื่องการขอดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ให้ศาลชั้นต้นงดการพิจารณาไว้จนกว่าศาลฎีกาจะมีคำสั่งเป็นที่สิ้นสุด¹⁰⁸

จะเห็นได้ว่า ในขั้นตอนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มของศาล ศาลต้องพิจารณาคำฟ้องของโจทก์ในเบื้องต้นก่อนว่ามีข้อขัดข้องตามมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือไม่ ซึ่งหากคำฟ้องของโจทก์ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามมาตรา 18 ศาลก็จะสั่งไม่รับฟ้องหรืออาจแก้ไขฟ้องให้ถูกต้องเสียก่อน โดยยังไม่พิจารณาในส่วนของคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ ถ้าคำฟ้องของโจทก์ไม่มีข้อขัดข้องตามมาตรา 18 ศาลจะสั่งรับฟ้องทันทีไม่ได้ ศาลจะต้องไปพิจารณาในส่วนของคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มก่อน ถ้าศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าควรอนุญาตให้โจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ศาลจึงจะรับคำฟ้อง ซึ่งในการพิจารณาคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม ห้ามมิให้ศาลสั่งจนกว่าศาลจะได้ฟังข้อคัดค้านของจำเลย เพราะเหตุว่าขั้นตอนการพิจารณาอนุญาตคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ และร้อยละ

¹⁰⁷ ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9 วรรคสี่

¹⁰⁸ ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9 วรรคสอง

ละ 90 ในต่างประเทศ จะมีการตกลงประนีประนอมในขั้นนี้ ทำให้ข้อพิพาทยุติลง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลรับคำฟ้องไว้พิจารณา เมื่อได้ส่งหมายเรียกให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยยื่นคำให้การเป็นหนังสือต่อศาลภายใน 30 วัน นับแต่วันที่โจทก์ส่งหมายและสำเนาคำฟ้องให้จำเลยและให้ถือว่าทนายความของโจทก์เป็นทนายความของกลุ่มด้วย แต่ถ้าหากศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ นอกจากนี้ คู่ความสามารถอุทธรณ์คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไปยังศาลฎีกาได้ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง โดยศาลชั้นต้นต้องรอการพิจารณาไว้จนกว่าคำสั่งนั้นจะถึงที่สุด และศาลฎีกาต้องวินิจฉัยชี้ขาดโดยเร็ว

3.6.1.3 การดำเนินกระบวนการพิจารณา

เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์ ในฐานะเป็นคู่ความผู้แทนที่ดำเนินคดีเพื่อเยียวยาสิทธิประโยชน์ของตนเอง และแทนสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียร่วมกันภายใต้ข้อเรียกร้องหรือข้อโต้แย้งสิทธิภายใต้ข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิดสิทธิร่วมกันและมีหลักกฎหมายเดียวกัน โดยไม่ต้องได้รับการมอบหมายหรือมอบอำนาจ ซึ่งสมาชิกกลุ่มไม่มีฐานะเป็นคู่ความ แต่ผลของคำพิพากษาในคดีมีผลผูกพันทั้งคู่ความผู้แทน และสมาชิกกลุ่มด้วย ดังนั้นตามร่างพระราชบัญญัติฯ จึงได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายต่างๆ ขึ้นโดยเฉพาะเพื่อให้ความคุ้มครองและสร้างความเป็นธรรมแก่สมาชิกกลุ่ม ดังนี้

ประการแรก การบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและการออกจากสมาชิกกลุ่มเมื่อมีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ต้องบรรยายลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มให้ชัดเจน เพื่อให้ทราบว่าสมาชิกของกลุ่มบุคคลที่โจทก์ประสงค์จะดำเนินคดีแทนนั้นเป็นใครบ้าง เนื่องจากการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายร่วมกันจากสถานการณ์เดียวกันตามลักษณะเฉพาะที่โจทก์บรรยายมาในคำฟ้องแล้ว ตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/9(2) บุคคลนั้นจะถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่มและถูกผูกพันตามคำพิพากษาโดยอัตโนมัติโดยผลของกฎหมาย ซึ่งหากสมาชิกกลุ่มไม่ประสงค์จะผูกพันตามคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่ม ก็มีสิทธิที่จะแสดงความประสงค์ขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยการแจ้งความประสงค์ต่อศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด¹⁰⁹ ดังนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้

¹⁰⁹ ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/13

ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องส่งคำบอกกล่าวให้ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบถึงคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มของศาล เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้ทราบถึงสิทธิของตนที่มีอยู่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในคำบอกกล่าวหรือประกาศคำสั่งอนุญาตดังกล่าวต้องมีเนื้อหาที่จะแจ้งแก่สมาชิกกลุ่มอย่างน้อย ดังต่อไปนี้¹¹⁰

- (1) ชื่อศาลและเลขคดี
- (2) ชื่อ และที่อยู่ของคุณความและทนายความฝ่ายโจทก์
- (3) ข้อความโดยย่อของคำฟ้องและลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจน
- (4) ข้อความที่แสดงว่าศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และวันเดือนปีที่ศาลมีคำสั่ง
- (5) สิทธิของสมาชิกกลุ่มตามมาตรา 222/13 และมาตรา 222/14
- (6) กำหนดวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิก

กลุ่ม ทั้งนี้ตามที่ศาลเห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวัน

- (7) ผลของการออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม
- (8) ผลของคำพิพากษาที่จะผูกพันสมาชิกกลุ่ม
- (9) ชื่อและตำแหน่งผู้พิพากษาผู้ออกประกาศและคำบอกกล่าว

โดยจะเห็นได้ว่า ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่เห็นสมควร แต่ไม่น้อยกว่า 45 วันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มต่อศาล¹¹¹ หากพ้นระยะเวลาที่ศาลกำหนดแล้ว สมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิที่จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด¹¹² เนื่องจากอาจมีบางกรณีที่สมาชิกกลุ่มไม่ทราบว่ามีการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ตนเข้าลักษณะของสมาชิกกลุ่มโดยมีเหตุอันสมควร เช่น อยู่ในต่างประเทศ ในขณะที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทำให้ไม่ทราบถึงการบอกกล่าวถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือ

¹¹⁰ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/12 วรรคสอง

¹¹¹ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/13 วรรคหนึ่ง

¹¹²ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/13 วรรคสอง

ในระหว่างการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มผู้นั้นได้ เป็นต้น ดังนั้นกฎหมายจึงเปิดช่องให้สมาชิกกลุ่มสามารถขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มเมื่อพ้นระยะเวลาที่ศาลกำหนดโดยการอนุญาตของศาลได้ เพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการพิจารณาที่ชอบด้วยกฎหมาย (due process)

โดยจะเห็นได้ว่า ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ผลของคำพิพากษามีผลผูกพันถึงบุคคลภายนอกคดี ซึ่งมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่ม กฎหมายจึงมีมาตรการในการคุ้มครองผู้ที่เป็สมาชิกกลุ่ม โดยกำหนดให้ต้องมีการแจ้งหรือบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบสิทธิของตนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่สำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของผู้ที่มีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่ม ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนสำคัญและมีผลโดยตรงต่อหลักการเกี่ยวกับการออกจากสมาชิกกลุ่มโดยวิธี opt-out ตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/13 โดยจากการศึกษาร่างพระราชบัญญัติฯ จะเห็นได้ว่าวิธีการบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มของศาลนั้น มี 2 วิธี คือ¹¹³

วิธีแรก คือ การส่งคำบอกกล่าวโดยตรงให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบ เนื่องจากในคำฟ้องของโจทก์นั้นจะมีการระบุชื่อเท่าที่จะระบุได้เป็นบัญชีแนบท้าย

วิธีที่สอง คือ การประกาศทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งกำหนดอย่างชัดเจนว่าให้ประกาศคำสั่งในหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายอย่างน้อยหนึ่งฉบับเป็นเวลาสามวันติดต่อกัน ซึ่งถือเป็นมาตรการเสริมเพื่อที่จะให้บุคคลที่โจทก์ไม่มีชื่อและที่อยู่สามารถรับทราบว่าศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

นอกจากนี้อาจมีการประกาศทางสื่อมวลชนอื่นหรือวิธีการอื่นใดเพิ่มเติมได้ตามศาลที่เห็นสมควร

เมื่อบุคคลที่มีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มได้รับคำบอกกล่าวหรือประกาศคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้วไม่ได้แจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มต้องผูกพันตามคำพิพากษาแห่งคดีโดยอัตโนมัติของกฎหมาย ซึ่งเมื่อบุคคลดังกล่าวถือเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว

¹¹³ ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง

กฎหมายจึงได้กำหนดให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้สามารถปกป้องประโยชน์ของตนได้ระดับหนึ่ง ดังนี้¹¹⁴

- (1) เข้าฟังการพิจารณาคดี
- (2) ร้องขอให้ศาลสั่งแสดงว่าโจทก์มิได้มีคุณสมบัติตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 222/9(5)
- (3) ขอตรวจเอกสารทั้งหมดหรือบางส่วนในสำนวนความหรือขอคัดสำเนาเอกสารเหล่านั้น
- (4) จัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนทนายความของกลุ่มตามมาตรา 222/16 วรรคสอง
- (5) ร้องขอเข้าแทนที่โจทก์โดยอาศัยสิทธิตามบทบัญญัติในส่วนที่ 3 แห่งหมวดนี้
- (6) คัดค้านการร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ตามมาตรา 222/25 การที่โจทก์ขอถอนฟ้องตามมาตรา 222/28 การที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีตามมาตรา 222/29 และการที่คู่ความตกลงกันเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตโตตุลาการชี้ขาดตามมาตรา 222/30
- (7) ตรวจและโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ตามมาตรา 222/40 สมาชิกกลุ่มอาจแต่งตั้งทนายความเพื่อดำเนินการตามวรรคหนึ่งก็ได้

โดยจะเห็นได้ว่า สิทธิการแต่งตั้งทนายความเข้าฟังการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ ถือเป็นหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 63 อยู่แล้ว ส่วนสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีประชาชนทั่วไปก็มีสิทธิที่จะฟ้องการพิจารณาคดีได้อยู่แล้วเช่นกัน แต่สิทธิการเข้าฟังการพิจารณาคดีของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นทางการตามร่างพระราชบัญญัตินี้ จะทำให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิอื่นตามมาภายหลัง เช่น สิทธิในการที่จะรับรู้คำสั่งและสิทธิที่จะได้รับสำเนาคำสั่งในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลทุกครั้ง และแม้ว่าคดีนั้นจะมีการพิจารณาคดีลับ สมาชิกกลุ่มผู้นั้นก็สามารถที่จะมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีได้¹¹⁵

¹¹⁴ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/14

¹¹⁵สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, "เอกสารประกอบการพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม(Class Action)", หน้า 64.

อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้ามามีส่วนในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และไม่มีฐานะเป็นคู่ความ ดังนั้นจึงไม่มีหน้าที่ใดๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่ม แต่ด้วยเหตุที่ผลแห่งคำพิพากษาคดีจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน ดังนั้นในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีแล้ว สมาชิกกลุ่มก็จะมีสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนตามสัดส่วนความเสียหายของตน ซึ่งเพื่อการดังกล่าวสมาชิกกลุ่มจึงมีหน้าที่ต้องแจ้งความประสงค์ในการขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อไปตามที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/39 วรรคสอง โดยกฎหมายได้ห้ามมิให้สมาชิกที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/13 ดำเนินการยื่นฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันกับที่โจทก์ได้ยื่นฟ้อง หรือหากมีการยื่นคำฟ้องไว้ก่อนแล้วศาลก็ต้องจำหน่ายคดีที่ได้ยื่นฟ้องไว้ก่อนออกจากสารบบความไป

นอกจากนี้การพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ได้กำหนดกระบวนการพิจารณาที่เป็นพิเศษเพิ่มเติมจากการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป โดยกำหนดว่าหลังจากที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มและจำเลยได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดภายในหนึ่งเดือนนับแต่ได้รับหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องแล้ว ศาลจะต้องกำหนดให้มีวันนัดพร้อมก่อนการสืบพยาน โดยให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล¹¹⁶ ถือเป็นกรกำหนดกระบวนการดำเนินการก่อนการพิจารณาสืบพยานซึ่งเป็นขั้นตอนใหม่ของการดำเนินคดี ซึ่งในวันนัดพร้อม จะต้องมีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด ดังต่อไปนี้

ตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/17 เมื่อศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลจะกำหนดวันนัดพร้อมให้คู่ความทุกฝ่ายจะต้องมาศาลเพื่อดำเนินการต่างๆ ได้แก่

- 1) โกล่เกลี่ยหรือนำวิธีอนุญาโตตุลาการมาใช้เพื่อให้คดีเสร็จไปทั้งหมดหรือบางส่วน
- 2) ให้คู่ความนำต้นฉบับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุทั้งหมดที่ประสงค์จะอ้างอิงและอยู่ในความครอบครองของตนที่สามารถนำมาศาลได้มาแสดงต่อศาล เพื่อให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจดู ถ้าหากพยานหลักฐานอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายอื่นหรือของบุคคลภายนอก คู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะอ้างอิงต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานนั้นก่อน

¹¹⁶ ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/17

วันนัดพร้อม ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องหรือมีเหตุจำเป็น ศาลอาจเลื่อนวันนัดพร้อมได้ตามสมควร หากคู่ความฝ่ายใดจงใจไม่ดำเนินการดังกล่าวในวันนัดพร้อมหรือวันที่ได้เลื่อนออกไป คู่ความฝ่ายนั้นไม่มีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานดังกล่าวมาสืบในภายหลัง เว้นแต่กรณีที่ศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญ

3) ให้ศาลตรวจคำคู่ความ แล้วนำข้ออ้างข้อเถียงที่ปรากฏในคำคู่ความเทียบกันดู และสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้างข้อเถียงและพยานหลักฐานที่ยื่นต่อศาลว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้างข้อเถียงนั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกันก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความ ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้ ในการสอบถามคู่ความนั้น คู่ความแต่ละฝ่ายต้องตอบคำถามที่ศาลถามเองหรือถามตามคำขอของคู่ความฝ่ายอื่นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายอื่นยกเป็นข้ออ้างข้อเถียงและพยานหลักฐานต่างๆที่คู่ความได้ยื่นต่อศาล ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง ให้ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้งได้ในขณะนั้นและเป็นข้อเท็จจริงที่จำเป็นต่อการกำหนดประเด็นข้อพิพาท ศาลจะมีคำสั่งให้เลื่อนวันนัดพร้อมเฉพาะส่วนที่ยังไม่เสร็จสิ้นออกไปและให้คู่ความฝ่ายนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นมายื่นต่อศาลภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

4) กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดี

5) กำหนดวัน เวลา วิธีการและขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น

6) กำหนดตัวผู้เชี่ยวชาญตามมาตรา 222/19

ตามร่างมาตรานี้ ให้ศาลดำเนินการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คดีเสร็จไปหรือให้นำวิธีอนุญาโตตุลาการมาใช้ เมื่อไม่สามารถไกล่เกลี่ยกันได้แล้วก็จะเป็นกระบวนการใน (2) และ (3) ตามลำดับ ซึ่งถือเป็นกระบวนการก่อนวันสืบพยาน หรือ หลักการ Discovery Process ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยกระบวนการของไทยมิได้กำหนดให้คู่ความกำหนดประเด็นข้อพิพาทของตนเองที่เห็นว่าจะจะเป็นประเด็นข้อพิพาทเสนอศาลเพื่อประกอบการพิจารณา แต่กำหนดเฉพาะเรื่องการโต้แย้งข้อเท็จจริงและการนำพยานเอกสารมาในวันนัดพร้อมเท่านั้น ส่วนกฎหมายสหรัฐอเมริกาจะเน้นไปในเรื่องบทบาทของคู่ความที่จะไปดำเนินการเองโดยมีศาลเป็นผู้ควบคุม

เท่านั้น¹¹⁷ สำหรับกระบวนการในวันนัดพร้อมนี้ หลังจากที่ศาลได้ดำเนินการในเรื่องข้อเท็จจริงไปแล้ว ก็จะดำเนินการตามอนุมาตรา(4) – (6) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการคดีตั้งแต่เมื่อนำคดีมาสู่ศาล¹¹⁸ กล่าวคือ หากไม่สามารถดำเนินการให้เสร็จสิ้นได้ภายในวันเดียวก็สามารถนัดพร้อมได้อีก และในวันนัดพร้อมครั้งสุดท้าย ศาลจะกำหนดประเด็นและหน้าที่นำสืบ ระยะเวลาการสืบพยาน ขั้นตอนในการดำเนินคดีต่อไป

3.6.1.4 การพิพากษาคดี

ผลของคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น มีลักษณะพิเศษกว่าคดีธรรมดาที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความความแพ่ง เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ได้กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความและบริวารที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักเรื่อง Res Judicata ส่วนคำพิพากษาของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกของกลุ่มทุกคน เนื่องจากสมาชิกกลุ่มได้มีประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันกับผู้แทนกลุ่ม และผู้แทนกลุ่มได้รักษาสติของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ไม่ว่าจะคำพิพากษานั้นจะเป็นคุณหรือโทษต่อสมาชิกกลุ่มก็ตาม¹¹⁹ นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในส่วนของรายละเอียด ด้วยเหตุที่คำพิพากษาในคดีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีผลผูกพันถึงสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี ดังนั้น ในคำพิพากษาของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่มเอาไว้ให้ชัดเจน และกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน ต้องระบุจำนวนเงินที่จำเลยต้องชำระให้แก่โจทก์ โดยกำหนดหลักการ วิธีการคำนวณ

¹¹⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “เอกสารประกอบการพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)”, หน้า 76-77.

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

¹¹⁹ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฯ มาตรา 222/35 วรรคแรก บัญญัติว่า “คำพิพากษาของศาลมีผลเป็นการผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม และในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ให้โจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่ม”

ค่าเสียหายให้กับสมาชิกกลุ่มด้วย รวมถึงกำหนดจำนวนเงินรางวัลความเอาใจใส่ด้วย¹²⁰ ซึ่งเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี กฎหมายกำหนดให้ศาลระบุกำหนดเงินรางวัลความเอาใจใส่ให้โจทก์ให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาที่สามารถบังคับจำเลยให้ชำระหนี้ได้ โดยถือว่าความเอาใจใส่โจทก์เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาและจำเลยเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาในส่วนของเงินรางวัลความเอาใจใส่¹²¹

ในเรื่องของการกำหนดเงินรางวัลความเอาใจใส่ซึ่งถือเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ความเอาใจใส่ในการปกป้องสิทธิของโจทก์ผู้แทนและสมาชิกกลุ่ม ซึ่งตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/36(4) ได้กำหนดให้ศาลเป็นผู้กำหนดจำนวนเงินรางวัลของความเอาใจใส่โจทก์ตามที่เห็นสมควรไว้ในคำพิพากษา ซึ่งกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดจำนวนเงินรางวัลความเอาใจใส่โดยแยกได้เป็น 3 กรณี ดังต่อไปนี้¹²²

(1) กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการหรือส่งทรัพย์สินศาลต้องกำหนด โดยคำนึงถึงความยากง่ายของคดี ประกอบกับระยะเวลาและการทำงานของนายฝ่ายโจทก์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่นายฝ่ายโจทก์ได้เสียไป

(2) กรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยให้เงิน นอกจากศาลต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ข้างต้นแล้ว ศาลยังต้องคำนึงถึงจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับ และต้องกำหนดเป็นจำนวนร้อยละของจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับ แต่ไม่เกินร้อยละ 30 ของเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับตามคำพิพากษา

¹²⁰ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฯ มาตรา 222/36 บัญญัติว่า “คำพิพากษาของศาลต้องกล่าวหรือแสดงรายการดังต่อไปนี้

- (1) รายการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 141
- (2) ลักษณะโดยชัดเจนของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มย่อยที่จะต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา
- (3) ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน ต้องระบุจำนวนเงินที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่โจทก์ รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณในการชำระเงินให้สมาชิกกลุ่ม
- (4) จำนวนเงินรางวัลความเอาใจใส่โจทก์ตามมาตรา 222/37

¹²¹ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/37 วรรคท้าย

¹²²ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/37

(3) กรณีศาลพิพากษาให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สิน รวมทั้งให้จำเลยใช้เงินรวมอยู่ด้วย ให้อนุโลมใช้ตาม (1) และ (2)

นอกจากนี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยได้ หากมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลในกลุ่ม เพื่อให้สามารถคุ้มครองสมาชิกกลุ่มในแต่ละกลุ่มย่อย ที่ได้รับความเสียหายที่อาจแตกต่างกันไปให้ได้รับการชดเชยค่าเสียหาย และเกิดความยืดหยุ่นในการปรับใช้กฎหมาย ดังนั้น ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ศาลอาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการปฏิบัติตามคำพิพากษาโดยกำหนดไว้ในคำพิพากษาหรือจะกำหนดในภายหลังมีคำพิพากษาโดยทำเป็นคำสั่งก็ได้ และในระหว่างการบังคับคดี ศาลสามารถออกคำสั่งบังคับเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถบังคับและปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ตามที่เห็นสมควร¹²³

โดยเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว ศาลต้องแจ้งคำพิพากษาให้แก่สมาชิกกลุ่มทราบ โดยการประกาศคำพิพากษาในหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายอย่างน้อยหนึ่งฉบับเป็นเวลาสามวันติดต่อกัน รวมทั้งทางสื่อมวลชนอื่นหรือวิธีการอื่นใดเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร และส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบ และต้องแจ้งคำพิพากษาดังกล่าวให้อธิบดีกรมบังคับคดีทราบด้วย¹²⁴ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้

¹²³ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฯ มาตรา 222/38 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ให้ศาลมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการปฏิบัติตามคำพิพากษาโดยจะกำหนดไว้ในคำพิพากษา หรือโดยคำสั่งในภายหลังก็ได้ และในระหว่างการบังคับคดีให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งบังคับเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ตามที่เห็นสมควร”

¹²⁴ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฯ มาตรา 222/39 วรรคแรก บัญญัติว่า “ให้ศาลแจ้งคำพิพากษาให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง และให้แจ้งอธิบดีกรมบังคับคดีทราบด้วย”

3.6.1.5 การประนีประนอมยอมความ

ความแตกต่างของการถอนฟ้องกับการประนีประนอมยอมความ จะเห็นได้ว่าการประนีประนอมยอมความนั้นเป็นการประนีประนอมยอมความโดยการทำแทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมด จะทำได้ก็ต้องมีจำนวนสมาชิกกลุ่มที่แน่นอนแล้ว ดังนั้นจึงต้องกำหนดให้สมาชิกกลุ่มทำการคัดค้าน หรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลและสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล เพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบได้เมื่อพ้นระยะเวลาการแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/12 (6) เสียก่อน ส่วนการถอนฟ้องเป็นเรื่องที่เกิดช่วงเวลาใดก็ได้ หากเป็นกรณีการถอนฟ้องก่อนมีการประกาศให้สมาชิกกลุ่มทราบ ศาลก็สามารถอนุญาตให้ถอนฟ้องได้เลย โดยไม่ต้องแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบเพราะไม่กระทบถึงผลประโยชน์ที่ได้เสียของสมาชิกกลุ่มเลย แต่หากเป็นการถอนฟ้องหลังจากที่มีประกาศคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบแล้ว ก็ควรจะต้องมีการประกาศเรื่องการถอนคำฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบด้วย เนื่องจากสมาชิกกลุ่มสามารถไปฟ้องคดีเองได้ โดยจะฟ้องคดีแบบสามัญหรือฟ้องคดีแบบกลุ่มใหม่ก็ได้ และกรณีที่มีการถอนฟ้องหลังจากมีการประกาศคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบแล้วนั้น ถึงแม้จะยังไม่พ้นระยะเวลาที่กำหนดให้สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์จะขอออกจากกลุ่มได้ แต่การถอนฟ้องนั้นก็ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มพ้นจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องรอให้สิ้นระยะเวลาที่สมาชิกกลุ่มแสดงความประสงค์ออกจากการกลุ่มอีก¹²⁵

ตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/28¹²⁶ และตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/29¹²⁷ ได้กำหนดให้การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความต้องได้รับอนุญาตโดยศาล

¹²⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “เอกสารประกอบการพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), วาระที่ 2,” กุมภาพันธ์ 2548, หน้า 107.

¹²⁶ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฯ มาตรา 222/28 บัญญัติว่า “เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว โจทก์จะถอนคำฟ้องไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต

ในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การแล้ว ห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตโดยมิได้ฟังจำเลยก่อน

ในกรณีที่ได้มีการประกาศกับส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๑๒ แล้ว หากศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนคำฟ้อง ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อย

เท่านั้น และในกรณีที่ศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความกัน กำหนดให้โจทก์ต้องประกาศและส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบ ซึ่งในเรื่องของการถอนฟ้องนั้น ต้องให้ประกาศเพื่อเปิดโอกาสให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มมีสิทธิคัดค้าน และหากเป็นกรณีที่ขอถอนฟ้องภายหลังจำเลยได้ยื่นคำให้การแล้ว ห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตก่อนโดยไม่ได้ฟังจำเลย และกำหนดให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการประนีประนอมยอมความแสดงความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้

สรุป การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินคดีของโจทก์เป็นการดำเนินคดีแทนกลุ่มบุคคลซึ่งต้องผูกพันตามคำพิพากษา ดังนั้น เมื่อศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ห้ามไม่ให้โจทก์ถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความกัน เว้นแต่ศาลจะอนุญาต และการให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มในการส่งคำคัดค้านในกรณีการถอนฟ้องหรือการแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มในกรณีการ

กว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล และสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลเพื่อแจ้งเรื่องการถอนฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๒๒/๑๒ วรรคหนึ่ง

ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลตามวรรคสามโดยไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นนั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ถอนคำฟ้อง”

¹²⁷ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฯ มาตรา 222/29 บัญญัติว่า “เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตาม มาตรา ๒๒๒/๑๒ (๖) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน ในประเด็นแห่งคดี ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล และสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล เพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน ในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๒๒/๑๒ วรรคหนึ่ง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้ว ให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มรายที่แจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มและมีได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต

ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลตามวรรคหนึ่งโดยไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นนั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี”

ประนีประนอมยอมความนั้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักอำนาจฟ้องคดีที่ให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์ในสิทธิตามกฎหมายของตนเอง และสอดคล้องกับหลักการโต้แย้งต่อสู้คดีหรือหลักฟังความสองฝ่าย นอกจากนี้การที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้อนุญาตให้ดำเนินการถอนฟ้องและประนีประนอมยอมความ เนื่องจากป้องกันการกระทำที่ไม่สุจริตของผู้แทนกลุ่ม และการจัดส่งคำบอกกล่าวจะช่วยรักษาสิทธิให้แก่สมาชิกกลุ่มซึ่งต้องผูกพันตามคำพิพากษา

โดยสรุปแล้ว การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในแต่ละประเทศจะมีรูปแบบและเงื่อนไขในการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย สภาพสังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ โดยที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นการดำเนินคดีรูปแบบใหม่ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายประเภทที่ไม่มีความสามารถฟ้องคดีด้วยตนเองได้ รวมถึงผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจำนวนเพียงเล็กน้อยให้เข้าสู่กระบวนการทางยุติธรรมมากขึ้น เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่รองรับการดำเนินที่มีผู้เสียหายจำนวนมากที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลเพียงครั้งเดียว ถือเป็นกระบวนการพิจารณาคดีที่ช่วยให้การตัดสินคดีมีความสะดวกหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดี ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายแก่ศาลและคู่ความ ส่งผลให้เป็นการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาล ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยกำลังดำเนินการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดครั้งสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

วิเคราะห์การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้กับคดีแรงงาน

เนื่องจากในสภาพสังคมปัจจุบันที่ต้องประสบกับปัญหาสถานะทางเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อทำให้สถานประกอบการบางแห่งไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ ต้องเลิกกิจการหรือสถานประกอบการบางแห่งอาจใช้วิธีลดค่าใช้จ่ายต่างๆ ซึ่งรวมถึงต้นทุนทางด้านแรงงานด้วยนั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านแรงงานอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการเลิกจ้างลูกจ้างจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน ไม่มีงานทำ หรือ ในกรณีที่นายจ้างปรับลดค่าใช้จ่ายต่างๆหากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานก็จะทำให้เกิดปัญหาข้อพิพาทแรงงานที่ต้องนำคดีมาสู่ศาล หรือการที่นายจ้างใช้อำนาจในการเอาเปรียบลูกจ้างทำให้เกิดปัญหาด้านการแรงงานสัมพันธ์ รวมถึงปัญหาความปลอดภัยและอันตรายจากการทำงานจากการที่นายจ้างลดค่าใช้จ่ายในด้านมาตรการในการรักษาความปลอดภัยในการทำงานส่งผลให้ลูกจ้างมีโอกาสได้รับอันตรายจากการทำงานมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่จะเป็นการเลิกกิจการ การลดค่าใช้จ่ายต่างๆของสถานประกอบการอันก่อให้เกิดปัญหาด้านการคุ้มครองแรงงาน ปัญหาแรงงานสัมพันธ์ และปัญหาความปลอดภัยในการทำงานก่อให้เกิดผลกระทบต่อลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ใช้แรงงานจำนวนมากประกอบกับความไม่เท่าเทียมกันในสถานภาพของผู้ใช้แรงงานกับนายจ้างผู้ประกอบการที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าลูกจ้าง รวมถึงมีอำนาจในการจ้างแรงงานเหนือกว่าลูกจ้างซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา ดังนั้น เมื่อเกิดมีการกระทบสิทธิเกิดขึ้นอันก่อให้เกิดความเสียหายและไม่เป็นธรรม จึงทำให้ลูกจ้างจำนวนมากต้องนำคดีไปสู่ศาลแรงงานเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆที่จะได้รับการเยียวยาตามกฎหมาย ซึ่งในบางกรณีความเสียหายก็เกิดขึ้นจากสถานการณ์เดียวกันหรือเกิดจากการกระทำของบุคคลคนเดียวกัน อันก่อให้เกิดความเสียหายหรือกระทบสิทธิของลูกจ้างหลายคน การที่จะให้ลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมากแต่ละคนนำคดีมาฟ้องร้องเป็นคดีแยกต่างหากจากกัน หรือร่วมกันฟ้องคดีโดยเป็นโจทก์ร่วม ย่อมทำให้เกิดปัญหาการเพิ่มขึ้นของปริมาณคดีในศาลแรงงานจำนวนมาก นอกจากนี้การดำเนินคดีในศาลแรงงานด้วยเรื่องเดียวกัน ยังทำให้เกิดการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำๆในลักษณะเดียวกันหลายครั้งโดยไม่จำเป็น แม้ว่าจะมีการแก้ปัญหาด้วยการที่ศาลสั่งให้รวมการพิจารณาคดี แต่ยังมีข้อจำกัดที่จะต้องให้ผู้ได้รับความเสียหายฟ้องคดีเข้ามาเองก่อนจึงจะสั่งรวมการพิจารณาได้ และการที่จะให้ผู้ได้รับความเสียหายทุกรายเข้ามาในคดี อาจทำให้เกิดความไม่สะดวก และเกิดความ

ยุ่งยากในการพิจารณาคดี รวมถึงในบางกรณีความเสียหายที่แต่ละคนได้รับอาจจะมีจำนวนไม่มากนักทำให้รู้สึกว่าจะไม่คุ้มค่ากับการที่จะต้องเสียเวลามาศาล หรือค่าใช้จ่ายเพื่อฟ้องคดี ซึ่งจากการที่ได้ศึกษาในบทที่ 2 เกี่ยวกับการดำเนินคดีแรงงานในศาลแรงงานในกรณีที่มีโจทก์ผู้ต้องเสียหายจำนวนมาก ในเรื่องของอำนาจในการฟ้องคดีโดยผู้แทนในการดำเนินคดีแรงงาน หลักในการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานและในเรื่องผลของคำพิพากษา ประกอบกับสภาพปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินคดีแรงงานในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่ารัฐจะได้เข้ามาคุ้มครองผู้ใช้แรงงานไม่ให้ถูกเอาเปรียบโดยการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อมุ่งหมายในการให้ความคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เช่น กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายเงินทดแทน กฎหมายประกันสังคม กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ และกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของลูกจ้างผู้ใช้แรงงานไม่ให้ถูกเอาเปรียบโดยการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำที่นายจ้างต้องปฏิบัติตาม ลูกจ้าง รวมถึงให้อำนาจแก่หน่วยงานของรัฐ องค์กรตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นในการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนผู้เสียหายในกรณีที่ผู้ต้องเสียหายร้องขอ หรือยินยอมให้ดำเนินคดีแทน แต่อย่างไรก็ตามการที่ผู้เสียหายที่ถูกได้แจ้งสิทธิตามกฎหมายต้องเป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องเข้ามาในคดีก่อน ทำให้มีคดีขึ้นสู่ศาลแรงงานเป็นจำนวนมาก ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ซ้ำซ้อน สิ้นเปลืองทั้งค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เวลาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดี รวมถึงอาจมีผลทำให้เกิดความแตกต่างกันในผลของคำพิพากษาในแต่ละคดีได้ หากมีการแยกกันดำเนินคดี โดยจะเห็นได้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในปัจจุบันที่เป็นการดำเนินคดีที่มีผู้เกี่ยวข้องซึ่งอาจจะเป็นผู้เสียหายหรือหรือผู้ที่มีส่วนได้เสียในคดีที่มีจำนวนมากโดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาสำหรับกรณีดังกล่าว ไม่ว่าจะการฟ้องเป็นโจทก์ร่วมกัน หรือมอบอำนาจให้ฟ้องคดีแทน หรือการแยกกันฟ้องแต่ละคน ไม่อาจตอบสนองต่อการคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายต่อลักษณะของคดีแรงงานที่ประกอบไปด้วยคู่ความหลายฝ่ายหลายคนที่มีจำนวนมากขึ้นที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างเพียงพอ จึงทำให้ไม่สามารถเยียวยาสิทธิของผู้ได้รับความเสียหายได้อย่างทั่วถึง และจากการที่ศึกษามาแล้วในบทที่ 3 ถึงรูปแบบกระบวนการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) ซึ่งเป็นการปรับปรุงการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่งในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก อันเป็นการช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศต่างๆ ที่ได้กำหนดให้เอกชน (ผู้แทนในการดำเนินคดี) สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งได้ โดยมีการกำหนดให้เอกชนผู้ต้องเสียหายฟ้องร้องดำเนินคดีแทนผู้เสียหายอื่นที่ได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกัน เพื่อให้ประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มผู้เสียหายได้รับการเยียวยาได้อย่างสะดวก ประหยัด รวดเร็วและเป็นธรรมยิ่งกว่าการดำเนินคดีแพ่ง

โดยทั่วไป โดยมีมาตรการทางกฎหมายที่กำกับดูแลการดำเนินคดีแทนของผู้แทนกลุ่ม ซึ่งผลของคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติของกฎหมาย ถือเป็นกรดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งประเภทหนึ่งที่มีขึ้นเพื่อความสะดวก ประหยัด รวดเร็ว และเป็นการลดค่าใช้จ่ายและจำนวนปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาล อันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม

4.1 รูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เหมาะสมแก่การนำมาปรับใช้กับคดีแรงงานของไทย

กฎหมายแรงงานพัฒนามาจากกฎหมายส่วนแพ่งเกี่ยวกับการจ้างแรงงาน ซึ่งเป็นเรื่องทางแพ่ง กล่าวคือ เป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกัน ส่วนกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานสัมพันธ์ และกฎหมายเกี่ยวกับศาลแรงงาน เป็นเรื่องที่ทำให้อำนาจหน่วยงานของรัฐเข้าแทรกแซงนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนในฐานะเป็นฝ่ายควบคุมและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองประโยชน์ร่วมกันของสังคม เป็นการพัฒนามาจากนิติสัมพันธ์ส่วนบุคคลจนกลายเป็นสาธารณประโยชน์

กล่าวโดยสรุป คดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป คือ

1) คดีแรงงาน เป็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน หรือเกี่ยวกับสิทธิของนายจ้างและลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งข้อขัดแย้งดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสิทธิหรือผลประโยชน์ต่างๆเกิดจากบุคคล 2 ฝ่ายที่มีฐานะที่ไม่เสมอภาคกัน เนื่องจากนายจ้างเป็นผู้มีฐานะได้เปรียบทางเศรษฐกิจมากกว่าลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีอำนาจในการต่อรองกับนายจ้าง ทำให้นายจ้างทำสัญญาจ้างแรงงานในรูปแบบที่ไม่เป็นธรรมกับลูกจ้าง รวมถึงการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้าง ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการคุ้มครองแรงงาน และปัญหาการแรงงานสัมพันธ์ตามมา ซึ่งหากตกลงกันไม่ได้ก็จะกลายเป็นปัญหาที่ก่อความไม่สงบในสังคม

2) ในการพิจารณาคดีแรงงานจำเป็นต้องมีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแรงงานที่แตกต่างจากกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่งโดยทั่วไป เพื่อความสะดวก ประหยัด รวดเร็ว และเป็นธรรม และต้องกระทำการพิจารณาโดยผู้พิพากษา ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาแรงงาน ร่วมกับผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง เพราะเหตุว่าคดีแรงงานเป็นคดีที่มีความละเอียดอ่อนและความเสียหายที่เกิดขึ้นกระทบต่อการดำรงชีพและคุณภาพชีวิตของฝ่ายลูกจ้าง (ผู้ใช้แรงงาน) รวมถึงครอบครัวของลูกจ้าง ซึ่งถือเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ รวมทั้งกระทบกับการประกอบกิจการของฝ่ายนายจ้างด้วย

3) เมื่อพิจารณาลักษณะของคดีแรงงานแล้ว จะเห็นได้ว่าข้อเท็จจริงแห่งคดีเหล่านี้มีลักษณะร่วมกัน คือ มีผู้เสียหายจำนวนมาก ข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกัน ประเด็นข้อพิพาทเหมือนกัน พยานหลักฐานชุดเดียวกัน ซึ่งลูกจ้างที่ได้รับความเสียหายนั้นมีฐานะด้อยกว่าไม่มีอำนาจในการต่อรองกับนายจ้าง รวมถึงไม่มีความสามารถในการเข้าสู่พยานหลักฐาน เมื่อเกิดมีข้อพิพาทซึ่งตกลงกันไม่ได้ และเหตุดังกล่าวเป็นการโต้แย้งสิทธิอันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ซึ่งต้องนำคดีมาสู่ศาลแรงงานอันเป็นศาลชำนาญพิเศษที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานโดยเฉพาะ

4) เนื่องจากคดีแรงงานถือได้ว่าเป็นคดีที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ ส่งผลกระทบแก่ผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม รวมถึงกระทบกับเศรษฐกิจของประเทศ รัฐมีหน้าที่ต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกอย่างรวดเร็วและเท่าเทียม

โดยจะเห็นได้ว่า ข้อพิพาทแรงงานที่จะนำมาสู่ศาลแรงงานนั้นล้วนแต่เป็นคดีแพ่ง (มาตรา 8 วรรคหนึ่ง) การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานจึงจำเป็นต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแรงงานโดยเฉพาะ กล่าวคือ ศาลแรงงานมีหลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 แต่ถึงแม้จะได้บัญญัติหลักในการดำเนินกระบวนการในการพิจารณาคดีไว้แล้วก็ตาม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ก็ไม่ได้บัญญัติให้ครอบคลุมไว้ทุกเรื่อง ดังนั้นพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 จึงได้บัญญัติทางแก้ไข

เรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา 31 ของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ว่า “ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้โดยอนุโลม” ซึ่งหมายความว่า ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในเรื่องใดที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ได้บัญญัติไว้แล้วก็ต้องนำบทบัญญัตินั้นๆมาใช้บังคับ เว้นแต่ไม่ได้บัญญัติไว้ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ซึ่งเมื่อพิจารณาการนำบทบัญญัติของกฎหมายมาปรับใช้ เมื่อเกิดมีข้อพิพาทแรงงานที่ตกลงกันไม่ได้อันเป็นเหตุให้มีการกระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลที่กฎหมายรับรองก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลจำนวนมาก ทำให้ต้องมีการฟ้องดำเนินคดีหลายคดีจากเหตุการณ์เดียวกัน และในบางครั้ง ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้ใช้แรงงานในบางกรณีเกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ทรัพย์สินโดยความเสียหายดังกล่าวอาจสะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวซึ่งมีความยุ่งยากในการพิสูจน์ ความเสียหาย รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงพยานหลักฐานของผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีความรู้ ความสามารถอย่างเพียงพอ เป็นเรื่องยุ่งยากที่ทำให้ไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าการกระทำ ละเมิดสิทธิของผู้ใช้แรงงาน และการกระทำที่ผิดสัญญาจ้างแรงงานเกิดขึ้น ทำให้ลูกจ้างเป็น จำนวนมากไม่ได้รับความคุ้มครองตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและไม่ได้รับความเป็นธรรมจาก กระบวนการยุติธรรม สาเหตุดังกล่าวอาจเนื่องมาจากมีข้อจำกัดบางประการในการนำประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ดังนั้น กฎหมายแรงงานที่ดีที่จะอำนวยความสะดวกในการใช้สิทธิทางศาลให้แก่ผู้ใช้แรงงานจำนวนมากได้ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับ สภาพและสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมือง รวมถึงการทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหาย ทุกคนสามารถเข้าสู่กระบวนการทางยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคและทั่วถึง

ในต่างประเทศมีการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งกำหนดให้เอกชน หรือบุคคลที่มีส่วนได้เสียสามารถดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น ที่มีสิทธิอย่างเดียวกันในคดีที่มีประเด็น ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันกับตนได้ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำหลักการ ดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ได้กับคดีแพ่งทุกประเภทซึ่งรวมถึงนำมาใช้กับการดำเนินคดีแรงงานด้วย ซึ่งผลของการนำมาปรับใช้ดังกล่าวทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถให้ข้อสรุปหรือข้อยุติใน การเรียกร้อง โดยตัวแทนของกลุ่มทำหน้าที่แทนการตัดสินใจของกลุ่ม และมีผลผูกพันกับสมาชิกใน กลุ่มทั้งหมด ไม่ว่าจะการตัดสินใจนั้นจะได้รับการเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม ซึ่งในมุมมองของนายจ้างของ สหรัฐอเมริกานั้นจะกลัวการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพราะด้วยเหตุที่การฟ้องคดีที่เริ่มจากคนเพียงคน เดียวที่ไม่พอใจการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของนายจ้าง กระทำการฟ้องร้องดำเนินคดี แต่กลับ

กลายเป็นทำหน้าที่เป็นตัวแทนของลูกจ้างทุกคนที่ได้รับความเสียหายร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นหลายร้อย หลายพันคน ดังนั้น จึงมีผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวนมากสูงขึ้นเรื่อยๆ และมีแนวโน้มให้เกิดการฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มเรื่องการทำงานสูงชันด้วย ซึ่งประเภทของการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่มีการฟ้องร้องกันอยู่เป็นประจำ คือ การเรียกร้องของลูกจ้างในเรื่องของค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา (overtime) ที่ไม่ได้รับ รวมถึงการเลือกปฏิบัติเรื่องการทำงานภายใต้ Title VII of the Civil Rights of 1964, the Age Discrimination in Employment Act (ADEA) , the Fair Labor Standards Act (FLSA) , the Employee Retirement Income Security Act (ERISA) ซึ่งพบว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายเป็นจำนวนมากนี้นำไปสู่การดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพราะเหตุว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นในบุคคลแต่ละบุคคลรวมกันถือได้ว่าเป็นความเสียหายจำนวนมาก ซึ่งหากดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้วจะทำให้ได้รับความสนใจมากกว่าการฟ้องคดีของแต่ละบุคคลที่ดูธรรมดาๆ ไม่สำคัญ กลายเป็นว่าเมื่อรวมกลุ่มกันแล้วมีความน่าสนใจมากขึ้น¹

โดยทั่วไป ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องการฟ้องคดีร่วมกันที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก และการที่จะเข้าร่วมกันในคดีจะเป็นการไม่สะดวกในทางปฏิบัติหรือเป็นไปได้ยาก แต่ไม่ถึงขนาดเป็นไปได้ไม่ได้ ซึ่งเอกชนคนใดคนหนึ่งมีสิทธิขอให้ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มในสหรัฐอเมริกาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มได้ และต้องประกาศให้สมาชิกกลุ่มทราบถึงการฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าหากทราบว่าผู้เสียหายเป็นใครแต่ไม่แจ้งให้บุคคลนั้นทราบว่าศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ถือเป็นการดำเนินกระบวนการที่ขัดกับหลักความชอบธรรมตามกฎหมาย (due process) ประกอบกับหากใจทักที่ทราบว่าบุคคลใดเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว ใจทักมีหน้าที่ที่จะต้องแจ้งให้ศาลทราบเพื่อศาลจะได้ส่งคำบอกกล่าวไปยังบุคคลนั้นๆ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่มีความสำคัญ ส่วนการประกาศทางสื่ออื่นนั้นเป็นเพียงมาตรการเสริมเท่านั้น เพื่อที่จะให้ผู้เสียหายอื่นที่ใจทักไม่มีชื่อและที่อยู่สามารถรับทราบว่าศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นไปตามหลักความเป็นธรรม (Fair and Equitable) เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม การส่งคำบอกกล่าวถึงสมาชิกกลุ่มเป็นรายบุคคลมีความสำคัญ

¹ www.laborlawyers.com

มาก และในคำฟ้องของโจทก์นั้นก็ต่อกระบวนรายชื่อเท่าที่จะระบุได้เป็นบัญชีแนบท้ายด้วย² โดยจะเห็นได้ว่า การดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแบบกลุ่มสามารถทำให้เกิดการระงับข้อพิพาทได้ เนื่องจากผลประโยชน์ของนายจ้างผู้เป็นจำเลยถูกระงับจากการฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น เมื่อมีการฟ้องร้องคดีแบบกลุ่มเกิดขึ้นจึงทำให้นายจ้างผู้เป็นจำเลยและลูกจ้างจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายเกิดการตกลงประนีประนอมยอมความกันก่อนที่จะมีคำพิพากษา

จากที่กล่าวมา เห็นได้ว่า ในการปรับใช้หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มกับคดีแรงงานของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีหลัก 2 ประการสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มและการกระทำร่วมกันในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีตามกฎหมาย ที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินกระบวนพิจารณาที่ถูกใช้ในการดำเนินคดีสำหรับการพิจารณาคัดสินในเรื่องสิทธิและการบรรเทาวิฤทธิผลประโยชน์ของประชาชนหลายคน ซึ่งได้แก่ Rule 23 of the Federal Rules of Civil Procedure และ 29 U.S.C. มาตรา 216 (b) โดยกฎหมายสารบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับแรงงานของประเทศสหรัฐอเมริกาที่นำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ ได้แก่³

Laws Prohibiting Employment Discrimination การปฏิบัติที่เกิดขึ้นด้วยความไม่เท่าเทียมกันในการทำงานนั้นเป็นเรื่องที่ต้องห้ามตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา Federal Equal Employment Opportunity Laws ได้รวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องไว้หลายฉบับ เช่น Title VII of the Civil Rights Act of 1964 บัญญัติห้ามการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมในการทำงานจากการแบ่งเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา เพศ หรือสัญชาติ ไม่ว่าจะการปฏิบัติดังกล่าวจะเกิดจากความตั้งใจปฏิบัติหรือเกิดจากสิ่งที่ปฏิบัติต่อกันที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันต่อปัจเจกบุคคลในเรื่องนี้ และใน Equal Pay Act of 1963 (EPA) ซึ่งเป็นกฎหมายที่คุ้มครองผู้ชายและผู้หญิงในการทำงานที่เท่าเทียมกันในสถานที่เดียวกันจากการได้รับค่าจ้างที่แตกต่างกันจากพื้นฐานความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของเพศ

² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “เอกสารประกอบการพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), วาระที่ 2,” กุมภาพันธ์ 2548, หน้า 52-53.

³ วิจัย อริยะนันทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา : 2549), หน้า 42-43.

กฎหมาย Age Discrimination in Employment Act of 1967 (ADEA) ให้ความคุ้มครองบุคคลที่อายุเกินกว่า 40 ปี ในการทำงาน และที่น่าสนใจสำหรับกฎหมายฉบับนี้ คือเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (collective action) ในลักษณะเฉพาะโดยมิได้อาศัย Rule 23 ดังนั้นการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีลักษณะที่แตกต่างออกไป เช่น การที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต้องให้ได้ความว่าสมาชิกกลุ่มในแต่ละคนที่กล่าวอ้างว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันนั้น มีจุดเหมือนกัน (similarly situated) ที่เกี่ยวข้องว่าคำสั่ง นโยบาย หรือแผนที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมนั้นเป็นเรื่องเกิดขึ้นในครั้งเดียวกันหรือไม่ ทั้งพิจารณาถึงอายุของสมาชิก ตำแหน่งงาน สถานที่ทำงาน และการปฏิบัติที่ได้รับผลกระทบจากผู้บังคับบัญชาที่เป็นบุคคลคนเดียวกัน มีคำสั่งในคราวเดียวกันและด้วยเหตุผลเดียวกันหรือไม่ ทั้งนี้ไม่จำเป็นพิจารณาถึงจำนวนสมาชิก (numerosity) ลักษณะคดีที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเป็นเรื่องเดียวกัน (commonality) ข้อเรียกร้องประเภทเดียวกัน (typicality) และความสามารถของคู่ความ (adequacy) ตาม Rule 23 เพื่อจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ อีกทั้งการดำเนินคดีมีลักษณะของการกำหนดให้สมาชิกกลุ่มต้องขอเข้ามาในกลุ่ม (opt in) เพื่อที่จะได้สิทธิในคดีซึ่งกฎหมายให้อำนาจสมาชิกที่ขอเข้ามาในกลุ่มที่จะดำเนินการใดๆได้ประหนึ่งเป็นคู่ความคนหนึ่งแตกต่างจากสมาชิกกลุ่มใน Rule 23 ในเรื่องจากแจ้งการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (notification) ก็มีความแตกต่างออกไปเนื่องจากสมาชิกที่จะเข้ามาในกลุ่มต้องร้องขอเข้ามา ดังนั้นการแจ้งก็จะจำกัดเฉพาะสมาชิกที่ร้องขอเข้ามาในกลุ่มแล้วเท่านั้น

ใน Title I and Title V of the Americans with Disabilities Act of 1990 (ADA) ห้ามการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมในการทำงานระหว่างบุคคลที่มีคุณสมบัติแต่พิการ ไม่ว่าจะป็นหน่วยงานเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐ Civil Rights Act of 1991 กำหนดค่าเสียหายในกรณีของการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกันในการทำงานไว้ด้วย ทั้งนี้ตามกฎหมาย Title VII , ADA และ ADEA มีการกำหนดว่าการทำงานตามการว่าจ้างนั้นมีความหมายรวมถึง การรับเข้าทำงานหรือการให้ออกจากงาน การชดเชย การมอบหมายงาน การจัดหางาน การโยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การพักงาน การเรียกกลับเข้าทำงาน การโฆษณา งาน การสมัครงาน การทดสอบ การใช้เครื่องมือเครื่องมือมือของ ที่ทำงาน การทดลองงาน การฝึกอบรม ผลประโยชน์ข้างเคียงในการทำงาน ค่าจ้าง การลาออก การวางแผนงาน การลาพัก หรือข้อกำหนดและเงื่อนไขอื่นๆ ซึ่งในเรื่องของการการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมนี้ กฎหมายได้หมายรวมถึง การล่วงเกินต่อเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา เพศ ชาติกำเนิด ความพิการและอายุ การแก้แค้นต่อลูกจ้างต่อการที่ลูกจ้างได้ฟ้องร้อง ให้การในการสอบสวนหรือต่อต้านการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม การตัดสินใจทางด้านการบริหารที่อยู่บนรูปแบบหรือสมมติฐานของ

ความสามารถ อุปนิสัย หรือการทำงานของลูกจ้างแต่ละราย บนพื้นฐานของเพศ เชื้อชาติ อายุ ศาสนา หรือกลุ่มลัทธิ หรือความพิการของแต่ละบุคคล ซึ่งในการดำเนินคดีนั้น the U.S. Equal Employment Opportunity Commission (EEOC) จะเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องนี้ทั้งหมด แต่หากลูกจ้างจะดำเนินคดีโดยส่วนตัวเองก็อาจทำได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมาย ADA และ ADEA ระบุว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีลักษณะเป็นการต้องขอเข้าร่วมกลุ่ม (opt in) ซึ่งหมายความว่า สมาชิกกลุ่มต้องลงชื่อเข้าร่วมกันเป็นกลุ่มก่อนที่จะมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป ซึ่งลักษณะของการต้องขอเข้าร่วมเป็นกลุ่มนี้ทำให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพราะปรากฏว่ามีสัดส่วนผู้ร่วมลงชื่อเข้ากลุ่มเป็นจำนวนน้อย นอกจากนี้ การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะใช้ระบบ opt out กล่าวคือเป็นการที่เมื่อศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ผู้ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับลักษณะที่โจทก์ผู้แทนกลุ่มบรรยายมาในคำฟ้องก็ถือได้ว่าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติของกฎหมาย ซึ่งมีผลผูกพันตามคำพิพากษา นอกจากแสดงเจตนาขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการพิจารณาแบบใหม่ซึ่งมีขั้นตอนทางกฎหมายเพิ่มขึ้น จึงจะได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวคิดทางกฎหมายตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่...)พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ซึ่งเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้กับคดีแรงงาน เพื่อนำไปสู่แนวทางในการบังคับใช้การดำเนินคดีแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพให้สอดคล้อง กับความเป็นจริงโดยแบ่งเป็นเรื่องต่างๆดังต่อไปนี้

4.1.1 ผู้แทนโจทก์

แนวความคิดเดิม ผู้ที่จะได้รับประโยชน์หรือได้รับผลกระทบจากผลของการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะต้องเป็น “คู่ความ” ในคดีเท่านั้น เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นอันจำกัดที่กฎหมายกำหนด แต่รูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ให้บุคคลที่ถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่มอาจได้รับประโยชน์หรือผลกระทบจากการดำเนินคดีโดยไม่ถือว่าสมาชิกกลุ่มมีฐานะเป็น “คู่ความ” ทั้งนี้โดยอาศัยหลักของการให้มีผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่แทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมดซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาของผู้ที่ทำหน้าที่แทนนี้จะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทั้งหมด ไม่ว่าผลนั้นจะเป็นผลที่เป็นคุณหรือโทษ และไม่ว่าสมาชิกกลุ่มจะยินยอม จะรู้เห็นหรือรับทราบเกี่ยวกับการดำเนินคดีแทนตนนี้ในความเป็นจริงหรือไม่ ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง “แนวคิด (concept)” ครั้งสำคัญใน

กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของไทย⁴ ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกแก่บุคคลที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาความของศาลในครั้งเดียวกัน ดังนั้นในการกำหนดว่าบุคคลใดจะมีสิทธิเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพราะเหตุในการที่ต้องผูกพันตามคำพิพากษา จึงต้องมีการกำหนดมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มให้ได้รับความเป็นธรรม โดยวิเคราะห์ถึงความเป็นผู้เสียหายซึ่งมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มกับหลักการที่จะกำหนดให้บุคคลเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มว่าจะเลือกใช้หลักการใดจึงจะเหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

คดีแรงงาน เป็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งเป็นบุคคล 2 ฝ่ายที่มีฐานะที่ไม่เสมอภาคกัน เนื่องจากนายจ้างเป็นผู้มีฐานะได้เปรียบทางเศรษฐกิจมากกว่าลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีอำนาจในการต่อรองกับนายจ้าง เมื่อพิจารณากระบวนการวิธีพิจารณาคดีแรงงานในปัจจุบันของผู้แทนฟ้องคดี พบว่า โจทก์สามารถยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ หรือแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาลก็ได้ ซึ่งเป็นวิธีฟ้องที่ง่ายที่สุด การส่งรับฟ้องของศาลแรงงานนั้น เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่าอยู่ในเขตอำนาจของศาลแรงงานและอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแรงงานหรือไม่

ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งการบรรยายฟ้องนั้นจะต้องคำนึงถึงข้ออ้าง ข้อหาและคำขอบังคับ ทั้ง 3 อย่างจะต้องชัดเจนพอที่จะให้ฝ่ายตรงข้ามเข้าใจและต่อสู้คดีได้ด้วย และสิ่งทีละเลยไม่ได้คือ ข้อมูลอันก่อให้เกิดสิทธิเมื่อศาลแรงงานได้รับคำฟ้องหรือคำร้องเป็นหนังสือจากโจทก์หรือตามที่ศาลบันทึกรายการแห่งข้อหาไว้ ศาลจะต้องพิจารณาสั่งรับหรือไม่รับคำฟ้องหรือคำร้องนั้นๆ ให้ศาลแรงงานกำหนดวันเวลาในการพิจารณาคดีโดยเร็วและออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลตามกำหนด ในหมายนั้นได้จัดแจ้งรายการแห่งข้อหาและคำขอบังคับให้จำเลยทราบและให้ศาลแรงงานสั่งให้โจทก์มาศาลในวันเวลาดังกล่าวด้วย จำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือก่อนวันเวลาที่ศาลแรงงานนัดให้มาศาลก็ได้⁵ โดยโจทก์ผู้เสียหายอาจดำเนินการฟ้องคดีด้วยตัวเอง หรือหากโจทก์ไม่สะดวกที่จะมาศาลก็อาจใช้

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 166.

⁵ มาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน

วิธีการมอบอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ตามมาตรา 60 และการมอบอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน ตามมาตรา 36 ซึ่งเป็นเรื่องที่คุณความในคดีไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลยได้มอบอำนาจให้บุคคลอื่นเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีหรือดำเนินคดีแทน ซึ่งเกิดจากความสมัครใจของคุณความนั่นเอง ส่วนในกรณีที่ศาลเป็นผู้แต่งตั้งให้มีผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีตามมาตรา 35 วรรค 3 และวรรค 4 นั้นเป็นกรณีที่ศาลใช้ดุลพินิจถึงแม้ว่าคุณความจะไม่ประสงค์หรือไม่สมัครใจก็อาจมีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ได้ ประกอบกับในข้อกำหนดของศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีแรงงานที่ว่า ผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีมีอำนาจดำเนินการแทนโจทก์ทุกคนตั้งแต่เริ่มคดีหรือตั้งแต่ได้รับแต่งตั้งแล้วแต่กรณี และให้ถือว่าการกระทำของผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีดังกล่าวผูกพันโจทก์ทุกคน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ คือ ตั้งผู้แทนโจทก์หนึ่งคนหรือมากกว่านั้น เพื่อที่ว่าโจทก์ทั้งร้อยคนหรือสองร้อยคนหรือสามร้อยคนไม่ต้องมาที่ศาลพร้อมๆ กัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์เพราะถ้าหากโจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาจะเป็นเรื่องของการขาดนัด ถ้าผู้แทนโจทก์คนนั้นมาคนเดียวก็ถือว่าโจทก์ทุกคนมา แต่อยู่ในรูปแบบคดีนั้นก็ฟ้องในคดีเดียวกันไม่ได้ ก็เลยต้องให้แยกฟ้อง เมื่อผู้แทนโจทก์สามารถมาศาลได้ทุกครั้ง ก็สามารถมาดำเนินคดีในศาลแรงงานแทนโจทก์ทั้งหมดได้ อย่างไรก็ตาม การแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ก็มีข้อเสีย คือ โจทก์แต่ละคนเขามีผลประโยชน์แตกต่างกัน เช่น โจทก์ได้ค่าจ้างวันละ 200 บาทบ้าง ได้เงินเดือนเดือนละ 20,000 บาทบ้าง อย่างนี้ก็ต้องมาเบิกความทุกคนซึ่งเป็นเรื่องที่มีความลำบากมาก โจทก์ 200 คน มาสืบ 200 ปากก็จะวุ่นวาย ในกรณีเช่นนี้ผู้แทนโจทก์อนุโลมเอาว่าถ้าโจทก์เบิกความได้ทั้งหมดซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนโจทก์จะจำค่าจ้าง วันเข้าทำงาน ตำแหน่งงานของลูกจ้างคนอื่นซึ่งเป็นโจทก์ร่วมด้วยทั้ง 200 คนไม่ได้แน่ ในทางปฏิบัติจึงได้แก้ปัญหาดังกล่าวโดยการทำเป็นเอกสารท้ายฟ้องไว้ โดยมีรายชื่อโจทก์และมีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าเสียหายขึ้นเบิกความ โดยจะมีการเบิกความไปว่ารายละเอียดปรากฏตามเอกสารท้ายฟ้อง แต่อย่างไรก็ตามผู้เสียหายทั้ง 200 คนจะต้องมายื่นฟ้องต่อศาลก่อนจึงจะมีการตั้งผู้แทนโจทก์กันในภายหลัง ซึ่งถือเป็นการเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่าย ทั้งที่ค่าเสียหายที่จะได้รับอาจมีจำนวนไม่มาก อาจทำให้ค่าเสียหายที่ได้รับจากการชนะคดีไม่คุ้มกับที่ต้องเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายดังกล่าวได้

แต่ถ้าพิจารณาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว หากเข้าเงื่อนไขเบื้องต้นดังต่อไปนี้

- 1) จำนวนสมาชิกของกลุ่มมีเป็นจำนวนมาก (numerous) และการที่สมาชิกของกลุ่มจะเข้าร่วมกันในคดีนั้นเป็นไปได้ยาก
- 2) มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในกลุ่ม (common question to fact or law)
- 3) มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของคู่ความผู้แทนกลุ่มเป็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ประเภทเดียวกันกับของกลุ่ม (typical of claim or defenses)
- 4) คู่ความผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (fairly and adequately protect the interest)

สมาชิกของกลุ่มคนใดคนหนึ่งหรือมากกว่าอาจฟ้องคดีในฐานะคู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม (representative party) ในนามของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่มทั้งหมดได้โดยจะเห็นได้ว่ารูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเริ่มโดยการที่โจทก์ยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มพร้อมกับการเสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยผลของคำพิพากษาจะผูกพันกับสมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งเป็นการดำเนินคดีที่ยกเว้นหลักคำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความ (Res Judicata) กล่าวคือ การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีที่จำกัดไว้เฉพาะกรณีการฟ้องคดีที่ต้องได้รับอนุญาตจากศาล โดยผลของคำพิพากษาที่เกิดจากการดำเนินคดีมีผลขยายไปถึงสิทธิของบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี แต่มีฐานะเป็นเพียงสมาชิกกลุ่มเท่านั้น ซึ่งมีหลักการสำคัญ 4 ประการ ดังนี้⁶

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶จันทิมา เพียรเวช, “แนวคิดทั่วไปในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” เอกสารสรุปผลการสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม, วันที่ 17-18 กันยายน 2548, ณ โรงแรมเอเชีย พัทยา จังหวัดชลบุรี, (ัดสำเนา), หน้า 3.

1. ความเหมือน (Commonality) เป็นความเหมือนกันของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของตัวโจทก์เองและสมาชิกกลุ่ม

2. ผลของคำพิพากษาสมควรผูกพันบุคคลอื่นที่ไม่ได้เข้ามาในคดีโดยวิธีการแจ้งหรือการประกาศ (Notice) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของคดีและทราบถึงสิทธิของตน

3. การออกจากกลุ่ม (opt-out) ถึงแม้จะมีการกำหนดความหมายของผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกกลุ่มและจะต้องผูกพันตามคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มไว้แล้วก็ตาม แต่สมาชิกกลุ่มก็มีสิทธิแสดงเจตนาต่อศาลในการขอออกจากการเป็นสมาชิกโดยไม่ประสงค์จะผูกพันในคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มและต้องการที่จะฟ้องคดีด้วยตนเอง

4. โจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะทำหน้าที่เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมโดยศาลจะต้องคัดเลือกผู้ที่จะมาเป็นโจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์โดยละเอียดและรอบคอบ

เมื่อพิจารณาจากหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว แสดงให้เห็นถึง กลุ่มผู้เสียหายอื่นที่ได้รับการดำเนินคดีแทนในฐานะ “สมาชิกกลุ่ม” นั้นจะต้องเป็นบุคคลจำนวนมาก คนที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเกิดจากสถานการณ์เดียวกันหรือมีส่วนได้เสียร่วมกัน (common interest) ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้เกิดเหตุแห่งการฟ้องคดีอันเป็นเหตุร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม โดยข้อเรียกร้องของโจทก์ (ผู้เสียหายที่ดำเนินคดีแทนกลุ่มจะมีฐานะเป็น “ผู้แทนกลุ่ม” หรือ “คู่ความผู้แทน”) ต้องเป็นข้อเรียกร้องเช่นเดียวกันกับกลุ่มด้วย โดยในการฟ้องคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้แทนกลุ่มต้องบรรยายลักษณะกลุ่มให้มีความแน่นอน และสามารถที่จะระบุได้ว่าใครบ้างจะเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเมื่อศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว บุคคลที่มีคุณสมบัติตรงกับรายละเอียดที่โจทก์บรรยายลักษณะของกลุ่มในคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม บุคคลนั้นก็จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มในคดีโดยอัตโนมัติทั้งนี้เป็นไปตามผลของกฎหมาย เว้นแต่จะใช้สิทธิขอออกจากกลุ่มภายในเวลาที่ศาลกำหนด (opt-out) โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาข้อเรียกร้องของโจทก์ว่าเกิดจากเหตุการณ์หรือการกระทำเดียวกับที่ก่อให้เกิดข้อเรียกร้องของกลุ่มและตั้งอยู่บนข้อกฎหมายเดียวกันหรือไม่ ซึ่งศาลมีดุลพินิจที่จะกำหนดความเป็นปัญหาาร่วมกันของกลุ่มว่ามีปัญหา และในกรณีที่มีสมาชิกกลุ่มมีปัญหาที่เป็นปัญหาเฉพาะตัว เช่น ค่าเสียหายของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน กรณีนี้ไม่เป็นอุปสรรคที่จะถือว่ากลุ่มมีปัญหาาร่วมกัน

การกำหนดจำนวนสมาชิกของกลุ่มบุคคลนั้น จะเห็นได้ว่า มีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ จากที่ได้ศึกษามา พบว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา⁷นั้นกฎหมายไม่ได้กำหนดจำนวนสมาชิกไว้ในจำนวนที่แน่นอน แต่จะให้ศาลใช้ดุลพินิจว่าสมาชิกกลุ่มควรมีจำนวนเท่าใดโดยพิจารณาถึงปัจจัยอื่นๆประกอบ ส่วนประเทศแคนาดา กำหนดจำนวนสมาชิกไว้ว่าต้องมีตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และในประเทศออสเตรเลีย กำหนดว่าสมาชิกกลุ่มต้องมีจำนวนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป ส่วนของประเทศไทยนั้น เมื่อพิจารณาจากร่างมาตรา 222/1 ซึ่งได้ให้ความหมายของคำว่า “กลุ่มบุคคล” หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม และ “สมาชิกกลุ่ม” หมายความว่า ผู้ที่มีข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า ไม่ได้มีการกำหนดจำนวนสมาชิกกลุ่มว่าต้องมีจำนวนเท่าไร แต่ได้กำหนดถึงเงื่อนไขลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ต้อง “มีข้อเท็จจริงร่วมกัน” กล่าวคือ ข้อเท็จจริงที่มีร่วมกันนั้นก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องร่วมกันของกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง และ “มีหลักกฎหมายเดียวกัน” คือ มีสภาพแห่งข้อหาและข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาที่เหมือนกัน เช่น อาจเกิดจากการกระทำละเมิดหรือผิดสัญญาเหมือนกัน อันเป็นการจำกัดการดำเนินคดีแบบกลุ่มมากกว่าของประเทศอื่น เพราะตามร่างดังกล่าวสมาชิกกลุ่มต้องมีประเด็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน มีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งไม่ได้ ซึ่งจะมีผลทำให้คดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ในหลักการของกฎหมายต่างประเทศไม่อาจขออนุญาตจากศาลไทยได้ ทำให้คดีที่คล้ายกันอาจต้องฟ้องเป็นหลายคดีอยู่เช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ข้อดีของการจำกัดคดีไว้เช่นนี้ทำให้เกิดความแน่นอนของการใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการค่อยพัฒนาแนวทางปฏิบัติและสร้างความคุ้นเคยแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นแนวทางของการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไปในอนาคต⁷ นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าตามร่างพระราชบัญญัติฯของไทยไม่ได้กำหนดถึงจำนวนสมาชิกที่แน่นอน โดยจะเห็นได้จากตามมาตรา 222/9(3) ได้กำหนดเพียง “กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก...” ซึ่งถ้าระบุจำนวนสมาชิกที่แน่นอน อาจทำให้กฎหมายขาดความยืดหยุ่น ควรให้เป็นดุลพินิจของศาลในการพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาต เช่นเดียวกับกรณีการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีแรงงาน ซึ่งเป็นกรณีที่โจทก์หลายคนประสงค์จะฟ้องคดีหรือกำลังดำเนินคดีอยู่ในศาลแรงงาน เมื่อศาล

⁷วิชัย อริยะนันท์ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 68.

เห็นสมควรหรือเห็นมีความจำเป็น โจทก์อาจแต่งตั้งโจทก์เป็นผู้แทนในการดำเนินคดีได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับดุลพินิจศาลเช่นกัน

วิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะกระทำในรูปของกลุ่มบุคคลโดยแนวความคิดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ถือเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาที่ยอมรับให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิดำเนินคดีเพื่อตนเองและแทนบุคคลอื่นที่มีสิทธิอย่างเดียวกันภายใต้ข้อเท็จจริงและภายใต้หลักกฎหมายเดียวกัน โดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจ หรือให้ความยินยอมก่อนฟ้องคดี กล่าวคือ เป็นกรณีที่คุ้มครองผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายต่อบุคคลเป็นจำนวนมาก โดยสาเหตุของความเสียหายเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายเดียวกัน หรือเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์และสถานการณ์เดียวกัน โดยใช้ข้ออ้างหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน ประกอบกับพยานหลักฐานที่ใช้ในการดำเนินคดีก็เป็นพยานหลักฐานอย่างเดียวกัน ถือเป็นรูปแบบการฟ้องคดีที่กระทำโดยผู้แทนกลุ่ม อันเป็นประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแพ่งโดยรวมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ต้องเสียหายที่ไม่มีความสามารถในการฟ้องคดี หรือผู้ที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย ให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ อันเป็นกระบวนการพิจารณารูปแบบใหม่ที่ก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และเป็นธรรมยิ่งขึ้น ถ้าได้นำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้กับคดีแรงงานในศาลแรงงานน่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เนื่องจากหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแรงงาน เพราะเหตุว่าคดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะที่แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไปประกอบกับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศาลแรงงานนั้นเพื่อที่จะให้คดีแรงงานดำเนินไปได้ด้วยความสะดวกรวดเร็ว ประหยัด เสมอภาคและให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องยกเว้นขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่บัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลายกรณีด้วยกัน ซึ่งหากมีการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ จะเป็นการแก้ปัญหาข้างต้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากโจทก์แต่ละคนไม่จำเป็นต้องยื่นฟ้องเข้ามาในคดีก่อน และการพิสูจน์ถึงจำนวนค่าเสียหายของผู้เสียหายแต่ละคนก็จะมี การนำสืบกันในชั้นบังคับคดี ซึ่งก็เป็นเรื่องภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีไปแล้ว ดังนั้น ในการนำสืบถึงจำนวนค่าเสียหายตามหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงไม่เป็นภาระแก่ทั้งศาลและตัวแทนฟ้องคดีของกลุ่ม ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อคดีแรงงานเป็นอย่างยิ่ง โดยจะวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ที่จะนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้กับการดำเนินคดีแรงงานในศาลแรงงาน

เมื่อพิจารณาจากร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) จะเห็นได้ว่า ผู้ใช้แรงงานที่ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการนำหลักการการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งถือเป็นหลักเกณฑ์ทางกระบวนการพิจารณาความแบบใหม่ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาใช้ ผู้ใช้แรงงานเหล่านั้นต้องเป็นกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิเรียกร้องอันเกิดจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม (ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/1) กลุ่มบุคคลดังกล่าวจึงจะสามารถร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ดังนั้น เมื่อมีการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และเมื่อมีคำพิพากษา ผลของคำพิพากษาดังกล่าวจะมีผลผูกพันถึงกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มซึ่งไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เข้าดำเนินคดีด้วยตนเอง ถือได้ว่าเป็นการฟ้องคดีในรูปแบบใหม่ ซึ่งตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/5 ได้กำหนดให้คดีแรงงานเป็นคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งถ้ามีการนำเอาบทบัญญัติดังกล่าวมาปรับใช้กับคดีแรงงาน จะเป็นประโยชน์ต่อลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ใช้แรงงาน เพื่อเป็นการเยียวยาสิทธิในความเสียหายที่ลูกจ้างได้รับอันเกิดจากข้อเท็จจริงเดียวกันเป็นจำนวนมากอันเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้รับความสะดวกในการพิจารณาคดีที่เกิดจากสถานการณ์อย่างเดียวกัน ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันในกรณีที่มีคู่ความจำนวนมาก อันทำให้ศาลสามารถพิพากษาตัดสินคดีในประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเดียวกันให้เสร็จสิ้นในครั้งเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มอาจส่งผลให้เกิดทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อดี

ส่งผลให้ผู้ใช้งานเหล่านั้นสามารถเข้าสู่กระบวนการพิจารณาไปในคราวเดียวกันได้โดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจหรือให้ความยินยอมหรือตั้งผู้แทนโจทก์ให้ฟ้องคดี ทั้งนี้ ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ดังกล่าวได้มีมาตรการควบคุมการดำเนินคดีของผู้แทนกลุ่มและกำหนดให้ผู้แทนกลุ่ม ต้องรักษาผลประโยชน์อื่นๆ ของสมาชิกกลุ่มด้วย โดยโจทก์ผู้แทนต้องมีภาระหน้าที่ในการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นทางการและเป็นพรอตลอดกระบวนการพิจารณาความ เนื่องจากเป็นผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว โจทก์ผู้แทนต้องดำเนินคดีจนกว่าจะเสร็จสิ้นและมีคำพิพากษา เพื่อรักษาประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมด โดยโจทก์ผู้แทนต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายด้วย กล่าวคือ เป็นผู้มีชื่อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มซึ่งถือได้ว่าโจทก์ผู้แทนถือเป็นสมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง โดยมีความสามารถในการดำเนินคดีเพื่อรักษาประโยชน์ของสมาชิกคนอื่นได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ซึ่งถือได้ว่าผู้แทนโจทก์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเริ่มคดีมาสู่ศาล โดยเป็นการเพิ่มบทบาทของโจทก์ในการดำเนินคดี รวมถึงรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเพื่อการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม นอกจากนี้ คำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้าดำเนินคดีด้วยตนเองโดยผลทางกฎหมายโดยอัตโนมัติ ดังนั้น หากมีการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีแรงงาน จะทำให้ผู้ใช้งานที่ได้รับความเสียหาย ซึ่งถือเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการต่อรองกับนายจ้างน้อยเนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่านายจ้าง ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมง่ายขึ้นเพราะได้แก้ไขข้อขัดข้องทางวิธีพิจารณาต่างๆ อันเป็นการส่งเสริมให้บุคคลใช้สิทธิทางศาลมากขึ้น รวมถึงลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วย โดยเมื่อผู้ใช้งานรายใดรายหนึ่งฟ้องคดีแบบกลุ่มถือเป็นการทำแทนผู้ใช้งานที่มีสิทธิภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกับรายอื่นๆ ย่อมทำให้มีอำนาจต่อรองกับนายจ้างมากขึ้นด้วย

หลักการดังกล่าวนี้ได้เป็นที่ยอมรับในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับให้เอกชนทั่วไปสามารถเป็นผู้แทนคดีได้ โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนคดีไว้ในเงื่อนไขเบื้องต้นตาม Rule 23 (a) (3) ว่าด้วยข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของคู่ความผู้แทนเป็นข้อต่อสู้หรือข้อเรียกร้องประเภทเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม และ Rule 23 (a) (4) ว่าผู้แทนกลุ่มต้องสามารถป้องกันผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นทางการและเพียงพอ

โดยในประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยหากเป็นไปตามเงื่อนไขของหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในทางปฏิบัติแล้วเอกชนผู้ได้รับความเสียหายย่อมเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายอย่างเพียงพอ จึงต้องอาศัยทนายความเป็นผู้ดำเนินคดีให้ ตั้งแต่การกำหนดค่าเสียหาย การรวบรวมจำนวนผู้ได้รับความเสียหาย และพยานหลักฐานต่างๆ รวมถึงการออกค่าใช้จ่ายต่างๆ ตลอดกระบวนการพิจารณาคดี โดยมีเงินรางวัลทนายความที่ได้รับจากส่วนแบ่งตามผลของคำพิพากษาซึ่งเป็นแรงจูงใจในการดำเนินคดี ดังคำกล่าวที่ว่าสังคมอเมริกาขับเคลื่อนด้วยทนายความ

ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...)พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/6 ได้กำหนดวิธีการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม ว่าให้ยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดีของโจทก์ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีเฉพาะกรณีการฟ้องคดีแบบกลุ่มของฝ่ายโจทก์เท่านั้น เพราะเหตุว่าการเข้าสู่การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์เป็นผู้เริ่มคดีโดยทำคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มพร้อมกับคำฟ้อง ซึ่งในคำฟ้องในคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์ต้องบรรยายโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหาและค่าขอบังคับของตัวโจทก์อยู่แล้ว รวมทั้งคำขอให้ชำระหนี้เป็นเงินโดยชัดเจน เพราะโจทก์สามารถระบุจำนวนได้โดยชัดเจน แต่ในส่วนของสมาชิกกลุ่มนั้นโจทก์ไม่ต้องบรรยายระบุจำนวนสมาชิกกลุ่มที่ชัดเจน เนื่องจากอาจจะยังไม่ทราบจำนวนสมาชิกกลุ่มที่แน่นอน และค่าเสียหายของสมาชิกกลุ่มก็ไม่จำเป็นที่จะต้องบรรยายโดยระบุจำนวนที่แน่นอน เนื่องจากยังไม่อาจจะระบุจำนวนที่แน่นอนได้เช่นกัน

ประกอบกับเมื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ถือเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีเพียงโจทก์เป็นคู่ความในคดีเพื่อสมาชิกกลุ่มทุกคน ดังนั้นตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่...)พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/9(5) ของไทยก็ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้แทนโจทก์ไว้เพื่อเป็นมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีในฐานะสมาชิกกลุ่ม ว่าโจทก์ต้องแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม ที่สำคัญโจทก์ต้องแสดงความสามารถที่จะดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ เนื่องจากการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก

นอกจากนี้ ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ของไทย มาตรา 222/24 นั้น ได้อนุญาตให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเฉพาะเรื่องความเสียหายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสะดวกในการพิสูจน์เรื่องจำนวนค่าเสียหาย ยกตัวอย่างเช่น การแบ่งกลุ่มย่อยกรณีที่โรงงานปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ กล่าวคือ ในกรณีดังกล่าวจะสามารถแบ่งกลุ่มของผู้เสียหายออกเป็นกลุ่มย่อย ได้แก่ สมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากการใช้น้ำในการทำเกษตรกรรม สมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากการใช้น้ำเพื่อการบริโภค สมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากการใช้น้ำในการทำนา เป็นต้น ซึ่งการแบ่งกลุ่มย่อยนี้ก็เพื่อประโยชน์ในการคิดคำนวณค่าเสียหายของสมาชิกกลุ่มในแต่ละกลุ่มย่อยว่าควรจะได้รับค่าเสียหายเป็นจำนวนเท่าใดเท่านั้น^๖ แต่ในหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้มีการแบ่งย่อยได้ในทุกกรณีไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย หรือเรื่องค่าเสียหาย จึงเห็นได้ว่า ในกรณีที่มีความเสียหายที่แตกต่างกันหากมีการนำเอาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในการดำเนินคดีแรงงาน หากมีผู้แทนโจทก์ซึ่งเป็นผู้ยื่นฟ้องคดีเพียงคนเดียว ก็สามารถคุ้มครองถึงผู้ใช้แรงงานที่เสียหายคนอื่นที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน โดยอาจมีกลุ่มผู้เสียหายจำนวนหลายกลุ่มแยกย่อยออกไปอีกก็ได้

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๖สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” สรุปผลการสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ระหว่างวันที่ 17-18 กันยายน 2548 ณ โรงเรียนเอเชีย พัทยา จังหวัดชลบุรี

ข้อเสีย

เนื่องจากสมาชิกกลุ่มต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาที่ตนไม่ได้เป็นคู่ความและไม่ได้ให้ความยินยอมหรือมอบอำนาจให้โจทก์เป็นผู้ดำเนินคดีแทนตน ประเด็นปัญหา คือ โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนในการฟ้องดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น อาจดำเนินคดีโดยไม่สุจริตโดยการให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นเครื่องมือในการทำลายชื่อเสียง ส่งผลเสียแก่การประกอบกิจการของจำเลย หรือโจทก์อาจร่วมมือกับจำเลยในการตกลงประนีประนอมกันในทางที่เสียเปรียบและส่งผลเสียแก่ประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มได้

แต่อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวนี้ ปรากฏว่าตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ได้กำหนดสิทธิในการตรวจสอบคุณสมบัติความสามารถของโจทก์ผู้แทนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และคุ้มครองสิทธิแก่สมาชิกกลุ่ม โดยตามสิทธิที่กฎหมายให้ไว้ สมาชิกกลุ่มมีสิทธิที่จะตรวจสอบและคัดค้านการทำงานของ “โจทก์ผู้แทน” ที่ตนไม่แต่งตั้งได้ เพื่อจะได้ทราบรายละเอียดและประเมินผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น และประกอบการพิจารณาว่าจะอยู่ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่⁹

การดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นรูปแบบของการดำเนินคดีที่ใช้เฉพาะกับคดีแพ่งเท่านั้น โดยวิธีการดำเนินคดีจะกระทำในรูปของกลุ่มบุคคล เป็นระบบที่ให้เอกชนดำเนินคดีแทนผู้เสียหาย ดังนั้นจึงมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า คดีแรงงานถือเป็นคดีที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลจำนวนมาก บางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของผู้ใช้แรงงานจำนวนมากด้วย ทำให้ปัญหาทางด้านแรงงานเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นกรณีที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะและความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วย ดังนั้น ในคดีแรงงานจะยินยอมให้เอกชนดำเนินการในฐานะผู้แทนกลุ่มได้หรือไม่ กรณีเกิดความเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม จะเห็นได้ว่า หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 35 วรรคสาม ประกอบกับข้อกำหนดของศาลแรงงานว่าด้วย การแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ ผู้เขียนเห็นว่าเจตนารมณ์ของบทบัญญัติทั้งสองเป็นการยืนยันแนวความคิดที่ว่าเอกชนสามารถเป็นผู้แทนกลุ่ม

⁹ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/14 (2)

ได้ โดยความมุ่งหมายเพื่อความสะดวกในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของทั้งศาลและผู้ได้รับความเสียหายทั้งหมด

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากไม่มีกฎหมายใดกำหนดถึงคุณสมบัติของผู้แทนว่าจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร ทำให้ไม่มีความมั่นใจว่าผู้แทนในการดำเนินคดีจะรักษาผลประโยชน์ของผู้อื่นได้เพียงพอหรือไม่ ประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้หากพิจารณาจากพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม) กำหนดให้ ม.222/9 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้แทนโจทก์ไว้ว่า โจทก์ต้องแสดงให้เห็นว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ มีส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยโจทก์รวมถึงนายความของกลุ่มสามารถดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายที่มีลักษณะเดียวกันกับโจทก์ได้ นอกจากนี้โจทก์ยังต้องแสดงให้เห็นว่าลักษณะเฉพาะตามที่โจทก์กำหนดที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลมีความชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด โดยโจทก์อาจจะกำหนดลักษณะเฉพาะของกลุ่มที่แคบลงมาโดยไม่ประสงค์จะฟ้องคดีให้กับผู้เสียหายทุกคน ซึ่งลักษณะเฉพาะดังกล่าวนี้โจทก์จะต้องกำหนดชัดเจน เพื่อที่ศาลจะได้ทราบลักษณะความเป็นกลุ่มว่ามีขอบเขตเพียงใด และผู้เสียหายรายใดที่จะถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายได้กำหนดให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มในการแสดงเจตนาที่จะอยู่ในกลุ่มหรือไม่ เพราะเหตุว่าหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักการเฉพาะที่กำหนดให้คำพิพากษามีผลผูกพันถึงผู้เสียหายอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก และไม่ใช้คู่ความในคดี ฉะนั้น การที่จะกำหนดว่าบุคคลใดเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดว่าบุคคลใดบ้างจะต้องผูกพันโดยผลของคำพิพากษา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มนั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 หลักที่สำคัญ กล่าวคือ ประการแรกหลักการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง เพื่อขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือที่เรียกว่า หลักการ Opt-in เป็นการที่ผู้ดำเนินคดีแทนต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินคดีแทนได้ รวมถึงสมาชิกกลุ่มต้องแสดงเจตนาเข้าร่วมในกลุ่มเพื่อให้ผูกพันโดยผลของคำพิพากษา ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลักการนี้ทำให้กลุ่มมีความชัดเจน และไม่มีปัญหาการโต้เถียงในเรื่องผลของคำพิพากษาผูกพันบุคคลภายนอก ถือได้ว่าไม่มีผลกระทบต่อความประสงค์ของคุณความในการดำเนินคดี เพราะถือว่าสมาชิกกลุ่มเป็นผู้ที่สมัครใจเข้ามารับผลของคำพิพากษาเอง แต่หลักการนี้ยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างทั่วถึง และอีกประการหนึ่งการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยผลของกฎหมาย หรือที่เรียกว่าหลักการ opt - out นี้ ส่งผลให้เป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติทันทีที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมให้ดำเนินคดีแทน และหากไม่ประสงค์จะผูกพัน

ในคดี ก็ต้องแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม หลักการนี้จึงถูกมองว่าเป็นการกระทบต่อเรื่องความเป็นอิสระของผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายในการดำเนินคดี เนื่องจากบุคคลที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มเท่านั้นที่จะถูกผูกพันตามคำพิพากษา ดังนั้นผู้เสียหายบางคนอาจเสียสิทธิในการดำเนินคดีด้วยตนเองหากไม่ทราบว่ามี การดำเนินคดีแบบกลุ่ม เท่ากับมีผลเป็นการฝ่าฝืนต่อหลักฟังความสองฝ่ายเนื่องจากผู้ที่ได้รับความเสียหายซึ่งถือว่าเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายไม่มีโอกาสที่จะโต้แย้งหรือรักษาสิทธิของตนในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ อีกทั้งหลักการดังกล่าวเป็นการสร้างภาระให้กับบุคคลที่ไม่ประสงค์จะผูกพันในคดีที่จะต้องแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม ซึ่งประเด็นปัญหานี้ 'Louis Bore' ซึ่งเป็นทนายความชาวฝรั่งเศส ได้ให้ข้อสังเกตว่า หากพิจารณาในทางปฏิบัติแล้ว สิทธิของผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมักจะมีจำนวนทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อยมากเสียจนกระทั่งผู้ทรงสิทธิคงจะไม่ฟ้องคดีด้วยตนเอง ในกรณีของเรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงอาจจะถูกจำกัดเรื่องสิทธิตามหลักฟังความสองฝ่ายได้ และข้อเสียดังกล่าว อาจถูกทดแทนได้จากบทบาทของศาลที่มีลักษณะเป็นผู้ดูแลปกป้องส่วนได้เสียของสมาชิกกลุ่ม โดยศาลจะมีบทบาทมากกว่าในการดำเนินคดี¹⁰ และเมื่อพิจารณาจากร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่...)พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) จะเห็นได้ว่า มาตรา 222/13 กำหนดว่าหากสมาชิกกลุ่มที่ไม่ประสงค์จะผูกพันตามคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่ม ก็มีสิทธิที่จะแสดงความประสงค์ขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยการแจ้งความประสงค์ต่อศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด มีผลทำให้สมาชิกดังกล่าวไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ได้แจ้งความประสงค์นั้นต่อศาล จะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์ของร่างดังกล่าวประสงค์ให้ใช้รูปแบบการแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-out) อันส่งผลให้ผู้เสียหายมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติตามผลของกฎหมายนั้นทันที และได้รับผลประโยชน์จากคำพิพากษาโดยไม่ต้องแสดงความประสงค์แต่อย่างใดเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ต้องการคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากให้ได้รับการเยียวยารสิทธิโดยผลของคำพิพากษาเพียงครั้งเดียว อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่ด้อยโอกาสไม่สามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายเอง หรือได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยไม่คุ้มค่ากับการดำเนินคดีเอง ซึ่งตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่...)พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ได้กำหนดให้บทบาทแก่ศาลในการใช้ดุลพินิจที่จะมี

¹⁰ สมศักดิ์ นวตระกูลพิสุทธิ์, “คำชี้แจงของฝ่ายเลขานุการ เรื่องพัฒนาการของกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศฝรั่งเศส” (อัดสำเนา)

คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยมีมาตรการทางกฎหมายที่ป้องกันและเยียวยาการที่สมาชิกต้องผูกพันในผลของคำพิพากษา ดังต่อไปนี้

- 1) การเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มสามารถขอลงตัวจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ หรือที่เรียกว่า (opt-out) ไม่ว่าจะเป็นในช่วงเริ่มต้นคดีหรือเมื่อจะมีการทำสัญญาประนีประนอม
- 2) การกำหนดให้ต้องมีการแจ้งหรือบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบสิทธิของตนโดยเฉพาะเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่สำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดี
- 3) การกำกับและตรวจสอบโดยศาลที่จะต้องคอยสอดส่องการดำเนินการต่างๆ โดยเฉพาะการดำเนินกระบวนการพิจารณาของโจทก์และทนายความโจทก์ รวมทั้งความเหมาะสมในการทำหน้าที่เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดด้วย

นอกจากนี้ในกรณีที่สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ขอลอกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายหลังจากระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้ สมาชิกกลุ่มจำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อสมาชิกกลุ่มออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว ก็มีสิทธิที่จะไปฟ้องคดีสามัญของตนเองได้ แต่จะเป็นการฟ้องคดีแบบกลุ่มอีกไม่ได้เพราะจะเป็นการฟ้องซ้อน และสมาชิกกลุ่มที่ขอ opt - out ไปแล้วจะขอร้องสอดหรือขอเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมในคดีแบบกลุ่มอีกไม่ได้

สำหรับกรณีที่เป็นการยื่นฟ้องคดีแรงงานโดยการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยสหภาพแรงงานนั้น เนื่องจากสหภาพแรงงานสามารถเป็นตัวแทนฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้อยู่แล้ว เพียงแต่ผู้เสียหายจะต้องมีการมอบอำนาจให้เป็นผู้ฟ้องคดีแทนเสียก่อน ซึ่งการต้องมอบอำนาจดังกล่าวย่อมถือเป็นภาระแก่ผู้เสียหายหากนำมาเปรียบเทียบกับ วิธีการ opt-out ตามหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องมอบอำนาจให้กับผู้แทนฟ้องคดี ดังนั้น ในการยื่นฟ้องคดีแรงงานที่มีสหภาพแรงงานเป็นผู้ฟ้องคดีแทน จึงย่อมต้องถือว่าสหภาพแรงงานเป็นผู้แทนฟ้องคดีตามความหมายในนี้ด้วย

4.1.2 บทบาทของทนายความ

เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศนั้น ทนายความของกลุ่มจะมีหน้าที่เพื่อรักษาประโยชน์ของกลุ่มทั้งหมดตลอดเวลา กล่าวคือ รักษาผลประโยชน์แทนโจทก์และของสมาชิกกลุ่มทุกคน โดยทนายความต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการเตรียมคดี รวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกระบวนการพิจารณา และต้องมีความพร้อมในด้านการสำรองค่าใช้จ่ายต่างๆ ซึ่งประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณา จะเห็นได้ว่า ในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแรงงานของไทย ตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 กำหนดให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลแรงงานมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามความเห็นสมควร รวมถึงในการสืบพยาน โดยศาลแรงงานจะเป็นผู้ซักถามพยานเอง ความเป็นทนายความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแรงงาน กล่าวคือ ในคดีแรงงานนั้น ทนายความจะมีบทบาทก็ต่อเมื่อศาลอนุญาต ดังนั้นในคดีแรงงานถึงแม้ว่าทนายความจะเป็นผู้ที่ไม่ค่อยมีบทบาทเท่าใดนักแต่ในความเป็นจริงของการดำเนินคดีแรงงานก็คงปฏิเสธไม่ได้ที่จะต้องมีการเข้ามาดำเนินคดี โดยจะเห็นได้ว่าในกฎหมายแรงงานก็ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2540 มาตรา 8 ว่าให้รัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เพื่อมีอำนาจฟ้องคดีหรือแก้ต่างคดีแรงงานให้แก่ลูกจ้างหรือทายาทโดยธรรมของลูกจ้างซึ่งถึงแก่ความตาย

ถึงแม้ว่าในคดีแรงงานไม่จำเป็นต้องมีทนายความเนื่องจากทางศาลแรงงานมีนิติกรที่ช่วยเหลือในเรื่องการดำเนินคดีอยู่แล้วประกอบกับตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ได้ให้อำนาจศาลแรงงานในการที่ขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้อยู่แล้ว แต่การดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มนั้นถือได้ว่าทนายความเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากทนายความจะกระทำการใดๆ ด้วยมุ่งหวังในการรักษาผลประโยชน์ของลูกความและสมาชิกกลุ่มอย่างเต็มที่ โดยผู้ที่จะเป็นทนายความของกลุ่มได้นั้น ตามร่างกฎหมายก็ได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายที่ต้องถูกผูกพันตามผลของคำพิพากษาดังนั้น โดยศาลเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นทนายความด้วยว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ โดยมีแนวทางในการให้ศาลพิจารณาถึงความสามารถของทนายความ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของประสบการณ์และชื่อเสียง ผลงาน การประสานความร่วมมือกับโจทก์ผู้แทนกลุ่ม

ทนายความของกลุ่มต้องปรึกษาหารือกับผู้แทนกลุ่มถึงความคืบหน้าและขั้นตอนการดำเนินคดี ตลอดเวลา ต้องแจ้งให้ผู้แทนกลุ่มทราบว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้แทนกลุ่ม การยื่นคำร้องคำขอต่อศาลต้องแจ้งให้ผู้แทนกลุ่มรับทราบ และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการดำเนินคดีด้วยความสุจริตและซื่อตรง อาจมีความยุ่งยากและต้องใช้เวลามากกว่าการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งถ้าได้มีทนายความมาช่วยในการดำเนินคดีอาจส่งผลให้การดำเนินกระบวนการรวดเร็วมากขึ้น นอกจากนี้การมองว่าในการดำเนินคดีแรงงานไม่จำเป็นต้องมีทนายความ เนื่องจากทนายความอาจเข้ามาแสวงประโยชน์เอาจากกลุ่มผู้เสียหายนั้น ปัญหาในกรณีนี้ เห็นได้ว่าถึงแม้ในการดำเนินคดีทนายความจะต้องสำรองค่าใช้จ่ายไปก่อนก็ตาม ในเรื่องของเงินรางวัลทนายความนั้น ศาลจะเป็นผู้กำหนดให้ไม่เกินร้อยละ 30 ในส่วนของค่าเสียหายที่ได้จากการชนะคดี จึงอาจเกิดผลดีหลายประการ คือ ประการแรกผู้เสียหายไม่ต้องกังวลว่าทนายความจะมีการแสวงหาประโยชน์จากค่าเสียหายที่ได้จากการชนะคดี ประการที่สอง การที่ทนายความต้องสำรองค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีไปก่อนนั้น ย่อมเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มผู้เสียหายที่ไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายในเรื่องดังกล่าวแม้ว่าตนจะต้องแพ้คดี ประการที่สาม การที่ทนายความต้องสำรองจ่ายเงินดังกล่าวนี้ ย่อมเป็นแรงจูงใจให้ทนายความต้องต่อสู้คดีอย่างเต็มความสามารถ เพราะหากมีการแพ้คดีทนายความก็จะไม่ได้รับการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เสียไปคืนจากผู้ฟ้องคดี อย่างไรก็ตาม หากมองในทางกลับกัน คดีใดหากทนายความพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยไม่อยู่ในฐานะที่จะสามารถชำระค่าเสียหายรวมทั้งเงินรางวัลซึ่งเป็นเงินจำนวนมากได้ ก็อาจมีผลให้ทนายความไม่ฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งอาจไม่คุ้มกับค่าตอบแทน หรือเงินรางวัล ตามที่ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฯ กำหนดไว้ในการดำเนินคดีด้วย

สำหรับในเรื่องของเงินรางวัลทนายความนั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ตอนต้นว่าในการดำเนินคดีแรงงานไม่จำเป็นต้องมีทนายความ แต่ในสภาพความเป็นจริงกลับปรากฏว่ามีการว่าจ้างทนายความให้มาเข้าร่วมในการดำเนินคดีในหลายๆ คดีด้วยกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการดำเนินคดีต้องใช้ความสามารถในการรวบรวมผู้เสียหายและพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งมีจำนวนมาก รวมถึงการพิสูจน์เหตุแห่งความเสียหายที่ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อน ผู้เสียหายที่ประสงค์จะยื่นฟ้องคดีซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงานซึ่งค่อนข้างมีข้อจำกัดในหลายๆ ด้านจึงต้องหันมาพึ่งทนายความให้เข้ามาดูแลคดีความของตน ดังนั้น หากมีการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้กับคดีแรงงาน ก็จะมีข้อดีในส่วนของ การกำหนดให้เงินรางวัลทนายความโดยหากมีการให้เงินรางวัลแก่ทนายความแล้วย่อมเป็นแรงจูงใจให้แก่ทนายความที่จะเข้ามาสู้คดี อีกทั้ง การกำหนดเงินรางวัลดังกล่าว ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/32 ประกอบ

กับมาตรา 222/32 (3) ได้กำหนดให้ศาลกำหนดจำนวนเงินรางวัลที่จำเลยต้องชำระให้แก่ทนายฝ่ายโจทก์ โดยหากเป็นหนี้เงินให้กำหนดเป็นร้อยละของจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับ ทั้งนี้ต้องไม่เกินร้อยละ 30 ของจำนวนเงินตามคำพิพากษาที่กำหนดให้จำเลยใช้เงิน โดยคำนึงถึงความยากง่าย ระยะเวลา และการทำงานของทนายฝ่ายโจทก์ ค่าใช้จ่ายที่ทนายฝ่ายโจทก์ได้เสียไปในการดำเนินคดี นอกจากจะระบุจำนวนที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์ คำพิพากษายังต้องระบุหลักเกณฑ์และวิธีการที่จำเลยจะต้องชำระให้สมาชิกกลุ่มอีกด้วย

ในเรื่องของเงินรางวัลทนายความ นายสุธีร์ ยืนยง กรรมการสภาพทนายความ ได้ให้ความเห็นถึง การให้ค่าทนายความเป็นเงินส่วนแบ่งจากค่าเสียหายตามกฎหมายการฟ้องคดีแบบกลุ่มว่า เป็นแนวใหม่ที่แตกต่างกันที่ผ่านมา ซึ่งการเรียกค่าทนายโดยแบ่งเปอร์เซ็นต์จะถือว่าเป็นเรื่องผิดมารยาททนายความ แต่แนวตามหลักกฎหมายใหม่นี้ถือว่าเป็นความชอบธรรมเพราะเป็นการฟ้องคดีเพื่อสาธารณะ และลักษณะคดีต้องมีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ มีพยานจำนวนมากต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงและเป็นคดีที่มีความละเอียดต้องใช้เวลาในการดำเนินคดีจนไม่สามารถหรือมีโอกาสน้อยที่จะรับคดีอื่นได้ ดังนั้นการมีค่าตอบแทนทนายไม่เกิน 30% ของค่าเสียหายที่ศาลให้แก่โจทก์ จึงนับว่าเหมาะสม¹¹ ซึ่งในประเด็นเรื่องเงินรางวัลทนายความในคดีแบบกลุ่มนี้¹² ควรกำหนดระยะเวลาให้ทนายความจัดทำบัญชีค่าใช้จ่ายล่วงหน้าก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาเป็นระยะเวลานานพอสมควร เพื่อให้ศาลสามารถตรวจสอบได้โดยละเอียด ควรจะเสนอจำนวนเงินรางวัลทนายความต่อศาล โดยคาดหมายเป็นจำนวนร้อยละของจำนวนเงินค่าเสียหายที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับ ให้ศาลทราบตั้งแต่ในชั้นที่ยื่นคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อให้ศาลใช้เป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาคุณสมบัติทนายความ ทั้งนี้ ต้องมีการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้แก่ผู้พิพากษา และเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้พิพากษาจากความรู้สึกรู้สึกว่า โจทก์เป็นผู้ว่าจ้างทนายความเพื่อมาดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของโจทก์เป็นทนายความฝ่ายโจทก์ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยการทำหน้าที่เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม ประกอบกับทนายความเป็นผู้ลงทุนในคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น การกำหนดจำนวนเงินรางวัลทนายความ ศาลจึงจะต้องพิจารณาจากค่าใช้จ่ายที่

¹¹ ลัดดาวัลย์ สีกาแก้ว, “การฟ้องบริษัทบุหรืและการดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” วารสารข่าวกฎหมายใหม่ 2,35(กันยายน 2547):10.

¹² ร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/36

ทนายความฝ่ายโจทก์ได้เสียไป ประกอบกับระยะเวลาการทำงานของทนายความ ความยากง่ายของคดี เพื่อป้องกันมิให้ศาลกำหนดจำนวนเงินรางวัลทนายความในจำนวนที่ต่ำเกินไป

4.1.3 บทบาทของศาล

การอำนวยความสะดวกธรรมดาในทางแพ่งนั้นถือได้ว่าเป็นการบริการสาธารณะอย่างหนึ่งที่รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องจัดให้แก่ประชาชน โดยในการตัดสินคดีเพื่อระงับข้อพิพาทนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการตัดสินคดี ซึ่งข้อเท็จจริงที่จะนำมาสู่ศาลอาจเป็นกรณีที่คุณความเป็นฝ่ายนำเสนอ หรือศาลเห็นได้เอง รวมทั้งการที่ศาลใช้อำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองได้ โดยจะเห็นได้ว่า ในกระบวนการพิจารณาของศาลแรงงานได้ใช้ระบบไต่สวน ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลแรงงานเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความ ศาลจึงมีบทบาทในการเป็นผู้ค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีให้ถูกต้องตามความเป็นจริงเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยไม่ถูกจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริงที่คุณความเสนอต่อศาล เช่น อำนาจในการเรียกให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาในคดี อำนาจในการเรียกพยานเอกสารหรือพยานเชี่ยวชาญได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องรอให้คู่ความร้องขอ และการกำหนดอำนาจให้ศาลมีบทบาทสำคัญในการใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง โดยบทบาทของผู้พิพากษาในคดีแรงงานนั้น มุ่งเน้นการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมยอมความกัน ทำให้นายจ้างและลูกจ้างปรองดองกัน และทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทแรงงาน ซึ่งบทบาทของผู้พิพากษาดังกล่าวเป็นเพียงมาตรการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความเพื่อระงับข้อพิพาทแรงงานให้แก่คู่ความเท่านั้น ถึงแม้ว่าตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 จะได้มีการกำหนดให้อำนาจแก่ศาลแรงงานในการใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับผลบังคับของคำพิพากษาได้อย่างกว้างขวางเพื่อคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของบุคคลภายนอกที่ เป็นผู้เสียหายแต่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีได้ด้วยก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจดังกล่าว ส่งผลให้ในทางปฏิบัติมิได้มีการนำหลักการดังกล่าวมาใช้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายในมูลคดีเดียวกันได้

การดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นกระบวนการพิจารณาแบบใหม่ โดยมีขั้นตอนในกระบวนการพิจารณาที่แตกต่างจากกระบวนการพิจารณารูปแบบเดิม หากมีการบริหารจัดการคดีไม่ดี กระบวนการพิจารณาดังกล่าวอาจกลายเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่มีประสิทธิภาพและอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับสมาชิกกลุ่มได้ เนื่องจากผลของคำพิพากษาดังกล่าวจะมีผลผูกพันถึงกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่ม หากผู้ได้รับความเสียหายเหล่านั้นไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มถือได้ว่ามีฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เข้าดำเนินคดีด้วยตนเองก็ตาม โดยเป็นการฟ้องคดีที่ให้ความสำคัญกับตัวผู้แทนโจทก์และทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และเมื่อได้รับการรับรองให้มีการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ถือได้ว่าเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่ทำให้ศาลในการพิจารณาทางเลือกในการระงับข้อพิพาทอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นประโยชน์แก่ทั้งศาลและผู้เสียหายจำนวนมาก จึงเห็นได้ว่าในกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มนอกจากกฎหมายจะกำหนดถึงคุณสมบัติของทั้งผู้แทนโจทก์และทนายความของกลุ่มแล้ว ในการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ศาลเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งซึ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น เป็นการให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาทำหน้าที่ในเชิงรุก เป็นผู้พิทักษ์สิทธิของบุคคลอื่นที่ได้รับการดำเนินคดีแทนด้วย โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ โดยจะเห็นได้จากคำกล่าวของศาสตราจารย์ Homburger ที่ได้กล่าวสนับสนุนบทบาทที่สำคัญของศาลในการพิจารณาคดีแบบกลุ่มที่ว่า “ลักษณะที่ชัดเจนส่วนมากสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งไม่ปรากฏในการดำเนินคดีส่วนบุคคล ผู้พิพากษาจึงต้องกำหนดบทบาทของตนเองในการควบคุมและกำกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าว ผลประโยชน์อันเป็นสาธารณะในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญเหนือกว่าการดำเนินคดีแฝงในรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยปกติซึ่งเป็นหน้าที่ศาล คือ การปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม”¹³ แสดงให้เห็นว่า บทบาทที่เพิ่มขึ้นของศาลนอกจากจะเป็นเรื่องของ การค้นหาข้อเท็จจริง เป็นผู้ควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ให้ก่อภาระแก่บุคคลต่างๆ ในคดีมากเกินไป การบริหารจัดการคดี และเลือกใช้วิธีทางเลือกอื่นๆ ที่เหมาะสมแก่การระงับข้อพิพาทแล้ว สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มที่ถือเป็นรูปแบบการฟ้องคดีใหม่นี้ ศาลต้องควบคุมและกำกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เนื่องจากผลของคำพิพากษาดังกล่าวจะมีผลผูกพันถึงกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้า

¹³Mauro Cappelletti, *The Judicial process in comparative Perspective*, pp.300-302.

ดำเนินคดีด้วยตนเองไม่ว่าผลนั้นจะเป็นผลที่เป็นคุณหรือโทษ และไม่ว่าสมาชิกกลุ่มจะยินยอมหรือรับทราบเกี่ยวกับการดำเนินคดีแทนของตนหรือไม่ ซึ่งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มจะเป็นไปตามหลัก due process of law ได้ก็ต่อเมื่อศาลได้พิจารณาว่าคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถเยียวยาสิทธิให้แก่สมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพโดยต้องคำนึงถึง ประโยชน์ที่สมาชิกของกลุ่มจะได้รับหากมีการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม จำนวนคดีที่ฟ้องและกระบวนการพิจารณาที่ได้ดำเนินไปแล้ว รวมทั้งความยุ่งยากในการสั่งให้มีการพิจารณาคดีหลายคดีรวมกันกับคดีของโจทก์ เมื่อเทียบกับผลที่จะเกิดขึ้นหากศาลจะอนุญาตให้โจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้แทนโจทก์ในการคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในวิธีพิจารณาความระบบไต่สวนนั้น ศาลมีบทบาทในเชิงรุกมากขึ้น เนื่องจากมีแนวความคิดที่ว่า การดำเนินคดีแพ่งมิใช่เป็นเรื่องผลประโยชน์เฉพาะตัวคู่ความเท่านั้น แต่เป็นเรื่องผลประโยชน์ของรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกด้วย โดยจะต้องกระทำให้กระบวนการยุติธรรมนั้นมีความรวดเร็วและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความ ซึ่งการฟ้องคดีในรูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมากอันเป็นประโยชน์สาธารณะ ดังนั้น ศาลในฐานะผู้ใช้อำนาจของรัฐจึงควรมีบทบาทสำคัญในการควบคุมกระบวนการพิจารณาเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม รวมถึงการป้องกันไม่ให้ผู้แทนกลุ่มดำเนินคดีไปในทางสมยอมกับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือดำเนินคดีโดยไม่สุจริตหรือดำเนินคดีในลักษณะที่ก่อความเสียหายต่อผู้เสียหายคนอื่น ๆ ซึ่งบทบาทที่สำคัญที่เพิ่มขึ้นของศาลในกระบวนการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและกำกับกับการดำเนินกระบวนการตรวจสอบการดำเนินคดีและให้ศาลมีอำนาจในการออกคำสั่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีที่แตกต่างจากการดำเนินคดีแพ่งในรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยทั่วไป ซึ่งประเด็นที่ถือว่าศาลมีบทบาทที่เพิ่มขึ้น คือ หลักเกณฑ์ในการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม การบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่ม รวมถึงการกำหนดเงินรางวัลทนายความ

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ยังปรากฏประเด็นปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการยื่นคำร้องและการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เนื่องจากศาลแรงงาน ประกอบไปด้วยศาลแรงงานกลาง ศาลแรงงานภาค ศาลแรงงานจังหวัด การฟ้องคดีต่อศาลแรงงานจะต้องเสนอต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลแรงงานนั้น แต่ถ้าเป็นกรณีที่โจทก์สามารถแสดงให้ศาลแรงงานเห็นได้ว่าการพิจารณาในศาลแรงงานนั้นๆ จะเป็นการสะดวกโจทก์ก็สามารถยื่นคำฟ้องต่อศาลแรงงานที่โจทก์หรือจำเลยมีภูมิลำเนาได้

ดังนั้น จึงมีประเด็นในการพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาลที่จะพิจารณาคดีแบบกลุ่มว่าศาลแรงงานใดสามารถพิจารณาคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/3 กำหนดให้ศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง เว้นแต่ศาลแขวงมีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ กล่าวคือ เป็นการกำหนดให้ศาลแพ่ง ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลจังหวัด รวมถึงศาลตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นๆ เป็นผู้พิจารณาคดีแบบกลุ่มได้ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ศาลแรงงานเป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับประเภทของคดีที่กำหนดให้คดีแรงงานเป็นคดีที่โจทก์อาจร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ตามมาตรา 222/5

เนื่องจากคดีแบบกลุ่มเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีสามัญ ถือเป็นกระบวนการพิจารณารูปแบบใหม่ซึ่งมีขั้นตอนเพิ่มขึ้น ซึ่งถ้ามีการกำหนดให้ศาลแรงงานกลางเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแบบกลุ่มเพียงศาลเดียวก็จะมีผลดีในด้านที่จะมีการวางมาตรฐานการปฏิบัติงาน และเป็นการเสริมสร้างความชำนาญเฉพาะด้าน เพื่อให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะบางองค์คณะในศาลแรงงานได้ทำการศึกษากฎหมายให้ถ่องแท้และรวบรวมปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว และเมื่อผู้พิพากษาศาลแรงงานซึ่งรับผิดชอบในคดีดังกล่าวเริ่มมีความเชี่ยวชาญในคดี ก็ได้มีการถ่ายทอดความรู้และฝึกฝนความเชี่ยวชาญกับคดีดังกล่าวให้กับผู้พิพากษาศาลแรงงานอื่นและรวบรวมแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและจัดทำเป็นคู่มือการปฏิบัติงาน แต่อาจจะไม่สะดวกแก่คู่ความในการที่ดำเนินคดี ซึ่งหากให้ศาลแรงงานภาค และศาล

แรงงานจังหวัดเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่ม คู่ความก็เกิดความสะดวกในการฟ้องคดีและดำเนินคดี แต่อาจจะมีผลเสียในด้านที่อาจจะทำให้คำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มของแต่ละศาลไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน รวมถึงอาจมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้พิพากษาทั่วไป

ประเด็นที่สำคัญมากอีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือการพิจารณาคำร้องขอของศาลว่าจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยจะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นจะเริ่มจากการที่โจทก์ยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มพร้อมกับการเสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ดังนั้น ศาลจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทในการตรวจสอบว่าบุคคลที่ยื่นคำร้องขอเข้ามาเป็นผู้แทนโจทก์นั้นว่าจะมีคุณสมบัติที่จะดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้หรือไม่ โดยต้องคัดเลือกผู้ที่จะมาเป็นโจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์โดยละเอียดรอบคอบ (มาตรา 222/6) เพราะเหตุว่าการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นถือเป็นขั้นตอนแรกของการเริ่มการดำเนินกระบวนการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งมีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก เพราะฉะนั้นจึงได้กำหนดให้โจทก์ต้องแสดงเหตุอันสมควรที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย โดยเหตุที่ศาลใช้พิจารณาประกอบคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มปรากฏอยู่ในร่างมาตรา 222/9 กล่าวคือ คำฟ้องในคดีแบบกลุ่มนั้นโจทก์จะต้องบรรยายโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหาและค่าชดเชยของตัวโจทก์อยู่แล้ว รวมทั้งคำขอให้ชำระหนี้เป็นเงินโดยชัดเจน เพราะโจทก์สามารถระบุจำนวนได้โดยชัดเจน แต่ในส่วนของสมาชิกกลุ่มนั้นโจทก์ไม่ต้องบรรยายระบุจำนวนสมาชิกกลุ่มที่ชัดเจน เนื่องจากอาจจะยังไม่ทราบจำนวนสมาชิกกลุ่มที่แน่นอน และค่าเสียหายของสมาชิกกลุ่มก็ไม่จำเป็นที่จะต้องบรรยายระบุจำนวนที่แน่นอนเนื่องจากยังไม่อาจระบุจำนวนที่แน่นอนได้ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลต้องมีลักษณะเดียวกันกับโจทก์ ทั้งนี้ เพราะสิทธิการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีขึ้นได้เมื่อกลุ่มบุคคลได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันและลักษณะของกลุ่มที่เหมือนกัน

2) ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดเงินรางวัลทนายความ

เงินรางวัลทนายความถือเป็นค่าตอบแทนหลักของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเนื่องจากเงินรางวัลทนายความถือเป็นแรงจูงใจให้ทนายความทำคดี class action ซึ่งเงินรางวัลทนายความนั้นจะคิดจากจำนวนค่าเสียหายที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับโดยหลักแล้ว

ทนายความจะต้องพยายามรวบรวมจำนวนสมาชิกกลุ่มให้ได้จำนวนมากที่สุด เหตุใดจึงไม่กำหนดให้ทนายความฝ่ายโจทก์มีหน้าที่ที่จะต้องทำการประกาศและส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบแทนที่จะกำหนดให้ศาลเป็นผู้ดำเนินการประกาศและส่งคำบอกกล่าว ซึ่งอาจจะเป็นการเพิ่มภาระให้ศาลเป็นอย่างมาก เนื่องจากในคดีแบบกลุ่มบางคดีอาจมีสมาชิกกลุ่มเป็นจำนวนมาก ศาลก็จะต้องมีภาระในส่วนนี้มาก

ปัญหาว่าเงินรางวัลที่ทนายความจะได้รับนี้ ควรคำนวณอย่างไรนั้น เห็นได้ว่าประเทศในกลุ่มคอมมอนลอร์ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา จะสามารถกระทำได้โดยกำหนดค่าจ้างว่าความโดยคิดจากส่วนได้เสียในคดี (contingent fees) ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขในการสร้างแรงจูงใจในการดำเนินคดีให้แก่ทนายความในการทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิของประชาชน ไม่ให้ถูกล่วงละเมิดหรือเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบการโดยไม่เป็นธรรม แต่สำหรับประเทศไทยในเรื่องค่าตอบแทนทนายความนั้น มีแนวทางปฏิบัติและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักการเรียกค่าทนายความไว้ว่า การคิดค่าว่าความจากจำนวนเงินที่ลูกความจะได้รับจากผลคำพิพากษาเป็นโมฆะเพราะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน กล่าวคือ สัญญาว่าความระหว่างทนายความกับลูกความที่คิดค่าว่าความจากจำนวนเงินที่ลูกความจะได้รับจากผลคำพิพากษาเป็นนิติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือขัดต่อกฎหมายทนายความ หากมีการตกลงคิดค่าทนายความจากผลแห่งคดีเพียงอย่างเดียวจะถือเป็นข้อตกลงที่ไม่มีผลบังคับตกเป็นโมฆะในทันที

แต่เมื่อพิจารณาตามร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 222/37 ได้กำหนดให้คำพิพากษาของศาลในคดีแบบกลุ่มต้องแสดงถึงจำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ โดยกำหนดแบ่งออกตามผลของคำพิพากษาได้เป็น 2 ประเภท คือ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สิน ให้ ศาลกำหนดจำนวนเงินรางวัลที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ตามที่เห็นสมควรโดยคำนึงถึงความยากง่ายของคดี ประกอบกับระยะเวลาและการทำงานของทนายความฝ่ายโจทก์ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ทนายความฝ่ายโจทก์ได้ทดลองจ่ายไปก่อน ส่วนอีกกรณีหนึ่งคือ ในกรณีที่ถ้าคำพิพากษา กำหนดให้จำเลยใช้เงินรวมอยู่ด้วย นอกจากศาลจะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ให้ศาลคำนึงถึงจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับประกอบด้วย โดยจำนวนเงินรางวัลดังกล่าวต้องไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนเงิน ซึ่งเห็นได้ว่า การกำหนดไว้ดังกล่าวเกิดผลดีต่อทนายความผู้ว่าความ เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องใช้ความทุ่มเทในการรวบรวม

ผู้เสียหายและพยานหลักฐานต่างๆซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งในบางครั้งต้องใช้เทคนิคและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อนในการเก็บรักษาและพิสูจน์ความเสียหาย นอกจากนี้ยังมีการกำหนดเงินรางวัลนายความในการประนีประนอมยอมความ โดยในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ คู่ความย่อมมีการเจรจาตกลงข้อกำหนดและเงื่อนไขต่างๆ ในการชำระหนี้ที่เกิดขึ้นในคดี ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น เงินรางวัลนายความถือเป็นหนี้อีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญและมีจำนวนหรือสัดส่วนที่สูงพอสมควรเมื่อเทียบกับจำนวนความรับผิดชอบของจำเลยในคดี จึงควรกำหนดให้คู่ความสามารถตกลงกำหนดเกี่ยวกับเงินรางวัลนายความด้วย วิธีการดังกล่าวนี้จะทำให้จำเลยมีบทบาทสำคัญในการดูแลให้จำนวนเงินรางวัลนายความมีความเหมาะสมกับการทำงานและความเสี่ยงของทนายความในแต่ละคดี เพราะจำนวนเงินรางวัลนี้เป็นจำนวนเงินที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องชำระให้แก่ทนายความ จำเลยย่อมมีส่วนได้เสียและแรงจูงใจมากเพียงพอที่จะควบคุมจำนวนให้เหมาะสม ในขณะที่สมาชิกกลุ่มอาจจะไม่สามารถดูแลผลประโยชน์ในส่วนนี้ได้เต็มที่

อย่างไรก็ตาม การกำหนดให้จำเลยและทนายความสามารถตกลงกำหนดจำนวนเงินรางวัลได้โดยอิสระก็อาจจะเป็นทางทำให้สมาชิกกลุ่มเสียเปรียบได้ เพราะจำเลยอาจจะนำเงินส่วนที่ควรจะให้แก่สมาชิกกลุ่มเปลี่ยนเป็นส่วนหนึ่งของเงินรางวัลนายความเพื่อทำให้การเจรจาเป็นไปอย่างสะดวกมากขึ้น ศาลจึงควรต้องมีบทบาทในการควบคุมตรวจสอบการตกลงกำหนดเงินรางวัลในส่วนนี้ด้วย แต่การควบคุมตรวจสอบนี้ควรกำหนดขอบเขตให้เหมาะสมเพราะหากศาลเข้าไปแทรกแซงมากเกินไป คู่ความก็จะไม่เห็นความจำเป็นและไม่มีความจูงใจที่จะเจรจាកำหนดเงินรางวัลอย่างจริงจังเนื่องจากเกรงว่าถึงอย่างไรศาลก็จะเข้าไปแทรกแซงกำหนดจำนวนใหม่ การควบคุมตรวจสอบจึงควรมีการกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนเพื่อศาลจะได้ใช้ประกอบการพิจารณาด้วย โดยศาลควรเข้าไปเปลี่ยนแปลงเงินรางวัลที่คู่ความตกลงกำหนดเฉพาะในกรณีที่เห็นว่าเป็นจำนวนที่ “สูงเกินส่วนอันทำให้เสียความเป็นธรรมอย่างร้ายแรง”¹⁴

หากคดีจบด้วยการประนีประนอมยอมความกันควรกำหนดให้สมาชิกกลุ่มแสดงตนภายในเวลาที่กำหนด เหมือนกับกรณีที่ศาลกำหนดเวลาให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้

¹⁴วิชัย อริยะนันท์ทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 176.

ภายในเวลาที่กำหนด เพื่อจะให้จำนวนสมาชิกกลุ่มปรากฏชัดเจนก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาตามยอม จะได้เป็นข้อมูลการตัดสินใจให้สมาชิกกลุ่มตัดสินใจว่า หากได้จำนวนค่าเสียหายที่ไม่พอใจก็จะได้แสดงเจตนา opt-out ออกจากกลุ่ม โดยจะเห็นได้ว่าการแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มถือเป็นมาตรการทางกฎหมายทางหนึ่งที่ทำให้การปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกกลุ่มที่ไม่ต้องการผูกพันในผลของการดำเนินกระบวนการ ซึ่งหากความเสียหายที่ผู้เสียหายแต่ละคนได้รับนั้นเป็นเพียงความเสียหายเพียงเล็กน้อย การที่ผู้เสียหายจะแสดงเจตนาออกจากกลุ่มและต้องไปฟ้องร้องรักษาสิทธิของตนเองด้วยตัวเองอาจจะไม่คุ้มค่างับค่าใช้จ่ายเวลาที่ผู้เสียหายนั้นต้องเสียไป นอกจากนี้ยังส่งผลให้ปริมาณคดีในศาลมีเป็นจำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งที่ข้อเรียกร้องและข้ออ้างของโจทก์และสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างเดียวกัน

3) ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับ คำพิพากษา การบังคับคดี การอุทธรณ์ และค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

บทบาทของผู้พิพากษาในศาลแรงงานนั้น เนื่องจากศาลแรงงานเป็นศาลพิเศษ จึงควรได้บุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในด้านแรงงานเป็นพิเศษมาเป็นผู้พิพากษา เนื่องจากบุคคลที่เข้าใจในปัญหาแรงงานและมีประสบการณ์มาเป็นผู้พิพากษาในศาลแรงงาน จะทำให้การไต่ถามข้อพิพาทเป็นไปได้โดยง่ายโดยที่ศาลแรงงานนั้นจัดตั้งขึ้นเพื่อให้คู่ความมีโอกาสประนีประนอมยอมความกันและสามารถกลับไปทำงานร่วมกันได้โดยไม่เกิดความรู้สึกเป็นอริต่อกันจึงมีกระบวนการไต่ถามไต่สวนให้คู่ความตกลงกันได้หรือประนีประนอมยอมความกันและไม่ว่าการพิจารณาคดีจะดำเนินไปแล้วถึงขั้นตอนใด ก็มีอำนาจที่จะไกล่เกลี่ยให้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันได้เสมอ โดยศาลจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการงานคดี รวมทั้งควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ให้ก่อภาระแก่บุคคลต่างๆ ในคดีมากเกินความจำเป็น ดังนั้น หากมีการนำวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มมาใช้กับคดีแรงงาน ศาลหรือผู้พิพากษาจึงจำเป็นต้องมีหน้าที่กำกับดูแลให้การทำหน้าที่ของโจทก์หรือทนายความของโจทก์เป็นไปในลักษณะที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บรรดาสมาชิกกลุ่ม

ในกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานฯ ในปัจจุบันนั้น หากมีปัญหาเกี่ยวกับรายละเอียดในทางปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการจัดทำคำพิพากษา การบังคับคดี การอุทธรณ์ รวมไปถึงการกำหนดค่าธรรมเนียมต่างๆ เกิดขึ้น จะมีทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้ง

ศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานฯ ให้อำนาจแก่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางโดยได้รับอนุมัติจากประธานศาลฎีกา ให้สามารถออกข้อกำหนดศาลแรงงานเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาลแรงงานได้ เช่น ตามมาตรา 35 ได้กำหนดให้สามารถออกข้อกำหนดศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ไว้ว่า ข้อ 1 วรรคแรกซึ่งกำหนดให้ในกรณีที่โจทก์หลายคนประสงค์จะฟ้องคดีหรือกำลังดำเนินคดีอยู่ในศาลแรงงาน เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเห็นมีความจำเป็นเนื่องจากโจทก์คนใดคนหนึ่งหรือผู้เกี่ยวข้องร้องขอ ศาลอาจกำหนดให้โจทก์เหล่านั้นแต่งตั้งโจทก์ด้วยกันคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีก็ได้ หรือใน ข้อ 4 ซึ่งกำหนดให้ในกรณีที่โจทก์ทั้งหมดหรือเกินกึ่งหนึ่งของโจทก์ทั้งหมดได้มอบอำนาจให้สมาคมนายจ้าง หรือสหภาพแรงงานซึ่งโจทก์เหล่านั้นเป็นสมาชิกหรือ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 36 ดำเนินคดีแทนอยู่แล้ว ศาลจะไม่กำหนดให้แต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีของโจทก์ทุกคนในคดีนั้นด้วย

หากมีการนำเอาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้กับวิธีพิจารณาคดีแรงงานของศาลแรงงานนั้น เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ของระบบศาลแรงงานไทย จึงมีความเป็นไปได้ค่อนข้างมากที่จะเกิดปัญหาขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่...)พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) เห็นได้ว่า ได้มีการกำหนดในมาตรา 222/10 ว่า ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับสิทธิอย่างเดียวกันหลายรายในศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ให้ศาลรวมการพิจารณาคำร้องขออนุญาตเหล่านั้นเข้าด้วยกัน และมีคำสั่งให้ผู้ร้องรายหนึ่งรายใดเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในข้อกำหนดที่ออกโดยประธานศาลฎีกาตามมาตรา 222/2 คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุด เว้นแต่จะเป็นกรณีตามมาตรา 222/9 วรรคสอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ร่างได้มองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว จึงได้มีการกำหนดเอาไว้ดังกล่าว แต่ที่แตกต่างกันก็คือตามร่างพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดไว้เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะเรื่อง โดยไม่ได้กำหนดไว้เป็นบทบัญญัติทั่วไปดังเช่นในมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ซึ่งในเรื่องนี้เนื่องจากศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการงานคดี รวมทั้งควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ให้ก่อภาระแก่บุคคลต่างๆ ในคดีมากเกินไป ความจำเป็น ดังนั้นหากมีการนำวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มมาใช้กับคดีแรงงาน ควรมีการกำหนดให้อำนาจแก่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางโดยได้รับอนุมัติจากประธานศาลฎีกา ให้สามารถออกข้อกำหนดศาลแรงงานเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาลแรงงานได้ ทั้งนี้ อาจเป็นการ

กำหนดให้นำบทบัญญัติมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาลแรงงานโดยอนุโลม

นอกจากนี้ ควรมีการดำเนินการเพื่อทำให้ผู้พิพากษาเข้าใจบทบาทและปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มที่ เช่น¹⁵

1) การฝึกอบรมและเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้พิพากษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและภาระหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไปในกรอบของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งการเตรียมความพร้อมที่ดีนั้นคงจะไม่สามารถทำได้ด้วยการบรรยายทฤษฎีของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มแต่เพียงวิธีเดียว หากแต่ต้องประกอบไปด้วยกรณีศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศและวิเคราะห์แสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการอบรมด้วย

2) การออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกา แม้ว่าในกฎหมายที่บัญญัติขึ้นใหม่จะสร้างกลไกของข้อกำหนดที่ออกโดยประธานศาลฎีกาในหลายเรื่องๆ แต่ก็มีอีกหลายส่วนที่กฎหมายได้บัญญัติกรอบการใช้ดุลพินิจไว้กว้างๆ ในกฎหมายและให้ผู้พิพากษาที่รับผิดชอบในคดีสามารถใช้ดุลพินิจตามที่เห็นสมควรภายในกรอบที่กำหนด เช่น การนำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ข้อพิจารณาในการกำหนดอัตราค่าตอบแทนและค่าป่วยการสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นในคดี เป็นต้น ข้อแตกต่างระหว่างข้อกำหนดและคำแนะนำของประธานศาลฎีกา คือข้อกำหนดเป็นกระบวนการที่มีลักษณะบังคับให้ศาลที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องปฏิบัติตาม แต่ในส่วนคำแนะนำเป็นส่วนเสริมสำหรับในกรณีที่ไม่ใช่กฎหมายบังคับให้ดำเนินการประการหนึ่งประการใดหรือมีแต่เพียงกรอบกว้างเพื่อจะทำการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและการดำเนินการของศาลต่างๆ เป็นไปในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน

¹⁵วิชัย อริยะนันท์ทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 171.

4.1.4 ผลของคำพิพากษา

การที่ศาลแรงงานกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีผูกพันนายจ้างและลูกจ้างอื่นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ถือได้ว่าในส่วนี้เป็นกรณีที่ถูกกฎหมายให้ประโยชน์แก่ผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้เสียหายจำนวนมากในลักษณะคล้ายคลึงกับ class action แต่มีลักษณะของเงื่อนไขและวิธีพิจารณาความที่แตกต่างกัน คือ โดยปกติหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องของคำพิพากษานั้นจะมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความ โดยคำพิพากษาจะวินิจฉัยนิติสัมพันธ์ของคู่ความว่า แต่ฝ่ายมีสิทธิและหน้าที่ต่อกันอย่างไรตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 แต่เนื่องจากหลักการในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ ผลคำพิพากษาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผลผูกพันผู้แทนคดีและรวมไปถึงสมาชิกของกลุ่ม ตามมาตรา 222/35 ดังนั้น ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น แม้สมาชิกกลุ่มไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี แต่เนื่องจากหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ ผลของการดำเนินคดีของผู้แทนกลุ่มจะมีผลผูกพันถึงสมาชิกกลุ่มด้วย ซึ่งถือเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดหลักการเดิมจาก “คำพิพากษาผูกพันคู่ความ” มาเป็นคำพิพากษา “ผูกพันการกระทำของจำเลย” กล่าวคือ คำพิพากษาจะเป็นการพิพากษาที่การกระทำของจำเลยว่าจะเมิดกฎหมายและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไร ผลของคำพิพากษาไม่เพียงแต่ผูกพันจำเลยเท่านั้นแต่ผูกพันสมาชิกของกลุ่มซึ่งไม่ได้ถือเป็นผู้ความในคดีด้วย¹⁶ ซึ่งหากสมาชิกไม่ประสงค์จะผูกพันต้องแจ้งความประสงค์ต่อศาลที่จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม

การที่ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...)พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) กำหนดให้คำพิพากษาผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม แต่สมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิบังคับคดีหรือยื่นอุทธรณ์ จึงทำให้ทนายความฝ่ายโจทก์เป็นผู้มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่มนั้น ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักกฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปัจจุบันที่ผู้เสียหายทุกคนต้องฟ้องคดี เนื่องจากคำพิพากษาหรือคำสั่งจะมีผลผูกพันคู่ความในคดีแต่จะไม่ผูกพันบุคคลภายนอก

¹⁶ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” บทบัญญัติ 61,1 (มีนาคม 2548): 51.

ในส่วนของคดีแรงงานตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ได้วางหลักในเรื่องของคำพิพากษาไว้โดยเฉพาะใน มาตรา 53 ที่วางหลักว่าคำพิพากษามีผลผูกพันเฉพาะคู่ความ แต่ศาลแรงงานจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นผูกพันนายจ้างและลูกจ้างอื่นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีด้วยก็ได้ประกอบกับในข้อกำหนดของศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดี ข้อ 5 ที่กำหนดว่า “ผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีมีอำนาจดำเนินการแทนโจทก์ทุกคนตั้งแต่เริ่มคดีหรือตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้งแล้วแต่กรณี และให้ถือการกระทำของผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีดังกล่าวผูกพันโจทก์ทุกคน” แสดงให้เห็นว่าผู้เสียหายที่ต้องการให้ผลของคำพิพากษาผูกพันตน จะต้องยื่นฟ้องเข้ามาเป็นคู่ความ (โจทก์) ในคดีเสียก่อน จากนั้นค่อยมายื่นขอแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ต่อศาลอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ หากนำไปเปรียบเทียบกับหลักผลผูกพันของคำพิพากษาตามหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว เห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ของการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานพ.ศ.2522 ประกอบกับข้อกำหนดของศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีนั้น ก่อให้เกิดภาระแก่ผู้เสียหายมากกว่า อย่างไรก็ตามในส่วนของการทำคำพิพากษาของศาลตามหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ยังมีปัญหาเรื่องความชัดเจนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผลบังคับของคำพิพากษา ดังนั้น หากมีการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในส่วนของผลผูกพันของคำพิพากษาที่จะมีผลต่อผู้เสียหายที่อยู่ในกลุ่มนั้น ในการทำคำพิพากษาของศาลนอกจากจะต้องปฏิบัติตาม มาตรา 141 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว ในคำพิพากษาคควรกำหนดเรื่องต่อไปนี้ในคำพิพากษาด้วย¹⁷

- 1) ลักษณะโดยชัดแจ้งของกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม
- 2) ระบุรายชื่อสมาชิกในกลุ่มที่ต้องผูกพันตามคำพิพากษาเพียงเท่าที่กระทำได้โดยพิจารณาจากลักษณะตามคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มของผู้แทนคดี
- 3) ลักษณะความเสียหายที่อนุญาต

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49-50.

4) วิธีการในการจัดสรรค่าเสียหาย

5) ระยะเวลาที่อนุญาตให้สมาชิกหรือผู้ได้รับความเสียหายรายอื่นแสดงเจตนาในการจัดสรรค่าเสียหาย

6) ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระเงินจำนวนหนึ่ง ต้องกำหนดระยะเวลาเพื่อให้สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ในการขอรับชำระหนี้ตามคำพิพากษาต่อพนักงานบังคับคดีโดยกำหนดระยะเวลาดังกล่าวไว้ในคำบอกกล่าวและประกาศทางหนังสือพิมพ์หรือประกาศโดยวิธีอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร

7) ระยะเวลาในการที่สงวนแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษา

อย่างไรก็ตาม หากศาลเห็นสมควรที่จะให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมลักษณะของสมาชิกของกลุ่มให้แตกต่างไปจากที่ผู้แทนคดีร้องขอก็สามารถทำได้

4.2 ข้อจำกัดในเรื่องลักษณะคดีที่ได้รับการดำเนินคดีแทน

เนื่องจากว่าในปัจจุบันมีคดีแรงงานที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายหลายคน ถือได้ว่าปัญหาแรงงานเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญ การมีกระบวนการวิธีพิจารณาที่สะดวกและรวดเร็วเพื่อคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมากให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยการนำรูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในคดีแรงงานที่มีผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมากกว่า จะมีข้อจำกัดในลักษณะของรูปคดีที่ได้รับการดำเนินคดีแทนอย่างไรบ้างนั้น จะเห็นได้ว่าการที่บุคคลใดบ้างที่ได้รับการคุ้มครองนั้น ต้องเป็นบุคคลที่ถือว่าเป็นสมาชิกจึงจะถูกผูกพันตามคำพิพากษา ดังนั้นการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีทั้งประโยชน์และข้อจำกัดในเรื่องของการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-in) และการแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-out) ดังต่อไปนี้

4.2.1 ประโยชน์และข้อจำกัดของการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-in)

- 1) ประโยชน์ที่พึงได้รับของหลักการการแสดงเจตนาขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-in)
 - (1) ไม่มีปัญหาเรื่องการโต้แย้งของสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับหลักการเรื่องคำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความ
 - (2) เกิดความชัดเจนของกลุ่มบุคคล และทำให้สะดวกต่อกระบวนการแจ้งการบอกกล่าว และค้นหาข้อเท็จจริง
 - (3) เป็นการสะดวกในการกำหนดค่าเสียหายในจำนวนที่แน่นอน
 - (4) เป็นธรรมกับจำเลยในการต่อสู้คดี ทั้งในส่วนของเนื้อหาข้อเท็จจริงและจำนวนค่าเสียหาย เพื่อไม่ให้จำเลยต้องปฏิบัติในผลคำพิพากษาที่แตกต่างกัน
- 2) ข้อจำกัดของหลักการการแสดงเจตนาขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-in)
 - (1) ได้รับความคุ้มครองไม่ทั่วถึง
 - (2) ถือได้ว่าเป็นการจำกัดผู้ที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย เนื่องจากผู้ที่ได้รับความเสียหายอาจเห็นว่ามีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และเวลาที่ต้องเสียไปในการที่ต้องมาแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม
 - (3) หากผู้ที่ได้รับความเสียหายภายใต้สถานการณ์เดียวกันไม่ได้ทราบว่ามีกรฟ้องคดีแบบกลุ่มอยู่ในศาล ทำให้ไม่สามารถแสดงเจตนาขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้ ทำให้เจตนารมณ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่มีประสิทธิภาพ

4.2.2 ประโยชน์และข้อจำกัดในเรื่องของการแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-out)

- 1) ประโยชน์ที่พึงได้รับของหลักการการแสดงเจตนาขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-out)
 - (1) ไม่ต้องขอความยินยอม เพราะฉะนั้นทำให้สามารถเยียวยาความเสียหายให้แก่สมาชิกกลุ่มซึ่งไม่สามารถฟ้องคดีโดยตนเองได้อย่างครอบคลุม
 - (2) ลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้อย่างมาก เนื่องจากผู้แทนโจทก์และทนายความของกลุ่มเป็นผู้ที่สำรองค่าใช้จ่ายตลอดกระบวนการพิจารณาคดี

(3) ลดปริมาณคดีของศาล และทำให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลไม่ล่าช้า

2) ข้อจำกัดของหลักการการแสดงเจตนาขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt-out)

(1) อาจถูกมองว่าเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่อาจจะไม่ประสงค์จะฟ้องร้องคดีก็ได้

(2) เป็นการสร้างความยุ่งยากให้กับสมาชิกกลุ่มโดยใช่เหตุในการที่จะต้องดำเนินการร้องขอออกจากกลุ่ม

(3) ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนของกลุ่มบุคคล ซึ่งไม่สามารถกำหนดขนาดของกลุ่มได้ และอาจสร้างความยุ่งยากให้แก่จำเลยในการต่อสู้คดี

(4) อาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับการส่งคำบอกกล่าวและการประกาศที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้สมาชิกกลุ่มจำนวนมากไม่ทราบว่ามีคดีดำเนินคดีแบบกลุ่มและไม่ทราบสิทธิของตน จนไม่อาจใช้สิทธิในการกำกับดูแลในการดำเนินคดีหรือตรวจสอบผู้ที่ทำหน้าที่แทนได้ ซึ่งอาจทำให้กระบวนการพิจารณาไม่ชอบด้วยกฎหมาย

จากการศึกษาพบว่า ในเรื่องของการแสดงเจตนาเพื่อขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ที่นำระบบ opt in มาใช้กับกฎหมาย ADA และ ADEA ระบุว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีลักษณะเป็นการต้องขอเข้าร่วมกลุ่ม (opt in) ซึ่งหมายความว่าสมาชิกกลุ่มต้องลงชื่อเข้าร่วมกันเป็นกลุ่มก่อนที่จะมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป ทั้งนี้ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของอเมริกา (Rule 23) กำหนดให้ในทางคดีส่วนใหญ่การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะใช้ระบบ opt out เป็นหลัก ซึ่งหากมีการกระทำใดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อกลุ่ม ผู้ที่อยู่ในข่ายของการเป็นผู้เสียหาย ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่จะแสดงเจตนาเพื่อขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (opt in) อย่างไรก็ตามระบบดังกล่าวนี้ก็ได้ทำให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากยังมีผู้ร่วมลงชื่อเข้ากลุ่มในสัดส่วนที่น้อย สำหรับในประเทศไทยนั้นการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มเข้ามาใช้ยังเป็นเรื่องใหม่ ดังนั้นหากมีการนำระบบ opt in เข้ามาใช้ น่าจะไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นเมื่อการอำนวยความสะดวกธรรมเป็นการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐอย่างหนึ่ง จึงควรมีการคุ้มครองผู้ใช้แรงงานโดยการนำเอาระบบ opt out มาใช้ ซึ่งจะมีความเหมาะสมกับคดีแรงงานมากกว่า

4.3 เหตุผลและประโยชน์ในการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีแรงงาน

การดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของบุคคลคนหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่กระทำการในฐานะส่วนตัวและในฐานะตัวแทนของผู้อื่นที่ได้รับความเสียหายเหมือนกันและมีผลประโยชน์ร่วมกันโดยไม่ต้องได้รับการมอบอำนาจ เพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาคดีและมีคำพิพากษาหรือคำสั่งไปในครั้งเดียว โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มนี้ สมาชิกของกลุ่มนั้นไม่ถือว่าเป็นคู่ความในคดี ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบของการดำเนินคดีที่เป็นการคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังต่อไปนี้

4.3.1 ข้อดีของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1) ทำให้การดำเนินคดีไม่เกิดการดำเนินการที่ซ้ำซ้อนกันในประเด็นที่มีปัญหาลักษณะเดียวกัน เพราะการดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของบุคคลคนหนึ่งกระทำการในฐานะส่วนตัวและในฐานะตัวแทนของผู้เสียหายจำนวนมากที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันที่ได้รับความเสียหายเหมือนกันและมีผลประโยชน์ร่วมกันโดยไม่ต้องได้รับการมอบอำนาจ

2) การดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นเครื่องมือทางกฎหมายในการเยียวยาสิทธิทางแพ่งให้แก่ผู้เสียหายที่มีจำนวนมาก โดยกระทำการพิจารณาให้มีผลของคำพิพากษาเพียงครั้งเดียวและผูกพันผู้เสียหายที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันมีผลผูกพันตามคำพิพากษาดังกล่าว ส่งผลให้คำพิพากษาในคดีที่เป็นเรื่องเดียวกันไม่เกิดความแตกต่างกันในผลของคำพิพากษา

3) เป็นเรื่องของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการที่ตนถูกได้แย่งสิทธิในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำครั้งเดียวกัน ก็ควรที่จะฟ้องคดีเข้ามาด้วยกันเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาและตัดสินคดีเสียไปในคราวเดียวกัน ส่งผลดีในกรณีที่ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นมีทรัพย์สินจำนวนจำกัด ทำให้ผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกของกลุ่มได้รับการเยียวยาโดยเฉลี่ยจากทรัพย์สินของจำเลยผู้ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างเท่าเทียมกัน

4) การที่ผู้เสียหายแต่ละรายไม่จำเป็นต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาทุกคดีไปนั้น จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อศาลและคู่ความ ทำให้มีการใช้บุคลากรศาลอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ อันเป็นการช่วยประหยัดทรัพยากรและเวลาให้กับศาลและคู่ความ เป็นการหลีกเลี่ยงการฟ้องคดีซ้ำซ้อนส่งผลให้เป็นการลดปริมาณคดีที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน อีก

ทั้งยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วย

5) การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการพิจารณาที่สามารถรวมการพิจารณาของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกัน อันก่อให้เกิดประสิทธิภาพ จากการนำสืบเฉพาะ “กรณีตัวอย่าง” ของผู้ที่เป็นโจทก์แทนที่จะต้องนำสืบพยานหลักฐานของผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทั้งหมด¹⁸ ทำให้ผู้ได้รับความเสียหายทุกคนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง

6) เป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ด้อยโอกาสและได้รับความเสียหายเป็นจำนวนไม่มาก ซึ่งหากนำคดีมาฟ้องร้องเพื่อบังคับตามสิทธิเรียกร้องของตนเองโดยลำพังยังคงศาลก็อาจไม่คุ้มค่าใช้จ่ายที่ผู้เสียหายแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบซึ่งอาจสูงกว่าค่าเสียหายที่ตนมีสิทธิได้รับการชดเชย เนื่องจากมีผู้แทนกลุ่มเป็นผู้ดำเนินคดีแทน อันทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาสิทธิอย่างทั่วถึง อันเป็นโอกาสในการเข้าถึงความเป็นธรรมทางกฎหมายมากขึ้น

7) การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการรวบรวมผู้เสียหายจำนวนมากในการเรียกร้องให้มีการเยียวยาสิทธิที่กฎหมายรับรองไว้ จึงทำให้มีอำนาจในการต่อรองกับผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเกิดขึ้น และส่งผลให้ผู้ประกอบการตกลงที่จะประนีประนอมระงับข้อพิพาทดังกล่าวง่ายขึ้น รวมทั้งส่งผลทางอ้อมให้ผู้ประกอบการเกิดความระมัดระวังในการดำเนินกิจการเพื่อไม่ให้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนด้วย

4.3.1 ข้อเสียของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1) การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย ดังนั้น หากผู้แทนกลุ่มเป็นผู้ที่ไม่มีคุณสมบัติในการปกป้องดูแลและคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกได้อย่างเต็มที่ ซึ่งหากผู้แทนโจทก์ดำเนินคดีแล้วเป็นฝ่ายแพคดีย่อมถือว่าสมาชิกกลุ่มทั้งหมดเป็นฝ่ายแพ้คดีและต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา ไม่สามารถนำสิทธิเรียกร้องของตนมาฟ้องร้องเพื่อบังคับสิทธิได้อีก

¹⁸ วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ, ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action), หน้า 166.

2. การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลต่อการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการ เนื่องจาก การฟ้องคดีแบบกลุ่มอาจมีผลทำให้ผู้ประกอบการตกอยู่ในภาวะล้มละลายได้ เพราะเหตุนี้เนื่องจาก ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเป็นจำนวนมาก และอาจมีผลต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม รวมทั้งเป็นการ ทำลายชื่อเสียงของจำเลย

3. โจทก์อาจใช้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นข้อต่อรองในการบังคับให้จำเลย ชำระหนี้ โดยไม่มีเจตนาที่จะคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มคนอื่นด้วย

4. การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นไปตามหลักการเข้าร่วมเป็นสมาชิก (opt-in) หรือการขอลอกจากกลุ่ม (opt-out) จำเป็นต้องมีการบอกกล่าวเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้ทราบถึง การฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด โดยข้อเสียที่อาจเกิดขึ้นคือ วิธีการบอกกล่าวเป็นวิธีที่ไม่เหมาะสม ทำให้สมาชิกกลุ่มไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร รวมทั้งการ กำหนดสมาชิกกลุ่มในบางกรณีกระทำได้ลำบาก

5. สมาชิกกลุ่มบางรายอาจไม่สะดวกที่จะแจ้งความประสงค์ขอลอกจากการเป็น สมาชิกกลุ่มกับศาลโดยตรง ทำให้เป็นสร้างภาระให้แก่สมาชิกกลุ่มดังกล่าวที่ไม่ได้อยากฟ้องคดี ด้วย

6. การบังคับตามคำพิพากษาอาจมีข้อยุ่งยากในการจัดการ ทั้งนี้เนื่องจากคดีแบบ กลุ่มในแต่ละคดีนั้นมีสมาชิกที่ผูกพันต่อคำสั่งหรือคำพิพากษาจำนวนมาก ดังนั้น หากกลุ่มชนะคดี และมีคำพิพากษาให้ได้รับค่าเสียหายเป็นตัวเงิน ข้อยุ่งยากอาจเกิดขึ้นจากการที่จะแบ่งส่วนเฉลี่ย ให้แก่สมาชิกแต่ละบุคคล ในบางครั้งสมาชิกแต่ละคนอาจมีสิทธิที่จะได้รับชำระเงินตามคำ พิพากษาแตกต่างกันออกไป ดังนั้น ความยุ่งยากและซับซ้อนจึงเพิ่มมากขึ้น¹⁹

7. การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการดำเนินคดีแบบ กลุ่มจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทั้งหมด โดยมีมาตรการทางกฎหมายที่เพิ่มขึ้นในการให้สิทธิแก่สมาชิก กลุ่มในการตรวจสอบและคัดค้านการทำงานของผู้ที่ทำหน้าที่แทนซึ่งตนไม่ได้เป็นผู้แต่งตั้งได้ ซึ่ง ในทางปฏิบัติการตรวจสอบทำได้ค่อนข้างลำบากเนื่องจากมีสมาชิกกลุ่มน้อยรายที่จะมีกำลัง สามารถติดตามความเคลื่อนไหวของคดีได้โดยละเอียดเพียงพอที่จะเข้าใจและประเมินผลดีผลเสีย ที่จะเกิดแก่ตนจากการอยู่ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มได้²⁰

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. ... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ได้กำหนดถึงบทบาทของศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม เว้นแต่ศาลแขวง เป็นศาลที่มีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่ม และปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความเชี่ยวชาญของผู้พิพากษานั้น สามารถแก้ปัญหาก็ได้โดยการที่สำนักงานศาลยุติธรรมจัดการฝึกอบรมให้ความรู้กับผู้พิพากษาเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ และผู้พิพากษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมาก ต้องใช้ผู้พิพากษาที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญสูง ดังนั้น ศาลแรงงาน ซึ่งเป็นศาลที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษจึงถือได้ว่าเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแรงงาน ในลักษณะการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์การฟ้องคดีร่วมกัน มีขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้ได้รับความเสียหายในทางแพ่งที่อยู่ภายใต้เหตุการณ์เดียวกันสามารถเข้าสู่วิธีพิจารณาความที่เยียวยาสิทธิของบุคคลในสถานการณ์ได้ เป็นการส่งเสริมให้มีการใช้รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อเยียวยาสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง โดยต้องยอมรับว่าแม้ class action อาจจะไม่แก้ปัญหาคดีทั้งหมดแต่สามารถลดปริมาณคดีลงเป็นจำนวนมากและคุ้มครองประชาชนผู้ด้อย โอกาสได้เป็นอย่างดี ซึ่งหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักเกณฑ์และแนวความคิดแตกต่างจากหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันหลายประการ โดยควรกำหนดให้มีการฟ้องคดีแบบกลุ่มในคดีที่เกี่ยวข้องกับแรงงานได้ โดยการบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับบทบัญญัติต่างๆที่จะทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถดำเนินไปได้ภายใต้ระบบของศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน และเพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีการนำมาใช้กับเหตุการณ์ในปัจจุบันที่เกิดขึ้นจริง จำเป็นต้องสร้างสิ่งที่เป็นแรงจูงใจให้แก่ผู้เสียหายและทนายความในการที่จะผลักดันให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1. การกำหนดให้ผู้เสียหายรายใดรายหนึ่งอาจฟ้องคดีเพื่อตนเองและเพื่อผู้เสียหายรายอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน กล่าวคือ เป็นผู้เสียหายจากข้อเท็จจริงและอาศัยข้อกฎหมายเดียวกัน โดยผู้เสียหายรายอื่นไม่จำเป็นต้องมอบหมายให้มีการดำเนินคดีแทนและไม่จำเป็นต้องเข้ามาในคดี ไม่ใช่คู่ความในคดี โดยเหตุที่จะฟ้องคดีในลักษณะการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้นั้นต้องเป็น

(1.) กรณีที่ฟ้องเรียกร้องให้มีการชำระเงินตามสิทธิที่รองรับโดยกฎหมายว่าด้วยกฎหมายคุ้มครองแรงงาน หรือ

- (2.) เป็นการเรียกให้ชำระเงินสืบเนื่องจากการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย
 (3.) รวมทั้งการชำระหนี้ที่เป็นเงินในกรณีที่มีการผิ่ดนัดชำระหนี้

เหตุที่ควรกำหนดกรอบของการฟ้องคดีไว้เฉพาะกรณีที่มีการเรียกให้ชำระเงินเท่านั้น เพราะเรื่องการค้าดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นแนวคิดใหม่ จึงจำเป็นต้องมีการสร้างแรงจูงใจในการฟ้องคดีโดยกำหนดเงินรางวัลที่ศาลให้แก่ทนายความใจทก้องอยู่กับจำนวนเงินที่ศาลพิพากษาให้โจทก์และสมาชิกของกลุ่ม

นอกจากนี้ ลักษณะของการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความแตกต่างไปจากการดำเนินคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปัจจุบัน ดังนั้น จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นเงื่อนไขก่อนที่จะให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ที่ควรกำหนดควรมีลักษณะดังนี้

1. ผู้เสียหายรายที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีจะต้องมีส่วนได้เสียในคดีและผลของคำพิพากษา (individual standing to litigation and personal stake for outcome) ทั้งนี้ เพราะการที่ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์มีส่วนได้เสียย่อมจะทำให้ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ดูแลรักษาผลประโยชน์ในเชิงคดีของตนเองอย่างดีที่สุด ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เสียหายรายอื่นที่ไม่ได้เข้ามาในคดีย่อมได้รับผลดังกล่าวด้วย เนื่องจากผู้เสียหายรายอื่นถูกระทบสิทธิอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันกับผู้เสียหายที่เป็นโจทก์

2. ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์จะต้องมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะดูแลรักษาผลประโยชน์ในเชิงคดีให้แก่ผู้เสียหายรายอื่น (adequate representative) ทั้งนี้เนื่องจากการที่ผู้เสียหายที่ถูกกระทบสิทธิรายใดรายหนึ่งได้ดำเนินการฟ้องคดีบังคับตามสิทธิของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลของคดีที่เกิดขึ้นน่าจะเป็นผลของคดีสำหรับผู้เสียหายรายอื่นได้ ทั้งนี้ เพราะผู้เสียหายรายอื่นอยู่ในสถานการณ์เดียวกับผู้เสียหายรายที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้นซึ่งมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเป็นอย่างเดียวกัน ในด้านการพิสูจน์สิทธิและพยานหลักฐานจึงเป็นแบบเดียวกัน ดังนั้น ความสมเหตุสมผลของการที่ผู้เสียหายรายอื่นจะต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยนั้น จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วย ซึ่งการจะพิจารณาถึงความมีประสิทธิภาพนั้นต้องพิจารณาคูณสมบัติของผู้เสียหายที่เป็นโจทก์เป็นสำคัญ

นอกจากหลักเกณฑ์ในการฟ้องคดีแล้ว ควรต้องกำหนดวิธีการที่จะทำให้ผู้เสียหายรายอื่นที่ต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาสมาารถติดตามความคืบหน้าของคดีและผลแห่งคดีได้ รวมทั้งวิธีการที่ผู้เสียหายรายอื่นจะปกป้องสิทธิของตนเองในกรณีที่ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ดำเนินคดีไปในลักษณะที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีหรือไม่สามารถดูแลรักษาผลประโยชน์ในเชิงคดีให้แก่ผู้เสียหายรายอื่นได้ เช่น สิทธิในการร้องขอขอเป็นโจทก์ร่วมหรือเป็นผู้แทนของกลุ่มบุคคลแทนโจทก์เดิม การร้องคัดค้านการที่โจทก์มีคุณสมบัติไม่เพียงพอที่จะเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นต้น

2. เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นเรื่องใหม่จึงจำเป็นต้องมีการบัญญัติกฎหมายรองรับในบางเรื่องที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้บัญญัติไว้ เช่น วิธีการยื่นคำขออนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม การบอกกล่าวและการโฆษณา การอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งที่อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินคดีแรงงานในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม จึงสมควรนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ....(การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับคดีแรงงานที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อเป็นการระงับข้อพิพาทในคดีแรงงานอีกทางเลือกหนึ่ง อันเป็นการส่งเสริมให้มีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น และเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างมีผลประโยชน์และความต้องการที่ขัดแย้งกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างเสมอ ประกอบกับในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้สถานประกอบการบางแห่งไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ ต้องเลิกกิจการ บางสถานประกอบการจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถประกอบกิจการได้ โดยวิธีการลดค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมถึงการลดต้นทุนทางด้านการผลิตลง ซึ่งหมายถึง ต้นทุนทางด้านแรงงานด้วย จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติของนายจ้างต่อลูกจ้าง ไม่ว่าจะเป็นการเลิกจ้าง การลดค่าจ้าง หรือการปฏิบัติอื่นใดของนายจ้างต่อลูกจ้าง เช่น การไม่จ่ายค่าชดเชยหรือจ่ายค่าชดเชยไม่ครบถ้วน การไม่จ่ายสินจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมอันเป็นมูลฟ้องร้องให้นายจ้างรับลูกจ้างกลับเข้าทำงาน หรือจ่ายค่าเสียหาย การจ่ายค่าจ้างไม่ครบ การลดหรือไม่จ่ายสวัสดิการต่างๆ ล้วนเป็นเรื่องที่นายจ้างไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานจนเกิดเป็นข้อพิพาทขึ้นมา ทำให้ลูกจ้างต้องนำคดีไปสู่ศาลแรงงานเพื่อเรียกร้องสิทธิดังกล่าว เพื่อให้ได้รับการเยียวยาสิทธิของตนอย่างเป็นธรรม แต่เนื่องจากข้อพิพาทแรงงานที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลจำนวนมาก หากจะให้ลูกจ้างหลายคนซึ่งถูกระทบสิทธินำข้อพิพาทแรงงานดังกล่าวมาดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองทุกคน ย่อมก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการฟ้องคดีและการพิจารณาคดีของศาลแรงงาน อีกทั้งส่งผลให้คดีแรงงานมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

โดยที่กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ถือเป็นกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองประโยชน์สาธารณะซึ่งผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ที่มีฐานะด้อยกว่าในความสัมพันธ์ทางเอกชน มีอำนาจในการต่อรองน้อยกว่าและเป็นผู้ที่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของผู้ประกอบการ กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรฐานของการดำเนินกิจการของผู้ประกอบการและกำหนดความรับผิดชอบที่พึงปฏิบัติ ซึ่งปัจจุบันการดำเนินคดีแรงงานถือเป็นข้อพิพาทที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก นอกจากผู้เสียหายแต่ละคนมีสิทธิฟ้องร้องต่อศาลด้วยตนเองแล้ว ยังสามารถมอบอำนาจให้หน่วยงานของรัฐหรือบุคคลอื่นๆ ดำเนินคดีแทนได้เพื่อให้ประชาชนได้รับการเยียวยาสิทธิทางแพ่งอย่างเป็นธรรม แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีข้อจำกัดที่ว่า การให้อำนาจฟ้องร้องคดีแทนนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ผู้เสียหายต้องร้องขอหรือ

ยินยอมให้ดำเนินคดีแทน โดยผู้เสียหายที่ถูกโต้แย้งสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย ต้องแยกกันเป็นผู้ดำเนินคดีเอง ทำให้มีคดีขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก อันก่อให้เกิดปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ช้าช้อน สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเวลา และอาจทำให้เกิดความแตกต่างกันในผลของคำพิพากษา แม้ว่าจะมีการนำมาตรการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เกี่ยวกับการเข้าเป็นคู่ความร่วมมือ การมอบอำนาจให้ดำเนินคดี การร้องขอ หรือการรวมการพิจารณา มาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ยังไม่เพียงพอกับการดำเนินคดีแพ่งที่มีผู้เสียหายเป็นกลุ่ม ซึ่งรวมถึงคดีแรงงานที่ถือเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่ง

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานมีความจำเป็นที่จะต้องมียุติพิจารณาคดีที่ สะดวก ประหยัด รวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม เพื่อให้ข้อขัดแย้งนั้นยุติลงด้วยความรวดเร็ว ลูกจ้างและนายจ้างมีโอกาสประนีประนอมกันและสามารถกลับเข้าไปทำงานร่วมกันได้ และมี วัตถุประสงค์ที่จะรวมอำนาจต่อรองและการตัดสินใจของลูกจ้างให้กระทำในลักษณะที่เป็นกลุ่ม โดยผ่านผู้แทนฝ่ายลูกจ้าง การตัดสินใจนั้นจะมีผลผูกพันลูกจ้างทุกคนซึ่งเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานของลูกจ้างโดยผ่านผู้แทนฝ่ายลูกจ้าง ในกรณีที่เมื่ออาจเจรจาตกลงกันได้ผู้แทนของทั้งสองฝ่าย ก็สามารถดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีได้ โดยไม่เป็นการตัดสิทธิของลูกจ้างหรือนายจ้างแต่ละคนที่จะใช้สิทธิของตนในการฟ้องคดีแรงงานเอง ในเรื่องของอำนาจในการฟ้องคดีนั้น เป็นอำนาจที่ บุคคลทุกคนมีอยู่โดยเสมอภาคกัน ดังนั้น อำนาจในการฟ้องคดีในกรณีที่มิได้ผู้ได้รับความเสียหาย หลายคนจึงอาจกระทำได้โดยให้ผู้เสียหายสามารถแต่งตั้งผู้แทนใจทกในการดำเนินคดีแทน โดย ศาลจะมีคำสั่งก็เฉพาะแต่กรณีที่มีใจทกจำนวนมากๆ และเป็นที่คาดหมายว่าหากจะให้ใจทก เหล่านั้นมาดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองทุกคนจะก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการพิจารณาคดี ซึ่งผู้ ที่จะเป็นผู้แทนใจทกในการดำเนินคดีได้จะต้องเป็นใจทกด้วยกันเองในคดีนั้น จะแต่งตั้งบุคคลอื่นที่มี ใจทกไม่ได้ รวมถึงให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจสามารถพิพากษาได้เกินคำขอ หรือให้ผล ของคำพิพากษามีผลผูกพันบุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นคู่ความในคดี แต่เนื่องจากปัจจุบันนี้ได้เกิดคดี จำนวนมากที่มีความซับซ้อนและหลากหลายรูปแบบ และความเสียหายแก่บุคคลจำนวนมาก ในขณะที่กระบวนการพิจารณาและขั้นตอนการนำคดีมาสู่ศาลเพื่อความคุ้มครองแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้น ไม่สะดวก ล่าช้า และไม่สามารถคุ้มครองประโยชน์แก่ผู้เสียหายให้ได้รับการ เยียวยาเท่าที่ควร อีกทั้งลูกจ้างผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่อยากเป็นความกับ นายจ้างจึงทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครองและเยียวยาสิทธิตามกฎหมาย จากที่ได้ศึกษามาแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดี โดยข้อกำหนดศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีนั้นไม่ได้กำหนดถึงคุณสมบัติของตัวผู้แทนโจทก์ว่าต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติอย่างไร ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหายอื่นที่เป็นคู่ความได้ เนื่องจากผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีมีอำนาจดำเนินการแทนโจทก์ทุกคน ตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้ง โดยให้ถือว่ากรกระทำของผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีดังกล่าวผูกพันโจทก์ทุกคน ซึ่งอาจทำให้โจทก์ผู้ได้รับความเสียหายอื่นที่ไม่มีการดำเนินคดีแทนนั้นเกิดความไม่มั่นใจในการดำเนินคดีของผู้แทนโจทก์ว่าจะสามารถเรียกร้องสิทธิประโยชน์ที่ตนมีสิทธิได้รับตามกฎหมาย

2. ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในคดีเป็นแต่เพียงการให้ผู้แทนโจทก์เข้าดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนโจทก์ทุกคนเพื่อความสะดวกในการพิจารณาเท่านั้น ไม่ใช่การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนแทนโจทก์คนอื่นๆ และไม่ทำให้ค่าของโจทก์แต่ละคนเสียไป แสดงให้เห็นว่า การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนมีความไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงของผู้ที่ได้รับความเสียหายแต่ละรายบุคคลไป แม้ว่าในบางกรณีศาลแรงงานอาจจะพิพากษาหรือสั่งเกินค่าขอบังคับได้ หากเห็นว่าการพิพากษาหรือสั่งเช่นนั้นจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่ความก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติศาลแรงงานได้ใช้ดุลพินิจกำหนดค่าบังคับในลักษณะดังกล่าวน้อยมาก

3. ปัญหาความซ้ำซ้อนในการเยียวยาความเสียหายให้ผู้เสียหายหลายคนที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน ถึงแม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำซ้อนและเปิดโอกาสให้มีการดำเนินคดีร่วมกัน โดยวิธีการมอบอำนาจ การเข้าเป็นคู่ความร่วมมือ การใช้วิธีการร้องสอดเข้ามาในคดี หรือการรวมการพิจารณา ซึ่งถือเป็นวิธีการที่นำมาใช้แก้ไขความยุ่งยากในกรณีที่มีคู่ความที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ซึ่งวิธีการดังกล่าวเพียงแต่ทำให้ปัญหาข้อพิพาทในเรื่องที่พิพาทมารวมอยู่ในสำนวนคดีเพียงคดีเดียวกันเท่านั้น แต่เนื้อหาต่างๆก็ยังคงเกี่ยวข้องกับคู่ความทุกฝ่ายและเป็นเรื่องที่คู่ความทุกฝ่ายมีหน้าที่ต้องดำเนินการโดยไม่ถือว่ามีกรกระทำแทนกันได้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวอาจไม่ตอบสนองต่อการดำเนินคดีในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากได้ รวมถึงผู้เสียหายยังคงต้องดำเนินการเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นคู่ความในคดีเสียก่อน

4. ปัญหาเกี่ยวกับผลของคำพิพากษา การที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจในการพิพากษามีผลผูกพันนายจ้างและลูกจ้างอื่นได้ โดยนายจ้างหรือลูกจ้างอื่นนั้นต้อง

เป็นผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลค่าความแห่งคดี แต่ในทางปฏิบัติไม่ค่อยนำมาใช้กัน ทำให้มีผู้เสียหายจำนวนไม่น้อยที่ต้องนำคดีมาฟ้องศาลแรงงาน ส่งผลให้มีปริมาณคดีเป็นจำนวนมาก

ดังนั้น ข้อพิพาทที่เกิดจากการกระทำหรือมูลเหตุเดียวกัน อันทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มบุคคลเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นผู้ที่มีฐานะด้อยกว่าผู้ก่อความเสียหาย รวมถึงข้อจำกัดที่เกี่ยวกับฐานะที่ด้อยกว่าผู้ประกอบการทั้งด้านความรู้ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และความสามารถในการดำเนินคดีและการเข้าถึงพยานหลักฐาน จึงได้มีการนำเอาแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือที่เรียกว่า Class Action ของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ซึ่งสามารถรองรับการดำเนินคดีแพ่งที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก โดยผลของคำพิพากษาจะมีผลผูกพันผู้ต้องเสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มซึ่งมิได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดีเพียงครั้งเดียว อันเป็นประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแพ่งโดยรวมให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมมาปรับใช้ในประเทศไทย โดยการเพิ่มเติมหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มในหมวด 4 ภาค 2 วิธีพิจารณาวินิจฉัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมีมาตรการทางกฎหมายเพิ่มเติมขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มให้ได้รับความเป็นธรรม และโจทก์ผู้แทนมีหน้าที่ในการดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอด้วย โดยมีขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดเพิ่มขึ้น ได้แก่ การบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบถึงกระบวนการพิจารณาดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งถือเป็นการเพิ่มบทบาทของโจทก์ในการดำเนินคดีที่สำคัญ

จากการศึกษาแนวความคิด หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ปรากฏอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า Federal Rule of Civil Procedure หรือ FRCP เป็นบทบัญญัติทั่วไปที่สามารถปรับใช้กับคดีแพ่งทุกคดี โดยการร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์ตาม Rule 23 (a) คือ สมาชิกของกลุ่มคนใดคนหนึ่งหรือมากกว่าอาจฟ้องหรือถูกฟ้องในฐานะคู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม (representative party) ในนามของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่มทั้งหมดได้ก็ต่อเมื่อ

(1) จำนวนสมาชิกของกลุ่มมีเป็นจำนวนมาก (numerous) และการที่สมาชิกของกลุ่มจะเข้าร่วมกันในคดีนั้นเป็นไปได้ยาก

(2) มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในกลุ่ม (common question to fact or law)

(3) มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของคู่ความผู้แทนกลุ่มเป็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ประเภทเดียวกันกับของกลุ่ม (typical of claim or defenses)

(4) คู่ความผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (fairly and adequately protect the interest)

นอกจากจะต้องเข้าเงื่อนไขเบื้องต้นตาม Rule 23 (a) แล้ว จะต้องเข้าองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งตาม Rule 23(b) ด้วย ซึ่งเป็นเงื่อนไขเพื่อให้ศาลได้ตรวจสอบว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเหมาะสมหรือช่วยระงับข้อพิพาทได้ดีกว่าหรือไม่ ซึ่งเงื่อนไขตาม Rule 23(b) ได้แก่

(1) การดำเนินคดีโดยสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเป็นแต่ละคดี อาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่งตาม Rule 23(b) (1)

(A) คำพิพากษาของศาลในแต่ละคดีจะแตกต่างกันหรือไม่สอดคล้องกัน ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการปฏิบัติตามผลของคำพิพากษาที่แตกต่างกัน อันทำให้จำเลยไม่อาจปฏิบัติตามคำพิพากษาเหล่านั้นได้

(B) คำพิพากษาของศาลในแต่ละคดีกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของสมาชิกที่มีใช้คู่ความในคดี เป็นเหตุให้บุคคลนั้นหย่อนความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของตนอย่างเต็มที่

(2) เป็นกรณีคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้กระทำการหรือไม่กระทำการใดที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม อันเป็นผลให้ศาลจะมีคำสั่งห้ามกระทำการหรือคำสั่งบังคับหรือแสดงสิทธิในลักษณะเดียวกันต่อกลุ่มทั้งหมดตาม Rule 23(b) (2)

(3) เป็นคดีที่ศาลต้องเห็นว่าปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงของกลุ่มบุคคลมีความสำคัญมากกว่าปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริงที่กระทบสมาชิกแต่ละคน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีที่มีความเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพดีกว่าวิธีอื่นตาม Rule 23(b) (3)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นแนวความคิดรูปแบบใหม่ที่แก้ไขข้อขัดข้องที่เกิดจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ซึ่งหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีที่มีวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีเพื่อความสะดวก รวดเร็ว ลดค่าใช้จ่าย ลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาล อีกทั้งทำให้ผู้ประกอบการเกิดความระมัดระวังในการดำเนินกิจการเพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวย

ความยุติธรรม และเมื่อพิจารณาลักษณะพิเศษเฉพาะของคดีแรงงาน ในกรณีที่มีผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมาก เนื่องจากนายจ้างไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ซึ่งเป็นเหตุที่ความเสียหายที่ผู้เสียหายแต่ละคนได้รับเกิดจากสาเหตุเดียวกัน ทำให้มีประเด็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ใช้ในการเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกัน ซึ่งหากมีการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในคดีแรงงานจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แทนคดีสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนผู้เสียหายทุกคนได้ โดยผู้เสียหายเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องฟ้องดำเนินคดีด้วยตนเองแต่จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งไม่ถือว่าเป็นคู่ความในคดี อันทำให้สามารถลดปริมาณคดีที่จะนำขึ้นสู่ศาลได้ โดยพยานหลักฐานที่ใช้ในการพิสูจน์ความเสียหายเป็นพยานหลักฐานอย่างเดียวกัน ผู้แทนคดีสามารถนำสืบพิสูจน์ความรับผิดชอบของจำเลยแทนผู้เสียหายคนอื่นๆไปในคราวเดียวกัน ทำให้สามารถคุ้มครองหรือเยียวยาให้ผู้เสียหายที่ด้อยโอกาสในการต่อสู้คดีได้มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น ส่งผลให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างรวดเร็ว สะดวกรวดเร็ว นอกจากนี้หลักการการดำเนินคดีแบบกลุ่มยังทำให้ผลของคำพิพากษาในคดีที่มีประเด็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเป็นอย่างเดียวกัน เนื่องจากคำพิพากษาของศาลจะมีผลผูกพันผู้ที่ถือว่าเป็นสมาชิกในกลุ่มทุกคนที่ได้รับการบอกกล่าวการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และไม่ได้แสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม หลักการนี้สามารถคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยผลของกฎหมาย หรือที่เรียกว่าหลักการ opt - out นี้ ส่งผลให้ เป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติทันทีที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมให้ดำเนินคดีแทน โดยผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนแม้ว่าจะมิได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดีไม่ว่าผลของคำพิพากษานั้นจะเป็นคุณหรือโทษก็ตาม ดังนั้นการให้ความคุ้มครองกับลูกจ้างในสถานประกอบการเอกชนไม่ให้อุทธรณ์หรืออุทธรณ์โดยนายจ้างอันเกิดจากสถานะและอำนาจต่อรองที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม เพื่อให้ลูกจ้างในสถานประกอบการได้รับความคุ้มครอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยให้ผู้ได้รับความเสียหายได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากที่ได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีแรงงานในกรณีที่มีผู้เสียหายหลายคนในสถานการณ์เดียวกัน ประกอบกับการวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่...) พ.ศ....(การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)ของไทย ที่ได้บัญญัติให้คดีที่เกี่ยวกับแรงงานเป็นคดีประเภทหนึ่งที่สามารถนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ได้ ถือเป็นทางเลือกหนึ่งของวิธีการระงับข้อพิพาทแรงงานอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อใช้รองรับการดำเนินคดีแรงงานที่มีผู้เสียหายจำนวนมากที่มีประเด็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน เพื่อที่จะเยียวยาความเสียหายทางแพ่งอันจะเกิดประโยชน์ต่อศาลแรงงานและคู่ความ และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย เวลา รวมทั้งลดจำนวนคดีที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาล โดยมีมาตรการทางกฎหมายที่กำกับดูแลการดำเนินคดีแทนของผู้แทนกลุ่ม ซึ่งผลของคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติตามกฎหมาย โดยจะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่มีลักษณะเฉพาะ การจะนำมาใช้กับกฎหมายไทยซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบชิวิลลอว์ จะยอมรับเอาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ซึ่งเกิดขึ้นและมีการพัฒนามาจากแนวความคิดของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ ย่อมต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักการและรายละเอียดบางประการเพื่อให้สามารถปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอเกี่ยวกับการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้กับคดีแรงงานในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก โดยการยกร่างหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นมาเพิ่มเติม บัญญัติเป็นกฎหมายเฉพาะแยกต่างหากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ตั้งแต่การเริ่มต้นคดี วิธีพิจารณา ตลอดจนผลของคำพิพากษา และการบังคับคดี มาปรับใช้ในคดีแรงงาน โดยนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาใช้บางส่วน รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนหลักการบางประการให้เหมาะสมกับคดีแรงงาน เพราะกระบวนการพิจารณาในศาลแรงงานถือหลักประหยัด สะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม แบบพิริศวรลดลงให้น้อยที่สุด เพื่อให้มีความเหมาะสม เป็นที่เข้าใจง่ายและสะดวกแก่การนำมาบังคับใช้ เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น เป็นการกำหนดวิธีปฏิบัติของคู่ความที่เป็นเอกชนในระดับเท่าเทียมกัน มีวิธีพิจารณาความที่กำหนดไว้โดยเคร่งครัดแน่นอน และมีรายละเอียดมาก แต่กระบวนการพิจารณาคดีแรงงานมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป โดยมุ่งเน้นการประนีประนอม เพื่อให้นายจ้างและลูกจ้างกลับมาทำงานกันได้ วิธีการระงับ

ข้อพิพาทที่ดีจึงควรอยู่บนพื้นฐานที่ว่าด้วยความสะดวก ประหยัด รวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม โดยหลักการดังกล่าว ควรมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ควรกำหนดให้ศาลแรงงานเป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับประเภทของคดีที่กำหนดให้คดีแรงงานเป็นคดีที่โจทก์อาจร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โดยกำหนดให้ศาลแรงงานกลางเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแบบกลุ่มเพียงศาลเดียวก็จะมีผลดีในด้านที่จะมีการวางมาตรฐานการปฏิบัติงาน และเป็นการเสริมสร้างความชำนาญเฉพาะด้าน และในกรณีที่คดีแรงงานเกิดขึ้นในเขตอำนาจของศาลแรงงานภาคหรือศาลแรงงานจังหวัด ควรกำหนดให้ผู้แทนโจทก์ยื่นคำฟ้องและคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาลแรงงานภาคหรือศาลแรงงานจังหวัดแห่งท้องที่นั้น และแจ้งไปยังศาลแรงงานกลาง เมื่อศาลแรงงานกลางรับคดีนั้นไว้พิจารณาแล้ว ให้ศาลแรงงานกลางออกไปนั่งพิจารณาพิพากษาที่ศาลแรงงานภาคหรือศาลจังหวัดแห่งท้องที่นั้น

2. ควรกำหนดให้ศาลเป็นผู้ที่มีบทบาทในการตรวจสอบว่าบุคคลที่ยื่นคำร้องขอเข้ามาเป็นผู้แทนโจทก์นั้นมีคุณสมบัติที่จะดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้หรือไม่ โดยต้องคัดเลือกผู้ที่จะมาเป็นโจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์โดยละเอียดรอบคอบ ซึ่งโจทก์ต้องแสดงเหตุอันสมควรที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย เพื่อเป็นเหตุที่ศาลใช้พิจารณาประกอบคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

3. ควรกำหนดให้มีการบัญญัติรับรองอำนาจในการเป็นผู้แทนคดีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแรงงาน ให้รวมถึงสหภาพแรงงาน ซึ่งเป็นตัวแทนของลูกจ้างในการดำเนินกิจการอันอาจกระทบกระทั่งจนถึงส่วนได้เสียของสมาชิกเป็นส่วนรวม ให้มีอำนาจในการเรียกค่าเสียหายทั้งหมดในคราวเดียว อันถือว่าเป็นความเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อความเสียหายโดยส่วนรวม ทั้งนี้ควรกำหนดนิยามของคำว่า “กลุ่มบุคคล” ให้หมายความรวมถึง สหภาพแรงงานด้วย

4. การกำหนดให้การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มและสิทธิของสมาชิกกลุ่มที่จะทำให้เกิดผลของคำพิพากษามีผลผูกพันถึงผู้เสียหายอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกและไม่ใช้คู่ความในคดี ควรกำหนดโดยใช้หลักการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยผลของกฎหมายและต้องแสดงเจตนาขอออกจากกลุ่มเมื่อไม่ต้องการผูกพันในคดี (opt-out) อย่างไรก็ตาม หลักการนี้สามารถคุ้มครองประโยชน์ผู้เสียหายได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อสมาชิกกลุ่มได้รับคำบอกกล่าวอย่างทั่วถึง และรู้ว่ามีกรฟ้องคดีแบบกลุ่มและเมื่อตนเป็นสมาชิกกลุ่มในคดีย่อมมีสิทธิที่จะ

ตัดสินใจได้ว่าประสงค์จะผูกพันในคดีหรือไม่ ดังนั้น จึงควรกำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมายที่กำหนดให้บทบาทแก่ศาลในการทำหน้าที่ตรวจสอบและคุ้มครองสิทธิของบุคคลภายนอกโดยเคร่งครัดไว้ด้วย เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายได้รู้ถึงสิทธิของตนเองและสามารถเข้ามาปกป้องสิทธิดังกล่าวได้ ตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้อย่างเต็มที่

5. ในการดำเนินคดีแรงงานนั้นจะไม่คิดค่าฤชาธรรมเนียม ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจ สามารถพิพากษาเกินคำขอ รวมถึงศาลพิพากษาให้มีผลถึงนายจ้างและลูกจ้างอื่นที่มีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลแห่งคดีได้ สามารถแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีในกรณีที่มีโจทก์หลายคนได้ ประกอบกับปรัชญาของศาลแรงงานเป็นระบบการไต่สวน ผู้พิพากษาศาลแรงงานมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร เป็นผู้ซักถามพยานได้เอง โดยทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแรงงาน ดังนั้นในการดำเนินคดีแรงงานจะมีทนายความหรือไม่มีก็ได้ แต่หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทนายความเป็นผู้ที่ทำหน้าที่แทนผู้แทนกลุ่ม เป็นผู้มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลและบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม รวมถึงทุ่มเทเวลาและค่าใช้จ่ายล่วงหน้าก่อนการดำเนินคดี ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ โดยมีการกำหนดให้เงินรางวัลทนายความถือเป็นค่าตอบแทนหลักของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยกำหนดค่าจ้างว่าความโดยคิดจากส่วนได้เสียในคดี (contingent fees) ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการสร้างแรงจูงใจในการดำเนินคดีให้แก่ทนายความในการทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิของประชาชน ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่า ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ศาลเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยต้องพิจารณาเงื่อนไขเบื้องต้นในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ประกอบกับเห็นว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มดีกว่าการดำเนินคดีรูปแบบอื่น ดังนั้นหากมีการอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ควรให้มีการสร้างสิ่งที่เป็นแรงจูงใจให้แก่ผู้เสียหายและทนายความในการที่จะผลักดันให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นการฟ้องคดีเพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจำนวนมากได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง และลักษณะคดีแรงงานบางประเภทต้องมีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ มีพยานจำนวนมาก ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง ในบางคดีต้องใช้เวลาในการดำเนินคดีเป็นเวลานาน ทำให้ทนายความต้องทุ่มเทและใช้ความสามารถในการดำเนินคดี ทำให้มีโอกาสน้อยในการรับคดีอื่น ดังนั้น ควรมีการกำหนดให้ค่าตอบแทนเป็นเงินรางวัลแก่ทนายความ เพราะเหตุที่ทนายความเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีก่อน ซึ่งหากแพ้คดี ทนายความจะไม่ได้ค่าว่าความหรือค่าใช้จ่ายอื่นเช่นกัน ดังนั้นควรกำหนดให้อำนาจแก่ศาลในการพิจารณาความเหมาะสมของจำนวนเงินรางวัลทนายความ โดยแนวทางในการพิจารณาของศาลควรคำนึงถึงความยากง่ายของคดี กับระยะเวลาและการทำงานของทนายความ

ฝ่ายโจทก์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ทนายความฝ่ายโจทก์ได้เสียไป รวมทั้งจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับประกอบการพิจารณา แต่การควบคุมตรวจสอบส่วนนี้ควรกำหนดขอบเขตให้เหมาะสมเพราะหากศาลเข้าไปแทรกแซงมากเกินไป คู่ความก็จะไม่เห็นความจำเป็นและไม่มีแรงจูงใจที่จะเจรจากำหนดเงินรางวัลอย่างจริงจัง ซึ่งทำให้ผู้แทนโจทก์ไม่เลือกที่จะใช้รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการระงับข้อพิพาทได้

ในการกำหนดเงินรางวัลทนายความนั้น ควรกำหนดให้ทนายความต้องแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ทนายความได้ทذرองค่าใช้จ่ายล่วงหน้าไปก่อนระยะเวลาการทำงาน ค่าแรงงานของทนายความและระดับความยากง่ายของคดี เพื่อเป็นเกณฑ์ให้ศาลพิจารณากำหนดเงินรางวัลให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ ซึ่งในการกำหนดเงินรางวัลทนายความนี้ ต้องไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนเงินที่ศาลมีคำพิพากษาให้ใช้เงิน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ในเรื่องของเงินรางวัลทนายความซึ่งถือเป็นมูลเหตุจูงใจของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นอาจจะไม่ใช้ตัวเงินเสมอไป ทนายความที่มีคุณธรรมอาจทำเพื่อความยุติธรรม เพื่อความถูกต้อง ดังนั้นชื่อเสียงที่ได้รับจึงถือได้ว่าเป็นรางวัลทนายความที่มีคุณค่าเช่นกัน

6. ควรกำหนดแนวทางในการพิจารณาคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแรงงานจะสามารถเยียวยาสิทธิของสมาชิกในกลุ่มได้อย่างเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยควรกำหนดให้ศาลใช้ปัจจัยดังต่อไปนี้ เป็นแนวทางในการพิจารณา

(1) ประโยชน์ที่สมาชิกของกลุ่มโดยส่วนใหญ่จะได้รับ หากมีการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม เมื่อเทียบกับประโยชน์ที่แต่ละบุคคลจะได้รับหากมีการฟ้องคดีแยกต่างหากจากกัน

(2) ให้ดุลพินิจแก่ศาลในการพิจารณาถึงปริมาณคดีที่จะเกิดขึ้น หากมีการแยกฟ้องเป็นคดีต่างหากจากกัน รวมถึงความยุ่งยากในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

7. ควรกำหนดให้มีกระบวนการในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในบทบาท และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยจัดให้มีการฝึกอบรมและเตรียมความพร้อมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาระและหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไปในกรอบของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ผู้เขียนเห็นว่า หากมีการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.... (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)

มาบัญญัติเพิ่มเติมเป็นหมวดเฉพาะที่ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล
แรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ตามที่เสนอแนะแล้ว จะทำให้ผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็น
ผู้เสียหายจำนวนมากที่มีฐานะด้อยกว่าทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ และ
อำนาจในการต่อรองน้อยกว่า ได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม อันเป็น
การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น และทำให้กระบวนการพิจารณามี
ความสะดวกเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่
ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษณเนตร พันธุมโพธิ. การบริหารแรงงานสัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: การจัดการธุรกิจ, 2546.
- กุลพล พลวัน. เอกสารการสอนชุดกฎหมายมหาชน หน่วยที่ 8 – 15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2534.
- กิตติพงษ์ จิตสว่างโสภิต. ผลผูกพันของคำพิพากษาในคดีแพ่ง : กรณีศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- เกษมสันต์ วิลาวรรณ. แรงงานสัมพันธ์ หลักการ กฎหมาย และการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2546.
- เกษมสันต์ วิลาวรรณ. การดำเนินคดีในศาลแรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2547.
- เกื้อจิตร ชีวะกาญจน์. แรงงานสัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547.
- จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาค 1 ถึง ภาค 3). พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545.
- จันทิมา เพียรเวช. แนวคิดทั่วไปในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม. สัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร: 2548.
- จำรัส เขมะจารุ. ศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2524.
- จำรัส เขมะจารุ. คำอธิบายศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์, 2531.
- จำรัส เขมะจารุ. ศาลแรงงานและวิธีพิจารณาความแรงงาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรือง, 2527.
- ธานีนท์ ทรัพย์วิเชียร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.

- นิดา ว่องเจริญ. การดำเนินคดีแพ่งของผู้เสียหายจำนวนมาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- น้ำแท้ มีบุญสล้าง. การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. บทบัณฑิตย 61(มีนาคม 2548): 51.
- ปราณี สาโร. การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1- ภาค 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2544.
- พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น. คำอธิบายกฎหมายแรงงานเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546.
- พระนิติการณประสม. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร: แสงทองการพิมพ์, 2515.
- พิพัฒน์ จักรางกูร และภัทรพร จักรางกูร. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538.
- พิพัฒน์ จักรางกูร. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครวันตั้ง, 2535.
- พิพัฒน์ นริชฌริยางกูร. การให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกกรังค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายในคดีมรดกพิข. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล. ปัญหาการจัดตั้งศาลแรงงาน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 สัมมนาเรื่องปัญหาการจัดตั้งศาลแรงงาน. กรุงเทพมหานคร: 2522.
- ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล. กฎหมายแรงงานและแรงงานสัมพันธ์ในการจ้างงานในทศวรรษหน้า : ภาวะในเมืองและชนบท. กรุงเทพมหานคร: สถาบันทรัพยากรมนุษย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- มานิช จรมาศ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคม, 2522.
- รชฏ บุญสินสุข. การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

- ลัดดาวัลย์ สีกาแก้ว. การฟ้องบริษัทบุหรืและการดำเนินคดีแบบกลุ่ม. วารสารข่าวกฎหมายใหม่ 2 (กันยายน 2547): 10.
- วรรณชัย บุญบำรุง และเวดี ขวัญทองยิ้ม. การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (อัดสำเนา).
- วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ. หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2548.
- วรรณชัย บุญบำรุง. หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส. วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 30(มีนาคม 2543): 78-112.
- วิชัย อริยะนันท์กะ และคณะ. ร่างรายงานศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2549.
- วิชัย โสสุวรรณจินดา และ ชนินาฏ ฤ เชียงใหม่. การเลิกจ้างที่ถูกฎหมายและเป็นธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ยุติธรรม, 2544.
- วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. ย่อหลักกฎหมายแรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542.
- วิศิษฎ์ ลิมานนท์. ศาลแรงงานในต่างประเทศ. วารสารศาลแรงงาน 1(กันยายน 2523): 30.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. ปัญหาแรงงานในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกริก, 2538.
- สุดาศิริ วดวงศ์. คำบรรยายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 (เรียงมาตรา). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์, 2540.
- สุภชัย มนต์ไพบูลย์. คำบรรยายในการอบรมวิชาแรงงานสัมพันธ์แก่ผู้นำคนงาน. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. รายงานการวิจัย (ฉบับร่าง) เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม. 2549.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. เอกสารประกอบการพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action). กันยายน 2548: 107.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม. ครั้งที่ 72 - 14/2546, ครั้งที่ 73 - 15/2546.
- หลวงจําริญญเนติศาสตร์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2518.

ภาษาอังกฤษ

Armed Blomeyer. International Encyclopedia of Comparative Law : Civil Procedure, volume XVI, Chapter 4 Type of Relief Available. The Hague : Martinus NijHoff Publishers, 1982.

Christopher Hodges. Multi-party Actions : A European Approach. Duke journal of Comp. & International law. [online]. Available from: <http://www.law.duke.edu / journals / djcil / article. html> [2002, April].

Garry D.Watson. Class Actions : The Canadian Experience. Duke Journal of Comparative & International Law . Vol.11, 2001 : 272.

H. Cooper. Class action advice in the Form of quertions. Duke Journal of Comparative & Inenational law [online]. 2001. Available from: <http://www.lexis.com> [2002, August].

Herbert B.Newberg. Newberg on Class Actions. Colorado : McGraw – Hill, 1985.

Harald Koch. Non – class Group Litigation under EU and German Law. Duke Journal of Comparative & International law. 2001. Available from: <http:// www.Lexis.com> [2002, October].

Marth Pacold. Attorneys' Fees in Class Actions Governed by Fee-Shifting Statutes. The University of Chicago Law Review, 2001.

Mauro Cappelletti. Governmental and Private Advocates for the Public Interst in Civil litigation : A Comparative Stuly. Michigan Law Review, 73 (April 1975): 830.

Paul Radich and Richard Best. Class Action : Civil Procedure. Bell Gully Bulddle Weir. Wellington, 1997.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นางสาวสุชาดา วามะสุรีย์

เกิดวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2522 กรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ.2543 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พ.ศ.2546 เข้ารับการศึกษาหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปัจจุบัน รับราชการ ตำแหน่ง นิติกร 5 สถานที่ทำงาน สำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร 13

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย